

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

(Publicație periodică științifico-practică)

nr. 11 (193) 2016

Certificatul de înregistrare
nr. 1003600061124 din 27 septembrie 2000

Publicație acreditată de Consiliul Suprem
pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009

Categoria C

FONDATORI:

Universitatea de Stat din Moldova
Universitatea de Studii Politice
și Economice Europene
„Constantin Stere” din Moldova
Uniunea Juriștilor din Moldova

REDACTOR-ȘEF
Gheorghe AVORNIC

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT

Sergiu BĂIEȘU

(doctor în drept, profesor universitar, decanul Facultății de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova)

Redactare Antonina DEMBIȚCHI
Asistență computerizată Maria BONDARI

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Gheorghe Ciocanu (doctor habilitat în științe fizico-matematice,
profesor universitar, rectorul Universității de Stat din Moldova),
Elena Aramă (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Victoria Arhiliuc (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Flavius-Antoniou Baias (doctor, conferențiar universitar,
decanul Facultății de Drept, Universitatea din București),
Sergiu Brînza (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Cătălin Bordeianu (doctor în drept, profesor universitar, România),
Ion Craiovan (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Chibac (doctor în drept, profesor universitar),
Spyros Flogaitis (doctor în istorie și drept, profesor universitar
(Grecia), Director al Organizației Europene de Drept Public),
Ion Guceac (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Raisa Grecu (doctor habilitat în drept, profesor universitar,
USPEE „Constantin Stere”),
Ioan Humă (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Mihai (doctor în drept, profesor universitar, România),
Nicolae Sadovei (doctor în drept, conferențiar universitar),
Andrei Smochină (doctor habilitat în drept),
Florin Streteanu (doctor în drept, profesor universitar, decanul
Facultății de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca),
Vytautas Nekrosius (doctor habilitat în drept,
profesor universitar, Lituania),
Tzyetan Sivkov (doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria),
Trebkov A.A. (doctor în drept, profesor, Președintele Uniunii
Juriștilor din Federația Rusă),
Tudorel Toader (doctor în drept, profesor universitar,
rectorul Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași),
Alexandru Țiclea (doctor în drept,
rectorul Universității Ecologice București, România).

ADRESA REDACȚIEI:

MD 2009, Chișinău, str. Al. Mateevici, 60, bir. 222
Telefoane: 57-77-52, 57-76-90
e-mail: revistadrept@yahoo.com
Indexul PM 31536

SUMAR

Elena ARAMĂ, Ion JECEV, Organizarea judecătorească până la dominația otomană.....	2
Alexei BARBĂNEAGRĂ, Vasilica-Leontina TUDOR Unele reflecții juridice privind medierea în con- textul Recomandării nr.(2001) 9 a Comitetului Miniștrilor, cât și unele observații critice pri- vind Decizia Curții Constituționale a României nr.23 din 20 ianuarie 2016	5
Olesea PLOTNIC, Elena CIOCHINA Importanța Sistemului de Farmacovigilență în cadrul protecției consumatorului de medica- mente	10
Alexandru CUZNEȚOV Clasificarea contractelor comerciale.....	15
Iurie MIHALACHE, Alina CALUGAREANU Instituția transportului în reglementarea Codu- lui civil al Republicii Moldova	21
Vasile FLOREA Mass-media din România despre unele fărăde- legi din sistemul ocrotirii sănătății.....	27
Ion JECEV Procedura de judecată până la mijlocul secolu- lui al XVI-lea	29
Tatiana MACOVEI Studiu comparat privind concediul parental în legislația Republicii Moldova și în cea europea- nă	31
Ion BÎTCĂ, Anatolie DOGA Temeiul juridic al răspunderii ofertantului în ca- zul revocării abuzive a ofertei de a contracta...	37
Dumitru VISTERNICAN, Gheorghe RENIȚĂ Aplicarea interdicției de a părăsi țara în pro- cedura de executare silită: condiții de drept substanțial și de drept procedural.....	41
Denis BĂBĂLĂU Unele considerații privind obiectul infracțiunilor prevăzute la art.241 din Codul penal. <i>Partea I</i>	47
Ion COVALCIUC Reflecții asupra evoluției istorice a reglemen- tărilor normative privind activitatea specială de investigații.....	53
Diana CASTRAVEȚ Prejudiciul – condiție esențială a răspunderii ci- vile delictuale în materia concurenței neloiale	58
Victor STRATU Nulitatea absolută și relativă a procesului-ver- bal cu privire la contravenție.....	66
Sergiu BOZIANU Caracteristica juridico-penală și criminologică a inviolabilității vieții personale.....	73
Taisia PRUTEAN Drepturile consumatorului în cazul procurării unui bun viciat.....	77

ORGANIZAREA JUDECĂTOREASCĂ PÂNĂ LA DOMINAȚIA OTOMANĂ

Elena ARAMĂ,

doctor habilitat, profesor universitar (USM)

Ion JECEV,

doctor în drept (USM)

Analizând perioada până la dominația otomană, am constatat că în secolul XIV, la răsărit de Carpați, s-a constituit statul medieval Moldova, iar la sud de Carpați – Valahia (Țara Românească) care și-au dobândit independența până la mijlocul secolului al XIV-lea. În perioada medievală, funcțiile statului erau concentrate în mâinile monarhului și ale reprezentanților săi, astfel încât domnitorul, ca șef al statului, deținea atât atribuții legislative, executive, cât și judecătorești.

Cuvinte-cheie: justiție; judecător; domnitor; judecată; proces civil sau penal; infracțiuni; competență jurisdicțională; putere judecătorească.

***

Having analysed the period before the Ottoman domination we found out that in the XIV-th century in the Eastern part of the Carpathians there has been established the Medieval State Moldova, whereas to the South of the Carpathians – Valahia (the Romanian Country) that got its independence towards the middle of the XIV-th century. In the medieval period the state functions have been concentrated in the monarch's control and his representatives, so that the King as the Head of the state was holding both the legislative, executive and the legal powers.

Keywords: justice; judge; trial; civil or criminal process; offences; jurisdictional competence; legal power.

În secolul XIV, la răsărit de Carpați, s-a constituit statul medieval Moldova, iar la sud de Carpați – Valahia (Țara Românească) care și-au dobândit independența până la mijlocul secolului al XIV-lea. În perioada medievală, funcțiile statului erau concentrate în mâinile monarhului și ale reprezentanților săi, astfel încât domnitorul, ca șef al statului, deținea atât atribuții legislative, executive, cât și judecătorești.

Exercitarea justiției în Evul Mediu românesc, în general, poate fi calificată ca manifestare a puterii politice, cu excepția unui segment limitat ce era rezervat Bisericii Creștine. Judecata bisericească realizată de mitropolit și episcopi era, în primul rând, una de ordin spiritual, fapt atestat de numeroasele copii ale operelor religioase bizantine, inclusiv nomocanoane în care se specifica necesitatea unei penitențe religioase pentru cel vinovat, adus în fața unei instanțe laice. Acest aspect a prevalat și în determinarea unei competențe judecătorești specifice a bisericii, anume în domeniul relațiilor patronate de ea: relații cu privire la logodnă, căsătorie, adopție, zestre, familie.

Justiția nestatală era rezervată doar unui grup restrâns de mănăstiri ce beneficiau de imunitate judiciară, adică își puteau judeca țărani din satele ce le aparțineau, având profit de la încasarea amenzilor judiciare. Astfel la 1449, domnitorul Alexandru (cel cunoscut ca Alexăndrel) a dat mănăstirii Sf.Nicolae din Poiană (mănăstirea Pobrata) dreptul de a judeca țărani din satele sale pentru orice delict și infracțiuni, chiar și pentru comiterea omuciderii și dreptul de a încasa amenzile și taxele judiciare [3, p.7-8].

Această situație era una excepțională, căci în multe acte se afirmă tocmai contrariul, că boierii (panii), marii dregători, ureadnicii nu au dreptul să judece

omuciderile, răpirile de fecioară. În 1478 Ștefan cel Mare, confirmând privilegiul aceleiași mănăstiri, specifica, totuși, că pentru vini mari ca: omuciderea și răpirea de fecioară, amenzile judiciare („gloabele”) să fie încasate de dregătorii domnești [3, p.7-8].

Judecata duhovnicească ținea de competența înalților ierarhi ortodocși – a mitropolitului și episcopilor, în Moldova existând trei episcopii: de Rădăuți, Roman și Huși. Competența lor *ratione personae* se răsfrângea doar asupra slujitorilor cultului religios. Mitropolitul și episcopii erau și membri ai sfatului domnesc, astfel încât ei asistau și la înfăptuirea judecării domnești. De competența judecării duhovnicești erau acele litigii civile și infracțiuni care, într-un fel sau altul, decurgeau din Sfintele Taine sau atentau la religie și normele ei: desfacerea căsătoriei și a logodnei, neînțelegerile dintre soți și dintre părinți și copii, incesturile, adulterul, violurile, răpirile de fecioare, prostituția, sodomia și bigamia.

Procesul de formare a statului și centralizarea puterii a avut ca rezultat faptul că domnitorul se prezenta drept judecător suprem, aceasta fiind nu numai un drept, dar și o datorie a monarhului. Atribuțiile judiciare ale domnitorului își trag originea din atribuțiile voievozilor, care încă înainte de întemeierea statului le exercitau în țările pe care le conduceau. Deci puterea judecătorească a domnitorului nu era o inovație absolută, creată odată cu constituirea statelor medievale românești, ci continuau tradiția existentă încă în Legea țării, conform căreia voievozii aveau drept de judecată. Mai mult, s-a văzut în aceasta o continuitate a concepției imperiale romane, care de la Bizanț, prin intermediul bisericii s-a transmis voievozilor, domnitorului ca șef al statului, considerat cel dintâi

judecător și sursă unică a tuturor formelor de justiție exercitate în numele său.

În *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, această atribuție a domnitorului (similară și în Moldova) era prezentată ca o datorie de a judeca drept, provenind de la Dumnezeu: „Domnul carele va judeca pre drept, acela-i domn adevărat și unsul lui Dumnezeu” [4, p.285]. Deci, domnitorul era acea autoritate care împărțea dreptatea, având virtuțile pe care i le insufla Dumnezeu: iubirea de oameni, generozitatea, nepărtinirea, mila față de cei oropsiți, dar și teama inspirată celor nesupuși. Domnitorul prin corectitudinea și echitatea hotărârilor trebuia să faciliteze instaurarea unui climat de conviețuire pașnică între membrii societății. În general, justiția medievală nu era separată de administrație la toate nivelele, cel suprem nu reprezenta excepție în acest sens.

Competența jurisdicțională a domnitorului (atât materială, cât și teritorială) nu era limitată, astfel încât el putea examina și soluționa orice cauză singur sau împreună cu Sfatul domnesc. Domnitorul avea atât competența judiciară contencioasă, adică cea de a rezolva litigiile dintre părțile ce au un conflict de interese, cât și cea grațioasă, în lipsa unui litigiu, când stabilea cu autoritate un fapt cu valoare juridică, ce putea servi ca probă în caz de necesitate în diverse situații, inclusiv în procese de judecată. Domnitorul avea dreptul să revină la o nouă judecată pe o cauză deja soluționată de alte organe, să o judece din nou. Competența judiciară nelimitată a domnitorului, imixtiunea în procesul de judecare de către alte autorități îmbrăca nu numai forma unor instrucțiuni – „învățături”, dar și la obligarea dregătorului care judeca de a aștepta indicații de la domnitor și datoria acelor autorități de a se conforma instrucțiunilor primite.

De competența exclusivă a domnitorului țineau cazurile de înaltă trădare (așa-numita *hiclenie*, „*hitleanstvo*”), de asemenea și judecarea boierilor ce se bucurau de acest privilegiu, astfel se indica în actele domnești – „Și alt judecător să nu aibă decât domnia mea” („*inogo sudța da ne imaet razve gospodstva mi*”) [3, p.240-241].

Infrațiunile mai grave („*vinile mari*”) ca omorul, tâlhăria, răpirea fecioarelor erau supuse judecății domnești sau a marilor vornici. Deci domnitorul putea judeca orice proces, civil sau penal, de orice valoare, singur sau sfătuindu-se cu Sfatul domnesc ori delegând pe alții să judece în numele său, tot așa cum putea reforma orice hotărâre a oricărei instanțe din țară, a unui domn anterior sau propria hotărâre [5, p.47].

Judecata domnească era competentă să soluționeze toate litigiile ce aveau ca obiect proprietatea funciară. Partea ce câștiga procesul primea un act prin care se confirma (sau afirma, după caz) dreptul de proprietate asupra moșiei și hotarele proprietății ce putea fi constituită dintr-un sat sau o parte a satului. Acest act

avea semnificația unui titlu de proprietate, fiindcă în lipsa lui era foarte dificil de a proteja proprietatea. Se crease chiar o regulă cutumiară în acest sens care enunța: „Nu este pământ fără document”.

Puterea judecătorească a domnitorului era foarte personalizată, astfel încât deciziile sale puteau fi contestate sub alt domnitor. Deși nu era cunoscut încă principiul autorității lucrului judecat, în acte se menționa caracterul definitiv al hotărârii domnești, care totuși putea fi înfrânt de partea ce plătea o taxă specială, numită „*zavesca*”. Într-un hrisov domnesc din 1452 se menționa despre vânzarea unor sate, adăugând că „am pus și punem *zavesca* între dânșii (cumpărător și vânzător – *E.A., I.J.*) 50 de grivne de argint: cine dintre ei va face în alt chip, voind să întoarcă, acela să plătească *zavesca* mai sus numită” [3, p.25].

Domnitorul trimitea indicații celor ce judecau în ținuturi, orașe, obligându-i să exercite justiția, fără a face „*strâmbătăți*”, așa cum rezultă din hrisovul din 1435 de la Ștefan voievod, prin care soma judecătorii din Bacău și Troțuș să nu le pună piedici negustorilor brașoveni, care i s-au jeluț domnului de strâmbătățile pricinuite. Domnitorul îi avertiza să judece pe dreptate, că altfel vor fi sancționați – în expresia domnitorului – „noi știm capetele voastre” [2, p.195-196].

Sfatul domnesc deseori îl asista pe domnitor la adoptarea hotărârilor judecătorești. El era compus dintr-un număr redus de boieri, atât cu, cât și fără dregătorii. Participarea Sfatului domnesc la soluționarea cazurilor deduse în fața domnului avea mai mult aspectul de a prezenta un aviz cu adeziunea sa la decizia domnească, de aceea actele judiciare domnești de obicei îl prezintă pe domnitor ca persoana ce a adoptat decizia, care este susținută de membrii Sfatului domnesc.

Îmbinarea puterii executive cu cea judiciară se atestază și la nivelul dregătorilor centrale. Toți dregătorii mari (veliții sau prescurtat „*vel*”) aveau și atribuții judiciare, ei puteau judeca în cadrul funcției lor, mai mult sau mai puțin specializată, ori ca delegați de șeful statului. Putere judecătorească avea și marele vornic, care era o importantă dregătorie centrală. El avea atribuții militare, putea îndeplini și funcții de reprezentant al domnitorului în străinătate, fiind trimis ca sol cu misiuni domnești. Marele vornic putea judeca orice cauză, cu excepția celor ce țineau de competența exclusivă a domnitorului, el putea pronunța chiar și sentințe de condamnare la pedeapsa cu moarte pentru săvârșirea infrațiunilor grave, însă cu excepția infrațiunilor de înaltă trădare. O particularitate a pedepselor penale din acea perioadă era posibilitatea comutării pedepsei cu moartea în amendă judiciară – „*dușegubina*”.

La porunca domnitorului, putea judeca și orice alt mare dregător, dar marele vornic judeca în virtutea funcției, fără o poruncă specială a domnitorului. Marii

dregători (uneori și foști mari dregători) aveau dreptul de a judeca având delegație domnească, delegarea prezentând anumite avantaje:

– Era folosită experiența și cunoștințele unor boieri;

– Se compensa nemulțumirea foștilor dregători, rămași fără funcție prin înlocuirea lor cu alții;

– Solidariza în jurul domnului, un număr mare de boieri prin încredințarea unor sarcini care constituiau pentru ei nu numai atenții măgulitoare, dar și sursă de venit, după obiceiul medieval [5, p.118].

Dregătorii însă puteau soluționa litigiile și fără o astfel de delegare, dacă în timpul deplasării lor prin țară li se înfățișau justițiabili care acceptau să fie judecați [6, p.121]. Marele hatman era competent să judece litigiile cu privire la țigani și infrațiunile comise de aceștia. Marele logofăt era numit de Gr.Ureche „judecător și alesător de ocine” tocmai în legătura cu competența sa în materia hotărnicirilor [7, p.71]. Dimitrie Cantemir confirma că domnitorul avea o competență specială privind stabilirea hotarelor, stăpânirile de pământ și servituții [1, p.199]. În calitatea sa de mare dregător cu atribuții în domeniul funciar, marele logofăt putea autentifica acte juridice cu privire la pământ, dar care aveau putere provizorie până la confirmarea de către domnitor a actului, ce devenea astfel titlu de proprietate.

În ținut pârcălabii, ca șefi ai ținuturilor, aveau atât atribuții executive, cât și atribuții judecătorești. Pârcălabul examina infrațiunile și litigiile locuitorilor ținutului, dar cu excepția celor ce țineau de competența domnitorului și a marilor vornici. Infrațiunile mai grave pentru care putea fi pronunțată sentința de condamnare la pedeapsa cu moartea nu puteau fi examinate de pârcălab.

Orășenii puteau fi judecați de consiliul orășenesc compus din 12 pârgari în frunte cu șoltuzul. Ei judecau împreună cu reprezentantul domnitorului în oraș, numit vornic de târg sau ureadnic. Treptat, judecata vornicului de târg s-a impus în detrimentul celei a șoltuzului cu pârgarii. Este rațional să presupunem ca aceasta să se fi întâmplat în legătură cu posibilitatea vornicului de târg de a se folosi de serviciile agenților administrativi mărunți, ceea ce oferea un plus de operativitate și eficacitate activității sale. Așa de exemplu, în hrisovul dat episcopiei Rădăuți, se stipula competența vornicului de târg de a judeca hoții prinși

în flagrant delict și toate litigiile din piață [3, p.334-335]. În sate judele (în Moldova fiind numit tot mai frecvent vătăman) cu oamenii buni și bătrâni soluționau doar conflictele mărunte dintre săteni: în special cele cu privire la folosirea pământului în cadrul hotărului satului, nerespectarea obiceiurilor cu privire la curături, vii, prisăci, a regulilor de pășunat, regulilor stânei etc.

În această perioadă, exista și un contingent de slujitori domnești ce ajutau la realizarea justiției. Vornici, readți, sudeți, slidogonți erau ajutorii nemijlociți în pregătirea spre examinare a cauzelor, dobândirea probelor, aprozii erau cei ce asigurau prezența la judecată a părților, având dreptul de a aplica și violența. Armașul și aparatul său de armăși aveau funcția de a aduce la îndeplinire pedepsele penale.

Vornici de poartă sau de gloată, ca judecători, dar și ca auxiliari ai justiției, triau pricinile, reținând litigiile mărunte pentru a nu le permite părților implicate să se adreseze judecății domnești, iar pe cele mai complexe le îndrumau spre judecata domnească [5, p.150]. Pe sigiliul vornicilor de poartă erau reprezentate două arme încrucișate, semn că cei veniți la domnitor erau opriți să treacă mai departe de către vornici de poartă, aceștia fiind primii care luau act de reclamațiile oamenilor și procedau în consecință.

Referințe:

1. Cantemir D. *Descrierea Moldovei*. Chișinău-București: Litera internațional, 2001.
2. *Documenta Romaniae Historica. Seria A: Moldova*. Vol.I (1384-1448). București: Editura Academiei RSR, 1976.
3. *Documenta Romaniae Historica. Seria A: Moldova*. Vol.II (1449-1486). București: Editura Academiei RSR, 1976.
4. Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie. În: *Cronicle slavo-române*. Ed.I, Bogdan P.P. Panaitescu. București: Editura Academiei RSR, 1971.
5. Georgescu V. Al., Strihan P. *Judecata domnească în Țara Românească și Moldova (1611-1831)*. Partea I. *Organizarea judecătorească*. Vol.I. București: Editura Academiei RSR, 1979.
6. Stoicescu N. *Sfatul domnesc și marii dregători în Țara Românească și Moldova*. București, 1968.
7. Ureche Gh. *Letopisețul Țării Moldovei*. Chișinău: Cartea moldovenească, 1971.

UNELE REFLECȚII JURIDICE PRIVIND MEDIEREA ÎN CONTEXTUL RECOMANDĂRII nr.(2001) 9 A COMITETULUI MINIȘTRILOR, CÂT ȘI UNELE OBSERVAȚII CRITICE PRIVIND DECIZIA CURȚII CONSTITUȚIONALE A ROMÂNIEI nr.23 DIN 20 IANUARIE 2016

Alexei BARBĂNEAGRĂ,
doctor habilitat în drept, profesor universitar (ULIM)
Vasilica-Leontina TUDOR,
doctorand (ULIM)

Obiectul acestui studiu îl constituie unele reflecții juridice cu privire la Recomandarea nr.(2001) 9 a Comitetului Miniștrilor către statele membre ale Uniunii Europene, care face referire la căile alternative de soluționare a litigiilor dintre autoritățile administrative și persoanele private, precum și la unele observații critice privind *Decizia Curții Constituționale a României nr.23 din 20 ianuarie 2016* referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.318 din Codul de procedură penală, în contextul interpretării și aplicării legii române privind medierea.

Cuvinte-cheie: mediere; avantaje; recomandări; proceduri penale; Curtea Constituțională; decizii.

* * *

The subject of this study is some legal reflections about the Recommendation no. (2001) 9 of the Committee of Ministers to member states of the European Union, which refers to the alternative dispute resolution (ADR) between administrative authorities and private parties, as well as some critical comments regarding the Romanian Constitutional Court's decision no. 23 of 20 January 2016, about the exception of unconstitutionality of the provisions of art.318 of the Criminal Procedure Code in the context of interpreting and applying Romanian law on mediation.

Keywords: mediation; advantages; recommendations; criminal proceedings; Constitutional Court; decisions.

Realizarea unei medieri reprezintă o vocație, un rol, pe cât de generos și onorant, pe atât de anevoios și copleșit de o uriașă responsabilitate asumată pentru cel ce o întreprinde, mediatorul fiind o persoană dotată cu capacități excepționale în acest domeniu de activitate, fiind nevoite să posedे o serie de abilități și de cunoștințe teoretice și practice. Menită să asigure reconstruirea încrederii în oameni și între oameni, medierea face pași mici pe drumul pe care pacea socială a pierdut noțiunea înțelepciunii și a încrederii în semeni. Nu rareori medierea întâmpină rezistența obișnuinței colectivității de a apela la instituțiile juridice, chiar și pentru rezolvarea conflictelor posibil a fi rezolvate prin mediere sau prin împăcare.

Pentru o anumită categorie de fapte prevăzute în mod clar în partea specială a Codului penal al României sau în anumite legi speciale, legiuitorul menționează posibilitatea realizării unei înțelegeri între partea vătămată și făptuitor. Cu toate acestea, verificarea legalității acordului de mediere care s-a încheiat între partea vătămată și făptuitor, de către un magistrat, constituie o măsură suplimentară constituită pentru a garanta asigurarea că măsuri se aplică și că produc efecte, condiționate de cazul gravității reduce a faptei realizate.

Art.69 alin.(1) și art.70 alin.(1) din Legea nr.192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator în România stabilesc că în cazul în care procedura de mediere se desfășoară înaintea începerii procesului penal și aceasta se încheie prin soluționarea conflictului și încheierea unei înțelegeri, potrivit art.56 alin.(1) lit.a), prin derogare de la dispozițiile art.157 alin.(3) din Codul penal, fapta nu va atrage răspunderea penală pentru făptuitorul cu privire la care conflictul s-a încheiat

prin mediere. De asemenea, în cazul în care medierea cu privire la latura penală a cauzei se desfășoară după începerea procesului penal, urmărirea penală sau, după caz, judecata se poate suspenda, în temeiul prezentării de către părți a contractului de mediere.

Medierea este folosită de către părți într-o diversitate de dispute alese în mod voluntar de către părțile aflate în conflict, această modalitate de rezolvare a conflictelor demonstrându-și utilitatea prin salvarea de costuri și găsierea unor soluții creative. Medierea prezintă cummul de avantaje pe care partile le obțin, atunci când au inspirația de a apela la mediere: cheltuieli reduse prin costuri minime rezultând avantaje financiare considerabile, timp de rezolvare foarte scurt a problemelor care se cer soluționate, păstrarea bunelor relații interumane dintre părțile participante la mediere, lipsa stresului provocat de către atmosfera ședințelor de judecată din instanțe, trecerea peste procedurile și regulile greoaie pe care trebuie să le îndeplinească instanțele, eliminarea riscului de a fi nemulțumit de hotărârea instanței de judecată care va decide pentru părți, eliminarea obligării de a prezenta în public problemele care există în conflict.

Recomandarea nr.(2001) 9 a Comitetului Miniștrilor către statele membre face referire la căile alternative de soluționare a litigiilor dintre autoritățile administrative și persoanele private (Recomandare adoptată de Comitetul Miniștrilor în 5 sept. 2001, la a 762-a reuniune a delegaților miniștrilor). Astfel, Comitetul Miniștrilor recomandă ca guvernele statelor membre să promoveze utilizarea căilor alternative de soluționare a litigiilor dintre autoritățile administrative și persoanele private urmând să aplice, în legislație și în practică, principiele

ce se regăsesc în Anexa acestei recomandări, care este realizată în baza art.15 lit.b) din Statutul Consiliului Europei și luând în considerare Recomandarea nr.(81) 7 cu privire la mijloacele de facilitare a accesului la justiție, în a cărei anexă sunt arătate măsurile ce trebuie luate pentru a facilita concilierea și medierea, luând în considerare, de asemenea, Recomandarea nr.(86) 12 privind măsurile de prevenire și reducere a încălcării instanțelor și care încurajează, acolo unde este cazul, reglementarea pe cale amiabilă a litigiilor, fie în afara jurisdicției, fie înaintea sau în timpul procedurilor jurisdicționale, considerând, pe de o parte, că numărul mare de cazuri, aflat în continuă creștere în anumite state, poate afecta posibilitatea instanțelor competente în materie administrativă de a instrumenta cazurile într-un termen rezonabil, după cum prevede art.6 paragr. 1 al Convenției Europene a Drepturilor Omului, considerând, pe de altă parte, faptul că procedurile jurisdicționale nu sunt întotdeauna în practică cele mai potrivite pentru soluționarea unui litigiu administrativ în mod eficient, ținând cont de faptul că generalizarea folosirii unor căi alternative de soluționare a litigiilor poate rezolva aceste dificultăți și poate aduce autoritățile administrative mai aproape de cetățeni având în vedere că principalele avantaje ale căilor alternative de soluționare a litigiilor administrative constau, în funcție de caz, în: proceduri mai simple și mai flexibile care sunt mai rapide și mai puțin costisitoare, prin rezolvarea pe cale amiabilă, prin implicarea unor specialiști, prin recurgerea la principiul echității și nu doar la litera legii, precum și asigurarea unei mai mari discreții.

De altfel, se ține seama de faptul că folosirea unor căi alternative nu trebuie să servească autorităților administrative sau persoanelor private ca mijloc de a se sustrage obligațiilor lor sau de a încălca principiul legalității, ci se are în vedere că, în toate cazurile, căile alternative trebuie să permită un control din partea instanțelor de judecată, întrucât acesta reprezintă ultima garanție atât pentru drepturile celui care apelează la administrație, cât și pentru cele ale organului administrativ.

Concret, Recomandarea nr.(2001) 9 a Comitetului Miniștrilor se referă la următoarele căi alternative: recursul administrativ intern, concilierea, medierea, tranzacția și arbitrajul. În ceea ce privește relația cu instanțele, se face precizarea că anumite căi alternative, cum ar fi *recursul administrativ intern, concilierea, medierea și tranzacția, pot fi folosite înaintea de a recurge la instanța judecătorească*, iar utilizarea acestor moduri ar putea fi obligatorie, constituind o condiție prealabilă declanșării procedurilor legale. Unele căi alternative, ca de exemplu *concilierea, medierea și tranzacția, pot fi folosite în timpul procedurilor legale, eventual la recomandarea judecătorului*. Folosirea arbitrajului ar trebui, în principiu, să excludă procedura jurisdicțională.

În toate cazurile, folosirea căilor alternative trebuie să permită controlul judiciar, întrucât acesta reprezintă ultima garanție atât pentru drepturile celui care apelează la administrație, cât și pentru cele ale organului administrativ, iar controlul judiciar variază în funcție de calea aleasă. Tipurile și întinderea acestui control vor privi chestiunile de procedură, avându-se în vedere

îndeosebi respectarea principiilor enumerate: în secțiunile chestiunilor de fond ale cauzei, *să asigure părților o informare adecvată referitoare la posibilitatea de a recurge la căile alternative, să asigure independența și imparțialitatea conciliatorilor, a mediatorilor și a arbitrilor, să garanteze proceduri echitabile care să asigure respectarea drepturilor părților și a principiului egalității, să garanteze, cât mai mult posibil, transparența în folosirea căilor alternative și un anumit grad de discreție*. În principiu și sub rezerva reglementării aplicabile, folosirea căilor alternative ar trebui să ducă la suspendarea sau întreruperea termenelor de prescripție prevăzute pentru introducerea acțiunilor în justiție.

Deși în Recomandarea nr.(2001) 9 a Comitetului Miniștrilor se recomandă ca anumite căi alternative, cum ar fi recursul administrativ intern, concilierea, medierea și tranzacția, pot fi folosite înaintea de a recurge la instanța judecătorească, iar utilizarea acestor moduri ar putea fi obligatorie, constituind o condiție prealabilă declanșării procedurilor legale, iar unele căi alternative, ca de exemplu concilierea, medierea și tranzacția, pot fi folosite în timpul procedurilor legale, eventual la recomandarea judecătorului, în dreptul intern românesc se constată diferențieri cu privire la momentul în care sau până la care se poate realiza medierea. Astfel, prin Decizia nr.9 din 17 aprilie 2015 a Înaltei Curți de Casație și Justiție cu privire la încheierea unui acord de mediere poate interveni în tot cursul procesului penal [1], Înalta Curte de Casație și Justiție, în numele legii, decide că încheierea unui acord de mediere în condițiile Legii nr.192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator, poate interveni *în tot cursul procesului penal, până la rămânerea definitivă a hotărârii penale*, decizie care este în conformitate cu Recomandarea nr.(2001) 9 a Comitetului Miniștrilor.

Paradoxal însă **Decizia Curții Constituționale a României nr.397 din 15 iunie 2016[2]** referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.67 din Legea nr.192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator (*Art.67: (1) Dispozițiile din prezenta lege se aplică și în cauzele penale, atât în latura penală, cât și în latura civilă, după distincțiile arătate în prezenta secțiune. (2) În latura penală a procesului, dispozițiile privind medierea se aplică numai în cauzele privind infracțiuni pentru care, potrivit legii, retragerea plângerii prealabile sau împăcarea părților înlătură răspunderea penală. (3) Părțile și subiecții procesuali nu pot fi constrânși să accepte procedura medierii*), în interpretarea dată prin Decizia nr.9 din 17 aprilie 2015 a Înaltei Curți de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, și ale art.16 alin.(1) lit.g) teza finală din Codul de procedură penală (*Art.16 Cazurile care împiedică punerea în mișcare și exercitarea acțiunii penale (1) Acțiunea penală nu poate fi pusă în mișcare, iar când a fost pusă în mișcare nu mai poate fi exercitată dacă: g) a fost retrasă plângerea prealabilă, în cazul infracțiunilor pentru care retragerea acesteia înlătură răspunderea penală, a intervenit împăcarea ori a fost încheiat un acord de mediere în condițiile legii*), decizie a CCR care a fost publicată în *Monitorul Oficial al României* nr.532 din 15.07.2016, este admisă excepția de neconstituționalitate ridicată de instanța de judeca-

tă, din oficiu, [...] și constată că dispozițiile art.67 din Legea nr.192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator, în interpretarea dată prin Decizia nr.9 din 17 aprilie 2015 a Înaltei Curți de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, sunt constituționale în măsura în care încheierea unui acord de mediere cu privire la infracțiunile pentru care poate interveni împăcarea produce efecte numai dacă are loc până la citirea actului de sesizare a instanței. De asemenea, respinge, ca neîntemeiată, excepția de neconstituționalitate ridicată de instanța de judecată, din oficiu [...] și de reprezentantul Ministerului Public [...] și constată că dispozițiile art.16 alin.(1) lit.g) teza finală din Codul de procedură penală sunt constituționale în raport cu criticile formulate.

Dispozițiile art.16 alin.(1) lit.g) fac precizarea că în ceea ce privește cazurile care împiedică punerea în mișcare și exercitarea acțiunii penale, acțiunea penală nu poate fi pusă în mișcare, iar când a fost pusă în mișcare nu mai poate fi exercitată, dacă a fost retrasă plângerea prealabilă, în cazul infracțiunilor pentru care retragerea acesteia înlătură răspunderea penală, a intervenit împăcarea ori a fost încheiat un acord de mediere în condițiile legii;

Decizia Curții Constituționale a României, nr.23 din 20 ianuarie 2016 [3], publicată în Monitorul Oficial al României, nr.240 din 31.03.2016, referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.318 din Codul de procedură penală, constată că dispozițiile art.318 CPP sunt neconstituționale.

Art.318 („Renunțarea la urmărirea penală”) din Codul de procedură penală are următorul enunț [4]:

„(1) În cazul infracțiunilor pentru care legea prevede pedeapsa amenzii sau pedeapsa închisorii de cel mult 7 ani, procurorul poate renunța la urmărirea penală când, în raport cu conținutul faptei, cu modul și mijloacele de săvârșire, cu scopul urmărit și cu împrejurările concrete de săvârșire, cu urmările produse sau care s-ar fi putut produce prin săvârșirea infracțiunii, constată că nu există un interes public în urmărirea acesteia.

(2) Când autorul faptei este cunoscut, la aprecierea interesului public sunt avute în vedere și persoana suspectului sau a inculpatului, conduita avută anterior săvârșirii infracțiunii și eforturile depuse pentru înlăturarea sau diminuarea consecințelor infracțiunii.

(3) Procurorul poate dispune, după consultarea suspectului sau a inculpatului, ca acesta să îndeplinească una sau mai multe dintre următoarele obligații:

a) să înlătore consecințele faptei penale sau să repare paguba produsă ori să convină cu partea civilă o modalitate de reparare a acesteia;

b) să ceară public scuze persoanei vătămate;

c) să presteze o muncă neremunerată în folosul comunității, pe o perioadă cuprinsă între 30 și 60 de zile, în afară de cazul în care, din cauza stării de sănătate, persoana nu poate presta această muncă;

d) să frecventeze un program de consiliere.

(4) În cazul în care procurorul dispune ca suspectul sau inculpatul să îndeplinească obligațiile prevăzute la alin.(3), stabilește prin ordonanță termenul până la care acestea urmează a fi îndeplinite, care nu poate fi

mai mare de 6 luni sau de 9 luni pentru obligații asumate prin acord de mediere încheiat cu partea civilă și care curge de la comunicarea ordonanței.

(5) Ordonanța de renunțare la urmărire cuprinde, după caz, mențiunile prevăzute la art.286 alin.(2), precum și dispoziții privind măsurile dispuse conform alin.(3) din prezentul articol și art.315 alin.(2)-(4) termenul până la care trebuie îndeplinite obligațiile prevăzute la alin.(3) din prezentul articol și sancțiunea nedepunerii dovezilor la procuror, precum și cheltuielile judiciare.

(6) În cazul neîndeplinirii cu rea-credință a obligațiilor în termenul prevăzut la alin.(4), procurorul revocă ordonanța. Sarcina de a face dovada îndeplinirii obligațiilor sau prezentarea motivelor de neîndeplinire a acestora revine suspectului ori inculpatului. O nouă renunțare la urmărirea penală în aceeași cauză nu mai este posibilă.

(7) Ordonanța prin care s-a dispus renunțarea la urmărirea penală se comunică în copie persoanei care a făcut sesizarea, suspectului, inculpatului sau, după caz, altor persoane interesate.”

Deși renunțarea la urmărirea penală a fost introdusă de legiuitorul român în scopul degrevării instanțelor judecătorești de sarcina soluționării unor cauze penale referitoare la fapte prevăzute de legea penală ce nu prezintă un pericol social ridicat, în motivarea excepției de neconstituționalitate, cu care a fost sesizată CCR, se arată că sintagma „*interes public*” din cuprinsul textului criticat care este ambiguă, generatoare de corupție, determină săvârșirea de infracțiuni pentru care legea prevede pedepse de cel mult 7 ani, și favorizează infractorii în condițiile în care organele de urmărire penală nu acționează în mod serios în sensul străngerii de probe cu privire la existența infracțiunilor, la identificarea infractorilor și la determinarea celorlalte elemente ale infracțiunii, și nu permite apărarea sau garantarea proprietății, Curtea reținând că dispozițiile criticate contravin principiului legalității, prevăzut de art.1 alin.(5) din Constituție („În România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie”), precum și prevederilor art.124 alin.(1) („Justiția se înfăptuiește în numele legii”) coroborate cu art.126 alin.(1) („Justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege”), potrivit cărora justiția se înfăptuiește în numele legii și se realizează prin instanțele judecătorești stabilite de lege.

Una dintre obligațiile pe care le putea dispune procurorul, după consultarea suspectului sau a inculpatului, era aceea ca suspectul sau inculpatul să îndeplinească obligațiile prevăzute la alin.(3), stabilind prin ordonanță termenul până la care acestea urmau a fi îndeplinite, care nu poate fi mai mare de 6 luni sau de 9 luni pentru obligații asumate prin acord de mediere încheiat cu partea civilă și care curge de la comunicarea ordonanței.

În expunerea de motive a Deciziei nr.23 din 20 ianuarie 2016 a Curții Constituționale a României, se arată că în ceea ce privește Codul de procedură penală, acesta realizează o delimitare clară a funcțiilor judiciare, prin reglementarea, în mod distinct, a etapelor procesului penal și a competenței organelor implicate în realizarea lor, iar prin actul renunțării la urmărirea penală, se consideră că acesta presupune hotărârea procurorului

de a renunța la realizarea activităților de investigare a infracțiunilor săvârșite și la tragerea la răspundere penală a suspectilor, în situația în care constată săvârșirea de către aceștia a unor fapte prevăzute de legea penală, iar exercitarea acestei atribuții de către procuror, fără încuviințarea instanței de judecată, nu este de natură a-l plasa pe acesta în situația de a înfăptui un act de justiție, intrând în sfera prerogativelor instanțelor judecătorești. Conform art.55 alin.(3) din Codul de procedură penală, atribuțiile procurorului în cursul procesului penal sunt următoarele: supraveghează sau efectuează urmărirea penală, sesizează judecătorul de drepturi și libertăți și instanța de judecată, exercită acțiunea penală, exercită acțiunea civilă, în cazurile prevăzute de lege, încheie acordul de recunoaștere a vinovăției, în condițiile legii, formulează și exercită contestațiile și căile de atac prevăzute de lege împotriva hotărârilor judecătorești, îndeplinește orice alte atribuții prevăzute de lege. Totodată, competența procurorului în cadrul procesului penal este reglementată la art.56 alin.(1)-(2) din Codul de procedură penală, conform căruia aceasta constă în conducerea și controlul nemijlocit al activității de urmărire penală a poliției judiciare și a organelor de cercetare penală speciale, prevăzute de lege, și în supravegherea ca actele de urmărire penală să fie efectuate cu respectarea dispozițiilor legale, precum și în efectuarea oricărui act de urmărire penală în cauzele pe care le conduce și le supraveghează.

Codul de procedură penală realizează o delimitare clară a funcțiilor judiciare, prin reglementarea, în mod distinct, a etapelor procesului penal și a competenței organelor implicate în realizarea lor.

Prin Decizia nr.1 din 10 ianuarie 2014, publicată în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr.123 din 19 februarie 2014, paragr. 225, Curtea Constituțională a reținut că una dintre cerințele principiului respectării legilor vizează calitatea actelor normative și că, de principiu, orice act normativ trebuie să îndeplinească anumite condiții calitative, printre acestea numărându-se previzibilitatea, ceea ce presupune că acesta trebuie să fie suficient de clar și precis pentru a putea fi aplicat.

Sintagma „*interes public*” este într-adevăr ambiguă și lasă loc la interpretări, nefiind definită nici în Codul penal și nici în Codul de procedură penală, așadar neavând un înțeles clar și precis.

În paragrafele 15-17, ale motivării deciziei Curții Constituționale, în ceea ce privește sintagma „*interes public*”, criticată de autorul excepției, Curtea reține că enumerarea în cuprinsul prevederilor art.318 alin. (1) CPP a elementelor referitoare la conținutul faptei, la modul și mijloacele de săvârșire, la scopul urmărit, la împrejurările concrete de săvârșire și la urmările produse sau care s-ar fi putut produce prin săvârșirea infracțiunii, în completarea cărora art.318 alin.(2) CPP arată că, atunci când autorul faptei este cunoscut, la aprecierea interesului public sunt avute în vedere și persoana suspectului sau a inculpatului, conduita acestuia anterioară săvârșirii infracțiunii și eforturile depuse pentru înlăturarea sau diminuarea consecințelor infracțiunii nu este de natură a clarifica înțelesul sintagmei criticate. Astfel, Curtea constată că sintagma „*interes public*” nu este determinată de legiuitor prin prevederile art.318 alin.(1) și (2) CPP, iar elementele

enumerare în cuprinsul acestora, drept criterii de determinare a „*interesului public*”, nu sunt de natură a defini noțiunea anterior referită, acestea constituind criterii de individualizare a pedepselor, în cazul constatării de către o instanța de judecată a săvârșirii unor infracțiuni. În acest sens, prin Decizia nr.390 din 2 iulie 2014, publicată în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr.532 din 17 iulie 2014 (paragr. 31), Curtea a reținut, în esență, că o noțiune legală poate avea un conținut și înțeles autonom diferit de la o lege la alta, cu condiția ca legea care utilizează termenul respectiv să îl și definească. S-a reținut, prin aceeași decizie, că, în caz contrar, destinatarul normei este acela care va stabili înțelesul acelei noțiuni, de la caz la caz, printr-o apreciere care nu poate fi decât una subiectivă și, în consecință, discreționară. Având în vedere toate aceste argumente, în ceea ce privește sintagma „*interes public*” din cuprinsul art.318 alin.(1) CPP, Curtea constată că legiuitorul trebuie să prevadă cu exactitate obligațiile pe care le are fiecare organ judiciar, care se impune a fi circumscrise modului concret de realizare a atribuțiilor acestora, prin stabilirea, în mod neechivoc, a operațiunilor pe care acestea le îndeplinesc în exercitarea atribuțiilor lor. În soluționarea cauzei, procurorul nu se poate îndepărta de conținutul acesteia, realizând delimitări ce intră în competența puterii legiuitoare.

În consecință, Curtea constată că textul criticat nu îndeplinește standardele de claritate, precizie și previzibilitate ale legii penale, încălcând principiul legalității procesului penal, reglementat la art.2 CPP și, prin urmare, prevederile art.1 alin.(5) din Constituție, care prevăd obligativitatea respectării în România a Constituției, a supremației sale și a legilor. În acest sens, Curtea constată că legiuitorul trebuie să reglementeze din punct de vedere normativ, atât cadrul de desfășurare a procesului penal, cât și competența organelor judiciare și modul concret de realizare a fiecărei subdiviziuni a fiecărei etape a procesului penal. Cu alte cuvinte, Curtea constată că, în sistemul continental, jurisprudența nu constituie izvor de drept, așa încât înțelesul sintagmei criticate să poată fi clarificat pe această cale, deoarece, într-un asemenea caz, judecătorul ar deveni legiuitor.

În același sens, Curtea reține că instituția renunțării la urmărirea penală, reglementată la art.318 CPP, este diferită de instituția reglementată la art.181 din Codul penal din 1969, care reglementa posibilitatea aplicării de către procuror sau de către instanța de judecată a unei sancțiuni cu caracter administrativ în situația în care, prin atingerea minimă adusă uneia din valorile apărute de lege și prin conținutul ei concret, fiind lipsită în mod vădit de importanță, aceasta nu prezenta gradul de pericol social al unei infracțiuni. Această distincție are la bază faptul că noțiunea de „*interes public în urmărirea penală a unei infracțiuni*”, din cuprinsul art.318 CPP în vigoare, este diferită de cea de „*pericol social*” al faptei din cuprinsul art.181 din Codul penal din 1969. Sub imperiul Codului penal anterior, se proceda la o înlocuire a răspunderii penale cu răspunderea administrativă, în timp ce noua reglementare îi conferă procurorului o competență distinctă, de apreciere a „*interesului public*” în soluționarea cauzei. Curtea reține că în scopul stabilirii pericolului social al faptelor săvârșite, conform art.181 din Codul penal din 1969, procurorul

sau instanța de judecată, după caz, era obligat să verifice îndeplinirea criteriilor prevăzute la alin.(1) și (2) ale normei penale anterior referite, putând face aprecieri cu privire la existența elementelor constitutive ale infracțiunii, pe când stabilirea interesului public în urmărirea penală a faptelor comise, conform art.318 alin. (1) CPP, poate fi făcută de procuror înainte verificării existenței acestor elemente, cu consecința renunțării la urmărirea penală a unor fapte prevăzute de legea penală, chiar și mai înainte de dovedirea existenței trăsăturilor esențiale ale acestora.

În sensul celor prezentate în cercetarea sintagmei „*interesul public*”, propunem *de lege ferenda* introducerea în Codul penal a unui articol prin care să se dea o definiție clară și precisă a interesului public, în așa fel încât să se elimine echivocul să se dea o formă clară acestei sintagme, eliminând ambiguitatea și confuzia care rezultă din lipsa unei definiții a acestui termen, folosit adesea în cadrul legal, dar nedefinit în mod concret, fiind necesar a se arăta ceea ce determină valoarea interesului public. În *DEX*, 2009[5], locuțiunea adjectivală „de interes general (sau public)” semnifică „de importanță socială, util colectivității”. Definiția este foarte bine definită doar în sensul explicativ al cuvintelor, dar pentru cadrul legal este o definiție care nu cuprinde, în mod explicit, interesul public, și în mod implicit, nici limita importanței sociale rezultată din explicarea acestei sintagme, și nici limita utilității colective privită din perspectiva cadrului legal. S-ar putea ridica chiar și întrebarea dacă o problemă a violenței de familie poate fi indicată ca fiind o de „interes public” sau nu. Este necesar ca explicarea noțiunii de „interes public” să satisfacă cerința de previzibilitate a legii, temenul având o deschidere mult prea largă pentru a nu lăsa loc la interpretări, termenul trebuind precizeze cu suficientă claritate întinderea și modalitățile de exercitare a puterii de apreciere a autorităților în domeniul interesului public, ținând cont de scopul legitim urmărit, pentru a oferi persoanei o protecție adecvată împotriva arbitrarului.

Concluzii

Una dintre obligațiile pe care le putea dispune procurorul, după consultarea suspectului sau a inculpatului, era aceea ca suspectul sau inculpatul să îndeplinească obligațiile prevăzute la alin.(3). Prin ordonanță, procurorul putea să stabilească termenul până la care obligațiile pe care le dispune și care nu puteau să fie mai mari de 6 luni sau de 9 luni pentru obligații asumate prin acord de mediere, care era încheiat cu partea civilă și care curgea de la comunicarea ordonanței.

Concluzionăm că, prin continua analiză a activității care modifică actele normative într-un ritm amețitor, medierea, care cu greu și-a făcut loc printre interesele justițiabililor, găsește uneori o aprigă piedică chiar din partea modificărilor aduse legilor și codurilor, care, îndepărtându-se de la principiile recomandărilor europene, anulează, unul câte unul articolele ce conțin posibilități de aplicare a medierii.

Legea specială a medierii care, prin intenția sa de a degreva instanțele de judecată, caută un loc de înțelegere pentru împlinirea menirii sale, cunoaște, ca foarte multe articole din coduri, o modificare îngrijorătoare, neputând spune că în acest mod se vor reduce numărul dosarelor care îngreunează activitatea instanțelor.

Faptul că art.318 cu privire la renunțarea la urmărirea penală din Codul de procedură penală a fost declarat neconstituțional prin decizia CCR, va crește numărul dosarelor care vor exista atât la parchete, cât și în cadrul instanțelor de judecată, reducându-se implicit și posibilitatea utilizării medierii pentru stingerea conflictelor. Prin urmare, părțile care s-ar fi considerat prejudiciate prin renunțarea la urmărirea penală beneficiau de dreptul de a se adresa unei instanțe pentru a-și apăra interesele, dispozițiile Codului de procedură penală oferindu-le garanțiile specifice accesului liber la justiție, dreptului la un proces echitabil și dreptului la un recurs efectiv, prevăzute la art.21 din Constituție și art.6 și 13 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Cu privire la renunțarea la urmărirea penală, expunerea de motive a Legii nr.135/2010 privind Codul de procedură penală arată că „renunțarea se poate dispune înainte de sesizarea camerei preliminare și implică alegerea optimă a unora dintre obligațiile care sunt stabilite în sarcina inculpatului, astfel încât să se asigure eficiența acestei modalități alternative”. Așadar, în vederea eficientizării aplicării modalităților alternative de rezolvare a conflictelor, ar fi fost util ca să nu se fi luat o decizie de neconstituționalitate a art.318 din Codul de procedură penală, pentru că, în opinia separată prezentată se regăsesc argumente solide împotriva excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art.318 din Codul de procedură penală, care ar fi trebuit să fie respinsă, ca neîntemeiată, Codul penal român și Codul de procedură penală prevăzând suficient de căi de atac împotriva ordonanței de renunțare a urmăririi penale emise de către procuror.

Totodată, având în vedere poziția Curții Constituționale cu privire la art.669 alin.(1) și art.70 alin.(1), ar trebui luat în considerare faptul ca medierea să se desfășoare doar până la momentul sesizării instanței, ceea ce reduce în mod indubitabil posibilitatea stabilirii unui acord de mediere după momentul sesizării instanței, chiar dacă în discuție ar putea fi infracțiuni de interes public redus. (*Art.69: (1) În cazul în care procedura de mediere se desfășoară înaintea începerii procesului penal și aceasta se încheie prin soluționarea conflictului și încheierea unei înțelegeri, potrivit art.56 alin.(1) lit.a), prin derogare de la dispozițiile art.157 alin.(3) din Codul penal, fapta nu va atrage răspunderea penală pentru făptuitorul cu privire la care conflictul s-a încheiat prin mediere. Art.70: (1) În cazul în care medierea cu privire la latura penală a cauzei se desfășoară după începerea procesului penal, urmărirea penală sau, după caz, judecata se poate suspenda, în temeiul prezentării de către părți a contractului de mediere).*

Referințe:

1. http://www.avocatnet.ro/content/articles/id_40804/Decizia-ICCJ-nr-9-2015-incheierea-unui-acord-de-mediare-poate-intervenii-in-tot-cursul-procesului-penal.html (vizitat 31.10.2016).
2. https://www.ccr.ro/files/products/Decizie_397_2016.pdf. (vizitat 31.10.2016).
3. https://www.ccr.ro/files/products/Decizie_23_2016.pdf. (vizitat 31.10.2016).
4. Art.318 („Renunțarea la urmărirea penală”) din Codul de procedură penală, analizat în *Prezentarea comparativă Noul și Vechiul Cod de procedură penală*, Legislație consolidată, 15 februarie 2014, Ediție îngrijită de conf. univ. dr., judecător, Dan Lupașcu. București: Universul Juridic, 2014, p. 293-294.
5. <https://dexonline.ro/definitie/interes> (vizitat 31.10.2016).

IMPORTANȚA SISTEMULUI DE FARMACOVIGILENȚĂ ÎN CADRUL PROTECȚIEI CONSUMATORULUI DE MEDICAMENTE

Olesea PLOTNIC,
doctor habilitat în drept, conferențiar universitar (USM)
Elena CIOCHINA,
magistru în științe economice (ASEM)
licențiată în drept (USM)

Problemele legate de utilizarea medicamentelor sunt multiple. Ele pot să difere în aspect farmacologic, epidemiologic și juridic, și pot avea consecințe diferite, de exemplu: efecte adverse, interacțiuni medicamentoase, probleme referitoare la absența efectelor scontate, utilizarea inadecvată etc.

Sistemul de raportare spontană pentru reacțiile adverse la medicament (RAM) rămân o piatră de temelie pentru farmacovigilență. Consumatorii de medicamente și produse farmaceutice sunt deseori limitați în apărarea drepturilor lor, în special la etapa de postconsum, când pot suferi din cauza manifestării unor reacții adverse de la unele medicamente. Analizând situația actuală a pieței farmaceutice din R.Moldova, se subliniază necesitatea dezvoltării sistemului de farmacovigilență și mediatizarea importanței acestui sistem, în special, în rândul consumatorilor de medicamente, iar având în vedere că pe parcursul vieții o persoană apelează cel puțin nu o dată la medicamente, în rândul întregii populații.

Cuvinte-cheie: medicamente; reacții adverse; farmacovigilență; consumatori; protecție.

* * *

The problems related to the use of medicines are manifold. They may differ in pharmacological, epidemiological and legal respects, and may have different consequences, for example, side effects, drug interactions, issues related to ineffectiveness, misuse, etc.

Spontaneous reporting system for adverse drug reactions (ADRs) remains a cornerstone of pharmacovigilance. The main aim of this article is to inform our society about medicine-related problems and solutions: importance of implementing the Pharmacovigilance system in Moldova and further improvement of national campaigns to intensify, encourage adverse drug reactions reporting. Consumers of medical and pharmaceutical products are often limited in their rights, especially in the post-consumer stage when they may suffer from adverse reactions to certain drugs. Analyzing the current situation of the pharmaceutical market in Moldova it is stated the need to develop pharmacovigilance system and publicizing the importance of this system, especially among consumers of drugs, and given that during a lifetime a person uses at least once drugs among the entire population.

Keywords: drugs; side effects; pharmacovigilance; consumers; protection.

Generalități. Problema asigurării inofensivității preparatelor medicamentoase (PM) a apărut odată cu unul dintre cele mai vechi principii medicale *primum non nocere* – „mai întâi nu dăuna” sau principiul nonvătămării, care se impune și mai acut în zilele noastre, când există un număr considerabil de medicamente, utilizarea cărora este însoțită de numeroase efecte adverse.

Farmacovigilența poate fi definită ca activitatea de depistare, înregistrare, comparare, cuantificare și popularizare, în rândul personalului medical, a reacțiilor adverse medicamentoase. Begaud, în 1998, definește farmacovigilența ca fiind activitatea de detectare, evaluare și prevenire a reacțiilor adverse medicamentoase. În sens restrâns, aceasta reprezintă știința clinică la care obiectul de activitate este supravegherea reacțiilor adverse medicamentoase.

Farmacovigilența în cadrul legislației noastre interne se definește ca un sistem de colectare, stocare, evaluare științifică și apreciere a reacțiilor adverse ale medicamentelor, precum și raportarea lor către autoritățile competente în scopul supravegherii permanente a raportului beneficiu-risc și adoptării măsurilor ce se impun. Noțiunea de „reacție adversă” este definită ca un răspuns

nociv și nedorit, care apare la utilizarea unui medicament, întrebunțat în mod normal de om pentru profilaxia, diagnosticarea sau tratamentul bolii ori pentru restabilirea, corectarea sau modificarea unor funcții fiziologice.

Conform definiției OMS, reacțiile adverse (nefavorabile) medicamentoase reprezintă reacții dăunătoare, periculoase pentru organism, apărute la administrarea substanțelor medicamentoase în doze terapeutice (recomandate), utilizate la om pentru prevenirea, diagnosticarea și/sau tratarea afecțiunilor, precum și pentru corecția și modificarea funcțiilor fiziologice. Reacții adverse la medicamente sunt considerate toate consecințele nefavorabile ale medicamentului cu excepția: erorilor terapeutice; intoxicației ocazionale; intoxicației voluntare; abuzului de medicamente [1, 2].

Din definițiile enunțate *supra*, rezultă că obiectivele farmacovigilenței rezidă în declararea precoce a reacțiilor adverse grave și neașteptate, stabilirea frecvenței și a gravității reacțiilor adverse, stabilirea riscului terapeutic al tratamentelor medicamentoase, studierea mecanismelor și a consecințelor reacțiilor adverse, avizarea tehnică, prin comisii de experți, a măsurilor și reglementărilor necesare, informarea și formarea continuă în domeniul reacțiilor adverse.

În funcție de diverse criterii, reacțiile adverse se clasifică în: spontane, grave, moderate, sigure, probabile, posibile, improbabile, condiționate, neevaluabile, prevăzute, neprevăzute etc.

Actualmente, este cert că investigațiile preclinice și clinice nu pot asigura inofensivitatea completă a medicamentelor. Studiile clinice premarketing nu cuprind un număr suficient de mare de pacienți, iar aceștia nu sunt tratați suficient de mult timp pentru a avea garanția detectării tuturor efectelor adverse ale medicației studiate: incidență rară, efecte tardive, cele care pot rezulta doar din interacțiuni medicamentoase sau se pot semna doar la anumite grupuri populaționale cu risc mărit. Astfel de RAM, care au o incidență destul de rară, dar pot fi foarte periculoase sau chiar fatale, se depistează numai la utilizarea largă a medicamentului în practica medicală. În acest scop, a și fost creat Sistemul de Farmacovigilență, sistem care asigură depistarea, colectarea, analiza, înregistrarea, validarea și evaluarea sistematică a reacțiilor adverse la medicamente. Organizarea eficientă a sistemului de asigurare a inofensivității preparatelor medicamentoase constituie o măsură de determinare precoce a riscului de apariție a RAM legate de utilizarea medicamentelor și evitarea acestora [3].

Sistemul de farmacovigilență, conform Directivei CE 2001/83 a Parlamentului și Consiliului European din 6.11.2001 „Despre legile în domeniul medicamentelor de uz uman”, capitolul IX, art. 101-108, reprezintă un sistem statal de colectare a datelor, care în baza informației obținute despre RAM în condiții de utilizare obișnuite asigură adoptarea deciziilor în domeniul reglementării medicamentelor autorizate în Uniunea Europeană.

În vederea obținerii unui rezultat în contextul cercetării științifice din prezentul articol, considerăm necesar a sublinia obiectivele și sarcinile farmacovigilenței pentru a continua o tratare științifică corespunzătoare, și anume:

- monitorizarea utilizării PM în practica cotidiană cu scopul depistării RAM, necunoscute până în prezent, precum și studierii incidenței RAM cunoscute;
- stabilirea cauzalității RAM, a factorilor de risc și a mecanismelor de dezvoltare a RAM;
- depistarea cât mai precoce a unui nou efect advers;
- cunoașterea tipurilor de reacții adverse pentru fiecare medicament în parte;
- elaborarea celor mai bune metode de prevenire și tratare a RAM;
- determinarea calitativă a riscului ce ține de administrarea PM studiat în raport cu cel al tratamentului alternativ;
- determinarea corelației beneficiu/risc la utilizarea PM;
- soluționarea situațiilor urgente/critice;
- distribuirea informației necesare pentru ameliorarea utilizării medicamentelor;
- informarea și familiarizarea medicilor, farmaciștilor și pacienților cu privire la RAM [4, 5].

Participanții sistemului de farmacovigilență sunt

deținătorii certificatului de înregistrare, medicii, farmaciștii, consumatorii de medicamente.

Conform reglementărilor în vigoare, deținătorii certificatului de înregistrare au obligativitatea de a prezenta la adresa Autorităților periodice de siguranță (PSUR – *Periodic Safety Update Report*)¹.

Medicii și lucrătorii medicali ai instituțiilor medico-sanitare din Republica Moldova, indiferent de forma de proprietate, sunt obligați să raporteze la adresa Agenției Medicamentului orice reacție adversă a medicamentelor sau a altor produse farmaceutice utilizate în țară, completând fișa de comunicare a reacțiilor adverse. Efectele adverse grave trebuie anunțate timp de 48 ore de la debut, iar celelalte efecte adverse – timp de 15 zile. Specialiștii farmaciilor sunt obligați să comunice reacțiile adverse, completând fișa de comunicare a reacțiilor adverse „Pacientul comunică”.

Informația despre reacțiile adverse ale medicamentelor și altor produse farmaceutice se înregistrează de către medic în documentația medicală primară, cartela de ambulator, fișa de observație, fișa statistică a persoanei externe din staționar.

Activitatea Secției Farmacovigilență și utilizarea rațională a medicamentelor din cadrul Agenției Medicamentului. Secția Farmacovigilență și utilizare rațională a medicamentelor în cadrul AM efectuează periodic expertiza informațiilor prezentate pentru aprecierea siguranței remediilor medicamentoase și altor produse farmaceutice.

În cazul depistării reacțiilor adverse necunoscute anterior, Secția FV/URM informează Comisia Medicamentului și Ministerul Sănătății despre acestea, în vederea suspendării sau retragerii autorizației preparatului până la obținerea rezultatelor studiului clinic suplimentar și evaluării specializate în scopul aprecierii siguranței produsului farmaceutic.

În baza informațiilor prezentate de Agenția Medicamentului, Ministerul Sănătății decide suspendarea sau retragerea autorizației medicamentului în Republica Moldova.

AM anunță producătorii de medicamente și deținătorii certificatului de autorizare (sau reprezentanții lor) despre decizia finală a Ministerului Sănătății.

După aprecierea specializată a informației despre reacțiile adverse ale medicamentelor și ale altor produse farmaceutice, Secția FV/URM poate înainta Comisiei Medicamentului propuneri în vederea impunerii unor restricții de utilizare a preparatului, și anume: modificarea indicațiilor și contraindicațiilor incluse în instrucțiunile pentru utilizarea preparatului medicamentos, anunțând producătorii de medicamente/deținătorii certificatelor de autorizare (sau reprezentanții oficiali) despre modificările propuse.

Aspectele problematice referitoare la utilizarea terapeutică a preparatului medicamentos, în cazul survenirii reacțiilor adverse la utilizarea lui terapeutică, sunt soluționate de Ministerul Sănătății.

Informația despre reacțiile adverse ale medicamente-

¹ În Republica Moldova este stabilită următoarea periodicitate de prezentare a PSUR: primii 2 ani de la înregistrare – de două ori pe an; următorii 3 ani – anual; ulterior – în momentul înregistrării repetate cu periodicitatea de 5 ani.

lor și ale altor produse farmaceutice este recepționată de către Secția FV/URM a Agenției Medicamentului de la:

a) medicii și farmaciștii tuturor instituțiilor medico-sanitare și întreprinderilor farmaceutice, indiferent de forma de proprietate;

b) producătorii/deținătorii certificatului de autorizare sau reprezentanții lor oficiali;

c) reprezentanții organizațiilor internaționale (OMS – Organizația Mondială a Sănătății, CE – Comunitatea Europeană) etc.;

d) sursele informaționale medicale și publicațiile științifice;

e) organizațiile obștești, care reprezintă interesele consumatorilor de medicamente și a cetățenilor, în general;

f) comisiile de etică pentru studiul clinic al medicamentelor;

g) investigatorii bazelor clinice, antrenați în desfășurarea studiilor clinice ale produselor medicamentoase.

Secția FV/URM recepționează informațiile despre reacțiile adverse ale medicamentelor și altor produse farmaceutice, le sistematizează, analizează, apoi elaborează operativ reviuiri analitice, recomandări metodice pentru medici, farmaciști, investigatori, producători de medicamente, propuneri pentru Comisia Medicamentului și Ministerul Sănătății în vederea soluționării unor probleme pentru asigurarea inofensivității medicamentelor.

Rapoartele despre reacțiile adverse grave suspectate, Secția FV/URM a Agenției Medicamentului le prezintă Comisiei Medicamentului care adoptă deciziile corespunzătoare, informând prompt Ministerul Sănătății. La necesitate, se prezintă un raport similar reprezentanței OMS în Republica Moldova.

Conform prevederilor Politicii de Stat a RM în domeniul medicamentului, Sistemul de Farmacovigilență din țară trebuie să colaboreze intens cu Centrul OMS din Uppsalla în problemele monitorizării reacțiilor adverse la medicamente².

² În activitatea lor, angajații Secției se călăuzesc de un șir de acte normative, și anume:

1) Legea Republicii Moldova nr.1409-XIII din 17.12.1997 cu privire la medicamente. Art. 16. Farmacovigilența (cu modificările și completările ulterioare);

2) Legea Republicii Moldova nr. 1456-XII din 25.05.93 cu privire la activitatea farmaceutică. Cap. III, art. 15, 16 și cap. IV, art. 18 (cu modificările și completările ulterioare);

3) Hotărârea Guvernului RM nr. 28 din 11.04.2012 cu privire la „Foaia de parcurs a Agenției Medicamentului pentru anii 2012-2014”;

4) Hotărârea Guvernului RM nr. 71 din 23.01.2013 cu privire la aprobarea Regulamentului, structurii și efectivului-limită ale Agenției Medicamentului și Dispozitivelor Medicale;

5) Hotărârea Guvernului RM nr. 348 din 26.05.2014 cu privire la tarifele pentru serviciile prestate de către Agenția Medicamentului și Dispozitivelor Medicale. Capitolul IV. Activitatea de farmacovigilență;

6) Ordinul MS RM nr. 20 din 20.01.2006 cu privire la monitorizarea reacțiilor adverse ale medicamentelor și altor produse farmaceutice în Republica Moldova;

7) Ordinul MS RM nr.739 din 23.07.2012 cu privire la reglementarea autorizării produselor medicamentoase de uz uman și introducerea modificărilor postautorizate;

Normele etice ale activității farmaceutice. Un rezultat pozitiv al serviciilor farmaceutice nu e posibil fără respectarea normelor etice în procesul asigurării populației cu medicamente. În calitate de indicatori ce caracterizează respectarea normelor etice de către farmaciști și laboranți-farmaciști, a fost propusă „atitudinea lor față de cointeresarea materială/morală pentru majorarea vânzărilor” [12]. În urma analizei părerilor a 320 de farmaciști și 308 laboranți farmaciști, în particular – răspuns la întrebarea: „Se folosește principiul cointeresării materiale/morale a farmacistului pentru majorarea vânzărilor de medicamente?” – s-a evidențiat că majoritatea respondenților (89% farmaciști și 91% laboranți-farmaciști) au răspuns afirmativ, adică se folosește principiul de cointeresare a specialiștilor din partea patronilor de farmacii, pentru majorarea vânzărilor de medicamente în farmaciile comunitare. În aceste cazuri, se încălcă norma legală, conform căreia nimeni nu are dreptul să influențeze decizia farmacistului în ceea ce privește eliberarea medicamentelor populației, dar și farmaciștii încălcă normele de etică profesională.

Profilul consumatorilor de medicamente și produse farmaceutice. Omul ce s-a îmbolnăvit devine potențial consumator de medicamente. Totodată, trebuie să se țină cont de faptul că unele medicamente se folosesc și în scop profilactic sau diagnostic. Boala reprezintă o situație existențială diferită de cea normală, trăită de om până la apariția ei. Omul devenit bolnav își pierde unul dintre atributele sale fundamentale – starea de sănătate, care condiționează o adaptare normală la exigențele mediului, inclusiv cele autoimpuse. În același timp, odată cu perceperea apariției bolii, aceasta anticipează și o serie de amenințări la adresa integrității și/sau capacității fizice, mergând până la pierderea sa, mai ales dacă informațiile despre cazuri similare îi sugerează individului astfel de posibilități. În câmpul vieții sale profesionale și familiale, apar dificultăți, capabile – în anume situații – să se adâncească și să-l facă pe bolnav să-și modifice, dacă nu statutul și rolul său, cel puțin, o inserție la nivel de grup până atunci satisfăcătoare sau chiar ideală.

Boala generează stres psihic prin două grupe mari de agenți stresanți:

➤ situația de impas ce s-a creat prin apariția, desfășurarea și consecințele bolii;

➤ disconfort psihic și somatic din cauza suferințelor provocate de boală.

În funcție de nivelul de cultură medicală și farmaceutică, gradul de instruire și propria „experiență de bolnav”, precum și de momentul în care a survenit îmbolnăvirea, există o tendință naturală, proprie majorității oamenilor – de a amâna ori de a nega „intrarea în situația de bolnav”. Din momentul conștientizării faptului intervenirii unor modificări în sănătate, individul încearcă să întreprindă măsuri în vederea restabilirii normalității: obținerea de sfaturi de la persoanele apro-

8) Ordinul MS RM nr. 58 din 29.01.2015 cu privire la modificarea și completarea ordinului Ministerului Sănătății nr. 739 din 23.07.2012 cu privire la reglementarea autorizării produselor medicamentoase de uz uman și introducerea modificărilor postautorizate.

piate, prieteni, adresare la medici sau/și farmacist, apel la medicina tradițională etc. În funcție de gravitatea problemelor de sănătate, individul poate sau nu deveni pacient și ca rezultat, de cele mai dese ori, devine consumator de medicamente.

Cultura fricii, teama crescută și întreținută de mijloacele de informare în masă ce informează continuu asupra bolilor ce se pot transmite de la animale la om au atenționat și îngrijorat populația în ce privește variatele pericole ce planează asupra sănătății. Impactul asupra comportamentului uman, în general, a fost și este puternic, reflectându-se, în special, în comportamentul consumatorului în conduitele de prevenție a bolilor posibile.

Aceste conduite sunt susținute și de numărul relativ mare al institutelor ce oferă pilule, tincturi, creme și diferite unguente benefice, cu virtuți curative de întreținere a sănătății și chiar de întinerire.

Consumul de suplimente alimentare, cum sunt denumite majoritatea acestor produse, este în creștere, ducând spre hiperconsum, omul pornind de la ideea că dacă nu strică, poate ajuta în sensul prevenirii îmbolnăvirii. Tendința spre hiperconsum de medicamente și suplimente alimentare este prezentă mai frecvent în atitudinile persoanelor de vârstă a treia, dar și a mamelor tinere hiperprotectoare.

Considerăm că în paralel cu reducerea factorilor de risc în apariția diferitelor boală (cum sunt alcoolismul, adicțiile, lipsa de igienă) consumul de medicamente și suplimente alimentare este bine-venit, dacă se face sub îndrumarea medicului de familie ce cunoaște tabloul general al sănătății fiecărui membru al familiei și are competențe în a corela acțiunea medicamentelor prescrise pentru diferite afecțiuni cu cea a medicamentelor și suplimentelor alimentare.

Unul din principalii vectori ce asigură un comportament adecvat al consumatorilor de medicamente este educarea, consultanța și consilierea lor permanentă în problemele de atitudine responsabilă față de procurarea și consumul medicamentului.

Farmacovigilența – instrument de protecție a consumatorilor de medicamente. Consumatorii de medicamente și produse farmaceutice, în raport cu alte tipuri de consumatori, au un statut special, fiind inițial desemnați drept persoane bolnave, iar în caz de spitalizare – pacienți. Natura specifică a medicamentelor face mai anevoioasă aplicarea drepturilor protecției consumatorului, consumatorul având pârghii mult mai puține pentru protejarea sa. Protecția consumatorului se instituie ca un sistem de protecție la toate etapele consumului, respectiv chiar și după o achiziție a unui produs defectuos, legea prevede posibilități de protecție a cumpărătorului prin rambursare, întoarcere, schimbare etc. În cazul medicamentelor, legea nu permite întoarcerea lor, ceea ce pune în impas cumpărătorul.

Fie că un medicament sau altul a fost prescris unei persoane bolnave de către medic sau bolnavul și-a administrat medicamente prin automedicație, atunci când apar efecte adverse ale medicamentelor utilizate, esențială este raportarea acestor reacții adverse. Agenția Medicamentului și Dispozitivelor Medicale din Republica Moldova, în baza ordinului nr.20 din

12 ianuarie 2006 al Ministerului Sănătății și Protecției Sociale, recepționează fișele de comunicare despre reacțiile adverse ale medicamentelor și ale altor produse farmaceutice atât din partea medicilor și lucrătorilor medicali, cât și din partea bolnavilor, iar recent a fost creat un sistem de raportare online al reacțiilor adverse prin sistemul E-Reporting [6] care facilitează adresarea acestor fișe către autoritatea competentă.

Sistemul de Farmacovigilență, deși nu este recunoscut ca atare, vine ca un instrument de facilitare în protecția drepturilor consumatorilor de medicamente, adresându-se atât consumatorului, cât și cumpărătorului, colectând date esențiale despre reacțiile adverse pe care le suportă persoanele care au utilizat anumite tipuri de medicamente, efectuând cercetări mai ample în vederea stabilirii cauzelor apariției reacțiilor adverse, precum și mediatizarea reacțiilor adverse posibile incluzându-le în prospectele medicamentelor. Actualmente, principala modalitate de colectare a informației privind efectele adverse la medicamente rămâne metoda comunicărilor spontane, prin care lucrătorii medicali sunt obligați să înștiințeze despre reacțiile adverse la medicamente autoritățile centrale de monitorizare.

La nivel internațional, colectarea RAM este sub responsabilitatea Centrului OMS de monitorizare a reacțiilor adverse, fondat în 1968, apoi transferat în Suedia, Uppsala (UMC) și dezvoltat ca să gestioneze volumul informațional global. Numărul de comunicări anuale atinge peste 250 000. Dezvoltarea tehnologiei informaționale a permis globalizarea informației: accesul și transmiterea ei în cel mai optimal și rapid mod. Cu toate acestea, sunt încă foarte multe obstacole în colectarea datelor [3].

Astăzi Programul internațional de colectare a RAM cuprinde peste 144 de țări, Republica Moldova fiind a 71-a țară – membră din anul 2003. Centrele de monitorizare a inofensivității preparatelor medicamentoase există în majoritatea țărilor lumii, fiind conectate într-o rețea informațională globală. Aceste centre sunt împuternicite să monitorizeze RAM. Concluziile expertizei efectuate de către aceste instituții contribuie la întocmirea măsurilor administrative în vederea reglementării managementului medicamentos. În urma analizei tuturor datelor recepționate, OMS elaborează și publică periodic Lista Medicamentelor pentru care au fost introduse restricționări în utilizare, s-a modificat statutul de eliberare din farmacii, care au fost interzise (medicamente suspendate) sau cărora li s-a refuzat autorizarea sau reautorizarea de către Autoritățile de Reglementare în domeniul medicamentului din diferite țări.

Legislația din domeniul medical și farmaceutic asigură consumatorului de medicamente protecția împotriva riscului de achiziționare a unui produs medicamentos sau a unui serviciu medical, care ar putea să-i prejudice viața, sănătatea, ori să-i afecteze drepturile și interesele legitime. În acest sens, pacienții au dreptul de a fi informați complet, concret și precis asupra caracteristicilor esențiale ale produselor sau serviciilor.

O altă latură a dezbaterii științifice rezidă în faptul că consumatorul de medicamente nu poate determina și nu întotdeauna poate cu certitudine aprecia calitatea medicamentului, în condițiile în care la nivel mondial

piața medicamentelor falsificate și contrafăcute constituie aproximativ 10%, cam 42% de medicamente prezente pe piața farmaceutică a Republicii Moldova sunt produse în condiții non-GMP, la etapa controlului de stat al calității se depistează o calitate neconformă a unor medicamente (în anul 2008 au fost rebutate 139 de serii de medicamente). Astfel în țară este creat și funcționează un sistem de asigurare a calității și coordonării de stat în domeniul circulației medicamentelor [9] ce include:

1. Funcționarea unui mecanism bine definitivat de autorizare a medicamentelor.

2. Licențierea activității farmaceutice, inclusiv în domeniul circulației medicamentelor (producerea, distribuirea, realizarea etc.).

3. Pregătirea, perfecționarea și atestarea specialiștilor inițiați în procesele de circulație a medicamentelor.

4. Elaborarea și implementarea treptată a Regulilor de Bună Practică (GLP, GCP, GMP, GDP, GPP).

5. Controlul de stat asupra producerii, preparării, calității, eficienței și securității medicamentelor.

Pentru asigurarea drepturilor consumatorilor prin Hotărârea Guvernului nr. 773 din 06.07.2006 se instituie Consiliului coordonator în domeniul protecției consumatorilor și se stabilește că consumatorii au dreptul de a fi educați și instruiți pentru a putea să verifice calitatea medicamentelor procurate [7,10]. Totodată, rămâne o problemă actuală la care se atrage permanent o deosebită atenție – utilizarea rațională și argumentată a produselor farmaceutice.

Trebuie amintit faptul că în ultimii ani, conform datelor AMED [11], numărul de reacții adverse raportate este în creștere, ceea ce denotă îmbunătățirea siguranței și asistenței pacientului prin promovarea utilizării raționale, sigure și eficiente a medicamentelor și minimalizarea frecvenței automedicației. În anul 2015, s-au înregistrat 278 de fișe-comunicare ale reacțiilor adverse și 8 cazuri de ineficiență a preparatului medicamentos, cu 93 de fișe-comunicare mai mult față de anul 2014, când au fost recepționate 193 de fișe-comunicare ale reacțiilor adverse la medicamente. În ceea ce privește incidența raportorilor de reacții adverse la medicamente sau a ineficienței acestora, majoritatea – 265 din cazuri, au fost raportate de către lucrătorii medicali (medici și asistente medicale), companiile farmaceutice și reprezentanții medicali au adus la cunoștință despre 12 cazuri, pacienții au raportat 5 cazuri de reacții adverse, iar farmaciștii – 4.

Concluzii și recomandări. Întrucât practic nu există medicament fără reacții adverse, farmacovigilența poate cel puțin să depisteze aceste reacții cât mai curând posibil, să îi familiarizeze pe medici, farmaciști și pacienți cu privire la conștientizarea importanței problemei date, prevenind astfel alte noi dezastre iatrogene, iar farmacologul clinician rămâne instrumentul principal în realizarea acestei sarcini. Drept totalizare a celor expuse mai sus, putem cu ușurință evidenția unele din cele mai importante obiecte ale farmacovigilenței, precum și importanța acestui sistem – sporirea activităților de educație medico-sanitară a populației de toate vârstele prin descrierea importanței raportării reacțiilor adverse ale medicamentelor, subliniindu-se importanța acestei practici.

Ținând cont de tendințele, dar și de situația actuală a asistenței cu medicamente, precum și a întregului sistem farmaceutic național, expuse în prezentul articol, și în vederea fortificării continue a calității actului farmaceutic contemporan, se conturează următoarele recomandări:

- intensificarea procesului de armonizare a legislației farmaceutice în corespundere cu normele UE și ale altor norme internaționale;

- Crearea unui sistem sigur automatizat de monitorizare a calității, eficienței și siguranței medicamentelor prezente pe piața farmaceutică;

- promovarea responsabilității companiilor farmaceutice și firmelor față de calitatea și efectele medicamentelor;

- creșterea fondurilor alocate pentru studierea efectelor de interacțiune și a celor colaterale ale medicamentelor și produselor farmaceutice în raport cu cele alocate promovării lor.

În consecință, incontestabil, farmacovigilența reprezintă o activitate de primă importanță, care prin măsurile stabilite permite supravegherea, prevenirea și tratarea reacțiilor adverse medicamentoase totodată și difuzarea informațiilor, și luarea măsurilor care se impun în cazul unor reacții adverse medicamentoase, inclusiv permite depistarea reacțiilor adverse rare sau tardive care pot apare după evaluarea clinică a medicamentelor (datorită numărului limitat de bolnavi studiați și datorită timpului relativ scurt al cercetării) și permite o utilizare mai sigură a medicamentelor.

Drept urmare, consumatorii de medicamente trebuie responsabilizați, educați, dar și protejați într-o societate de hiperconsum.

Referințe:

1. Ghicavii V.I. *Medicamentul: beneficiu sau prejudiciu*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2009, p. 61-98.
2. Ghicavii V.I. et al. *Farmacologia clinică*. Chișinău: CEPM al USMF, 2009, p. 61-98.
3. Edwards I.R., Biriell C. *Hormonization in pharmacovigilance*. *Drug saf* 1994; 10: p. 93-102.
4. Bates D.W. et al. *Incidence of adverse drug events and potential adverse drug events: Implications for prevention*. *JAMA*, 1995, no. 274, p.29-34.
5. Lazarou J., Promeranz B.H., Corey P.N. Incidence of adverse drug reactions in hospitalised patient: a metaanalysis of prospective studies. In: *Journal of the American Medical Association*, 1998, no. 279, p. 1200-1205.
6. <https://primaryreporting.who-umc.org/reporting/reporter/?OrganizationID=MD>
7. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 773 din 06.07.2006 cu privire la instituirea Consiliului coordonator în domeniul protecției consumatorilor. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 112 din 21.07.2006.
8. Ordinul Ministerului Sănătății al Republicii Moldova nr. 6 din 06.01.2006 cu privire la Controlul de Stat al calității medicamentelor și altor produse farmaceutice în Republica Moldova. În: *Reglementarea activității farmaceutice în Republica Moldova: Culegere de acte legislative și normative*. Chișinău: Vector, 2007, p. 302-311.
9. Legea Republicii Moldova nr. 1456-XII din 25.05.1994 cu privire la activitatea farmaceutică. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 59-61 din 15.04.2005.
10. <http://consumer.info.md>
11. <http://www.amed.md>
12. Safta V., Durbailova A., Zgîrcu E. Repere etico-deontologice ale actului farmaceutic contemporan. În: *Revista farmaceutică a Moldovei*, 2015, nr. 1-2, p. 8-17.

CLASIFICAREA CONTRACTELOR COMERCIALE

Alexandru CUZNEȚOV,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

Clasificarea oferă posibilitate pentru a determina trăsăturile caracteristice ale diferitelor categorii de contracte în vederea facilitării procesului de calificare a acestora și aplicării corecte a normelor juridice.

Cuvinte-cheie: contracte comerciale; clasificarea contractelor comerciale; dreptul afacerilor; tipuri de contracte comerciale.

***

Classification provides the ability to determine the characteristics of the different categories of contracts to facilitate their qualification process and the correct application of legal rules.

Keywords: commercial contracts; the classification of commercial contracts; business law; types of commercial contracts.

Principiul libertății contractuale permite participanților la circuitul civil să încheie o mare varietate de contracte. Unele dintre ele sunt prevăzute expres de legislația civilă, însă diversificarea vieții economice și sociale duce la apariția unor noi forme juridice, care nu sunt reglementate în mod special. Acest fapt a determinat necesitatea clasificării contractelor. Clasificarea oferă posibilitate de a determina trăsăturile caracteristice ale diferitelor categorii de contracte în vederea facilitării procesului de calificare a acestora și aplicării corecte a normelor juridice.

Există mai multe criterii de clasificare a contractelor. La cele vizate expres în legislația civilă, se adaugă criteriile elaborate de doctrină. Printre criteriile principale de clasificare constatăm: conținutul, modul de formare, scopul urmărit de părți, reglementarea în legislația civilă, efectele produse, modul de executare, corelația dintre contracte etc.

Inițind cercetarea contractelor comerciale, ne ciocnim deopotrivă de unitatea și diversitatea lor:

– *unitatea contractelor* rezultă din trăsăturile lor comune, adică toate contractele constau în acorduri de voință ale părților contractante și, pentru a fi valabile, toate trebuie să întrunească elementele structurale proprii contractelor și să nu depășească limitele libertății contractuale;

– *diversitatea contractelor* rezultă din multitudinea lor și din clasificările variate la care ele pot fi supuse.

Practic, contractele sunt nelimitate; părțile pot încheia nu numai contracte reglementate, ci și altele, nereglementate, precum pot face și îmbinări de contracte; de aceea, *enumerarea felurilor de contracte este imposibilă*; aceasta explică motivul de ce în lucrările de specialitate sunt cercetate contractele prevăzute de lege și numai unele dintre cele neprevăzute, mai frecvente și mai bine conturate în doctrina contractuală; totuși *clasificarea contractelor este posibilă*, ceea ce o și fac prin tradiție legea, jurisprudența și doctrina juridică [1].

Clasificările ce le expunem în cele ce urmează implică *delimitarea prealabilă a contractelor*, la nivelul sistemului juridic, *în contracte de drept civil și contracte aparținătoare altor ramuri de drept*; de la sine înțeles că noi avem în vedere numai *clasificările contractelor civile*.

În ce privește *criteriile de clasificare a contractelor*, ele constau în reglementarea, rolul voinței și încheierea, cerințele de fond și formă, scopul și efectele contractelor.

Clasificările reduc la un *limbaj juridic generic* varietatea nesfârșită a contractelor, evidențiază asemănările dintre ele și sunt de vădită orientare la determinarea regimului juridic aplicabil fiecărei categorii de contracte în parte.

Existența unor criterii diferite de clasificare și, în consecință, a unor clasificări diferite fac ca unul și același contract să fie susceptibil de includere în toate sau aproape în toate clasificările contractelor; de exemplu, vânzarea-cumpărarea este un contract numit, sinalagmatic, cu titlu oneros, principal și, de regulă, consensual, negociabil și de executare instantanee, iar prin excepție solemn, de adeziune ori impus și de executare succesivă.

De aceea *clasificările contractelor nu se exclud una pe alta*, adică încadrarea unui contract în una din clasificări nu exclude încadrarea lui și în alta sau alte clasificări, ci ele se îmbină în vederea calificării, caracterizării și interpretării diverselor contracte.

În ce privește *temeiul legal al clasificării contractelor*, se poate face o triplă distincție: *clasificări prevăzute expres de Codul civil*, anume – contracte bilaterale și unilaterale, oneroase și cu titlu gratuit, iar cele oneroase în comutative și aleatorii; *clasificări ce rezultă în mod implicit din dispozițiile Codului civil*, anume – contracte numite și nenumite, consensuale și neconsensuale, de executare instantanee și succesivă, principale și accesorii, simple și complexe; și *clasificări ce rezultă din coroborarea dispozițiilor Codului civil cu dispozițiile unor acte normative civile posterioare*, ca aceea în contracte negociabile, de adeziune și impuse.

Relativ la *ordinea expunerii clasificării contractelor*, noi pornim de la clasificarea contractelor în numite și nenumite, adică de la reglementarea sau nereglementarea lor, prezentăm apoi celelalte clasificări tradiționale, spre a încheia cu două clasificări relativ recente: în contracte negociabile, de adeziune și impuse; și în contracte tipizate și netipizate [2].

Clasificări tradiționale ale contractelor

1. Contracte numite și nenumite

Sunt *numite* contractele denumite și reglementate

de lege, ca vânzarea, schimbul, mandatul, depozitul, donația ș.a.; și sunt *nenumite* contractele nedenumite și nereglementate de lege, însă uzitate, ca de exemplu, contractul de întreținere.

În *dreptul roman*, contractele numite erau sancționate prin acțiuni distincte, care purtau numele contractelor; de exemplu, contractul de vânzare-cumpărare prin *actio empti aut venditi*, contractul de depozit prin *actio depositi directa*, pe care deponentul o avea împotriva depozitarului pentru restituirea bunului depozitat, și *actio depositi contraria*, pe care depozitarul o avea împotriva deponentului spre a fi indemnizat ș.a.; pe când contractele nenumite erau sancționate, când una din părți și-a executat prestația, prin *actio praescriptis verbis*.

În *dreptul civil modern*, nu se mai face o asemenea distincție, ci se sancționează toate contractele cu *dreptul la acțiune al creditorului*, fără a deosebi după cum creanța sa izvorăște dintr-un contract numit sau nenumit; cu alte cuvinte, există un *drept general la acțiune*; iar ca urmare, *clasificarea contractelor în numite și nenumite privește doar unele dintre regulile aplicabile contractelor*.

Astfel, atât contractelor numite cât și celor nenumite le sunt aplicabile dispozițiile legale imperative referitoare la elementele structurale și la ordinea publică, precum și normele de comportare ce țin de ordinea publică; pe lângă aceste dispoziții imperative, și unele, și altele sunt cărmuite de clauzele contractuale prevăzute de părțile contractante.

Însă, în măsura în care clauzele contractuale sunt neîndestulătoare, se face distincție în privința regulilor aplicabile celor două categorii de contracte: în cazul contractelor numite, se vor aplica în complinire dispozițiile legale suplitive care reglementează contractul respectiv; de exemplu, contractului de mandat succint întocmit i se vor aplica dispozițiile legale privitoare la mandat; în cazul contractelor nenumite, se vor aplica dispozițiile legale generale privitoare la contracte; de exemplu, contractului de întreținere; dacă însă într-un contract nenumit se îmbină elemente ale unor contracte numite, se vor aplica prin analogie dispozițiile speciale privitoare la acele contracte numite; de exemplu, în cazul *contractului de hotelărie*, se vor aplica dispozițiile legale privitoare la contractele de închiriere, de depozit și de prestare de servicii.

De aceea, *interpretarea contractelor nenumite este mai dificilă decât a contractelor numite*; în caz de litigiu privitor la un contract numit, corect intitulat de părțile contractante, instanța de judecată va aplica, în întregirea clauzelor contractuale, dispozițiile legale privitoare la contractul respectiv; pe când, în caz de litigiu privitor la un contract nenumit, instanța va trebui mai întâi să califice contractul și apoi, în întregirea clauzelor contractuale, să stabilească regulile aplicabile contractului aflat în discuție.

Mai adăugăm că *tendința legislațiilor contemporane este de a transforma contractele uzuale nenumite în contracte numite*; de exemplu, în legislația română, printre altele, contractul de construire a locuințelor a devenit dintr-un contract nenumit un contract numit.

2. Contracte consensuale și neconsensuale

Terminologic, clasificarea tradițională a contractelor în consensuale, solemne și reale, sau într-o altă formulare, în contracte consensuale și neconsensuale, este vădit convențională, întrucât toate contractele constau în consensuri, adică în acorduri de voință ale părților contractante [3].

Sunt *consensuale* contractele negociabile care iau naștere prin simplul acord de voință al părților contractante, exprimat în forma pe care ele o aleg; și sunt *neconsensuale* contractele negociabile sau nenegotabile care iau naștere prin acordul de voință al părților contractante și exprimarea acestuia în forma anume stabilită de lege sau cu îndeplinirea altor formalități prestabilite; primele contracte constituie *regula*, iar secunde – *excepția*; sunt neconsensuale numai contractele pe care legea le reglementează ca atare.

Cele două categorii de contracte se aseamănă, deoarece ambele constau în acorduri de voință ale părților contractante și că la ambele voința părților devine voință juridică, consimțământ; însă ele se deosebesc prin *valoarea diferită pe care legea o atribuie acordului de voință ale părților și cerințelor de formă ale contractelor*.

Pentru *formarea contractelor consensuale*, este îndeostulător acordul de voință al părților (*solus consensus obligat*); forma acestor contracte poate fi, la alegere, verbală, prin semne, în scris etc.; iar înscrisurile, cel mai frecvent uzitate, pot fi deopotrivă sub semnătură privată sau autentice; însă, oricare ar fi forma aleasă (fie chiar aceea a înscrisului notarial), ea are doar rostul de a dovedi încheierea contractelor; astfel de contracte sunt, de exemplu, mandatul și renta viageră.

Dimpotrivă, pentru *formarea contractelor neconsensuale*, acordul de voință al părților nu este îndeostulător, ci el trebuie complinit cu forma contractuală prevăzută anume de lege; la aceste contracte, forma constituie o cerință de valabilitate, alături de cerințele de fond (capacitatea de a contracta, consimțământul părților, obiectul și cauza); asemenea contracte sunt, de exemplu, donația și ipoteca.

Prin tradiție, *contractele neconsensuale* se divid în solemne și reale; *sunt contracte solemne* cele pentru a căror încheiere se cere și respectarea unei forme prestabilite, care în general este forma autentică notarială; ca în cazul donației, la care nerespectarea formei solemne atrage nulitatea absolută a contractului; sunt *contracte reale* cele pentru a căror încheiere se cere și remiterea materială a bunului debitorului, ca în cazul depozitului sau împrumutului.

În categoria contractelor neconsensuale pot fi cuprinse, mai degrabă decât în aceea a contractelor consensuale, și *contractele la formarea cărora legea prevede obligativitatea formei scrise, însă fără a sancționa cu nulitate lipsa acesteia*; așa sunt, de exemplu, contractele de editare, de furnizare a energiei electrice sau a gazelor naturale; pe de o parte, aceste contracte pot fi încheiate numai în forma scrisă tipizată, ceea ce face ca practic ele să fie *contracte formale și nenegotabile*; pe de altă parte, *înscrisurile constituie numai mijloace de probațiune* [4].

3. Contracte bilaterale și unilaterale

Clasificarea, deși legală, este terminologic convenți-

onală, ca și cea precedentă, în primul rând, exprimarea *contracte bilaterale* este tautologică, întrucât toate contractele constau în acorduri de voință; în al doilea rând, exprimarea *contracte unilaterale* cuprinde doi termeni etimologic contradictorii, cel de *contracte*, care evocă acorduri de voințe, și cel de *unilaterale*, care evocă manifestări unilaterale de voințe.

Clasificarea are în vedere *reciprocitatea sau nereciprocitatea obligațiilor contractuale*, și anume: la *contractele bilaterale* sau *sinlagmatice*, părțile se obligă reciproc, corelativ, fiecare dintre ele devenind față de cealaltă creditor și debitor; de exemplu, la vânzare-cumpărare, vânzătorul este creditor în privința prețului și debitor în privința bunului și, simetric invers, cumpărătorul este creditor în privința bunului și debitor în privința prețului; la *contractele unilaterale*, numai una din părți se obligă, ea devenind astfel debitor, iar cealaltă parte creditor; de exemplu, la donația fără sarcini, în privința bunului donat, donatorul este debitor, iar donatorul creditor.

În ce privește efectele, deosebiriile dintre cele două categorii de contracte constau în *efectele specifice contractelor bilaterale*, pe care nu le întâlnim la contractele unilaterale, și anume: la contractele bilaterale, obligațiile părților sunt nu numai *reciproce*, ci și *interdependente*, ceea ce face ca obligația fiecăreia din părți să fie și cauza obligației celeilalte părți; ca urmare, cu privire la executarea acestor contracte, se poate ridica *excepția de neexecutare* (*exceptio non adimpleti contractus*), se poate cere *rezoluțiunea pentru neexecutare*, și se poate pune *problema suportării riscurilor contractuale* [5].

O parte a doctrinei juridice consideră că între contractele bilaterale și cele unilaterale există o categorie intermediară, *contracte bilaterale imperfecte*, care se nasc unilaterale, însă devin ulterior bilaterale; de exemplu, în cazul depozitului cu titlu gratuit, deponentul va fi obligat să restituie depozitarului cheltuielile pe care acesta le-a făcut pentru conservarea bunului depozitat. O altă parte a doctrinei juridice consideră, pe drept cuvânt, că așa-numitele contracte bilaterale imperfecte sunt în realitate *contracte unilaterale*, întrucât: la aceste contracte obligațiile părților, deși sunt reciproce, nu sunt și interdependente, adică nu se află în corelația cauzală ce caracterizează contractele bilaterale; de aceea, în exemplul dat, obligația deponentului de a indemniza pe depozitar nu izvorăște din contractul de depozit, ci dintr-un fapt extracontractual, gestiunea de afaceri după unii autori, îmbogățirea fără justă cauză după alți autori.

4. Contracte oneroase și gratuite

Această clasificare vizează *scopul urmărit de părțile contractante și reciprocitatea sau nereciprocitatea avantajelor contractuale*; la *contractele oneroase* „fiecare parte voiește a-și procura un avantaj”; adică, intenția fiecăreia din părți este de a obține de la cealaltă parte o prestație echivalentă cu aceea pe care și-o asumă; de exemplu, vânzarea-cumpărarea sau schimbul; la *contractele gratuite* numai „una din părți voiește a procura, fără echivalent, un avantaj celeilalte”; adică, una din părți își manifestă intenția de a îndeplini o prestație în folosul celeilalte părți, fără a urmări obținerea unei contraprestații; de exemplu, comodatul sau donația fără sarcini.

În ce privește *delimitarea concretă a contractelor cu titlu oneros față de contractele cu titlu gratuit*, este de observat că încadrarea unora din contracte este simplă, indiscutabilă, pe când încadrarea altora comportă discuții și calificări diferite; astfel, vânzarea-cumpărarea este un contract oneros prin esența sa, nesusceptibil de a deveni cu titlu gratuit; tot astfel, comodatul este un contract gratuit prin esența sa, nesusceptibil de a deveni cu titlu oneros, întrucât, dacă pentru folosința bunului s-ar plăti un preț, ar fi vorba de un alt contract, acela de închiriere; însă unele contracte, cele gratuite doar prin natura lor, sunt susceptibile de a fi și oneroase, în parte sau în totalitate, ca depozitul retribuit, mandatul retribuit sau donația cu sarcini.

Or, cum aceste contracte nu pot fi dublu calificate, gratuit-oneroase (căci o asemenea calificare ar constitui o inadvertență juridică, o imposibilitate ca unuia și aceluiași contract să i se aplice atât regulile privitoare la contractele gratuite, cât și cele privitoare la contractele oneroase), calificarea lor depinde de echivalența (obiectivă-subiectivă) sau neechivalența prestațiilor reciproce; de exemplu, donația la care valoarea sarcinii este vădit inferioară bunului donat este un contract cu titlu gratuit, iar donația la care valoarea sarcinii este echivalentă cu valoarea bunului donat este un contract cu titlu oneros [6].

În ce privește *interesul clasificării*, sunt de menționat mai multe aspecte legislative și aplicative:

- față de reglementarea contractelor cu titlu oneros, legea reglementează cu anumite restrângeri contractele cu titlu gratuit, ceea ce se explică prin neajunsurile ce potențial pot rezulta din lipsa de reciprocitate a prestațiilor pentru depunător, pentru familia sa, pentru creditorii ori succesorii săi;

- cerințele de valabilitate sunt mai severe la contractele gratuite decât la cele oneroase; legea prevede anumite incapacități speciale atât în privința dispunătorilor, cât și în privința gratificațiilor; unele persoane nu pot încheia acte cu titlu gratuit; iar donația trebuie întocmită în formă autentică; prin cerința solemnității, donatorul este avertizat că se îndatorează irevocabil fără a obține un contraechivalent; iar în consecință, se pot preîntâmpina neajunsurile ce eventual pot rezulta din donație;

- considerarea persoanei cocontractantului, în general indiferentă în contractele cu titlu oneros, este esențială, *intuitu personae*, în contractele cu titlu gratuit; ca urmare, eroarea asupra persoanei constituie un viciu de consimțământ, adică un caz de anulare a contractelor gratuite;

- obligațiile părților și răspunderea contractuală sunt reglementate mai exigent la contractele oneroase decât la cele gratuite;

- acțiunea pauliană este mai lesnicios de promovată în cazul contractelor gratuite decât în cazul contractelor oneroase;

- raportul succesoral și reducțiunea liberalităților în vederea întregirii rezervei succesorale privesc numai contractele cu titlu gratuit;

- contractele oneroase sunt variate și deosebit de numeroase în practică, pe când contractele gratuite sunt puține la număr și rare în practică.

Contractele oneroase se subclasifică în *comutative* și *aleatorii*, iar cele gratuite în *contracte dezinteresate* și *liberalități*.

a) Contracte comutative și aleatorii. Contractul oneros este comutativ când, la încheierea lui, prestațiile părților sunt cunoscute, evaluabile și certe; și este aleatoriu când, la încheierea lui existența ori întinderea prestațiilor, sau a uneia din ele, depind de un eveniment viitor și incert (*alea*); cele mai numeroase contracte oneroase sunt comutative; vânzarea-cumpărarea, furnizarea, antrepriza, locațiunea ș.a.; numai unele contracte oneroase sunt aleatorii, ca asigurarea, întreținerea sau renta viageră.

Cu privire la *interesul subclasificării*, care este infim, menționăm că problema leziunii ca viciu de consimțământ se pune numai la contractele comutative și că unele contracte aleatorii, ca jocurile de noroc, necesită a fi autorizate.

b) Contractele dezinteresate și liberalități. Sunt dezinteresate contractele prin care se fac servicii gratuite, fără a avea loc micșorări patrimoniale; de exemplu, comodatul sau împrumutul; și sunt liberalități contractele prin care au loc transferuri de valori dintr-un patrimoniu în altul fără echivalente, ca în cazul donației fără sarcini (cu precizarea că liberalitățile se pot realiza și pe calea succesiunii testamentare) [7].

Cu privire la *interesul subclasificării* menționăm: contractele dezinteresate sunt consensuale, pe când donația este un contract solemn; raportul succesoral și reducățiunea în vederea întregirii rezervei succesorale nu se aplică la contractele dezinteresate, ci numai liberalităților.

Mai adăugăm, în încheiere, *interferența dintre clasificarea contractelor în bilaterale și unilaterale și clasificarea contractelor în oneroase și gratuite*.

Cele două clasificări sunt *interferente*, în sensul că, în general, contractele bilaterale sunt oneroase, ca vânzarea-cumpărarea, locațiunea sau schimbul, iar contractele unilaterale sunt gratuite, ca donația fără sarcini sau comodatul.

Însă *clasificările nu sunt identice*, întrucât clasificarea contractelor în bilaterale și unilaterale ține de *reciprocitatea sau nereciprocitatea obligațiilor contractuale*, pe când clasificarea contractelor în oneroase și gratuite – de *reciprocitatea sau nereciprocitatea avantajelor contractuale*; așa se explică de ce unele contracte bilaterale sunt cu titlu gratuit, precum exemplu donația cu sarcini minime față de valoarea bunului donat, iar unele contracte unilaterale sunt cu titlu oneros, ca împrumutul cu dobândă.

5. Contracte principale și accesorii

Această clasificare vizează *autonomia sau lipsa de autonomie a contractelor*. Sunt *contracte principale* cele care au o existență de sine stătătoare; în marea lor majoritate, contractele sunt principale, ca vânzarea-cumpărarea, schimbul, donația, locațiunea sau tranzacția; și sunt *contracte accesorii* cele care depind și însoțesc anumite contracte principale; numărul lor este restrâns; așa sunt, de exemplu, gajul sau ipoteca, prin care se garantează mai ales împrumuturile.

În ce privește *interesul clasificării*, precizăm că

valabilitatea contractelor principale se apreciază prin prisma îndeplinirii cerințelor lor de fond și de formă, pe când valabilitatea contractelor accesorii se apreciază atât prin prisma îndeplinirii cerințelor lor de fond și de formă, cât și prin prisma existenței raportului de accesorie față de contractele principale de care ele depind.

Astfel, în temeiul raportului de accesorie, exprimat în adagiul *accessorium sequitur principale*, contractul accesoriu urmează soarta juridică a contractului principal; de exemplu, ipoteca prin care se garantează un împrumut poate lua naștere numai odată cu împrumutul existent, ineficacitatea contractului de împrumut lipsește de obiect contractul de ipotecă, iar stingerea împrumutului atrage și stingerea de drept a ipotecii [8].

6. Contracte simple și complexe

Rostul acestei clasificări este de a evidenția *operațiile juridice cuprinse în contracte*. Sunt *contracte simple* cele prin care se realizează o singură operație juridică, ceea ce o fac cele mai multe contracte; fiecare contract poartă denumirea operației pe care o realizează; de exemplu, vânzarea-cumpărarea, schimbul, donația sau închirierea; și sunt *contracte simple* sau *mixte* cele prin care se realizează două sau mai multe operații juridice; așa este *contractul de hotelărie*, care constă în închirierea de camere sau apartamente mobilate, depozitarea de bagaje și prestarea unor servicii; similar este contractul de turism care constă, după împrejurări, în transportul de persoane și bagaje, cazarea și hrana pentru turiști, organizarea de activități culturale, sportive, de divertisment ș.a.; adică totalitatea prestațiilor cuprinse, de la caz la caz, în costul unei călătorii turistice.

Clasificarea este de orientare la *determinarea regulilor aplicabile*, și anume: contractelor simple numite li se aplică regulile speciale prevăzute de lege pentru fiecare contract în parte; contractelor simple nenumite li se aplică regulile statornicite în jurisprudență; iar contractelor complexe li se aplică regulile privitoare la contractele simple ce intră în componența lor; de exemplu, contractului de hotelărie i se aplică regulile contractelor de închiriere, depozit și prestare de servicii.

7. Contracte instantanee și succesive

Această clasificare se referă la *executarea în timp a obligațiilor contractuale*. Sunt *contracte cu executarea instantanee sau imediată*, abreviat *contracte instantanee*, cele la care executarea ambelor sau a uneia din prestații are loc imediat și o singură dată; de exemplu, la contractul de schimb de bunuri certe, individual determinate, obligațiile copermutanților se consideră executate în chiar momentul nașterii lor, concomitent, în temeiul principiului consensualismului; iar la contractul de vânzare-cumpărare de bunuri certe, obligația vânzătorului de transferare a bunului vândut se consideră executată de drept din momentul încheierii contractului; și sunt *contracte cu executare succesivă*, abreviat *contracte succesive*, cele la care executarea uneia sau a ambelor prestații are loc la date eșalonate în timp; de exemplu, la contractul de furnizare sau închiriere; *contractele succesive pot fi încheiate pe durată determinată sau nedeterminată* [9].

Este, totodată, de precizat că părțile contractante

pot conveni ca executarea unor obligații rezultate din contracte instantanee să se facă eșalonat; de exemplu, ca vânzarea unor bunuri certe să se facă eșalonat în timp; precum pot conveni ca executarea unor obligații rezultate din contracte succesive să se facă o singură dată; de exemplu, ca prețul bunurilor de gen ce urmează a fi livrate să fie plătit în întregime la data încheierii contractului de furnizare; ori ca plata chiriei pentru o suprafață locativă închiriată pe o durată determinată să se facă anticipat.

Cu privire la *interesul clasificării*, care este remarcabil, menționăm următoarele: în caz de neexecutare sau executare necorespunzătoare, sancțiunea este rezoluțiunea la contractele instantanee, iar la cele succesive rezilierea; problema rezilierii unilaterale pentru neexecutare se pune numai la contractele succesive încheiate pe durată nedeterminată; în caz de nulitate, contractele instantanee sunt desființate cu efect retroactiv, pe când cele succesive numai pentru viitor; reconducțiunea tacită are loc numai în privința contractelor succesive încheiate pe durată determinată; iar problema revizuirii pentru dezechilibru valoric survenit între prestațiile părților, ca urmare a fluctuațiilor monetare, se poate pune numai la contractele succesive.

Alte clasificări ale contractelor comerciale

1. Contracte negociabile, de adeziune și impuse

Această clasificare evidențiază *rolul diferențiat al voinței părților la încheierea contractelor*. Sunt *contracte negociabile* (la care se referă în realitate conceptul de libertate contractuală), cele clasice, tradiționale, la care persoanele fizice și juridice sunt pe deplin libere să le încheie ori nu.

Iar dacă se decid să încheie un asemenea contract, părțile se află pe poziții de egalitate, ele fiind cele care stabilesc de comun acord, adesea după discuții prealabile, clauzele contractuale (de unde denumirea de contracte negociabile); de exemplu, vânzarea-cumpărarea de locuințe între persoanele fizice. În decursul timpului, sfera și ponderea acestor contracte s-a restrâns substanțial și continuă să se restrângă.

Sunt *contracte de adeziune* (denumire formulată la începutul secolului al XX-lea de către Raymond Saleilles) cele la care toate clauzele contractuale sunt stabilite de către una din părți, cealaltă parte având doar opțiunea de a accepta sau de a refuza încheierea lor; iar uneori, ca în cazul contractelor de furnizare a apei, a energiei electrice sau a gazelor naturale, facultatea de a refuza contractarea este iluzorie [10].

În dreptul contemporan, marea majoritate a contractelor sunt de adeziune; prin asemenea contracte oamenii își satisfac, în general, trebuințele materiale și spirituale, se realizează prestațiile de servicii, transporturile de persoane și bunuri, precum și alte activități economice și sociale.

Sunt *contracte impuse sau forțate* cele pe care legea le reglementează ca atare în cazuri limitate, ca acela al asigurării obligatorii a unor bunuri.

Această clasificare este *discutabilă*, mai ales cu privire la natura contractelor de adeziune și impuse, la încastrarea unor contracte și la utilitatea clasificării.

- În ce privește *natura contractelor de adeziune*, în

doctrina juridică s-au formulat două teze opuse: *teza anticontractualistă*, rămasă izolată, conform căreia contractele de adeziune ar fi acte unilaterale, întrucât ele reprezintă doar voința uneia din părți și nu a ambelor părți contractante; și *teza contractualistă*, îndeosebi acceptată, conform căreia ceea ce caracterizează contractele este acordul de voințe al părților, care există și la contractele de adeziune, și nicidecum discuțiile precontractuale și stabilirea clauzelor contractuale de către ambele părți contractante.

- În ce privește natura contractelor impuse, s-a spus că înșiși termenii de contract și impus sunt contradictorii; la care s-a observat că în sfera contractuală contemporană, libertatea contractuală clasică este mai mult teoretică decât reală.

- Contractele de adeziune au apărut mai întâi în uzanța contractuală ca instrumente de exploatare a celor slabi de către cei puternici economicște, în condițiile dezvoltării impetuoase a industriei și a monopolurilor; în acest fel, *unele contracte negociabile au devenit de adeziune*.

Cu timpul, spre a preîntâmpina acest fenomen al exploatarei, legiuitorii au recurs la *reglementarea contractelor de adeziune, mai frecvent uzitate în practică, prin acte normative imperative, spre a realiza astfel echivalența prestațiilor părților contractante și satisfacerea concordantă a intereselor lor*. Așa s-a ajuns ca, din *instrumente juridice de exploatare*, contractele de adeziune să devină, în cele mai numeroase legislații contemporane, *instrumente juridice de ocrotire a celor aflați în situația de a adera la încheierea lor* [11].

- În practica juridică internă actuală din numeroase țări, lipsa de echivalență a prestațiilor este întâlnită mai ales în contractele negociabile, care nu se află sub controlul statului ca și cele de adeziune, și cele impuse.

- De aceea, *distincția dintre contractele negociabile și cele de adeziune trebuie privită prin prisma legislațiilor contemporane* (și nu prin prisma vechilor considerații doctrinare, conform cărora contractele negociabile sunt în principiu echitabile, căci comportă discuții prealabile încheierii lor, iar contractele de adeziune sunt, tot în principiu, inechitabile, căci nu comportă asemenea discuții precontractuale).

- Delimitarea contractelor impuse față de cele de adeziune și negociabile este facilă. Dimpotrivă, delimitarea contractelor de adeziune față de contractele negociabile întâmpină uneori dificultăți, întrucât există și *contracte intermediare, la care unele clauze sunt imperativ indicate de lege, iar altele sunt lăsate la aprecierea părților*; așa sunt, de exemplu, contractele de editare sau de difuzare de opere prin radio și televiziune; de altfel, *unii autori consideră că, în realitate, categoria contractelor de adeziune este imprecisă, nedefinibilă și ca atare inutilă*.

- Dispozițiile legale privitoare la contractele negociabile (cuprinse în Codul civil și în o parte a legislației civile completatoare) sunt *preponderent supletive*, cele privitoare la contractele de adeziune (cuprinse în acte normative distincte) sunt *preponderent imperative*, iar cele privitoare la contractele impuse (cuprinse, de asemenea, în acte normative distincte) sunt *numai imperative*.

- În cadrul clasificării, *reglementările legale privitoare la contractele negociabile constituie dreptul comun al contractelor, pe când cele privitoare la contractele de adeziune și impuse constituie derogări de la acest drept* (cu toate că în practică cele mai numeroase contracte sunt de adeziune); de aceea, la nevoie și în măsura compatibilității, dispozițiile privitoare la contractele de adeziune și la cele impuse se completează cu dispozițiile din dreptul comun al contractelor.

- În fine, cum această clasificare nu se referă la obligativitatea contractelor, înseamnă că *forța obligatorie a contractelor negociabile, de adeziune și impuse este identică; ele au putere de lege între părțile contractante* (căci, acest text legal cuprinde o dispoziție de drept comun care, în lipsa unor dispoziții speciale în materie, se aplică tuturor contractelor).

2. Contracte tipizate și netipizate

Această diferențiere a contractelor rezultă din practica legislativă și din cea contractuală, care au tipizat numeroase contracte, în formulare imprimare; *formularele tip de contracte prezintă un dublu avantaj: realizează conformitatea contractelor cu dispozițiile legale care le reglementează; și simplifică la minimum posibil procedura încheierii contractelor.*

Unii autori pun semnul egalității între contractele tipizate, pe de o parte, și contractele de adeziune și impuse, pe de altă parte; iar ca urmare, folosesc denumirea de *contracte tipizate* în înțelesul generic de includere a denumirilor specifice de *contracte de adeziune și contracte impuse*.

În realitate, *deși marea majoritate a contractelor de adeziune și impuse sunt tipizate, există și unele netipizate*: de exemplu, contractele de transport feroviar sunt fără excepție de adeziune; însă numai cele de transport de mărfuri sunt tipizate, pe când cele de transport de persoane sunt verbale, netipizate (biletele de călătorie constituie doar mijloace de probă) [12].

Clasificarea și tipurile de contracte comerciale

În lumea afacerilor, în general, contractele sunt cu titlu oneros și sinalagmatic, așa încât clasificările juridice uzuale pot fi mult simplificate, deoarece cu excepția cauțiunii, în acest domeniu nu sunt întâlnite contractele cu titlu gratuit, în afaceri, contractele sunt cu titlu oneros, întrucât oamenii de afaceri urmăresc realizarea de beneficii (profituri); contractul putând fi profitabil pentru ambele părți contractante.

Aceste contracte, zise sinalagmatice (pentru că fiecare dintre parteneri se obligă față de celălalt), nu rămân în mod indefinit în această stare. Când una dintre prestații se execută, contractul nu va mai lega decât pe debitorul celuilalt și deci el va înceta să mai fie sinalagmatic, pentru a deveni „unilateral” (contractul unilateral fiind acela care nu obligă decât una dintre părți). Așa, de exemplu, promisiunea acceptată a unui împrumut cu dobândă este un contract sinalagmatic, dar odată acest împrumut primit nu mai este vorba de o promisiune de împrumut, ci un împrumut și nu va genera o obligație decât pe seama împrumutătorului; el devine un contract unilateral.

Contractele care au fost sau care sunt sinalagma-

tice creează o strânsă legătură între cele două prestații care constituie cauza juridică a uneia în raport cu cealaltă. Când una dintre prestații nu este îndeplinită, cealaltă parte poate refuza să și-o îndeplinească pe a sa și să ceară rezoluția contractului.

O altă categorie de contracte, devenită clasică în dreptul contemporan, o constituie contractele aleatorii, adică acele contracte la încheierea cărora nu este cunoscută existența sau întinderea exactă a avantajelor patrimoniale ce vor rezulta pentru părți din ele, fiindcă au înțeles să se oblige în funcție de un eveniment viitor și incert. Astfel de contracte comportă pentru fiecare dintre părți o șansă de câștig sau un risc de pierdere. Jocul la bursă este un contract aleatoriu, asigurările, de asemenea.

Cu privire la tipurile de contracte comerciale se disting, în general, următoarele grupuri de contracte:

a) contractul de vânzare-cumpărare (cel mai important contract atât pe planul comerțului intern, cât și al comerțului internațional);

b) contractele de intermediere

- contractul de mandat comercial;
- contractul de comision profesionist;
- contractul de agenție (agency) comercială;
- contractul de consignație comercială;

c) contractele de concesiune

- contractul de concesiune exclusivă;
- contractul de franchising;

d) contractele de transfer de tehnologie

- contractele de transfer know-how;
- contractele de consulting și de engineering;

e) contractele de finanțare a operațiunilor comerciale

- contractul de factoring;
- contractul de leasing [13];

f) contractele comerciale bancare

- contractul de depozit bancar;
- contractul de cont curent bancar;
- contractul de credit bancar.

Referințe:

1. Costin M.N. *Tratat de drept comercial. Teoria generală a obligațiilor*. Vol. I. Tg. Mures, 1993, p.78.
2. *Ibidem*, p.79.
3. Petrescu R. *Teoria generală a obligațiilor comerciale*. București, 1994, p.124.
4. *Ibidem*, p.126.
5. Pop L. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. București, 1998, p.78.
6. *Ibidem*, p.81.
7. *Ibidem*, p.85.
8. Turcu I. *Dreptul afacerilor*. Iași, 1992, p.156.
9. Vonica R.P. *Drept comercial. Partea generală*. București; Lumina Lex, 2000, p.92.
10. *Ibidem*, p.93.
11. *Ibidem*, p.94.
12. Stătescu C., Bîrsan C. *Tratat de drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. București, 1981, p.79.
13. Bîrsan C. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. București: All, 1993.

INSTITUȚIA TRANSPORTULUI ÎN REGLEMENTAREA CODULUI CIVIL AL REPUBLICII MOLDOVA

Iurie MIHALACHE,
doctor în drept, conferențiar universitar (USPEE „C.Stere”)
Alina CALUGAREANU,
absolventă INJ, master în drept

În prezentul articol se efectuează analiza juridică a instituției transportului de persoane în conformitate cu prevederile din Codul civil al Republicii Moldova. Particularitățile transportatorului rutier din Republica Moldova pentru neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a obligațiilor ce reies din contractul de transport de persoane constă în limitarea sumei despăgubirii. Altă particularitate a transportatorului rezultă din statutul special care îi revine pasagerului, și anume, acela de consumator al serviciilor de transport.

Cuvinte-cheie: Codul civil; transport rutier; contract de transport; pasager; bagaj; transportator; legislație; consumator.

* * *

In the present article the author attempts the legal analysis of the institution of transport in accordance with the Civil Code of the Republic of Moldova. The characteristic features of road carrier from Republic of Moldova for non-performance or execution of improper performance of obligations arising from the contract of carriage of passengers is to limit the amount of compensation. Another peculiarity of the carrier's arises out of the special status that is the passenger's responsibility, namely to the consumer of the services.

Keywords: Civil Code; road transport; contract of carriage; passenger; baggage; carrier; legislation; consumer.

Relațiile de transport se află într-o permanentă răscoțenie, fapt ce determină perfecționarea legislației în scopul stabilirii unui cadru juridic adecvat. În decursul anilor, problemele legislației civile din sfera transporturilor au fost discutate de profesorii ruși *M.I. Braghinski, S.I. Morozov și V.A. Eghiazarov* [1], români – *Gh.Filip, F.Florin, C.Stanciu* [2], dar și francezi, englezi, germani etc. [3]. Din nefericire, în Republica Moldova problemele Codului civil la capitolul privind transportul, cu unele excepții, nu au fost supuse cercetării.

La etapa actuală, legislația națională din transport este reprezentată de coduri, legi și de alte acte normative subordonate legii. Însă nu toate raporturile de transport sunt reglementate la fel: de exemplu, cele cu caracter de comerț sunt reglementate preponderent de Codul civil [4], în timp ce relațiile de ordin administrativ, de organizare, de testare și desfășurare a transportului sunt prevăzute în legislația fiecărui tip de transport în parte: transportul auto – în *Codul transporturilor rutiere* [5] și în *Regulamentul transporturilor auto de călători și bagaje* [6]; transportul feroviar – în *Codul transportului feroviar* [7], transportul maritim – în *Codul navigației maritime comerciale* [8]. Mai puține acte normative există în transportul aerian, deoarece majoritatea reglementărilor sunt preluate din convenții la care statul nostru este parte, precum și din angajamentele pe care companiile aeriene și le-au asumat în cadrul *Organizației Internaționale a Aviației Civile (OIA)*.

Cu referire la contractul de expediție, în decursul anilor, acesta nu a avut reglementare proprie, ci era studiat ca parte componentă a contractului de transport, cu preponderență a transportului auto de mărfuri [9]. Expediția a dobândit reglementare odată cu adoptarea Codului civil al R.S.S.M. din 1964 [10], fiind reflectat în capitolul 32 („Expediția”), art.398-401.

În prezent raporturile de expediție sunt reglementate de Codul civil în capitolul VI „Expediția”, art.1075-1085.

Reguli de aplicare a normelor din Codul civil în privința relațiilor din transport. Pentru ca normele Codului civil să-și găsească aplicare, este necesar a fi întrunite o serie de criterii: deplasarea să se efectueze în baza contractului de transport; contractul de transport să fie încheiat cu respectarea principiului egalității părților și a principiului libertății contractuale (în sensul că se respectă dreptul pasagerului de a alege cărașul cu care dorește să contracteze) [11]. Ca exemplu de asemenea servicii poate fi adus transportul comercial al pasagerilor cu autobuzul, troleibuzul, microbuzul, taxi-ul, trenul, nava maritimă și avionul. De regulă, contractul de transport de pasageri este un contract cu titlu oneros, ceea ce înseamnă că **deplasarea pasagerilor se face doar contra plată**, însă există cazuri când **transportarea poate fi gratuită**. În această privință, legea ne spune clar că *transportarea gratuită nu este reglementată de regulile Codului civil*. De la această regulă există o singură excepție, în cazul când *transportarea este efectuată în cadrul activității de întreprinzător de către o persoană care oferă public servicii de transport* (art.980 alin.(2) din Codul civil). În calitate de exemplu putem aduce lista categoriilor de persoane fizice care au dreptul de a se deplasa gratuit cu autobuzele, troleibuzele și trenul. Astfel, în temeiul art.14 alin.(1) pct.(d) din *Legea cu privire la veterani*, nr.190 din 08.05.2003, sunt veteranii de război [12], la care se adaugă și copiii până la vârsta de 7 ani. Deplasarea lor gratuită se realizează în baza *legitimației de călătorie*. De asemenea, conform *Legii cu privire la activitatea poliției și statutul polițistului*, nr.320/2012 [13], colaboratorii poliției au dreptul să se deplaseze gratuit în transport pe teritoriul Republicii Moldova (art.38), iar deplasarea lor

gratuită se efectuează numai la prezentarea *legitimăției de serviciu*.

Cu alte cuvinte, pasagerii fără bilete de călătorie beneficiază de aceleași drepturi și obligații ca și ceilalți pasageri, iar raporturile juridice care apar între ei și cărașul se supun reglementărilor Codului civil și legislației din transport. Acest lucru se întâmplă din motiv că *pe de o parte*, cărașul care prestează serviciile de transport public tot timpul este un întreprinzător (I.M. „Regia Transport Electric”, I.S. „Calea Ferată a Moldovei” etc.) și raporturile sale cu cei din jur legea le consideră ca fiind o activitate aducătoare de profit. *Pe de altă parte*, din moment ce deplasarea propriuzisă a început și călătorul se află în interiorul celui mijloc de transport, asupra lui se răsfrâng drepturile și obligațiile valabile tuturor pasagerilor, fără a deosebi între pasagerii care dețin și cei care nu dețin bilete de călătorie.

Normele din Codul civil nu-și vor avea aplicare în situația când transportarea se face în baza *relațiilor de muncă*, aceasta fiind mai mult o deplasare de serviciu. La fel, dispozițiile Codului civil nu se vor aplica nici în cazul transportului realizat pentru *necesități personale, familiale și de uz casnic*, deoarece principala trăsătură juridică a acestui fel de transport este lipsa scopului comercial. Ca exemplu aducem deplasarea membrilor familiei cu un mijloc de transport pe care-l dețin cu drept de proprietate sau în locațiune.

Formularea nereușită a normei de la alin.(2) art.988. Conform prevederilor din Codul civil, *răspunderea transportatorului pentru prejudiciile care rezultă din întârziere este exclusă, dacă altfel nu s-a convenit în mod expres sau dacă transportatorul nu a acționat cu intenție sau din culpă gravă* (art.988 alin. (2)). Subliniem faptul că norma respectivă din Codul civil este formulată nereușit. Apare întrebarea: *care prejudicii le-a avut în vedere legiuitorul ca fiind excluse?* În toate statele lumii legislația civilă stipulează contrariul, *că transportatorul este obligat să repare și prejudiciile care rezultă din întârziere*. Pentru comparație, mult mai reușite în această privință sunt dispozițiile din *Codul civil al Ucrainei* care prevede că *„pentru întârzierea deplasării mijlocului de transport în care se află pasagerul, cărașul achită pasagerului amendă (...)”*. Prevederi asemănătoare există și în art.795 din *Codul civil al Federației Ruse*, art.749 din *Codul civil al Belarusiei*, art.704 din *Codul civil al Republicii Kazahstan* etc.

Răspunderea pentru întârziere în transportul de mărfuri (alin.(2) art.1007). O normă „prea severă” din Codul civil este cea de la art.1007 alin. (2), potrivit căreia, *pentru întârzierea transportării încărcăturii la destinație, cărașul poartă răspundere în proporție de 100% din taxa de transport și este obligat să repare prejudiciul cauzat astfel*. Regula dată poartă caracter imperativ și generează mai multe semne de întrebare: *În primul rând*, legea nu specifică durata întârzierii. Or, întârzierea poate fi de 30 min, 2 ore sau 24 de ore, dar sancțiunea ar fi aceeași de fiecare dată: penalitate de 100% din taxa de transport [14]. Cu alte cuvinte, nu se face o legătură dintre mărimea

răspunderii cărașului și durata întârzierii ajungerii lui la destinație. Perioada întârzierii poate fi diferită, în timp ce în sancțiunea impusă de Codul civil nu se face o diferență sub acest aspect, pedeapsa este aceeași pentru toți.

Răspunderea companiilor de transport în proporție de 100% ar putea determina ajungerea acestora în incapacitate de plată. Mai corectă este formularea de la alin.(4) art.1014 care prevede că dacă încărcătura a fost livrată cu întârziere, iar cel îndreptățit să dispună dovedește că prin aceasta a suferit un prejudiciu, cărașul va plăti o despăgubire, însă numai până la valoarea transportului. Pentru comparație, în calitate de argument aducem Codul civil al Ucrainei care nu prevede o asemenea sancțiune [15]. În Codul civil al Federației Ruse, răspunderea pentru întârzierea livrării mărfii este lăsată pe seama codurilor și a reglementelor fiecărui tip de transport în parte, iar în fiecare din aceste acte normative se indică cu exactitate în ce proporție taxa de transport trebuie restituită [16].

Termenul de înaintare a reclamațiilor (art.1020). Subliniem că termenul de 7 zile, stabilit de Codul civil la art.1020 pentru înaintarea pretențiilor, limitează drepturile destinatarului. Făcând analogie cu prevederile din Codul civil al R.S.S.M. din 1964, *pretențiile față de căraș puteau fi formulate în decurs de 6 luni* (art.389). Același termen de 6 luni este prezent în codurile civile ale Federației Ruse și Ucrainei. Problema e și mai gravă, deoarece depășind acele 7 zile, destinatarul decade din dreptul de a-l mai acționa în justiție pe căraș. Nerespectarea termenului de înaintare a pretenției duce la pierderea dreptului la acțiune, iar instanța nu poate repune părțile în termenul de înaintare a pretenției. Dacă se depune o acțiune în judecată, fără a se formula, în prealabil, o pretenție, instanța va refuza primirea cererii, iar dacă cererea a fost primită, ea va fi scoasă de pe rol [17]. Cu toate acestea, există și opinii care susțin că instanța de judecată nu ar fi în drept să refuze examinarea cauzei civile doar pentru motivul că nu a fost făcută în prealabil o reclamație către căraș. Prin refuzul instanței judecătorești de a judeca cauza s-ar realiza o încălcare a normelor constituționale [18].

Problema înaintării unei reclamații rămâne a fi controversată și în jurisprudență. Astfel, *Curtea de Apel din Paris* a hotărât că numai în caz de avarie este obligatoriu să existe o reclamație, pe când în caz de pierdere a mărfii, expeditorul sau destinatarul s-ar putea adresa cu acțiune direct în instanța de judecată [19]. Iar într-o decizie mai veche, *Curtea de Casație din Italia* s-a pronunțat clar că nu este obligatoriu de a înainta reclamație pentru pierdere [20].

Spre regret, Codul civil nu stabilește în cât timp trebuie examinată reclamația de la art.1020. Reieșind din aceasta, legislația din transporturile feroviar, maritim, auto și aerian soluționează problema în mod diferit. Potrivit *Codului transportului feroviar*, calea ferată este obligată să examineze reclamația și să înștiințeze în scris reclamantul în 30 de zile de la data primirii ei (art.160). *Codul navigației maritime comerciale* prevede un termen de 3 luni pentru pre-

tențiile aferente transportului maritim și 6 luni celor aferente transportului în trafic mixt (art.387). Iar în transportul auto și în transportul aerian nu sunt prevăzute anumite termene de examinare și soluționare a reclamațiilor.

Ar fi bine ca legiuitorul nostru să se inspire din *Codul civil al R.S.S.M.* din 1964, deoarece în problema dată, codul vechi conținea prevederi reușite. Cărașul era obligat să examineze pretențiile și să-l înștiințeze pe petiționar despre admiterea sau respingerea lor în curs de 3 luni. Dacă pretențiile au fost respinse sau răspunsul n-a fost primit în termenul indicat, petiționarul avea dreptul să întenteze o acțiune în curs de 2 luni, socotit din ziua primirii răspunsului sau expirării termenului stabilit pentru răspuns (art.389).

Dihotomia termenului de înaintare a acțiunii în judecată. În privința relațiilor de transport, Codul civil stabilește mai multe termene, în interiorul cărora reclamanții pot depune acțiune în judecată. Potrivit art.268 lit.d), litigiile ce izvorăsc din contractul de transport se prescriu în termen de *6 luni*, în timp ce art.1021 alin.(1) prevede că termenul de prescripție în raporturile de transport este de *1 an*, iar în cazul intenției sau culpei grave, de *3 ani*. Astfel, există o neconcordanță între art.268 lit.d) și art.1021 alin.(1) din Codul civil.

În scopul evitării dificultăților ce pot rezulta din neconcordanța normelor de mai sus, *Curtea Supremă de Justiție* a explicat că *termenul de prescripție de 6 luni este un termen în care se pot înainta doar reclamațiile în transportul maritim sau feroviar* [21]. Menționăm și faptul că norma de la art.1021 din Codul civil în conformitate cu care termenul de prescripție în raporturile de transport este de un an, iar în cazul intenției sau al culpei grave – de 3 ani, își are aplicare doar în transportul de mărfuri.

Problema începerii curgerii termenului de depunere a acțiunii în judecată. Adresarea cu acțiune în judecată urmează a fi făcută în limita unor termene de prescripție. În conformitate cu prevederile Codului civil, curgerea acestor termene începe în felul următor: a) în caz de pierdere parțială, de deteriorare a mărfii sau de încălcare a termenului de transportare – din ziua predării mărfii către destinatar; b) în cazul distrugerii sau pierderii totale – în a 30-a zi de la expirarea termenului de transportare, iar dacă acest termen nu este stabilit de părți sau de lege – în cea de-a 60-a zi din ziua preluării mărfii de către căraș; c) în toate celelalte cazuri – din ziua expirării unui termen de 3 luni de la data încheierii contractului de transport (art.1021).

Subliniem că cel mai rațional este ca momentul începerii curgerii termenului de prescripție să fie din ziua predării mărfii către destinatar, așa cum acest lucru a fost stabilit la pct.(a) alin.(1) art.1021 din Codul civil. În cazul pct.(b) și (c) din Codul civil, perioadele de timp sunt exagerate. *Nu înțelegem care a fost logica legiuitorului și de ce destinatarul ar trebui să aștepte anume 30; 60 de zile și 3 luni după care să poată depune în instanță cererea de chemare în judecată împotriva cărașului?*

Dificultăți de aplicare a normei de la art.990. În practica judiciară a Republicii Moldova, norma de la art.990 Cod civil generează numeroase probleme. Ea este formulată în detrimentul pasagerilor. Ca exemplu putem aduce un număr impunător de dosare din sfera transportului aerian, când pasagerul ajunge la aeroportul de sosire și află că bagajul său a fost pierdut. Administrația companiilor aeriene, de regulă, invocă faptul că bagajul nu a fost recepționat de la transportatorul care a efectuat primul segment de zbor, iar conform art.990 Cod civil, răspunzător este transportatorul în perioada de transport al căruia prejudiciul a fost cauzat [22].

Transportul cu câteva vehicule, fără descărcare pe parcursul transportării (art.993). O normă absolut nouă pentru legislația națională este cea de la art.993 Cod civil, intitulată „Transportul cu câteva vehicule” din care reiese că dacă vehiculul pe care este încărcat bunul ce se transportă străbate o porțiune de drum pe mare, pe calea ferată, pe un fluviu sau canal, sau pe calea aerului, iar bunul nu este descărcat (transbordat), prevederile din Codul civil se vor aplica asupra întregului transport.

Din start am putea crede că denumirea articolului nu este în corespundere cu conținutul lui. În denumire se indică că există un transport cu mai multe vehicule, în timp ce conținutul normei se referă la transportul efectuat cu un singur vehicul. În același timp, și formularea normei prezintă unele semne de întrebare. Un titlu mai corect al art. 993 Cod civil ar putea fi: „Transportarea bunului într-o unitate de transport (vehicul) fără descărcare pe parcursul transportării”. Până în prezent, felul respectiv de transport așa și nu are o denumire aparte.

Termene speciale de prescripție pentru transportul de persoane. Codul civil nu stabilește un termen special de prescripție pentru transportul de persoane, de aceea în practică se va aplica termenul general de prescripție extinctivă care este de 3 ani (art.267 alin.(1)).

Curgerea termenului de prescripție pentru pasager începe de la data când el a aflat sau trebuia să afle despre încălcarea dreptului său. De regulă, în practică termenul de prescripție începe să curgă *din momentul în care a avut loc accidentul sau evenimentul ce au servit ca temei pentru adresarea în instanța de judecată*. Aici apare altă întrebare: dacă timpul de soluționare a reclamației se include sau nu în termenul general de prescripție de 3 ani? Dacă da, atunci din ce moment începe curgerea termenului de 3 ani, de la data producerii evenimentului sau de la data primirii de către pasager a răspunsului scris la reclamația sa?

Mai mult, atât Codul civil, cât și legislația specială din transport nu stabilește un termen de adresare a pasagerilor cu reclamație față de căraș. La fel, nu este prevăzut în cât timp cărașul trebuie să examineze și să soluționeze reclamațiile înaintate de pasageri. Din aceste considerente, în practică sunt frecvente cazurile de tergiversare a examinării cauzelor privind apărarea drepturilor și a intereselor pasagerilor ca consumatori ai serviciilor de transport, atât în faza prejudiciară,

cât și cea judiciară. Lacuna este și mai evidentă din moment ce la pct.86 din Regulamentul transporturilor auto de călători și bagaje nr.854/2006 este prevăzut că „*modul și termenul de înaintare și examinare a pretențiilor care apar la transportarea pasagerilor și bagajelor sunt reglementate de legislația în vigoare. Pasagerul poate înainta pretenții față de transportator în scris, în termenul stabilit de legislația în vigoare*”. Dreptul de a intenta acțiuni în legătură cu decesul, leziunile corporale sau oricare alt prejudiciu cauzat sănătății pasagerului se stinge după expirarea a 3 ani, iar termenul de prescripție în general nu poate depăși 5 ani din ziua cauzării prejudiciului. În ce privește dreptul de a intenta acțiuni în legătură cu prejudicierea bagajelor, acesta se stinge în toate cazurile după expirarea unui an (pct.88). *Prin urmare, cu toate că legislația din transportul auto de pasageri și bagaje cuprinde termene speciale de prescripție, formularea lor în context nu este exactă, iar numeroase acțiuni ale părților rămân în afara prescrierii legale și pot genera situații practice de conflict.*

Ca exemplu de reglementare reușită în această privință servesc normele Codului civil al R.S.S.M. din 1964 în care se stabilea clar că înainte de a intenta cărăușului o acțiune ce decurge dintr-un contract de transport, trebuie în mod obligator să i se prezente pretenții. Pretențiile puteau fi prezentate în decurs de 6 luni. La rândul său, cărăușul era obligat să examineze pretențiile primite și să-l înștiințeze pe petiționar despre admiterea sau respingerea lor în curs de 3 luni. Dacă pretențiile erau respinse sau răspunsul nu era primit în termenul respectiv, atunci pasagerul se putea adresa cu acțiune în instanța de judecată în decurs de 2 luni, socotit din ziua primirii răspunsului sau expirării termenului stabilit pentru răspuns (art.389). Normele respective se refereau la transportul auto în general, fiind valabile transportului de persoane și încărcături.

Prescripția în cazul pierderii mărfii. Problema termenelor. Potrivit art.1011 Cod civil, cel îndreptățit să dispună de încărcătură, fără a mai aduce alte dovezi, poate considera pierdută încărcătura care nu a fost livrată în decursul a 30 de zile de la expirarea termenului de livrare sau, în cazul în care nu s-a convenit asupra unui astfel de termen, în decursul a 60 de zile de la preluarea încărcăturii de către cărăuș. *Având în vedere teritoriul relativ mic al țării noastre, considerăm că termenele de 30 și 60 de zile, prevăzute de Codul civil, sunt prea mari atât pentru transportul auto de mărfuri, cât și pentru alte tipuri de transport. Asemenea termene ar fi adecvate în cazul unor state cum sunt Federația Rusă, Statele Unite ale Americii sau Canada, însă pentru Republica Moldova nu sunt oportune. Spre exemplu, marfa nu ajunge la destinație din motiv că a fost furată și acest lucru este evident, însă nu poate fi probat. În pagubă rămâne expeditorul, deoarece el va fi nevoit să aștepte până ce marfa va fi declarată pierdută conform legii, după care să poată primi despăgubirile materiale de la cărăuș.*

Termenele respective rămân prea mari pentru suprafața teritorială a țării noastre. Or, cum poate fi explicată situația când marfa nu ajunge la destinație în

30 de zile, în timp distanța de la nord (s. Naslavcea) și până la sud (com. Giurgiulești) poate fi parcursă cu mijlocul de transport auto în cel puțin 6 ore. *Din acest motiv, se impune modificarea art.1011 alin.(1) din Codul civil și art.42 alin.(3) din Codul transporturilor auto, prin reducerea termenului în care încărcătura ar putea fi considerată pierdută.*

Venim cu propunerea de a micșora numărul de zile „până la 3 zile de la termenul de livrare indicat în contract, iar dacă nu s-a convenit un asemenea termen, în decurs de 5 zile de la preluarea încărcăturii de către cărăuș” (poate servi ca variantă de modificare a art.1011 din Codul civil).

O altă situație găsim în *Codul civil al României*. Legea reflectă repararea prejudiciului pentru pierderea bunurilor de către transportator (art.1993-1996), dar nu stabilește un termen în care marfa ar putea fi considerată prin lege ca pierdută. *Probabil, este o scăpare a legiuitorului român*. Or, toate statele lumii prevăd în legislația lor civilă asemenea termene.

Incoerența normelor de la art.1022 alin.(1) și art.1024 alin.(1) din Codul civil. Un alt aspect ține de concordanța dintre norma de la art.1022 alin.(1) Cod civil, că fiecare dintre cărăușii succesivi răspunde pentru executarea întregului transport, cu norma de la art.1024 alin.(1), în conformitate cu care pretențiile de despăgubire, pierdere și deteriorare a încărcăturii sau pentru încălcarea termenului de livrare pot fi valorificate numai împotriva primului cărăuș, a ultimului sau a aceluia care a executat acea parte a transportului, în care s-a produs evenimentul sau faptul ce a cauzat distrugerea, pierderea, deteriorarea sau întârzierea. Survine întrebarea: dacă cărăușii succesivi răspund pentru executarea întregului transport, de ce pretențiile pot fi valorificate numai împotriva primului cărăuș, a ultimului sau a celui care a executat partea de transport în care s-a produs prejudiciul?

Lipsa reglementărilor cu privire la contractul de locațiune a mijloacelor de transport. Deși în Codul civil al Republicii Moldova lipsesc norme cu privire la contractul de locațiune a mijloacelor de transport, în codurile civile ale multor state sunt cuprinse reglementări importante. Apreciem ca fiind reușite normele din *Codul civil al Republicii Uzbekistan*, conform căruia contractul se încheie în formă autentică, iar locatorul poate transmite locatarului mijlocul de transport în posesiune și folosință temporară, cu sau fără de echipaj (art.564-572) [23]. Reguli specifice există în *Codul civil al Republicii Tadjikistan* care prevede atât locațiunea mijloacelor de transport (art.653-670), cât și contractul de navlosire (art.807) [24]. De asemenea, *Codul civil al Armeniei* face o delimitare între locațiunea mijlocului de transport însoțit de echipaj (art.635-644) de locațiunea fără de echipaj (art.645-652), adăugând la acestea și contractul de navlosire (art.857) [25]. Prevederi similare întâlnim în codurile civile din Federația Rusă, Belarus și Kazahstan. Dispoziții ample și inedite cuprinde *Codul civil din Québec* în care este reglementat contractul de navlosire (art.2001-2029) divizat în patru secțiuni: dispoziții generale,

navlosirea navei nude, navlosirea pe timp și navlosirea pentru călătorii [26].

Norme evazive cu referire la expediție. O altă lacună din Codul civil ține de domeniul expediției. Legea nu stabilește cine poate avea calitatea de expeditor și client. Prin urmare, în literatura de specialitate părerile sunt împărțite. După autorul *O.Efrim*, în calitate de expeditor pot figura persoanele care desfășoară activitate comercială (societățile comerciale, întreprinzătorii individuali și organizațiile necomerciale), ținând cont de capacitatea specială [27], iar în alte surse, dimpotrivă, nu este necesar ca clientul să fie în același timp și întreprinzător [28]. Profesorul *D.Cimil* susține că oricine poate deveni client în contractul de expediție, doar ca interesele lui să fie legate de transportare [29]. Pe de altă parte, autorii ruși sunt de părerea că numărul clienților din contractul de expediție nu este atât de mare [30]. *În fine, atâta timp cât Codul civil nu stabilește cu exactitate cine poate deveni client și expeditor în cadrul contractului de expediție, orice argumente aduse de doctrina de specialitate sunt ineficiente.*

Concluzii și recomandări. Generalizând cele expuse, ajungem la concluzia că în sfera de reglementare a raporturilor de transport și expediție Codul civil cuprinde mai multe lacune. Astfel, suntem de părerea că norma de la alin.(2) art.1007, potrivit căreia pentru întârzierea transportării încărcăturii la destinație cărașul poartă răspundere în proporție de 100% din taxa de transport și este obligat să repare prejudiciul cauzat astfel, este formulată nereușit. În primul rând, legiuitorul nu corelează mărimea răspunderii cărașului cu durata întârzierii acestuia. Or, întârzierea poate varia de la câteva minute, la ore și zile, iar sancțiunea impusă de Codul civil ar fi una inechitabilă. În același timp, reglementarea devine prea severă, deoarece costurile serviciilor de transport sunt mari, iar răspunderea în proporție de 100% afectează considerabil bugetul companiilor de transport. Pornind de la aceasta, propunem o nouă formulare a normei de la alin.(2) art.1007 din Codul civil, în varianta: „Cărașul va fi tras la răspundere pentru întârzierea transportării mărfurilor la destinație în conformitate cu prevederile contractului de transportare a mărfurilor. Dacă părțile în contract nu au stipulat o penalitate în acest sens, atunci răspunderea cărașului nu va putea depăși mărimea taxei de transport”.

Luând în considerație formularea nereușită a normei de la alin.(2) art.988 din Codul civil și faptul că în toate statele lumii legislația civilă stipulează faptul că anume transportatorul este obligat să repare prejudiciile care rezultă din întârziere, propunem reformularea acestei norme după cum urmează: „Cărașul este răspunzător pentru întârzierile din transportul de pasageri. Mărimea despăgubirii este stabilită prin legi speciale și nu poate fi exclusă sau limitată prin contract”.

Deși Codul civil nu reglementează, subliniem faptul că în practică mărimea despăgubirii cărașului pentru întârzierea transportării mărfii la destinație se stabilește în conformitate cu clauzele penale

fixate de părți în contract, iar dacă acest lucru nu a fost prevăzut în contract, se aplică penalitățile stabilite de codurile fiecărui tip de transport în parte. În cele din urmă, dacă în coduri nu există asemenea sancțiuni, se face trimitere la norma de la alin.(2) art.1007 a Codului civil, prin care cărașul răspunde în proporție de 100% din taxa de transport, restituind și alte prejudicii cauzate prin întârziere. Ținând cont de aceasta, considerăm bine-venit ca Codul civil să lase pe seama părților dreptul de a stabili prin contract sub formă de *clauză penală* mărimea răspunderii pentru întârzierea livrării mărfurilor, iar în acest scop propunem transformarea normei de la alin.(2) art.1007 în normă dispozitivă.

În legislația națională nu este reglementat contractul de locațiune a mijloacelor de transport. Deși în practică acestor relații le sunt aplicate dispozițiile contractului de locațiune (art.875-910), aceste norme au puține tangențe cu locațiunea mijloacelor de transport. Din acest motiv, recomandăm introducerea în Codul civil a unor norme cu privire la locațiunea mijloacelor de transport sau, cu titlu de excepție, aprobarea prin hotărâre de guvern a unui contract-model de locațiune a mijloacelor de transport aplicabil relațiilor de colaborare dintre agentul transportator și proprietarii unităților de transport.

În fine, accentuăm faptul că normele cu privire la expediție din Codul civil (capitolul XVI „Expediția”) poartă caracter general și sunt consacrate, în mod exclusiv, transportului auto, motiv din care multe relații sociale rămân fără acoperire legală. De exemplu, fără reglementare a rămas expediția din transportul feroviar, maritim și aerian de mărfuri.

Referințe:

1. Брагинский М.И., Витрянский В.В. *Договорное право. Книга 4-я. Договоры о перевозке, буксировке, транспортной экспедиции и иных услугах в сфере транспорта.* Москва: Статут, 2004; Витрянский В.В. *Договор перевозки.* Москва: Статут, 2001; Морозов С.Ю. *Транспортное право. Учебное пособие для вузов.* Москва: Wolters Kluwer, 2007; Егизаров В.А. *Транспортное право: Учебник для вузов.* Москва: Юстициформ, 2008.
2. Filip Gh., Badea C., Manoliu M., Paramon G. *Dreptul transporturilor.* Iași: Junimea, 2002; Făiniși F. *Dreptul transporturilor.* Ed. a II-a. București: Solaris, 2016; Stanciu C. *Dreptul transporturilor: Curs universitar.* București: C.H.Beck, 2015.
3. Bon-Garcin I. *Droit des transports.* Paris: Dalloz, 2010; Glass D. *Freight Forwarding and Multi Modal Transport Contracts: 2nd Edition,* London: Informa Law from Routledge, 2012; Jérôme A. *L'essentiel du droit des transports. Le contrat de transport de marchandises. Fiches de cours et cas pratiques corrigés.* Paris: Ellipses, 2012.
4. *Codul civil al R.M.,* adoptat prin Legea nr.1107-XV din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2002, nr.82-86.

5. *Codul transporturilor rutiere*, nr.150 din 17.07.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.247-248.
6. *Regulamentul transporturilor auto de călători și bagaje*, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.854 din 28.07.06. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.124-125 din 08.08.2006.
7. *Codul transportului feroviar al R.M.*, adoptat prin Legea nr.309-XV din 17.07.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.226 din 14.11.2003.
8. *Codul navigației maritime comerciale al R.M.*, adoptat prin Legea nr.599-XIV din 30.09.1999. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.1-4 din 11.01.2001.
9. Степанов С.А. *Гражданское право: учебное пособие*. Москва: Проспект, 2009, с.290.
10. *Codul civil al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești*, aprobat de Sovietul Suprem al R.S.S.M. la 26.12.1964. În: *Veștile Sovietului Suprem al R.S.S.M.*, 1964, nr.36. În prezent este abrogat.
11. Спирин И.В. *Транспортное право. Учебное пособие*. Москва: Транспорт, 2001, с.191.
12. *Legea cu privire la veterani*, nr.190 din 08.05.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.84-86 din 16.04.2003.
13. *Legea cu privire la activitatea poliției și statutul poliștilor*, nr.320 din 27.12.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.42-47.
14. În *Codul civil al României* nu este prevăzut ce se întâmplă cu taxa de transport în caz de întârziere.
15. *Гражданский кодекс Украины* от 16 января 2003. В: *Официальный Вестник Украины*, №11, 2003.
16. *Гражданский кодекс Российской Федерации* от 22 декабря 1995 года. В: *Собрание Законодательства Российской Федерации*, №5, 1996.
17. Pascari C. *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova*. Vol. II. Chișinău: ARC, 2006, p.614.
18. Ремишевский П.В. *Гражданско-правовая ответственность перевозчика по договору воздушной перевозки/Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук*. Москва, 2007; Лесняк Д. *Основные проблемы с которыми сталкиваются пассажиры при перелетах авиатранспортом – несвоевременное отправление рейса, утрата или повреждение багажа или груза, вещей находящихся при пассажире, а также причинение вреда жизни или здоровью пассажира*, http://ozpp.ru/pr/articles-own/2008/10/13/articles-own_13938.html (vizitat 02.01.2016).
19. Curtea de Apel din Paris, Decizia nr.02-0354 din 5 februarie 2004, *Sté France Handling contre Sté Tatou Location et autres*, publicată în: *Bulletin des transports et de la logistique*, 2004, nr.4, p.151.
20. Curtea Supremă de Justiție din Italia, Decizia nr.01-0034 din 11 aprilie 1973, *T.M.A. versus Black Sea*, publicată în: *Révue Française de Droit Aérien*, 1973, nr.5, p.27.
21. *Recomandarea nr.33 a Curții Supreme de Justiție a R.M. cu privire la termenele de prescripție în contractul de transport auto de mărfuri*, http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=51 (vizitat 14.09.2016).
22. În continuare, vom reflecta care este poziția *Curții Supreme de Justiție a RM* privind această problemă. Astfel, E.Chiriakov a depus o cerere de chemare în judecată împotriva ÎSCA „Air Moldova” cu privire la repararea prejudiciului material și moral. În motivarea acțiunii, reclamantul a relatat că este student și prin intermediul programului CIEE Work & Travel USA a încheiat contract de muncă cu o companie din statul Virginia, SUA. La întoarcerea în țară, a predat două unități de bagaj, însă la sosirea în Chișinău acestea lipseau. Tocmai după două luni pârâtul i-a transmis o unitate de bagaj, iar cealaltă unitate de bagaj așa și nu a fost găsită. E.Chiriakov a solicitat de la „Air Moldova” restituirea contravalorii conținutului bagajului pierdut care se evaluează la suma de 5803 dolari SUA, însă i-a fost restituit doar suma de 460 de dolari SUA. Prin hotărârea **Judecătoriei Botanica, mun.Chișinău**, acțiunea a fost admisă parțial și s-a încasat de la „Air Moldova” în beneficiul reclamantului o despăgubire morală de 2000 lei. În rest, acțiunea a fost respinsă. Prin decizia **Curții de Apel Chișinău**, cererile de apel declarate de E.Chiriakov și Î.S. Compania Aeriană „Air Moldova” au fost respinse cu menținerea hotărârii primei instanțe. **Colegiul civil și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție a RM** a decis că *argumentele invocate de către Compania Aeriană „Air Moldova” precum că ea nu urmează să achite prejudiciul încasat de judecată fiindcă transportarea a fost îndeplinită de către doi transportatori diferiți, „United Airlines” și „Air Moldova”, în care doar ultimul segment de drum, Frankfurt-Chișinău, fiind în sarcina „Air Moldova”, instanța de recurs le-a respins ca neîntemeiate* (Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție a RM din 12.08.2014, dosarul nr.2ra-844/14. Arhiva Judecătoriei Botanica, mun. Chișinău).
23. *Codul civil al Republicii Uzbekistan*, adoptat la 29 august 1996, cu modificările și completările ulterioare, în limba rusă, pe portalul oficial al Ministerului Justiției din Republica Uzbekistan, http://www.lex.uz/guest/irs_html.winlav?pid=111181 (vizitat 02.01.2016).
24. *Codul civil al Republicii Tadjikistan*, adoptat la 11 decembrie 1999, în limba rusă, pe portalul legislativ al Comunității Statelor din Caucaz și Asia Centrală, <http://medialaw.asia/document/-472> (vizitat 02.01.2016).
25. *Codul civil al Armeniei*, adoptat la 05 mai 1998, în limba rusă, pe portalul legislativ al țărilor membre ale Comunității Statelor Independente (C.S.I.), <http://base.spin-form.ru/show.fwx?Regnom=2998> (vizitat 02.01.2016).
26. *Codul civil din Québec*, adoptat la 08 decembrie 1991, în limba franceză, publicat pe portalul oficial al Ministerului Justiției din Québec, <http://www.justice.gouv.qc.ca/FRANCAIS/sujets/glossaire/code-civil.htm> (vizitat 02.01.2016).
27. Chibac Gh., Băieșu A., Rotari A., Efrim O. *Drept civil. Contracte speciale*. Vol.III. Chișinău: Cartier, p.292.
28. Mihalache Iu. Analiza juridică a contractului de expediție. În: *Studia Universitatis USM, Seria „Științe sociale”*, 2012, nr.4 (54), p.93.
29. Cimil D. *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova*. Vol. II. Chișinău: Arc, 2006, p.656.
30. Брагинский М.И., Витрянский В.В. *Op.cit.*, p.686.

MASS-MEDIA DIN ROMÂNIA DESPRE UNELE FĂRĂDELEGI DIN SISTEMUL OCROTIRII SĂNĂTĂȚII

Vasile FLOREA,

*doctor în drept, conferențiar universitar (Academia „Ștefan cel Mare”
a MAI al Republicii Moldova)*

În prezentul articol, sunt expuse succint publicații din presa română despre fărădelegile din unele spitale, în mod special, în Spitalul de Arși (București) despre încălcarea drepturilor pacienților și încălcarea atribuțiilor de serviciu din partea personalului medical, neglijența, indiferența față de suferințele pacienților cu arsuri grave, încălcarea regulilor sanitare, infecțiile intraspitalicești, experiență demnă de preluare și de mass-media din Republica Moldova.

Cuvinte-cheie: ocrotirea sănătății; drepturile pacienților; obligațiile de serviciu ale personalului medical; neglijența; indiferența; fărădelegi; nereguli; greșeli; infracțiuni; infecții intraspitalicești; igienă.

***

In this article are exposed briefly publications in the Romanian press about the wrongdoings of some hospitals, particularly in Hospital for Burns (Bucharest), about violation of patients' rights and breach of duties by medical personnel, negligence, indifference to suffering patients with severe burns, violation of sanitary regulations, hospital infection, an experience which also must be taken over by media in Moldova.

Keywords: health care; patients' rights; service obligations of the medical staff; negligence; indifference; irregularities; mistakes; crime; nosocomial infections; hygiene.

Doctorița care a filmat viermii pe bolnavul de la Spitalul de Arși: „unii colegi vor să mă linșeze”, mă învinuiesc că sunt mai mult decât criminal. Medicul Camelia Roiu susține că rata de supraviețuire în reanimare este foarte mică, fiind pacienți care se infectează după 24 de ore. În urma audierii, doctorița a susținut că cea mai mare responsabilitate îi aparține șefului Unității de Transfuzii Sangvine. Această unitate nu era acreditată, asistentele au fost nevoite să facă determinări de grupe de sânge, ele nefiind calificate în acest domeniu.

„Sunt infecții nosocomiale de care eu am atras atenția. Am înregistrat plângeri scrise. Am o înregistrare cu domnul menajer în care îi spun că toți pacienții mor de infecții și că el va răspunde. Mă simt într-o stare de nesiguranță totală. Sunt obligată să asist neputincioasă la un malpraxis care este perpetuat și girat de toate autoritățile. Eu am făcut în disperare filmul pus pe tolo.ro” [1].

Procurorii au deschis trei dosare penale. Polițiștii Serviciului Omoruri, coordonați de Parchetul Capitalei, au audiat mai mulți angajați ai Spitalului de Arși. Un raport al Direcției de Sănătate Publică București pe tema igienei în Spitalul de Arși a fost trimis la Poliția Capitalei. Inspekția Sanitară a dispus suspendarea activității în secția ATI (anestezie – terapie intensivă) a Spitalului de Arși până la remedierea deficiențelor constatate, spitalul fiind amendat cu 6 000 lei.

Totul pleacă de la faptul că spitalele trebuie să dea bine „la cifre”. La sfârșit de an, fiecare spital din cele 410, în contract cu Casa de Sănătate, trebuie să se încadreze în media zilelor de spitalizare alocate per pacient. Ca să reușească numai în București,

sute de oameni imobilizați sau parțial imobilizați de varii boli grave sunt trimiși acasă cu escare și cu recomandare de a primi îngrijiri la domiciliu. Însă unii dintre ei mor înainte să le primească, pentru că nu au cum să depună cererile sau pentru că dosarele sunt refuzate din cauza unor chichițe incluse în Contractul-cadru. Cererea pentru îngrijirea medicală mai include și o declarație prin care bolnavul spune „pe propria răspundere că afecțiunea de care suferă nu a apărut în urma unei boli profesionale, a unui accident de muncă sau sportiv”.

Din cele 1.100 de cereri de îngrijire la domiciliu, depuse la Casa de Asigurări a Capitalei, în 4-5 iulie 2016 au fost refuzate în jur de 650. Motivul: nu au fost depuse de un reprezentant legal. Disperate, rudele bolnavilor și angajații de la firmele de îngrijire medicală au luat pacienții cu targa sau cu scaunul cu roțile și i-au dus la CASMB (Casa de Asigurări în Sănătate a Municipiului București) să-și depună singure dosarele.

Pe 7 iulie angajații CASMB i-au primit cu targa, dar în 11 iulie nu i-au mai lăsat pe bolnavi să intre în clădire, ci i-au ținut afară, pe caniculă, în ambulanță. Pacienții cu îngrijire la domiciliu sunt decontați de către CNAS (Compania Națională de Asigurări în Medicină) cu 1.500-1.600 lei lunar cu dreptul la îngrijire la domiciliu de 90 de zile pe an [2].

Așa cum relatam în materialul publicat din 18 iulie 2016 în EVZ, „eficientizarea” sistemului sanitar face victime. Tocmai ce a ieșit la rampă și ministrul Sănătății Vlad Voiculescu care a declarat: „corupția ucide și acest lucru nu este nicăieri mai evident decât în sănătate”.

„Corupția coroborată cu indiferență poate să ucidă literalmente, am văzut cazuri în sănătate, și poate să ucidă prin alienare” – Dacian Cioloș, Prim-ministrul României [3].

Îngrijirile la domiciliu par să fie teren de joacă pentru Casa Națională de Asigurări în Sănătate și structurile sale teritoriale. Tocmai au modificat din nou regulile, adăugând mai mult de ochii lumii o excepție care nu poate fi pusă în aplicare, și anume, pacientul poate să apeleze telefonic sau prin alt mijloc de comunicare, însă nefiind specificată vreo listă de numere de telefoane, unde se va putea apela și nici nu se indică care ar fi acele alte mijloace de comunicare prin care s-ar putea solicita ajutor [4].

Deși în urmă cu câteva luni autoritățile promiteau că vor veni de hac bacteriilor din spitale prin realizarea unei strategii naționale de combatere a infecțiilor nosocomiale, cazurile grave din ultima perioadă arată că unitățile sanitare sunt în continuare adevărate bombe cu ceas care pun în pericol sănătatea pacienților.

Ancheta făcută de autoritățile sanitare la Spitalul „Bagdasar-Arsenie” din capitală a demonstrat încă o dată că infecțiile nosocomiale sunt adevărate bombe cu ceas care pun în pericol viața pacienților. Cel din urmă caz care a ajuns în atenția oficialilor – al pilotului Marian Cojocaru, internat în Secția de Terapie Intensivă de la Spitalul „Bagdasar-Arsenie”, unde se zbate între viață și moarte încă din 10 iulie 2016, când s-a prăbușit cu paramotorul în lacul Comana.

La spitalul sus-numit a fost descoperită și bacteria *Klebsiella*, un agent patogen care provoacă infecții nosocomiale, găsită și în analizele pilotului de planor.

„Pacienții au ajuns să se teamă să meargă în spital, mulți nu mor din cauza bolii pe care o au, ci pentru că iau diverse infecții din spital”, a declarat Cezar Eremia, președintele Asociației Pacienților cu Boli Cronice. „Problema este că sunt și mulți neprofesio-

niști care nu își fac treaba și fac controale superficiale”, completează Cezar Eremia [5].

A apărut categoria de pacienți, care vor cu tot dinadinsul să se trateze în străinătate, ceea ce acum 20 de ani nu exista. Acum sunt mulți pacienți care caută modalități terapeutice, modalități alternative, fiindu-le frică de operații. Partea proastă este că pacientul nu înțelege ce înseamnă un risc pentru procedură, nu prea înțelege că nu există medicină fără niciun fel de risc, în ciuda faptului că lucrăm pentru aceasta [6].

Considerăm că, în multe cazuri, chirurgii, cardiocirurgii întreprind intervenții cu mare risc pentru viața pacientului, știind că în cazul decesului bolnavului ei nu poartă nicio răspundere (de exemplu, decesul generalului Ion Cîrlig în urma operației de extirpare a nodului de grăsime, a patriarhului Teoctist, în urma operației la adenom și multe alte cazuri). În caz de refuz la intervenții chirurgicale, când ele nu sunt necesare, pacienții supraviețuiesc mulți ani [7].

Referințe:

1. Roland Cătălin Pena. *Evenimentul zilei*, miercuri, 20 iulie 2016, p. 15. www.evz.ro
2. Lascu Dana. Condamnați la moarte, conform legii! În: *Evenimentul zilei*, luni 18 iulie 2016, p. 4-5. www.evz.ro
3. *Evenimentul zilei*, miercuri 20 iulie 2016, p. 2. www.evz.ro
4. Lascu Dana. Condamnați la moarte, conform legii! Procedurile din sănătate care te bagă în groapă. În: *Evenimentul zilei*, miercuri 20 iulie 2016, p. 14. www.evz.ro
5. Spiridon Cl. S-a ales praful de planul strategic de prevenire a infecțiilor din spitale. În: *Adevărul*, miercuri 20 iulie 2016, p. 3.
6. Ciuhu Iu. Tumorile cerebrale sunt din ce în ce mai frecvente. Interviu cu profesorul, doctor Ion Poată. În: *Adevărul*, vineri-duminică, 22-24 iulie 2016, p. 32-33.
7. Florea V. *Răspunderea pentru infracțiunile medicale*. Chișinău: Epigraf. 331 p.

PROCEDURA DE JUDECATĂ PÂNĂ LA MIJLOCUL SECOLULUI AL XVI-LEA

Ion JECEV,
doctor în drept (USM)

În perioada medievală nu s-a făcut deosebire între procedura civilă și cea penală, iar procedura de judecată avea, în linii mari, un caracter de contradictorialitate și se realiza în formă verbală. De regulă, procesul se începea din inițiativa părții interesate a reclamantului, numit jeluitor, prigonitor, iar cel reclamat – pârât, prigonit, învinuit. Putea să se adreseze cu plângere (pâră, jalbă) partea lezată sau rudele victimei infracțiunii. Ca excepție erau doar procesele în care se examinau infracțiunile de înaltă trădare, unele infracțiuni grave, ce se declanșau *ex officio* de autorități.

Cuvinte-cheie: putere judecătorească; accesul la justiție; probe; procedură judecătorească.

***

In the medieval period there has not been made a distinction between the civil and criminal procedure and the legal procedure had on a large scale a contradictory character and was realized in verbal form. As a rule the process started at the initiative of the interested part of the plaintiff named *claimant, accuser*, whereas the one being accused was - the *defendant, culprit, litigant*. The claim could be addressed from the affected part or from the relatives of the offence's victim. As an exception there were only the processes which were examining the crimes of high betrayal, some serious crimes that were set off *ex officio* by the authorities.

Keywords: judicial power; access to justice; evidence; judicial procedure; witnesses; oath; offence; justice pursuit.

Pe parcursul întregii perioade medievale, nu s-a făcut deosebire între procedura civilă și cea penală. Procedura de judecată avea, în linii mari, un caracter de contradictorialitate și se realiza în formă verbală. De regulă, procesul se începea din inițiativa părții interesate a reclamantului, numit jeluitor, prigonitor, iar cel reclamat – pârât, prigonit, învinuit. Putea să se adreseze cu plângere (pâră, jalbă) partea lezată sau rudele victimei infracțiunii. Ca excepție erau doar procesele în care se examinau infracțiunile de înaltă trădare, unele infracțiuni grave, ce se declanșau *ex officio* de autorități.

Deciziile se pronunțau verbal și doar în caz de litigiu funciar se elibera un act scris, titlul de proprietate, Domnitorii menționau în mod expres că judecă cu dreptate conform legii țării, obiceiurilor țării, „pe dreptate și pe obiceiul țării” [3, p.24-25].

Persoana ce dorea să i se facă dreptate într-un litigiu, să i se restabilească un drept, să i se acorde despăgubiri, urmărind și pedepsirea făptașului, se adresa domnitorului, care deseori se înmâna în stradă, în timpul deplasărilor prin țară etc. D.Cantemir scria că plângerea era preluată de al treilea spătar și pusă pe masa domnului, la reîntoarcerea la curte [1, p.225]. Judecata domnească se făcea în mod obișnuit la Curtea domnească. Fiindcă, de obicei, se comiteau multe nedreptăți, era mare și numărul celor ce veneau să-l vadă pe domn pentru a se plânga, cel cu jalba pentru a fi văzut o puneă într-un proțap și o ridica deasupra capului. De aici și a rămas zicătoarea: „A veni cu jalba în proțap”. Adresările puteau fi și verbale, atunci când jeluitorul venea la Curtea domnească și ajungea până la domnitor, dar nu înainte de a trece de vornicii de poartă care îl puteau opri sau îndrepta către dieci, care consemnau datele reclamantului și obiectul plângerii, pentru ca aceasta să fie examinată într-un termen – „soroc”, de exemplu „în patru săptămâni”, „a treia zi după Bobotează” etc.

Pârâtul, dacă nu se prezenta de bună voie, era adus forțat de către aprozi și trebuia să plătească și o taxă numită „ciubote”, ceea ce însemna o plată pentru deplasarea aprodului la domiciliul pârâtului. În genere, se

căuta asigurarea prezenței părților la proces, de aceea pe lângă amenințarea cu aducerea forțată și plata unei taxe pentru deplasarea agentului, taxă numită „ciubote”, se mai utiliza și avertizarea că cel ce nu se prezintă poate pierde procesul, ceea ce se și întâmpla și dinmăru menționa că „ei nu au venit la zi și au rămas din toată legea”, deși i se acorda absentului și posibilitatea de a se îndreptăți „dacă i-ar părea cu strămbul, să-și aducă diresili (actele doveditoare – *I.J.*) înaintea domniei mele”. Domnitorii menționau în mod expres că judecă cu dreptate conform legii țării, obiceiurilor țării, „pe dreptate și pe obiceiul țării” [3, p.24-25].

Accesul la justiție era permis tuturor oamenilor liberi, inclusiv femeile aveau capacitatea de a sta în justiție, femeile necăsătorite sau văduve se adresau direct în instanță, iar cele căsătorite erau asistate de soț sau reprezentate de acesta, excepție fiind doar procesele de divorț. Justițiabilii ce se adresau domnului stăteau în genunchi, obicei desființat de Vasile Lupu.

Procedura verbală era preponderentă, forma scrisă fiind redusă la minimum. Deciziile se pronunțau verbal și doar în caz de litigiu funciar se elibera un act scris, ce devenea dovada infailibilă a părții câștigătoare a procesului, dar și titlul de proprietate a acesteia [5, p.25]. Publicitatea dezbaterilor chiar în cazul judecării domnești era relativă și foarte limitată. După pronunțarea deciziei, urma punerea ei în execuție, care putea fi asupra bunurilor sau asupra persoanei. În lipsa unor reguli precise, executarea deciziei putea fi făcută chiar de autoritatea ce judecase, ceea ce ducea la nenumărate abuzuri [6, p.117].

Puterea judecătorească a domnitorului era foarte personalizată, astfel încât deciziile sale puteau fi contestate sub alt domnitor. Deci nu era cunoscut încă principiul autorității lucrului judecat, dar totuși în acte se menționa caracterul definitiv al hotărârii domnești, care putea fi înfrânt de partea ce plătea o taxă specială, numită „zavesca”.

Sistemul de probe a suportat unele modificări comparative cu perioada precedentă. Astfel, deși martorii de bună-credință – jurătorii, „bojilniți” continuau să fie o

piesă importantă a procesului judiciar, autoritățile controlau și supravegheau implicarea jurătorilor în proces. Jurători puteau fi doar persoanele ce se bucurau de respect în comunitate, adică așa-numiții oameni buni și bătrâni. Reclamantul era obligat să jure împreună cu jurătorii pe care îi aducea, că pretențiile sale sunt întemeiate, iar jurătorii – că reclamantul este un om de bună-credință și poate fi crezut. În caz contrar, jura pârâtul cu jurătorii săi și câștiga procesul. Jurământul și jurământul „cu brazda pe cap” erau de asemenea solicitate în proces, cel „cu brazda pe cap” se folosea în soluționarea litigiilor funciare, în cazul unui hotar în litigiu.

Corpurile delictive, documentele scrise, declarațiile martorilor erau de asemenea solicitate frecvent în proces. Luarea fierului incandescent cu mâna, adică așa-numitele judecăți divine – ordaliile – nu se mai solicitau de cei ce judecau, deși nu este exclus ca anumite vestigii arhaice să se fi păstrat, astfel încât, considera Nicolae Iorga, în limbajul curent a supraviețuit zicala „A pune mâna în foc”.

S-au păstrat și două forme arhaice ale procesului: ducerea urmei și căutarea lucrului dispărut, numit și „svod”. Ducerea urmei reprezenta de fapt căutarea infractorului după urmele sale, care puteau fi chiar urmele în sensul propriu sau unele indicii asupra identității infractorului. Se considera că acolo unde se termină urmele, acolo se află infractorul și dacă obștea nu-l extrăda, atunci trebuia să plătească amenda judiciară, în care se comuta pedeapsa cuvenită infractorului. Amenzile erau foarte mari, în funcție de gravitatea infracțiunii. Așa, de exemplu, pentru că nu se găsisse infractorul ce săvârșise omorul unui grec în hotarul satului Alboteni, amenda (158 de boi, 600 de oi, 20 de cai) nu a putut fi plătită de sat și a fost plătită de un boier, care astfel a devenit proprietarul satului Alboteni [7, p.305].

Procedura ducerii urmei este descrisă în actele cu privire la satele românești din regiunea Sambor a Hali-ciului. Se aplica în caz de furt a animalelor domestice. Strigătele părții vătămate erau considerate de conducătorul obștii ca o originală acțiune în judecată și se trăgea clopotul ca să se adune oamenii, cei absenți puteau fi suspectați de furt. Toată obștea mergea pe urmă, măsura căreia era dată atât părții vătămate, cât și conducătorului obștii. Dacă urma ajungea până la hotarul altui sat, căutarea era pusă în sarcina satului respectiv, iar dacă se termina în mijlocul satului sau pe pământurile obștii, existau două scenarii: ori obștea se dezicea de cel ce lipsea în timpul procesului de ducere a urmei, ori propunea să se efectueze o percheziție totală, în toată comunitatea [8, p.65]. Dar din secolul XV această procedură a suportat unele modificări, ea fiind realizată deja de reprezentanții aparatului de stat – dregători mărunți, care așa și se numeau „slidogonți”, adică cei ce duc urma. Astfel obștea era scutită de eforturile de a căuta infractorul, dar în schimb, trebuia să plătească o taxă specială – „slid”, adică „urma”, ce era însușită de „slidogonți”. Domnitorul putea acorda scutire de plată acelei taxe, așa cum a procedat Petru Aron care în 1454 a dat călugărilor de la Mănăstirea Moldovița scutire de plată „urmei” [4, p.269]. Despre această procedură amintesc și tratatele moldo-polone, căci nici frontiera de stat nu era o piedică pentru a continua căutările, dar pentru aceasta urmau să fie îndeplinite niște condiții și să fie eliberat un permis de către căpitanul strajei de la frontieră.

Căutarea lucrului dispărut – „svod” – era o altă pro-

cedură ce preceda decizia și avea următoarele etape: mai întâi, se anunța într-un loc public (lângă biserică, la iarmaroc) despre dispariția lucrului și erau comunicate semnalmentele lui. Dacă lucrul era restituit proprietarului de drept în termen de o săptămână, atunci procedura înceta fără alte consecințe. În caz că nu era restituit, se începeau căutările. Persoana la care se găsea lucrul putea demonstra buna lui credință prin indicarea persoanei de la care l-a procurat în mod legal, persoana respectivă, la rândul ei, de asemenea putea arăta de la cine a primit lucrul și această trimitere se putea face până la a patra persoană, care era obligată să suporte pagubele. În secolul XV procedura a fost simplificată în sensul că se putea demonstra bună-credință prin jurământul unui garant, numit „sodăș”. În timpul domniei lui Ștefan cel Mare, din rațiuni de facilitare a relațiilor comerciale, a fost introdusă o regulă nouă: pentru lucrurile achiziționate la iarmaroc nu era obligatoriu de avut garant. În Tratatul moldo-polon din 1519 erau indicate atât ducerea urmei, cât și căutarea lucrului dispărut ca proceduri speciale, menite să ajute la descoperirea și pedepsirea infractorilor, indiferent din ce stat (Moldova sau Polonia) proveneau ei. Se prevedea expres că procedura de căutare a lucrului dispărut se va limita la a patra persoană, care va fi obligată să suporte consecințele nefavorabile – sancțiuni pecuniare, dar și pedeapsa cu moartea în caz de imposibilitate de a recompensa prejudiciul suferit de victimă și a achita amenda judiciară [2, p.523].

În acte se întâlnește și mențiunea unei taxe – „zavesca”, care avea scopul apropiat (dar nu identic) celui de asigurare a autorității de lucru judecat unei decizii judecătorești domnești. Cel ce dorea totuși să reînceapă un proces, pe care se pronunțase deja o decizie era obligat să plătească zavesca. Într-un act din 1418 de la Alexandru cel Bun se notifică: „Și noi am pus lui Vlad și Cristea zavescă vecinică 80 ruble de argint curat, și copiilor lor, și fraților, și nepoților, și strănepoților, și întregului neam... Cine din ei va începe cu ceartă sau cu pâră sau cu orice fel de răutate pentru acest sat, acela să plătească zavescă aceste 80 ruble” [4, p.24-25].

Exercitarea justiției nu era gratuită, existau taxe judiciare, dintre care așa-numita tretină reprezenta taxa pe care o plătea cel ce câștiga procesul și i se returna averea sustrasă prin furt, jaf sau tâlhărie, reprezentând a treia parte din valoarea averii returnate. Pe timpul domniei lui Ștefan cel Mare, cuantumul acestei taxe a fost micșorat, dar denumirea de „tretină” a rămas neschimbată. Conform Tratatului moldo-lituanian din 1497, tretina reprezenta a zecea parte din valoarea averii returnate prin eforturile justiției.

Referințe:

1. Cantemir D. *Descrierea Moldovei*. Chișinău-București: Litera internațional, 2001.
2. Costăchescu M. *Documente moldovenești de la Ștefănița voievod (1517-1527)*. Iași, 1943.
3. *Documenta Romania Historica. Seria A: Moldova*. Vol.II (1449-1486). București: Editura Academiei RSR, 1976.
4. *Documente privind istoria României. Seria A: Moldova, veac.XIV-XV*. Vol.I, 1954.
5. Georgescu V. Al., Sachelarie O. *Judecata domnească în Țara Românească și Moldova (1611-1831)*. Partea a II-a. București: Editura Academiei RSR, 1982.
6. Hanga V. *Istoria dreptului românesc*. Iași: Chemarea, 1993.
7. *Moldova în epoca feudalismului*. Vol. 2. Chișinău, 1978.
8. Арамъ Е. *Эволюция правовых институтов средневековой Молдовы (XV-XVIII вв.)*. Кишинэу: Изд-во государственного университета Молдовы, 1999.

STUDIU COMPARAT PRIVIND CONCEDIUL PARENTAL ÎN LEGISLAȚIA REPUBLICII MOLDOVA ȘI ÎN CEA EUROPEANĂ

Tatiana MACOVEI,
doctor în drept, lector universitar (USM)

Grija față de copilul nou-născut nu se reduce doar la concediul de maternitate acordat exclusiv femeilor, ci continuă prin concediul parțial plătit de îngrijire a copilului. Potrivit legislației naționale, durata concediului parțial plătit de îngrijire a copilului este până la atingerea de către copil a vârstei de trei ani, iar potrivit reglementărilor europene în materie, concediul de creștere a copilului se poate acorda până la împlinirea de către copil a vârstei de 8 ani.

În cadrul articolului, urmează să fie cercetate, în mod comparativ, legislația națională și cea europeană privind concediul de creștere a copilului, abordând următoarele aspecte: noțiunea, durata, titularii concediului de creștere a copilului, condițiile de acces la primirea indemnizațiilor pe parcursul concediului de creștere a copilului, garanțiile juridice de care beneficiază salariații aflați în concediu de creștere a copilului. Cele expuse mai sus, precum și tendința de conciliere a vieții profesionale cu cea de familie a femeilor și a bărbaților, în condiții de egalitate juridică determină actualitatea temei de cercetare.

Cuvinte-cheie: femei; copii; părinți; concediu plătit de îngrijire a copilului; trei ani; opt ani.

***

The care for a newborn baby is not only limited to maternity leave, offered exclusively to women, but continues through partially paid leave for childcare. According to the national legislation the length of the partially paid leave for childcare can be used until the child reaches the age of three years old, and according to European regulations in this field, the childcare leave may be granted until the child reaches the age of 8 years.

The paper will comparatively assess the national and European childcare legislation addressing the following aspects: concept, duration, subjects of parental leave, access conditions to receive benefits during the leave, legal guarantees enjoyed by employees on childcare leave. The actual character of the research topic derives from the above-mentioned and the tendency to reconcile work and family life for women and men on equal legal conditions.

Keywords: women; children; parents; paid leave for childcare; three years; eight years.

Noțiuni generale. Baza legală a concediului parțial plătit de îngrijire a copilului o găsim în art. 124 Codul muncii al Republicii Moldova (CM RM) [1]. La nivelul Uniunii Europene, concediul de îngrijire a copilului este reglementat prin Directiva CEE 2010/18/UE acord-cadru privind concediul pentru creșterea copilului [2].

Termenul generic pentru denumirea acestui concediu este „concediul de îngrijire a copilului”. În legislația Republicii Moldova, acesta poartă denumirea de „concediu parțial plătit de îngrijire a copilului în vârstă de până la 3 ani”, iar în dreptul comunitar acesta este denumit „concediu pentru creșterea copilului”. La nivel european, de asemenea, se utilizează și denumirea de „concediu parental”, ceea ce indică asupra faptului că titularii ai concediului de creștere a copilului sunt părinții. Potrivit reglementărilor naționale, nu putem reține spre uz sintagma „concediu parental”, deoarece titularii ai concediului de îngrijire a copilului, în afară de părinți, pot fi și alte persoane, cum sunt bunicii sau o altă rudă care nemijlocit îngrijește de copil.

Titularii concediului de îngrijire a copilului. Titularii ai concediului parțial plătit de îngrijire a copilului pot fi toți salariații, indiferent de faptul dacă sunt angajați cu contract de muncă pe durată determinată sau pe durată nedeterminată, cu durata normală a timpului de muncă sau cu timp de muncă parțial, cu muncă la domiciliu, telemuncă, leasing de personal etc.

Directiva europeană 2010/18/UE prevede în cla-

uza 1 pct. 2) că „prezentul acord se aplică tuturor lucrătorilor, bărbați și femei, care dețin un contract de muncă sau un raport de muncă, astfel cum sunt acestea definite de legislația, de convențiile colective și/sau de practica în vigoare în fiecare stat membru.

Reglementările naționale prevăd următoarele categorii de titulari ai concediului de îngrijire a copilului: mama, tata, bunica, bunelul, tutorele sau altă rudă, care se ocupă nemijlocit de îngrijirea copilului.

Deși realitatea de demonstrează faptul că cel mai adesea concediul parental este folosit de către mame, totuși nu trebuie să uităm faptul că dreptul la concediul de îngrijire a copilului în vârstă de până la 3 ani are un caracter transferabil, adică poate fi folosit în afară de mamă și de alte persoane expres prevăzute de lege.

Directiva europeană 2010/18/UE, indică, cu titlu generic, că titularii ai concediului de îngrijire a copilului sunt bărbatul și femeia, iar ulterior se face referire, în cuprinsul directivei, la părinți, ceea ce indică că titularii ai concediului de îngrijire a copilului pot fi mama și tatăl copilului. Suplimentar însă directiva dă dreptul statelor membre ale Uniunii Europene posibilitatea ca pe calea reglementărilor naționale interne să prevadă modul exact de punere în aplicare a acordului-cadru, inclusiv extinderea cercului de potențiali titulari ai concediului de creștere a copilului.

Deși tații copiilor au dreptul la concediul de îngrijire a copilului, statisticile arată că ei recurg la un asemenea concediu foarte rar. Cel mai adesea concediul parțial plătit de îngrijire a copilului în vârstă de

până la 3 ani este folosit de mamă. Potrivit datelor oficiale ale Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei al Republicii Moldova, în raportul din 2015 intitulat „Monitorizarea aplicării planului de acțiuni pentru implementarea planului național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015” [3] se indică că persoanele beneficiare de indemnizații de creștere a copilului în vârstă de până la 3 ani, în marea majoritate, aproximativ 98% sunt femei. În mod comparat evidențiem faptul că în anul 2015 la nivelul Uniunii Europene, procentul de ocupare a forței de muncă în cazul femeilor cu copii la întreținere era de numai 65,6%, în comparație cu 90,3% în cazul bărbaților cu copii, ceea ce indică că femeile se dedică mai mult grijii copiilor decât o fac bărbații.

În condițiile actuale ale legislației naționale, tații nu pot fi obligați de a lua concediu de îngrijire a copilului, aceasta rămânând o decizie luată în cadrul familiei. Statul însă ar trebui să încurajeze bărbații să își asume mai multe responsabilități familiale, în special prin luarea concediului pentru creșterea copilului, iar o primă etapă ar putea fi campaniile publice de conștientizare.

Reglementările recente din 2016 CM RM au introdus un nou articol (124¹) în Codul muncii. Potrivit reglementărilor acestui articol, concediul paternal se acordă în condițiile prevăzute de prezentul articol pentru a asigura participarea efectivă a tatălui la îngrijirea copilului nou-născut. Tatăl copilului nou-născut beneficiază de dreptul la un concediu paternal de 14 zile calendaristice. Concediul paternal se acordă în baza unei cereri în formă scrisă, în primele 56 de zile de la nașterea copilului. La cerere se anexează o copie a certificatului de naștere al copilului. Pe perioada concediului paternal, salariatul beneficiază de o indemnizație paternală care nu poate fi mai mică decât mărimea salariului mediu convenit pentru perioada respectivă și care este achitată din fondul de asigurări sociale. În același timp, legislația muncii stabilește faptul că angajatorul este obligat să încurajeze salariații în vederea beneficiilor de concediu paternal, iar cazurile în care angajatorul creează situații cu efect de dezavantajare a angajaților care iau concediu paternal sunt considerate cazuri de discriminare din partea angajatorilor și se sancționează conform legii.

Revenind la concediul parental, comunitatea europeană, prin directiva 2010/18/UE, a adus noi reglementări privind modul de repartizare a concediului între părinți, prin care a instituit obligația pentru fiecare părinte de a lua cel puțin o lună de zile de concediu pentru creșterea copilului. Potrivit clauzei 2 a directivei intitulată „Concediul pentru creșterea copilului”, în pct. 2) se prevede: „concediul se acordă pentru o perioadă de cel puțin patru luni și, pentru a promova egalitatea de șanse și de tratament între bărbați și femei, ar trebui, în principiu, să se acorde pe o bază netransferabilă. Pentru a încuraja egalitatea între cei doi părinți în materie de luare a concediului pentru creșterea copilului, cel puțin una dintre cele patru luni se va acorda pe o bază netransferabilă. Modalitățile de aplicare a perioadei netransferabile se

stabilesc la nivel național prin intermediul legislației și/sau al convențiilor colective, luând în considerare dispozițiile în materie de concediu existente în statele membre”.

Prevederea directivei ce stabilește că dreptul individual la concediu pentru creșterea copilului cu o durată de cel puțin o lună are un caracter „netransferabil” poartă un caracter de „principiu”, ceea ce conferă statelor membre ale Uniunii Europene dreptul de a stabili în ce mod vor aplica această normă de principiu în reglementările lor naționale. Cert este faptul că prevederea dată se înscrie în cadrul acțiunilor privind îmbunătățirea concilierii dintre viața profesională și cea de familie pentru părinții care lucrează, în vederea asigurării egalității dintre femei și bărbați, în ceea ce privește oportunitățile egale pe piața forței de muncă.

România a implementat în practică Directiva europeană 2010/18/UE prin hotărârea de Guvern a României nr. 57 din 30.01.2012 [4]. Aplicarea noii directive europene la cadrul legislativ român privind concediul de creștere a copilului presupune că:

a) după efectuarea celor 42 de zile calendaristice obligatorii din cadrul concediului de maternitate postnatal, tatăl are dreptul să solicite intrarea în concediu de creștere a copilului pentru cel puțin 1 lună de zile din perioada totală a concediului de creștere a copilului. Această solicitare poate fi înaintată oricând pe parcursul concediului de creștere a copilului;

b) în situația în care tatăl refuză intrarea în concediul de creștere a copilului, concediul va fi micșorat cu o lună de zile, iar indemnizația convenită lunii respective nu va mai fi plătită.

În perioada în care tatăl folosește concediul de creștere a copilului, mama merge la muncă, familia beneficiind de o singură indemnizație – cea a tatălui.

Scopul unor asemenea prevederi este de a asigura o mai bună cooperare între soți în ceea ce privește îmbinarea vieții profesionale cu cea de familie, dat fiind faptul că tradițional concediul de îngrijire a copilului este luat de către mamă, iar tații recurg la un asemenea concediu foarte rar.

Durata concediului de îngrijire a copilului. În Republica Moldova, potrivit reglementărilor actuale, concediul parțial plătit de îngrijire a copilului începe imediat după finalizarea concediului de maternitate postnatal și durează până la împlinirea de către copil a vârstei de 3 ani. Directiva europeană 2010/18/UE, în clauza 2 pct. 1 prevede: se acordă lucrătorilor, bărbați sau femei, un drept individual la concediul de creștere a copilului, care poate fi folosit până la împlinirea de către copil a vârstei de opt ani, însă durata minimă este de patru luni de zile. Prin atribuirea caracterului individual al dreptului la concediu de creștere a copilului se acordă dreptul, atât tatălui, cât și mamei, ca fiecare dintre ei să beneficieze de minim patru luni de concediu de creștere a copilului.

Durata minimă de patru luni a concediului de creștere a copilului este obligatorie pentru statele membre, însă privitor la durata maximală, așa cum e prevăzut în textul directivei – 8 ani, se lasă la discreția statelor membre și a partenerilor sociali, care vor de-

cide dacă introduc sau nu asemenea durată prelungită a concediului de creștere a copilului în legislațiile naționale.

Dreptul individual la un concediu parental cu o durată de cel puțin 4 luni acordat lucrătorilor, bărbați și femei, nu poate fi redus atunci când el este întrerupt de către un alt concediu care urmărește o finalitate diferită de a aceluia a concediului parental, cum este un concediu de maternitate. Un concediu garantat de dreptul comunitar nu poate afecta dreptul de a lua un alt concediu garantat de acest drept. Astfel, un stat membru încalcă obligațiile ce-i revin, în virtutea directivei menționate, atunci când prevede că dreptul la un concediu de maternitate ce intervine în timpul concediului parental se substituie acestuia, care trebuie de altfel să înceteze, fără posibilitatea pentru părinte de a reporta partea de concediu parental de care nu a putut beneficia [5].

Durata concediilor de creștere a copilului în diferite state europene este următoarea: Bulgaria, Italia – 2 ani, Spania, Cehia, Germania – 3 ani, România – 2 ani, iar în cazul copilului cu handicap – 3 ani, Ungaria – 3 ani, însă primul an poate fi luat doar de mama copilului.

În practică poate apărea întrebarea dacă părinții care au gemeni sau tripleți și mai mulți copii născuți odată beneficiază de aceeași durată a concediului de creștere a copilului. Legislația națională prevede că părinții enunțați supra beneficiază de aceeași durată a concediului de creștere a copilului similar părinților care cresc un singur copil. Această variantă este reținută și în jurisprudența europeană, și anume, *cazul Zoi Chatzi împotriva Ipourgos Ikonomikon* [6]. Astfel, într-o hotărâre din 16 septembrie 2010, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a afirmat că clauza 2.1 din acordul-cadru privind concediul pentru creșterea copilului nu poate fi interpretată ca acordând un drept individual la concediu pe copil. De asemenea, în cazul nașterii de gemeni, nu poate fi interpretată ca prevăzând un drept la un număr de perioade de concediu egale cu numărul de copii născuți. Totuși, citită în lumina principiului egalității de tratament, această clauză obligă legiuitorul național să stabilească un regim privind concediul pentru creșterea copilului care, în conformitate cu situația din statul membru respectiv, să se asigure că părinții de gemeni se bucură de un tratament care ia în considerare nevoile speciale ale acestora.

Indemnizații. Potrivit art. 18 din Legea Republicii Moldova privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale, asiguratul care se află în concediu pentru îngrijirea copilului are dreptul la indemnizație lunară pentru creșterea copilului de la data nașterii și până la împlinirea de către copil a vârstei de 3 ani.

Începând cu anul 2010, cuantumului lunar al indemnizației pentru creșterea copilului constituie 30% din baza de calcul, dar nu mai puțin de 540 de lei pentru fiecare copil. Baza de calcul al indemnizației de asigurări sociale prevăzute la art. 5 alin. (1) lit. f) o constituie venitul mediu lunar asigurat realizat în ultime-

le 12 luni calendaristice premergătoare lunii nașterii copilului, venit din care au fost calculate contribuții individuale de asigurări sociale. Lunile calendaristice ale concediului prenatal se substituie cu același număr de luni calendaristice imediat premergătoare perioadei incluse în calcul.

În statele europene, indemnizațiile plătite pe perioada concediului de creștere a copilului variază de la un stat la altul. Astfel în Ungaria indemnizația pe perioada concediului de creștere a copilului este de 70% din salariu, România 85%, Bulgaria 90%.

Începând cu anul 2012 potrivit legislației române, OUG 124/2011 [7] adoptată la 27 decembrie 2011, se condiționează plata indemnizațiilor pentru creșterea copiilor și a alocațiilor de stat de plata obligațiilor legale față de bugetul local (adică a impozitelor) pentru bunurile pe care solicitanții ajutoarelor sociale le dețin în proprietate. Cetățenii eligibili pentru plata indemnizațiilor sau a alocațiilor trebuie să achite impozitele aferente anului anterior până la data de 31 ianuarie a fiecărui an, neachitarea acestora atrăgând după sine suspendarea drepturilor lor pe o perioadă de 5 luni, începând cu luna februarie. O asemenea prevedere în legislația Republicii Moldova nu există.

Exercitarea dreptului la concediu

a. Procedura acordării concediului de îngrijire a copilului. Pentru a beneficia de concediu de îngrijire a copilului, solicitantul urmează să înainteze o cerere scrisă angajatorului (art. 124 alin.(2) CM). Angajatorul este obligat să o accepte și să dea curs cererii salariatului.

Directiva europeană 2010/18/UE dă dreptul angajatorului de a amâna momentul începerii concediului de creștere a copilului. Guvernele sau partenerii sociali din fiecare stat pot stabili niște criterii generale care, în anumite situații, pot justifica amânarea acordării de către un angajator a dreptului unui angajat la concediul pentru creșterea copilului. Pentru a opera amânarea acordării concediului de creștere a copilului, angajatorul trebuie să îi consulte pe lucrătorii vizați și/sau pe reprezentanții acestora. În orice caz, perioada de amânare din partea angajatorului trebuie să fie justificată în orice situație, iar amânarea trebuie să fie pe o durată rezonabilă și să nu ducă la o pierdere a dreptului. Reglementările europene actuale nu prevăd exemple concrete de motive justificative în care angajatorul poate amâna acordarea concediului de creștere a copilului, spre deosebire de reglementările similare din acordul-cadru privind creșterea copilului din 1995, abrogat, care prevedea cu titlu de exemplu situații în care se putea amâna acordarea concediului: munca are un caracter sezonier, nu se poate găsi un înlocuitor în perioada de preaviz, o parte semnificativă din forța de muncă face cerere de concediu pentru creșterea copilului în același timp sau în care o anumită funcție are o importanță strategică.

Părerea noastră vizavi de dreptul acordat angajatorului prin directiva europeană 2010/18/UE de a putea amâna momentul începerii concediului de creștere a copilului este una negativă, deoarece niciun interes, mai ales unul de natură patrimonială, venit din partea

angajatorului, nu poate prevala față de interesul unui copil mic de a fi îngrijit de părinții săi.

O altă deosebire față de reglementările naționale sunt cele referitoare la preavizarea angajatorului privind acordarea concediului de creștere a copilului. Potrivit clauzei 3 pct. 2) al Directivei 2010/18/UE statele membre și/sau partenerii sociali stabilesc durata preavizului de care dispune lucrătorul pentru a informa angajatorul cu privire la intenția sa de a-și exercita dreptul la concediul pentru creșterea copilului, cu specificarea începutului și a sfârșitului perioadei de concediu. Pentru a fixa durata acestui preaviz, statele membre și/sau partenerii sociali i-au în considerare interesele lucrătorilor și pe cele ale angajatorilor.

Vizavi de prevederea ce ține de preavizarea angajatorului privind momentul începerii concediului de creștere a copilului, avem o părere pozitivă și *de lege ferenda* considerăm că o asemenea prevedere trebuie preluată și de legislația Republicii Moldova. Aceasta se explică prin faptul că salariații pot folosi concediul parțial plătit de îngrijire a copilului pe părți și pentru a nu crea impedimente de ordin organizatoric în activitatea unității, salariații urmează a preaviza angajatorul despre intenția lor de a pleca în concediu de creștere a copilului, precum și să informeze angajatorul privind data prezumtivă privind sfârșitul concediului de creștere a copilului, prin aceasta acordând angajatorului termen pentru a găsi salariați, care urmează a înlocui salariații temporar absenți.

b. *Modul de folosire a concediului de îngrijire a copilului.* Concediul parțial plătit pentru îngrijirea copilului poate fi folosit integral sau pe părți în orice timp, până când copilul va împlini vârsta de 3 ani [8]. Această prevedere se regăsește în art. 124 alin. (3) CM RM. Convenția națională nr. 2 din 2004 prevede că în cazul în care salariatul aflat în unul dintre concediile pentru îngrijirea copilului dorește să reînceapă munca înainte de expirarea termenului concediului, acesta va informa, cu cel puțin 15 zile lucrătoare înainte, angajatorul în scris despre intenția sa.

Reglementările europene din domeniu indică mai multe modalități de folosire a concediului de creștere a copilului. Statelor, pe calea reglementărilor interne, li se oferă posibilitatea de a adopta cadrul normativ, astfel încât să ofere lucrătorilor o posibilitate cât mai largă de alege în ceea ce privește modul în care își iau concediul pentru creșterea copilului. Această abordare vine atât în întâmpinarea salariaților, cât și a angajatorilor. Acordul-cadru privind concediul de creștere a copilului sugerează, ca exemple, următoarele moduri de folosire a concediului de creștere a copilului:

- a) în mod parțial (de exemplu, jumătate de normă timp de 6 luni de zile);
- b) în mod fragmentat (de exemplu, câteva ore la un moment dat pe o anumită perioadă de timp);
- c) sub formă de credit de timp (de exemplu, o lună de zile pe an).

c. *Condiții de vechime în muncă pentru obținerea dreptului la concediul de îngrijire a copilului.* În Republica Moldova asigurații au dreptul la prestații de asigurări sociale, dacă au un stagiu de cotizare de

cel puțin trei ani. Asigurații care au un stagiu total de cotizare de până la 3 ani beneficiază de dreptul la prestații de asigurări sociale, dacă confirmă un stagiu de cotizare de cel puțin 9 luni în ultimele 24 de luni premergătoare datei producerii riscului asigurat sau datei nașterii copilului în cazul riscului asigurat de creștere a copilului. Asigurații care desfășoară activitate pe bază de contract individual de muncă pe durată determinată, inclusiv cei care muncesc la lucrări sezoniere, beneficiază de dreptul la prestații de asigurări sociale, dacă au stagiul de cotizare specificat la alin.(1) sau (2) ori de cel puțin 12 luni, realizat în ultimele 24 de luni anterioare producerii riscului asigurat.

Directiva 2010/18/UE dă dreptul statelor să condiționeze dreptul la concediul pentru creșterea copilului pe o perioadă de muncă și/sau de vechime care nu depășește un an. La această durată de timp, se referă perioadele de timp în care a lucrat o persoană, indiferent de numărul de angajatori sau de numărul de ore lucrate pe săptămână. În același timp, criteriile de acces la concediul de creștere a copilului nu pot fi interpretate într-o manieră care ar exclude grupuri de lucrători, ca de exemplu lucrătorii temporari sau cei cu fracțiune de normă.

d. *Măsuri speciale în privința întreprinderilor mici, a adoptatorilor și a părinților ai căror copii suferă de un handicap sau de o boală pe termen lung.* Directiva 2010/18/UE îndeamnă guvernele și partenerii sociali să țină cont de necesitățile specifice ale întreprinderilor mici, atunci când salariații urmează să facă uz de concediu de creștere a copilului, dar aceasta nu înseamnă că trebuie puse piedici în realizarea dreptului salariatului la concediu pentru creșterea copilului.

De asemenea, adoptatorii trebuie să beneficieze de concedii de creștere a copilului în aceleași condiții ca și părinții biologici ai copiilor. CM RM prevede în art. 127 că salariatului care a adoptat un copil nou-născut nemijlocit din maternitate sau l-a luat sub tutelă i se acordă un concediu plătit pe o perioadă ce începe din ziua adopției (luării sub tutelă) și până la expirarea a 56 de zile calendaristice din ziua nașterii copilului (în caz de adopție a doi sau mai mulți copii concomitent – 70 de zile calendaristice) și, în baza unei cereri scrise, un concediu parțial plătit pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 3 ani.

Directiva 2010/18/UE, de asemenea, încurajează statele să adopte măsuri speciale care vin în întâmpinarea părinților ai căror copii suferă de un handicap sau de o boală pe termen lung, prin crearea unor facilități suplimentare. Spre exemplu, în legislația României, se prevede o durată mai mare a concediului de creștere a copilului-nu de doi ani, dar de trei ani.

Garanții privind raportul juridic de muncă. Persoanele care se află în concediu parțial plătit de îngrijire a copilului până la vârsta de 3 ani beneficiază de o serie de garanții juridice după cum urmează:

1. Menținerea locului de muncă pe perioada aflării în concediu de îngrijire a copilului până la vârsta de 3 ani, angajatorul fiind în drept să angajeze în aceste funcții doar persoane cu contracte pe perioadă determinată. Art.55 lit.a) CM RM prevede înche-

ierea contractului de muncă pe perioadă determinată cu salariații care urmează să îndeplinească obligațiile de muncă ale salariaților care se află în concediu de îngrijire a copilului în vârstă de până la 3 ani.

Prevederi similare regăsim și în Directiva europeană, care permite angajatorilor de a angaja cu durată determinată salariați în locul celor aflați în concediu de creștere a copilului.

2. Titularii concediului de îngrijire a copilului în vârstă de până la 3 ani pot munci în condițiile timpului de muncă parțial sau pot presta munca la domiciliu, cu menținerea dreptului de a primi indemnizațiile pe linia asigurărilor sociale de stat. Potrivit art. 97 CM RM prin acordul dintre salariat și angajator se poate stabili, atât în momentul angajării la lucru, cât și mai târziu, ziua de muncă parțială sau săptămâna de muncă parțială. La rugămintea salariatului care are copii în vârstă de până la 14 ani sau copii invalizi (inclusiv aflați sub tutela/curatela sa), angajatorul este obligat să le stabilească ziua sau săptămâna de muncă parțială. Realizarea acestui drept se poate face doar dacă salariatul nu va opta pentru durata normală a timpului de muncă.

Directiva 2010/18/UE, prin clauza 6.1, atrage atenția asupra avantajelor programelor de lucru flexibile pentru concilierea vieții profesionale și a vieții private.

3. În mod excepțional, pe durata suspendării pot continua să existe alte drepturi și obligații ale părților decât prestarea muncii și plata salariului, dacă prin legi speciale, prin contractul colectiv de muncă aplicabil, prin contracte individuale de muncă sau regulamente interne nu se prevede altfel [9]. Astfel concediul pentru îngrijirea copilului în vârstă de până 3 ani se include în stagiul general de muncă, precum și în stagiul de muncă special. Această metodă de abordare de către legiuitor subliniază semnificația socială a acestui concediu pentru îngrijirea copilului, deoarece includerea perioadelor necontributive în stagiul de cotizare se permite doar în cazuri excepționale.

4. Art. 85 alin.(2) CM RM prevede: în caz de demisie a salariatului în legătură concediul pentru îngrijirea copilului, angajatorul este obligat să accepte demisia în termenul redus indicat în cererea depusă și înregistrată, la care se anexează documentul respectiv ce confirmă acest drept. Asemenea prevederi nu regăsim în Directiva 2010/18/UE.

5. Art. 86 alin.(2) CM RM prevede: nu se admite concedierea salariatului în perioada aflării lui în concediu parțial plătit pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 3 ani, cu excepția cazurilor de lichidare a unității. În același timp, art. 251 CM RM prevede – se interzice concedierea femeilor gravide, a femeilor care au copii în vârstă de până la 6 ani și a persoanelor care folosesc concediile pentru îngrijirea copilului, cu excepția cazurilor prevăzute la art. 86 alin. (1) lit. b), g) - k) din Codul muncii.

Clauza 5 pct. 4) a Directivei 2010/18/UE prevede: „pentru a se asigura că lucrătorii își pot exercita dreptul la concediul pentru creșterea copilului, statele membre și/sau partenerii sociali iau măsurile necesare

re pentru a proteja lucrătorii împotriva unui tratament defavorabil sau a concedierii pe motiv de solicitare sau de efectuare a concediului pentru creșterea copilului în conformitate cu legislația națională, convențiile colective și/sau practicile naționale”. Scopul clar al acestei clauze este de a proteja salariații de eventualele concedieri, precum și de aplicarea în privința lor a unor tratamente mai puțin favorabile. Aceasta este o măsură bine-venită, deoarece unui angajator au tendința de a vedea în salariații care au copii mici niște „salariați problemă”, care aduc perturbări regimului obișnuit de activitate a unității prin plecarea lor în concedii de creștere a copiilor.

6. Potrivit CM RM atragerea salariaților, care au copii în vârstă de până la 6 ani sau a celor care se află în concedii de creștere a copilului, la munca de noapte, munca suplimentară, munca în zilele de repaus sau în zilele de sărbătoare nelucrătoare, trimiterea în deplasare în interes de serviciu sau munca în tură continuă se permite doar cu acordul lor. Totodată, angajatorul este obligat să informeze în scris salariații menționați despre dreptul lor de a refuza munca de noapte.

Salariații care folosesc concediile de creștere a copilului, de asemenea, beneficiază de garanții privind prestarea anumitor categorii de munci, însă acestea sunt prevăzute în diferite directive europene, altele decât Directiva 2010/18/UE.

7. Art. 108 alin.(1) CM RM prevede: unuia dintre părinții (tutorei, curatorului) care au copii în vârstă de până la 3 ani i se acordă, pe lângă pauza de masă, pauze suplimentare pentru alimentarea copilului. Pauzele pentru alăptarea copilului sunt reglementate la nivel european prin Directiva nr. 92/85/CEE privind aplicarea măsurilor de promovare a îmbunătățirii securității și sănătății la locul de muncă în cazul lucrătoarelor gravide, al celor care au născut de curând sau care alăptează [10].

8. Art. 250 alin.(3) CM RM prevede: femeile care au copii în vârstă de până la 3 ani, în cazul când nu au posibilitate să-și îndeplinească obligațiile de muncă la locul lor de muncă, sunt transferate, în modul prevăzut de prezentul cod, la un alt loc de muncă, menținându-li-se salariul mediu de la locul de muncă precedent până când copilul împlinește vârsta de 3 ani.

O prevedere similară regăsim și în Directiva 2010/18/UE în clauza 6, intitulată reintegrarea la locul de muncă, care în pct.1) prevede: „pentru a promova o mai bună conciliere, statele membre și/sau partenerii sociali iau măsurile necesare pentru a se asigura că lucrătorii care revin din concediul pentru creșterea copilului pot solicita modificări ale programului și/sau ale ritmului lor de lucru pentru o anumită perioadă. Angajatorii examinează astfel de cereri și le răspund, ținând seama atât de propriile lor necesități, cât și de cele ale lucrătorilor. Modalitățile prevăzute la prezentul punct se determină în conformitate cu legislația națională, cu convențiile colective și/sau practicile naționale”. Prin introducerea unei asemenea clauze se urmărește posibilitatea creării unui program flexibil de muncă pentru salariații care revin din concediul

de creștere a copilului, prin acordarea unei regim de muncă mai avantajos.

După expirarea termenului concediului parțial plătit de îngrijire a copilului de până la 3 ani, mama, sau după caz altă persoană care a avut grijă de copil are două opțiuni: revine la serviciu sau solicită concediu suplimentar neplătit de îngrijire a copilului în vârstă de până la 6 ani. Aceleași prevederi le regăsim în clauza 5 a Directivei 2010/18/UE, intitulată „Drepturi legate de contractul de muncă și nediscriminare”, care la pct.1) prevede că la sfârșitul concediului pentru creșterea copilului, lucrătorii au dreptul de a se întoarce la același loc de muncă sau, dacă acest lucru nu este posibil, la un loc de muncă echivalent sau similar care să corespundă contractului sau raportului lor de muncă.

Concluzii. Concediul parțial plătit de îngrijire a copilului constituie un drept garantat pentru orice categorie de salariați. Legislația muncii instituie o serie de garanții juridice pentru salariații care folosesc concediul parental, cum sunt: indemnizații, menținerea locului de muncă, restabilirea la locul de muncă precedent după revenirea din concediul de creștere a copilului. Legislația muncii etc.

Referințe:

1. Codul muncii al Republicii Moldova adoptat prin Legea nr. 154-XV din 28.03.2003. Publicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 159-162/648 din 29.07.2003.

2. Directiva 2010/18/UE a Consiliului din 08.03.2010 de punere în aplicare a Acordului-cadru revizuit privind

concediul pentru creșterea copilului încheiat de BUSINE-SSEUROPE, UEAPME, CEEP și CES și de abrogare a Directivei 96/34/CE. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, L68/13 din 18.03.2010, p. 13-20, <http://eur-lex.europa.eu> (vizitat: 12.09.2016).

3. Raportul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și a Familiei al RM din 2015 intitulat „Monitorizarea aplicării planului de acțiuni pentru implementarea planului național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015”, www.mmpsf.gov.md (vizitat la: 23.08.2016).

4. Hotărârea de Guvern a României nr. 57 din 30.01.2012, publicată în: *Monitorul Oficial al României*, nr. 82 din 01.02.2012.

5. Decizia din 14 aprilie 2005 în cazul *Comisiei v. Luxembourg* nr. C-519/03, Culegere, p. I-3067 (cf. pct. 31, 33, 52, disp.1).

6. Curtea Europeană de Justiție, Zoi Chatzi împotriva Ipourgos Ikonimikon, Dosarul C-149/10), <http://www.etuc.org> (vizitat la: 13.08.2016).

7. OUG nr.124 din 27.12.2011 pentru modificarea și completarea unor acte normative care reglementează acordarea de beneficii de asistență socială, publicat în: *Monitorul Oficial*, Partea I, nr. 941 din 30 decembrie 2011.

8. Romandaș N., Boișteanu Ed. ș.a. *Dreptul muncii, Indicații metodice (pentru lecții practice)*, Chișinău: CEP USM, 2011, p. 109.

9. Tofan M. *Dreptul muncii*. București: Hamangiu, 2010, p. 43.

10. Directiva nr. 92/85/CEE privind aplicarea măsurilor de promovare a îmbunătățirii securității și sănătății la locul de muncă în cazul lucrătoarelor gravide, al celor care au născut de curând sau care alăptează din 19.10.1992. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, L 348, din 28.11.1992, p.1-7, ediția specială în limba română capitol 05, vol.03, p.3-10, <http://eur-lex.europa.eu> (vizitat la: 09.08.2016).

TEMEIUL JURIDIC AL RĂSPUNDERII OFERTANTULUI ÎN CAZUL REVOCĂRII ABUZIVE A OFERTEI DE A CONTRACTA

Ion BÎTCĂ,

doctor în drept, conferențiar universitar (USEM)

Ana DOGA,

doctor în drept, conferențiar universitar interim. (USEM)

Pentru a explica răspunderea ofertantului în cazul revocării abuzive a ofertei, în doctrina de specialitate au fost propuse mai multe teorii care vin să explice responsabilitatea ofertantului în cazul unei astfel de revocări. Printre teoriile pe care le-am expus, cea mai plauzibilă ni se pare cea care întemeiază răspunderea ofertantului pe faptul ilicit a revocării ofertei, respectiv teoria răspunderii civile delictuale.

Cuvinte-cheie: temei juridic; răspunderea ofertantului; ofertă de a contracta; prejudiciu, obligații; antecontract.

* * *

Pour expliquer la responsabilité de l'offrant en cas de la révocation abusive de l'offre, différents chercheurs ont proposé plusieurs théories pour expliquer la responsabilité de la révocation abusive de l'offre du soumissionnaire. Parmi les théories que nous avons exposées, ce qui semble plus plausible est la théorie qui est mise sur la responsabilité de l'offrant sur le fait illégal, ça veut dire la responsabilité civile délictuelle.

Mots-clés: fond juridique; responsabilité de l'offrant; offre de contracter; préjudice; obligations; antecontrat.

Există un consens aproape unanim în teoria și practica judiciară în a admite că revocarea frauduloasă a ofertei [1] atrage răspunderea ofertantului pentru prejudiciile produse ca urmare a unei astfel de revocări. Ceea ce îi desparte însă, pe cei ce admit această responsabilitate, este determinarea temeiului juridic al răspunderii.

De-a lungul timpului au fost formulate mai multe teorii, care, fiecare în parte, în momentul respectiv a excelat prin a-și atrage adepți și adversari. Care din aceste teorii apare ca fiind cea mai concordantă cu sistemul nostru legislativ în vigoare? Înainte de a răspunde la o astfel de întrebare, este necesar să analizăm fiecare teorie în parte, valabilitatea acesteia raportată atât la legislația existentă, cât și la argumentele de ordin logic care ar putea explica răspunderea ofertantului.

A. Teoria ofertei act juridic – izvor de obligații.

Potrivit unor opinii, menținerea ofertei în termenul stipulat are la bază caracterul obligatoriu al actului juridic de formație unilaterală, capacitatea acestuia de a genera obligații. Nevoia evidentă a stabilității circuitului civil a condus acești autori să considere în această materie că angajamentul unilateral poate fi creator de obligații. Ei pornesc de la ideea că ofertantul trebuie să-și mențină oferta într-un termen rezonabil pentru acceptarea ei. Ori, dacă ofertantul a prevăzut în acest sens un termen expres pentru acceptare, rațiunile care stau la baza menținerii ofertei fără termen într-un timp rezonabil sunt aceleași și în situația când oferta este prevăzută cu termen expres de acceptare. De unde și analiza dualistă făcută de acești autori: ofertantul va fi obligat prin declarația sa de voință prin care el se angajează să mențină oferta într-un termen determinat [2]. Critica ce poate fi adusă acestei concepții este aceea că „termenul rezonabil necesar pentru acceptare” este stabilit de lege [3], iar termenul determinat stabilit de ofertant nu poate fi presupus ca având și el origine legală.

Potrivit altor opinii, oferta cu termen este un act

juridic de formație unilaterală generator al unui raport obligațional între ofertant și destinatarul ofertei în care ofertantul este debitor al prestației negative de a nu-și revoca oferta, iar destinatarul este creditorul acestei obligații [4].

Și această opinie a format obiectul unei ample critici în doctrina de specialitate. Într-o primă opinie critică [5], s-a afirmat că voința unilaterală, în principiu, nu este izvor de obligații, legislația neenumerând actul juridic unilateral printre izvoarele obligației. Aceasta este motivul pentru care manifestarea unei voințe unilaterale are valoare de act juridic numai în cazurile de excepție expres prevăzute de lege. Ori dacă nu există o dispoziție legală care să consacre, în mod expres, valoarea unui act juridic unilateral, ofertei de a contracta, rezultă că ea nu poate constitui cu această calificare temeiul răspunderii ofertantului [6].

O altă opinie critică enunțată, dar care nu mai reflectă stadiul legislației actuale, era că dacă acceptăm caracterul obligatoriu al actului juridic de formație unilaterală ar trebui să admitem ca moartea sau incapacitatea ofertantului survenită înainte de expirarea termenului nu ar putea să aibă ca efect caducitatea ofertei, obligativitatea acesteia transferându-se la succesori [7], ori un astfel de efect nu era admis nici de practica judecătorească, nici de autorii adepți ai acestei teze. De asemenea, potrivit acestei opinii, oferta de a contracta fără termen va trebui să fie menținută la infinit, deoarece „irevocabilitatea manifestării unilaterale de voință decurge ca o consecință firească din finalitatea urmărită prin exteriorizarea voinței” [8]. Deci, potrivit acestei opinii, izvorul obligativității ofertei îl reprezintă voința de a se obliga, iar nu termenul. În consecință, oferta nu va putea fi revocată vreodată.

În stadiul legislației actuale, un astfel de argument nu poate fi reținut dat fiind faptul că Codul civil prevede că actele juridice de formație unilaterală pot forma obiectul succesiunii, cu excepția obligațiilor *intuitu personae*. Astfel art. 200 alin 3 prevede că: „Valabili-

tatea manifestării de voință nu este afectată de decesul persoanei care și-a exprimat voința, sau de lipsirea ei de capacitate de exercițiu, dacă aceste evenimente au avut loc după exprimarea voinței”. Iar art. 685 C. civ. stabilește că: „Oferta nu își pierde valabilitatea prin decesul sau pierderea capacității de exercițiu a unei părți și nici dacă una din părți pierde dreptul de a încheia contracte ca rezultat al transmiterii patrimoniului ei în administrare unei alte persoane”.

În fine, o altă opinie [9] afirmă că oferta de a contracta reprezintă o aplicație a voinței solitare de a se obliga. Potrivit acestei opinii, „manifestarea solitară de voință produsă în scopul de a crea obligații pe seama persoanei care își exteriorizează astfel voința este suficientă prin ea însăși pentru a determina obligarea acelei persoane indiferent de orice acceptare din partea creditorului” [10] (destinatarului – *n. n.*). În continuare, se precizează că manifestarea unilaterală de voință, generatoare de obligații devine irevocabilă, nemaiputând fi retractată de autor din momentul în care ea a fost exteriorizată.

Critica ce poate fi adusă acestei opinii reiese din aplicarea principiului simetriei actelor juridice, potrivit căruia o obligație poate fi desființată sau modificată în același mod și în aceleași condiții în care ea a fost creată [11].

B. Teoria antecontractului. Într-o altă explicație, ofertantul își asumă o obligație de natură contractuală [12]. Pentru prima dată această teorie a fost formulată de juristul francez Demolombe. El afirma că dacă o persoană face alteia o propunere avantajoasă în ce privește fondul ofertei, aceasta în lipsă de bani poate să nu-i fie atât de profitabilă, nefiind în măsură să spună că destinatarul a acceptat-o implicit. Dacă propunătorul prevede în oferta sa de contractare că o va menține într-un termen determinat, o a doua ofertă se adaugă la prima, care nu prezintă dect un avantaj destinatarului. Nicio persoană nu este interesată să refuze o ofertă accesorie cu termen de reflecție, și cum acceptarea acesteia nu comportă niciun efort pentru destinatar, ar trebui prezumat că a acceptat-o tacit [13]. De aici și obligația ofertantului de ași menține oferta pe tot timpul propus pentru reflecție, obligație care se fundamentează pe un veritabil contract accesoriu format prin acceptarea tacită a destinatarului [14].

Altfel spus, potrivit acestei teorii oferta cu termen lansată de ofertant ar cuprinde două elemente: un prim element este alcătuit din fondul ofertei și se referă la conținutul contractului ce se intenționează a se încheia, cel de-al doilea element (propunerea accesorie de ași menține oferta înăuntrul unui termen determinat) fiind făcut exclusiv în interesul și beneficiul destinatarului și dând naștere la o obligație unilaterală în sarcina ofertantului se prezumă că a fost acceptat imediat de către destinatar [15]. Se realizează astfel un accord de voință. Prin urmare, potrivit acestei teorii, ofertantul este obligat să-și mențină oferta până la expirarea termenului prevăzut în temeiul unui veritabil antecontract ce se consideră încheiat concomitent cu ajungerea ofertei la destinatar.

Cert este că o astfel de explicație nu este una sa-

tisfăcătoare. Acceptarea tacită rezultată din tăcerea destinatarului nu poate fi acceptată. Tăcerea este producătoare de efecte numai atunci când având în vedere împrejurările în care se produce [16], se poate desprinde o anumită atitudine care denotă voința acestuia de a o accepta [17]. În cazul de față, stabilirea unui termen nu reprezintă o împrejurare care să provoace atitudinea de a o accepta. Nu termenul este cel care poate să-l determine pe destinatar să o accepte, ci fondul ofertei. În acest caz, tăcerea lui nu este suficientă ca să creeze acceptarea. Decizia Curții de Casație Franceză [18], care a admis că tăcerea valorează acceptare, dacă oferta este în avantajul exclusiv al destinatarului, trebuie înțeleasă în sensul că ea se referă la avantajele pe care le oferă fondul ofertei, și nu termenul stipulat. Este greu de acceptat că un termen este stipulat exclusiv în folosul destinatarului.

O altă critică ce poate fi adusă teoriei este că acest contract accesoriu, având ca obiectiv menținerea unei oferte înăuntrul unui termen, este o pură ficțiune întemeiată pe o prezumție de acceptare cu totul ipotetică și deci îndoielnică, niciuna dintre părți neavând intenția să încheie un astfel de contract [19].

Această explicație propusă de Demolombe ilustrează cu lux de amănunte exagerările teoriilor autonomiei de voință.

În fine, faptul că oferta accesorie (cu termen) este făcută în interesul destinatarului nu este suficientă pentru a justifica existența unei prezumții de plin drept privind acceptarea ei de către destinatar. Prezumțiile de plin drept nu pot fi stabilite prin fapta omului, ele își au sursa prin excelență în dispoziția legii. Ori în materia ofertei de a contracta nu există texte legale care să consacre vreo prezumție de genul celei puse în discuție, ea reprezentând o simplă speculație teoretică lipsită de o acoperire legală [20].

În situația în care am demonstrat că revocarea va căpăta caracter fraudulos în alte condiții decât cele avute în vedere de autorii și criticii teoriei analizate, considerăm că conținutul acesteia impune o redimensionare.

După cum am arătat, revocarea va avea caracter fraudulos numai dacă înainte de a fi cunoscută de destinatar acesta a acceptat-o deja, sau face dovada că a fost pe punctul de o accepta. În această situație, deși acceptarea a intervenit înainte ca destinatarul ofertei să fi cunoscut revocarea, deci ea practic a intervenit înainte ca oferta să fie revocată, nu se poate vorbi de o încheiere a contractului, deoarece contractul se consideră încheiat (cu unele excepții) în momentul când acceptarea a ajuns la cunoștința ofertantului. Însă se poate vorbi de existența unui antecontract prin care ofertantul se obligă să mențină oferta până în momentul când acceptarea va ajunge la cunoștința ofertantului [21], deci până în momentul încheierii contractului. În consecință, răspunderea ofertantului va fi de natură contractuală.

Acestui mod de abordare a teoriei i s-ar putea aduce o critică pertinentă. Într-adevăr, pentru a fi în prezența unui antecontract, este necesar să se realizeze un acord de voințe [22], ori, în ipoteza analizată, deși ambele

„părți” și-au exprimat voința de a contracta, acestea nu s-au întâlnit vreodată, dat fiind faptul că acceptarea nu a ajuns la cunoștința ofertantului, iar dacă ar fi ajuns, am fi în prezența unui contract deja format.

Avantajul acestei concepții ar fi acela că, fiind vorba de o răspundere contractuală, culpa ofertantului, care și-a revocat oferta în mod fraudulos, va fi prezumată, sarcina probei fiind astfel facilitată.

C. Teoria abuzului de drept. Premisa acestei explicații, susținută de unii autori [23], o găsim în afirmația potrivit căreia ofertantul își va putea revoca oferta atât timp cât ea nu a fost acceptată. Observăm că deși autorii respectivi susțin opinia că oferta cu termen nu va putea fi revocată până la expirarea lui, în susținerea acestei teorii o abandonează, deoarece ei afirmă, în continuare, că: „ofertantul are dreptul de ași revoca oferta pe care a făcut-o atât timp cât nu a fost acceptată” [24], ceea ce presupune că oferta i-a fost deja comunicată destinatarului, fără a se lăsa să se înțeleagă de o retractare a ofertei înainte ca ea să fi fost comunicată destinatarului.

Totuși, pentru a putea răspunde la întrebarea dacă răspunderea ofertantului poate fi întemeiată pe teoria abuzului de drept, trebuie să avem în vedere atât ipoteza susținută de doctrina de specialitate cu privire la forța obligatorie a ofertei, cât și cea pe care am susținut-o în prezenta lucrare.

a) Astfel în cazul în care susținem că oferta cu termen expres de opțiune nu va putea fi revocată, aplicabilitatea acestei teorii se manifestă pe următoarele rațiuni. Așa fiind din definițiile date abuzului de drept [25] rezultă că este necesar existența unui drept subiectiv [26], care va fi exercitat peste limitele sale interne și externe [27]. În situația analizată, dreptul subiectiv este dreptul de revocare, iar această revocare trebuie să depășească limitele sale interne și externe. Portrivitor autorilor, oferta cu termen de opțiune este irevocabilă înăuntrul aceluși termen, iar după expirarea lui oferta devine caducă. Prin urmare, ofertantul nu are dreptul de a-și revoca oferta în termenul dat [28], iar după expirarea lui deși are un astfel de drept exercitarea lui nu va produce efecte, deoarece oferta va deveni ineficace prin caducitatea ei [29]. Dacă ofertantul nu are un astfel de drept în perioada stabilită în ofertă în vederea acceptării ei, întrebarea care se pune este cum atunci poate fi exercitat el în mod abuziv?

b) Alta pare să fie aplicabilitatea teoriei dacă acceptăm premisa enunțată în articolul pe care l-am dezvoltat și publicat mai sus [30] potrivit căreia ofertantul își va putea revoca oferta, dacă revocarea va fi comunicată destinatarului înainte ca acesta să fi acceptat oferta. În această circumstanță, după cum am susținut anterior, ofertantul va avea dreptul de a-și revoca oferta, însă eficacitatea ei va fi condiționată de lipsa unui interes contrar scopului revocării, interes rezultat din acceptarea de către destinatar a ofertei respective înainte de a cunoaște revocarea.

În cazul în care o astfel de ofertă a fost acceptată de către destinatarul ei, iar ulterior află de revocarea ofertei, actul revocării apare cu claritate ca fiind contrar interesului destinatarului acceptant, deci suntem

în prezența unei revocări care depășește limitele sale externe, condiție suficientă pentru a se putea angaja răspunderea civilă delictuală [31].

Dar și această soluție nu este pusă la adăpost de critici. Ei i se poate reproșa faptul că pentru a fi în prezența abuzului de drept este necesar ca dreptul de revocare să fie exercitat, fără a avea un interes legitim. În cazul analizat însă revocarea va căpăta caracter abuziv numai dacă destinatarul acceptase deja oferta, ofertă care formase obiectul revocării. Prin urmare, în situația dată, caracterul abuziv nu este determinat de intenția ofertantului [32] de a-l prejudicia pe destinatar, ci de voința destinatarului care este un factor exterior exercițiului abuziv al dreptului. Nu putem fi în prezența abuzului de drept, atunci când producerea lui este determinată de o condiție care ar urma sau nu să se producă, iar acest eveniment este exterior dreptului de revocare.

D) Teoria răspunderii civile delictuale. O altă opinie susține că retragerea înainte de termen a ofertei constituie o faptă culpabilă în cadrul răspunderii civile delictuale. De îndată ce ofertantul și-a revocat oferta în mod intempestiv cauzând prin aceasta un prejudiciu destinatarului, este normal să se angajeze o răspundere întemeiată pe actul ilicit al revocării. Ofertantul va trebui, așadar să plătească daune destinatarului pentru acoperirea prejudiciului, astfel se va face aplicația art. 1398 alin.(1) C. civ. care prevede la nivel de principiu că orice faptă a omului care cauzează altuia un prejudiciu îl obligă pe acesta la repararea lui. Totuși, acest lucru va fi posibil numai dacă destinatarul ofertei a acceptat-o sau s-a hotărât să o accepte în termenul stabilit [33]. Dacă însă el nu a avut o astfel de atitudine, răspunderea delictuală nu va putea fi angajată – actul revocării nu va fi ilicit. În consecință, caracterul intempestiv al ofertei nu va fi determinat de faptul că revocarea a intervenit înăuntrul termenului, ci de împrejurarea dacă destinatarul a acceptat oferta sau nu. Ori de câte ori vom fi în prezența unei revocări a ofertei efectuate în termenul stabilit pentru acceptare nu va putea fi angajată răspunderea civilă delictuală a ofertantului [34] decât dacă prin aceasta s-a cauzat un prejudiciu, ceea ce presupune ca oferta să fi fost anterior acceptată de către destinatarul ei.

Teoria răspunderii civile delictuale apare însă satisfăcătoare în ipoteza pe care am analizat-o și am promovat-o la începutul lucrării, și anume, când caracterul fraudulos al ofertei este determinat de acceptarea ofertei de către destinatar înainte de a cunoaște revocarea. Astfel, prin revocarea ofertei înainte de expirarea termenului, nu se poate presupune că i s-a cauzat un prejudiciu destinatarului [35]. Nesuferind vreun prejudiciu, destinatarul nu-i va putea cere ofertantului reparația lui. În situația în care destinatarul și-a manifestat voința de acceptare a unei astfel de oferte, actul revocării îi este prejudiciabil. Prin urmare, așa cum se poate observa, numai în această situație retragerea frauduloasă a ofertei poate fi calificată drept o faptă ilicită cauzatoare de prejudicii antrenând răspunderea civilă delictuală a ofertantului în baza art. 1398 alin.(1), C. civ.

Referințe:

1. Deși ne referim la retragerea ofertei cu termen în alte condiții decât cele pe care le-am analizat în ce privește efectele retragerii și temeiul răspunderii sunt în mare aceleași, indiferent de opțiunea pe care o adoptăm, urmând ca acolo unde va fi necesar, să facem precizările care se impun.
2. Flour J., Aubert J.L. *Les Obligations*. 7-ème edition, Paris, no. 310; Ghestin. *Traité de droit civil. Le contrat*. 3-ème edition. Paris, 1993, no. 310, citat de Fr. Terré, Rh. Simmler, Y. Lequette, *op. cit.*, p. 97-98.
3. Izvorul obligativității unui astfel de termen îl reprezintă legea și nu declarația de voință a ofertantului.
4. Sanilevici R. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. Iași: Universitatea, 1976, p. 41 -42.
5. Pop L. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. București: Lumina Lex, 1998, p. 49.
6. *Ibidem*. p. 49
7. Stătescu C., Bîrsan C. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. București: ALL, 1998, p.45.
8. Costin M.N. Actul juridic unilateral ca izvor de obligații. În: *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Jurisprudenția*, XXXIII, nr. 1/1998, p. 53.
9. *Ibidem*, p. 50-62.
10. *Ibidem*, p. 53.
11. Pop L. *Op. cit.*, p. 153.
12. Potrivit Dec. civ. a Curții de Apel București nr.123/9 iunie 1920, oferta cu termen de opțiune reprezintă „o convenție esențialmente, în care proprietarul (ofertantul – n.n.) singur este angajat, contractând o îndoiță obligațiune: de a nu retrage oferta de vânzare înainte de expirarea termenului fixat și de a se vinde lucrul aceluia care aderă, care declară în acest termen că consimte să cumpere”, a se vedea decizia comentată de O.N. Nicolescu în: *Pandectele Române*, 1021, partea a II- a, p. 1-6.
13. Având în vedere că orice ofertă cuprinde un termen de acceptare (termen necesar schimbului propunerii și acceptării după natura contractului), urmează să înțelegem că obligativitatea menținerii unei astfel de oferte, de asemenea, este de origine contractuală, Terré Fr., Simmler Rh., Lequette Y. *Op. cit.*, p. 97.
14. A se vedea Demolombe C. *Traité des contrats*. Tome I, n° 65; Demogue R. *Des contrats provisoires, études Henri Capitant*, p. 159, citat de Weill A., Terre Fr. *Droit civil. Les obligations*, 1986, p. 197-198; Popescu P.R., Anca P. *Teoria generală a obligațiilor*. București: Ed. Științifică, 1968, p. 144 - 145.
15. A se vedea Pop L. *Op. cit.*, p. 49; Stătescu C., Bîrsan C. *Op. cit.*, p. 44.
16. De exemplu, între părți au existat anterior relații de afaceri.
17. De exemplu, oferta făcută de către creditor debitorului său pe care îl iartă în parte de datoria sa, odată ajunsă la cunoștința lui, nu va putea fi revocată sub pretextul că el, debitorul, nu a acceptat-o.
18. Dec. Civ. 25 mai 1870, D. P. 70, 1, 257, S. 70, 1, 341. Grands arrêts, no. 93.
19. Explicația antecontractului nu este valabilă și atunci când între părți există în mod efectiv un acord de voință care poartă asupra menținerii ofertei într-un termen determinat. Colmar V., 4 févr, 1936, D. H. 1936, 187, citat de Weill A., Terre Fr. *Op. cit.*, p. 148.
20. A se vedea Costin M.N. *Op. cit.*, p. 61.
21. Nu și în cazul contractelor unilaterale, când acestea, în principiu, se consideră încheiate, în momentul emisiunii acceptării, (Pop L. *Op. cit.*, p. 57), ceea ce practic, în ipoteza analizată, este exclusă orice posibilitate de a încheia un antecontract.
22. A se vedea Chirică D. Promisiunea sinalagmatică de vânzare cumpărare ca formă autonomă de contract. În: *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Jurisprudenția*, XLV, nr. 2/2000, p. 9.
23. Stătescu C., Bîrsan C. *Op. cit.*, p. 45 - 46.
24. *Ibidem*, p. 45.
25. Fapta ilicită constând în exercitAREA drepturilor subiective într-un alt mod contrar scopului lor social, economic sau a regulilor de convețuire socială: Mureșan M., în Costin M.N., Mureșan M., Ursa V. *Dicționar de drept civil*. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1980, p. 7; Costin M.N., Costin M.C. *Dicționar de drept civil*. Vol. I. București: Lumina Lex, 1997, p. 8-9. Este un act contrar scopului instituției, spiritului ei și finalității sale, Josetrand L., *De l'abus de droit*. Paris, 1905, p. 345. Folosirea anormală și excesivă, cu intenție sau din neglijență, cu ușurință, a unui drept subiectiv prin depășirea limitelor interne ale acestuia, cuprinzând implicit și deturnarea lui de la scopurile social economice, Gherasim D. *Buna credință în raporturile juridice civile*. București: Ed. Academiei R. S. R. 1981, p. 115.
26. Cu privire la condiția existenței dreptului subiectiv în cazul abuzului de drept a se vedea. Deleanu I. *Drepturile subiective și abuzul de drept*. Cluj-Napoca, Dacia, 1998, p. 78-82.
27. Limita internă, în cazul analizat, este dată de scopul imediat al revocării ofertei, atunci când acest drept este exercitat prin abatere de la destinația sa. Practic în cazul analizat, această limită este ca și inexistentă, deoarece nu väd cum dreptul de revocare ar fi exercitat în alt scop de cît cel de a-și retrage oferta.
- Limita externă este determinată de scopul mediat al exercitării dreptului de revocare. Dreptul de revocare va avea caracter fraudulos numai atunci când este exercitat pentru a deturna aplicarea dispozițiilor legale sau pentru a leza interesele altor persoane.
28. Cu privire la limitele interne și externe ale exercițiului dreptului subiectiv în cazul abuzului de drept, a se vedea: Deleanu I. *Op. cit.*, p. 74-77, nr. 25; Carbonier J. *Droit civil*. Paris: Presses Universitaires de France, 1975, p. 152 și urm; Marty J., Rayhaud P. *Droit civil*. Vol. I. Paris, 1962, p. 273; Eliescu M. *Op. cit.*, p. 165-166; Mazeaud H.L.J. *Leçon de droit civil*. Vol. II. Paris, 1963, p. 400-402; Josetrand L. *De l'ésprit de droits et de leur relativité*. Paris, 1927, p. 208.
29. Mureșan M., în Costin M.N., Mureșan M., Ursa V. *Dicționar de drept civil*. p. 61; Costin M.N., Costin M.C. *Dicționar de drept civil*, p. 134.
30. L'abus de droit proprement dit est un aspect de la responsabilité civile délictuelle, avec laquelle il tend a se confondre, M. Eliescu, La responsabilité civile délictuelle, Bucarest, 1972, p. 165, citat de A. Ionașcu, L'abus de droit en Roumanie, Cedam – Casa Editrice Dott. Antonio Milani, Padova, 1979, p. 187.
31. Aceasta nu înseamnă că în cazul analizat criteriul subiectiv al abuzului de drept prevalează celui obiectiv, acestea, așa cum s-a afirmat în literatura de specialitate, se vor aplica în mod conjunctiv – a se vedea în acest sens Deleanu I. *Op. cit.*, p. 70-71, nr. 23.
32. A se vedea Pop L. *Op. cit.*, p. 50; Stătescu C., Bîrsan C. *Op. cit.*, p. 44.
33. Ofertantul nu va putea fi obligat să repare un prejudiciu care nu este decât unul eventual. O simplă amenințare a producerii unei pagube nu poate fi reparată; Jourdain P. *Les principes de la responsabilité civile*. 3-eme edition, Paris: Dallos, p. 126; Instanța de judecată se va limita la obligarea reparării prejudiciului constatat și evaluat cu certitudine: Lupan E. *Răspunderea civilă*. Cluj-Napoca: Ed. Accent, 2003, p. 78.
34. Se poate vorbi numai de un prejudiciu eventual, însă un astfel de prejudiciu nu este și unul cert – condiție pentru angajarea răspunderii civile delictuale, a se vedea: Jourdain P. *Op. cit.*, p. 126; Trib, Sup., col. pen., dec. nr. 68/1960, în: *Culegere de Decizii*, 1960, p. 451.

APLICAREA INTERDICȚIEI DE A PĂRĂSI ȚARA ÎN PROCEDURA DE EXECUTARE SILITĂ: CONDIȚII DE DREPT SUBSTANȚIAL ȘI DE DREPT PROCEDURAL

Dumitru VISTERNICEAN

(judecător, membru al Consiliului Superior al Magistraturii, formator al Institutului Național al Justiției)

Gheorghe RENIȚĂ,

magistru în drept (asistent judiciar la Judecătoria Centru, mun. Chișinău)

În acest articol, se relevă că dispunerea interdicției de a părăsi țara reprezintă o măsură de asigurare a executării documentului executoriu aplicată drept consecință a ineficienței și epuizării tuturor măsurilor de asigurare a executării documentului executoriu, măsura în cauză având un caracter final. Se scot în relief condițiile de drept substanțial și de drept procedural privind aplicarea interdicției de a părăsi țara față de debitor în procedura de executare silită, și anume: 1) aplicarea acesteia doar de către instanța de judecată; 2) față de debitor persoană fizică; 3) operează pe un termen de cel mult 6 luni (care poate fi aplicat în mod repetat, dar nu mai mult de 3 ori în cadrul aceleiași proceduri de executare); 4) la demersul executorului judecătoresc; 5) după luarea măsurilor de asigurare a executării documentului executoriu; 6) obligarea executorului judecătoresc de a efectua periodic un control privind necesitatea menținerii acestei interdicții. Se analizează detaliat condițiile numite, valorificând în acest sens cadrul *de lege lata*, abordările doctrinare și practica judiciară în domeniu.

Cuvinte-cheie: executare silită; debitor; creditor; executor judecătoresc; interdicția de a nu părăsi țara; document executoriu.

* * *

In this article it is revealed that the interdiction to leave the country, is a measure of ensuring the execution of the document that needs to be enforced, applied once other measures of ensuring are useless, this measure having a final characteristic. As well there are revealed the conditions of the substantial and procedural right related to the interdiction of leaving the country, such as: 1) it is applied only by court; 2) only related to a debtor who is a natural person; 3) can operate not longer than 6 months (can be repeated but not more than 3 times in an enforcement case); 4) when the bailiff requests it; 5) after taking all measures of ensuring the execution of the enforcement act; 6) the obligation of the bailiff to control such measure. All these conditions will be examined taking into consideration the doctrine and legal practice.

Keywords: forced execution; debtor; creditor; bailiff; interdiction to leave country; enforcement act.

Sediul materiei privind dispunerea interdicției de a părăsi țara îl constituie prevederile art.64 din Codul de executare al Republicii Moldova [1].

Se cuvine să punctăm dintru-început că interdicția de a părăsi țara și-a găsit reflectare în legislația Republicii Moldova grație intrării în vigoare (la 07 septembrie 2010) a Legii nr.143 din 02 iulie 2010 privind modificarea și completarea Codului de executare [2] (de altfel, această lege a marcat și trecerea la un alt sistem de executare – privat).

Așadar, la nivel doctrinar, interdicția de a părăsi țara este percepută ca o măsură (modalitate) excepțională, stabilită prin lege organică, aplicată în cadrul unei proceduri de executare silită de către instanța de judecată chemată de a contribui la asigurarea executării documentului executoriu [3].

La nivel normativ, în acord cu art.64 alin.(1) din Codul de executare, interdicția de a părăsi țara în cel mult 6 luni se aplică de către instanța de judecată, la demersul executorului judecătoresc, doar după luarea măsurilor de asigurare a executării documentului executoriu, cu obligarea executorului judecătoresc de a efectua periodic un control privind necesitatea menținerii acestei interdicții.

În efortul de precizare a acestui text de lege, Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova în pct.22 din Hotărârea cu privire la aplicarea de către

instanțele judecătorești a unor prevederi ale Codului de executare în cauzele civile, nr.10 din 16 decembrie 2013, explică: „Se va reține că aceasta (se are în vedere interdicția de a părăsi țara – *n.a.*) este o măsură excepțională (*subl. ne aparține*) și la aplicarea acesteia instanța trebuie să țină cont nu numai de interesele creditorului, dar și de drepturile debitorului. Pentru solicitarea acestei măsuri, executorul urmează să demonstreze că a luat toate măsurile necesare pentru asigurarea executării documentului executoriu” [4].

La rândul nostru, considerăm că interdicția de a părăsi țara rezidă în prohibiția impusă debitorului în cadrul procedurii de executare silită de a nu ieși din stat. Interdicția de a părăsi țara este o ultimă măsură, stabilită de lege, aplicată de către instanța de judecată în condițiile și conform procedurii legale, având ca efect limitarea în libera circulație în afara țării (care nu înglobează și limitarea dreptului de a reveni în țară) în scopul impunerii debitorului de a-și executa obligațiile față de debitor stabilite printr-un document executoriu. Aplicarea acestei măsuri implică aprecierea intereselor concurente ale creditorului și ale debitorului. De aici desprindem și caracterul excepțional al acesteia.

În același timp, pentru a dispune interdicția de a părăsi țara, sunt necesare întrunirea anumitor condiții de drept substanțial și de drept procedural, printre care distingem: 1) se aplică doar de către instanța de jude-

cată; 2) față de debitor persoană fizică; 3) operează pe un termen cel mult 6 luni (care poate fi aplicat în mod repetat, dar nu mai mult de 3 ori în cadrul aceleiași proceduri de executare); 4) la demersul executorului judecătoresc; 5) după luarea măsurilor de asigurare a executării documentului executoriu; 6) obligarea executorului judecătoresc de a efectua periodic un control privind necesitatea menținerii acestei interdicții.

În cele ce urmează, vom analiza detaliat aceste condiții, valorificând în acest sens cadrul *de lege lata*, abordările doctrinare și practica judiciară în domeniu.

În ce privește *prima* condiție, opinăm că este ineluctabilă disponerea aplicării interdicției de a părăsi țara de către instanța de judecată, care este chemată să înfăptuiască justiția în numele legii, independent [5] și care veghează pentru neadmiterea abuzurilor și fărâdelegilor. Ideea fundamentală este aceea că judecătorul, în exercitarea atribuțiilor sale, nu este angajatul nimănu; acesta este deținătorul unei funcții de stat. El se află astfel în slujba legii și este răspunzător numai în fața acesteia. Este axiomatic faptul că în soluționarea unei cauze, un judecător nu acționează la ordinele sau instrucțiunile niciunui terț din interiorul sau din exteriorul sistemului judiciar [6].

În contrast, deși art.7 alin.(1) Cod de executare statornicește că „în executarea documentelor executorii, executorul judecătoresc este independent și se supune numai legii”, acesta este într-un anumit fel „aliatul” creditorului; or, după intentarea procedurii de executare silită, executorul judecătoresc devine personajul-cheie, el imprimând ritmul, evoluția și determinând, finalmente, destinul executării silite pe care o realizează. Iar în cazul în care executorul judecătoresc nu și-ar îndeplini „corespunzător” atribuțiile sale, în temeiul art.32 Cod de executare, creditorul ar putea cere strămutarea documentului executoriu unui alt executor judecătoresc, instaurându-se o anumită concurență.

În afară de aceasta, dacă am admite ca executorul judecătoresc însuși să fie îndrituit cu atributul de a aplica debitorului interdicția de a părăsi țara, s-ar sfida garanțiile art.6 CEDO. Paralel, s-ar profila riscul ca executorul judecătoresc să fie în căldășie cu creditorul și să șicaneze debitorul prin disponerea neîntemeiată a acestei măsuri. În plus, s-ar putea să persiste anumite abuzuri din partea executorilor judecătorești.

Pe cale de consecință, anume implicarea „arbitrului independent” în procesul de limitare a dreptului la libera circulație, prin restricționarea părăsirii țării, vine să asigure un echilibru între scopul general al procedurii de executare consfințit la art.1 Cod de executare, ce constă în realizarea dreptului creditorului recunoscut printr-un document executoriu și dreptul debitorului de a se deplasa liber [7].

În orice caz (fie de admitere sau de respingere a demersului privind aplicarea interdicției de a părăsi țara), instanța de judecată se va pronunța printr-o încheiere susceptibilă de a fi atacată cu recurs în ordinea prevederilor art.423-428 Cod de procedură civilă [8].

Referindu-ne la cea de-a doua condiție, consemnăm că interdicția de a părăsi țara se aplică față de debitorul persoană fizică.

Din coroborarea art.1 alin.(2) și art.2 din Legea in-

solvabilității, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 29 iunie 2012 [9], rezultă că prin „debitor” se desemnează orice persoană (persoane juridice, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, întreprinzătorilor individuali, inclusiv titularilor de patentă de întreprinzător, societăților de asigurări, fondurilor de investiții, companiilor fiduciare, organizațiilor necomerciale, înregistrate în Republica Moldova în modul stabilit), care are datorii la plata creanțelor scadente [10], inclusiv a creanțelor fiscale.

Însă această definiție este parțial improprie specificului procedurii de executare silită, în general, și interdicției de a părăsi țara, în special, deoarece creanțele fiscale nu sunt susceptibile de a fi îndeplinite conform prevederilor Codului de executare, ci potrivit stipulațiilor Codului fiscal [11]. De aceea, pentru existența unor datorii fiscale la bugetul public național, nu poate fi aplicată interdicția de a părăsi țara. Cu toate acestea, amintim că într-un proiect de lege elaborat cu prilejul modificării și completării unor acte legislative în partea ce ține de realizarea politicii fiscale, vamale și bugetare pentru anul 2016 și perfecționării legislației fiscale, vamale și bugetare, se preconiza suplinirea Codului fiscal cu art.230¹ „Interdicția de a părăsi țara” [12].

Potrivit normei proiectate (art.230¹ Cod fiscal), în cazul admiterii restanței la bugetul public național în sumă de 100 000 lei de către persoane juridice și în sumă de 5 000 lei de către persoane fizice, organul fiscal este în drept de a aplica interdicția de a părăsi țara față de persoana fizică-cetățean și față de conducătorul, administratorul, persoana cu funcție de răspundere a persoanei juridice, precum și a persoanei fizice care practică activitatea de întreprinzător sau oricărei alte entități ce a admis restanțe față de bugetul public național (alin.(1)); interdicția de a părăsi țara este o măsură de asigurare opțională a stingerii obligațiilor fiscale față de buget și se aplică de către organul fiscal prin emiterea unei decizii, forma și conținutul căreia sunt aprobate de către Inspectoratul Fiscal Principal de Stat (alin.(2)); interdicția de a părăsi țara aplicată contribuabilului restanțier va fi anulată imediat și necondiționat de către organul fiscal în cazul în care restanțierul își va onora pe deplin obligațiile fiscale față de bugetul public național sau vor exista alte circumstanțe legale conform cărora urmează a fi anulată interdicția. În cazul achitării restanței prin intermediul instituțiilor financiare amplasate la frontieră a sumei depline a restanței, la prezentarea documentului de plată Poliției de Frontieră, persoanei i se va autoriza părăsirea țării, iar organul fiscal, în baza informației privind achitarea sumelor restanței înscrise în sistemul de evidență al Serviciului Fiscal de Stat, va anula din oficiu interdicția de a părăsi țara (alin.(3)); decizia organului fiscal prin care se dispune aplicarea interdicției de a părăsi țara se transmite spre executare Poliției de Frontieră din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, numai după luarea de cunoștință de către restanțier prin intermediul poștei sau oricăror surse de informare prevăzute de art.129¹ (alin.(4)); procedura de contestare a deciziei privind aplicarea interdicției de a părăsi țara se efectuează în conformitate cu prevederile Codului fiscal (alin.(5)).

În susținerea acestei propuneri, în Nota informati-

vă atașată proiectului de lege prenotat, s-a ales că: „Practica actuală privind recuperarea restanțelor (se are în vedere la bugetul public național – n.a.) atestă multiple cazuri când restanța este în imposibilitate de a fi încasată, întrucât restanțierul sau persoana cu funcție de răspundere se află peste hotarele țării. Astfel, din considerentul că, persoana restanțieră nu poate fi urmărită silit în vederea încasării restanței, precum și că majoritatea persoanelor revin temporar acasă, iar ulterior se deplasează peste hotare, este oportun și necesar de a implementa o astfel de măsură de asigurare, de altfel opțională, care ar permite disciplinarea contribuabililor restanțieri, iar sub riscul de a pierde dreptul de a se deplasa peste frontieră, va fi determinat imediat să achite sumele restanțelor întrucât din practică se cunoaște că de obicei persoanele se deplasează peste hotare dispunând și de mijloace bănești considerabile” [13].

În ciuda acestui discurs argumentativ (care, pe alocuri, suscită reticență), pe ultima sută de metri, s-a renunțat la acest amendament, deoarece interdicția de a părăsi țara generată de datoriile la buget va încălca dreptul la libera circulație a persoanelor, în cazul în care decizia respectivă nu va fi luată de instanța de judecată. Într-adevăr acest raționament este de necombătut. Totuși, se putea doar de schimbat accentele, astfel încât să nu se încălce cumulativ art.6 și art.2 din Protocolul nr.4 la CEDO, precum și art.27 din Constituție.

După această divagație absolut necesară, reliefăm că interdicția de a părăsi țara poate fi dispusă numai în privința debitorului din procedura de executare silită. Adică acelei persoane care i se incumbă printr-un document executoriu să îndeplinească o obligație. În alți termeni, interdicția de a părăsi țara poate fi aplicată persoanei având calitatea de subiect pasiv al unui raport juridic obligațional, îndatorată față de creditor să îndeplinească, în baza unui document executoriu, o prestație determinată ce poate consta în a da, a face sau a nu face ceva.

Astfel concepute lucrurile, este inadmisibil a se considera că se poate dispune interdicția de a părăsi țara față de reprezentantul debitorului din procedura de executare silită (de pildă, în privința administratorului unei persoane juridice etc.).

Cu titlu de excepție, aplicarea interdicției de a părăsi țara va putea fi aplicată membrilor organelor de administrare a societății comerciale, atunci când cei din urmă au calitatea de debitori și răspund solidar pentru obligațiunile societății comerciale (de exemplu, răspunderea solidară a administratorului sau a asociațiilor unei societăți comerciale poate interveni în situațiile edictate la art.86 alin.(4), art.111 alin.(4), art.121 alin.(1), art.136 alin.(1) Cod civil [14] etc.).

În mod aparte, este de remarcat că în consonanță cu art.84 alin.(1) din Legea insolvenței, după intentarea procedurii de insolvență, instanța de insolvență, din oficiu sau la cererea administratorului/lichidatorului, poate obliga debitorul sau reprezentantul organelor lui de conducere (subl. ne aparține) să nu părăsească teritoriul Republicii Moldova, fără permisiunea sa expresă în cazul în care există dovezi că acesta ar putea să se ascundă ori să se eschiveze de la participarea la procedură.

Sub acest aspect, semnalăm că: *prin încheierea Curții de Apel Chișinău din 24 octombrie 2014, s-a obligat reprezentanții organelor de conducere a debitorului, directorul și fondatorii SRL „V.C.” – C.C. și I.A. să nu părăsească teritoriul Republicii Moldova fără permisiunea expresă a instanței de insolvență. Însă, în opinia instanței de recurs, prin măsura menționată celor din urmă li s-a îngăduit dreptul la libera circulație... Instanța de judecată constată că menținerea interdicției de a părăsi țara aplicată lui C.C. ar influența negativ nu numai conduita și responsabilitatea debitorului pentru executarea documentului executoriu, dar și i-ar îngădi dreptul la libera circulație a acestuia* [15].

Pentru a se ajunge la o astfel de concluzie, instanța de recurs a notat că: *recurentul C.C. la 11 noiembrie 2014 a înaintat în instanța de judecată demersul privind ridicarea interdicției de a părăsi țara în legătură cu exercitarea intereselor de serviciu precum și a celor familiale, prezentând în acest sens copia pașaportului, care confirmă faptul că acesta deține cetățenia României cu viza de reședință în județul Vrancea și că permanent se deplasează în statul de origine, dar instanța de insolvență i-a respins demersul, pe motiv că administratorul C.C. se eschivează de la executarea obligațiilor. Contrar acestor afirmații, actele cauzei confirmă faptul că C.C. a executat hotărârea instanței de insolvență, transmitând prin actul de predare-primire documentele primare, contabile și dările de seamă, acesta fiind semnat de către recurent și administrator care a primit documentele aplicând semnătura și ștampila. Iar din copia bonului de plată nr.3 din 07 noiembrie 2014 anexată la cererea din 27 ianuarie 2015, rezultă că la 07 noiembrie 2014 a fost executată și obligația de plată a remunerației administratorului, încasată prin încheierea din 09 octombrie 2014. De asemenea, instanța de recurs menționează că în cazul unei eventuale hotărâri de încasare a unei creanțe de la C.C., aceasta poate fi executată în baza Tratatului încheiat între Republica Moldova și România privind asistența juridică în materie civilă și penală din 06 iulie 1996. Instanța de recurs reține că C.C. a solicitat anularea măsurilor de asigurare și în partea lui I.A., dar nu a prezentat oarecare împlinire în acest sens, de aceea, recursul în această parte se respinge ca depus de o persoană neîmplinită* [16].

Subscriem la această denotație, cu corectivul că instanța de recurs nu trebuia să se expună, mai întâi, că atât lui C.C., cât și lui I.A. (în speță, folosindu-se sintagma „ultimilor”) li s-a îngăduit dreptul la libera circulație prin faptul că li s-a impus obligația să nu părăsească teritoriul Republicii Moldova, fără permisiunea expresă a instanței de insolvență, ca mai apoi să respingă recursul în partea lui I.A., din motiv că a fost depus de o persoană neîmplinită. În acest fel, se creează o contradicție.

În contextul celor elucidate, precizăm că interdicția de a părăsi țara se aplică nu față de un oarecare debitor dintr-o procedură de executare silită de pe teritoriul Republicii Moldova, ci față de cel care deține calitatea de persoană fizică [17]. Aceasta întrucât dreptul la intrare și la ieșire din țară este inerent persoanei fizice. Nu are importanță statutul juridic al persoanei – cetățean

al Republicii Moldova, cetățean străin, apatrid, refugiat sau beneficiar de protecție umanitară. Altminteri, s-ar forma un tratament diferențiat, în consecință, discriminatoriu.

Tor aici este nevoie să evidențiem că, deși conform legislației în vigoare [18] întreprinzătorul individual și gospodăria țărănească de fermier au statut de persoană fizică, pentru asigurarea executării obligațiilor asumate de aceste entități și oglindite într-un document executoriu în cadrul procedurii de executare silită, nu poate fi aplicată interdicția de a părăsi țara în privința fondatorilor respectivelor structuri. Această deoarece, din punct de vedere juridic, recurgându-se la o ficțiune, se percepe că întemeietorii unei întreprinderi individuale sau al unei gospodării țărănești de fermier în raport cu entitățile formate sunt titulari de drepturi diferiți, chiar dacă, în realitate, aceste calități pot să se confunde (în special, în cazul întreprinderii individuale).

Cât privește cea de-*a treia* condiție, subliniem că interdicția de a părăsi țara este limitată în timp, și anume: poate fi dispusă pentru 6 luni. Acest termen începe să curgă de la data devenirii definitive a actului de dispoziție a instanței de judecată prin care s-a dispus aplicarea interdicției de a părăsi țara. Și nu de la momentul recepționării de către Poliția de Frontieră a încheierii corespunzătoare.

Concomitent, în concepția art.64 alin.(2) Cod de executare, dacă este necesară menținerea interdicției pe un termen mai mare, aceasta poate fi aplicată în mod repetat în urma unui demers motivat al executorului judecătoresc, dar nu mai mult de 3 ori în cadrul aceleiași proceduri de executare. Adică să nu depășească 18 luni.

Iată și un caz din practica judiciară unde s-a considerat că este necesară mențiunea interdicției de a părăsi țara pe încă un termen de 6 luni: *instanța de judecată reține că au fost prezentate acte care justifică circumstanțele invocate de către executorul judecătoresc în motivarea menținerii interdicției de a nu părăsi țara, fiind constatate temeiurile care ar justifica imposibilitatea sau dificultatea executării hotărârii judecătorești, în cazul plecării debitorului peste hotare* [19].

De remarcat că conjuncția „sau” din art.22 alin.(2) Cod de executare denotă faptul că atât imposibilitatea, cât și dificultatea executării hotărârii judecătorești sunt două temeiuri diferite care justifică aplicarea sau menținerea interdicției de a părăsi țara. De aceea, instanța de judecată urma în concret să stabilească care anume risc persistă.

În alt context, focusându-ne atenția pe cea de-*a patra* condiție, consemnăm că instanța de judecată este sesizată pentru a se pronunța în vederea aplicării interdicției de a părăsi țara la demersul motivat al executorului judecătoresc.

În acest sens, executorul judecătoresc ar putea „din oficiu” să înainteze un astfel de demers. Or, prin *ope legis* executorul judecătoresc este obligat (*subl. ne apartine*) să întreprindă măsurile prevăzute de lege pentru executarea operativă a documentelor executorii și să explice participanților la procesul de executare drepturile și obligațiile lor (art.22 alin.(2) Cod de executare). Firește, și creditorul ar putea printr-o cerere

adresată executorului judecătoresc să solicite înaintarea în instanța de judecată un demers privind aplicarea debitorului a interdicției de a părăsi țara. Această concluzie decurge din art.22 alin.(1) lit.x) Cod de executare, care stabilește că executorul judecătoresc este în drept (*subl. ne apartine*) să solicite instanței judecătorești, la cererea creditorului, aplicarea față de debitor a interdicției de a părăsi țara în cazul în care plecarea acestuia ar face imposibilă sau dificilă executarea hotărârii judecătorești.

Aparent, se atestă un paradox de reglementare, și anume: art.22 alin.(2) Cod de executare acordă dreptul executorului judecătoresc de a solicita instanței aplicarea față de debitor a interdicției de a părăsi țara, în timp ce, art.22 alin.(2) Cod de executare instituie obligația executorului judecătoresc să întreprindă măsurile prevăzute de lege pentru executarea operativă a documentelor executorii. Intuim că prin aceste reglementări concurente s-a încercat formarea unui echilibru dintre interesele creditorului cu cele ale debitorului.

În context, într-o speță din practica judiciară, s-a reținut că: *B.E. a depus în instanța de judecată cerere împotriva lui L.M. și executorul judecătoresc U.O. privind contestarea inacțiunilor executorului judecătoresc și obligarea executorului de a înainta un demers cu privire la aplicarea interdicției de a părăsi țara în privința lui L.M. În motivarea cererii, a indicat că a depus la executorul judecătoresc o cerere prin care a solicitat executarea titlului executoriu din 30 mai 2012. La fel, a sesizat executorul că, L.M. urmează să părăsească teritoriul țării, iar sesizarea a rămas fără examinare. La rândul său, instanța de judecată a considerat cererea neîntemeiată și pasibilă de respins. Între altele, instanța și-a argumentat soluția prin faptul că art.22 alin.(1) lit.x) din Codul de executare prevede dreptul executorului judecătoresc de a înainta demers privind aplicarea interdicției de a părăsi țara, și nu obligația acestuia* [20]. Interesantă abordare, nu-i așa? Bineînțeles, instanța de judecată nu era îndrituită să oblige executorul judecătoresc să înainteze (în instanța de judecată) demersul privind interdicția de a părăsi țara. Însă, în speța exemplificată se observă că, întâi de toate, creditorul a contestat o inacțiune a executorului judecătoresc. Deci instanța de judecată urma să analizeze și această chestiune. Or, la sesizarea creditorului, executorul judecătoresc nu a răspuns (cel puțin, așa pretinde creditorul).

Cea de-*a cincea* condiție, rezidă în aceea că executorul judecătoresc urmează să depună în instanța de judecată demersul referitor la aplicarea interdicției de a părăsi țara după luarea măsurilor de asigurare a executării documentului executoriu.

Dezvoltând firul logic, reliefăm că în virtutea art.118 alin.(1) Cod de procedură civilă, executorul judecătoresc trebuie să demonstreze că a luat toate măsurile de asigurare a executării documentului executoriu: a aplicat sechestru pe mijloacele bănești sau pe bunurile debitorului, a interzis debitorului săvârșirea anumitor acte, a interzis altor persoane de a transmite debitorului bunuri sau de a îndeplini față de el alte obligații etc. Aceste măsuri, reglementate la art.63 alin.(1) Cod de executare, asigură executarea documentului executoriu,

reprezintă un spectru de interdicții, ce grevează direct sau indirect patrimoniul debitorului, din care urmează a fi percepută datoria [21]. Iată de ce aplicarea interdicției de a părăsi țara reprezintă o măsură de asigurare a executării documentului executoriu aplicată drept consecință a ineficienței și epuizării tuturor măsurilor de asigurare a executării documentului executoriu, măsura în cauză având un caracter final.

În plus, este necesar a se lua în calcul și faptul că plecarea debitorului peste hotarele țării să nu fie determinată de însăși buna-credință în vederea executării corespunzătoare a obligațiilor cuprinse într-un document executoriu. Aceasta, mai ales, în condițiile în care, în mod simptomatic, în Republica Moldova există fenomenul migrației (orientat spre acumularea unor surse financiare).

Așa fiind, executorul judecătoresc trebuie să argumenteze și să adeverească că ieșirea debitorului peste hotarele Republicii Moldova ar face imposibilă sau dificilă executarea hotărârii judecătorești, fie a unui alt înscris, care are putere executorie în sensul art.11 Cod de executare. Reiterăm că aceste temeuri au individualitatea lor, ele fiind alternative, și nu cumulative. Or, imposibilitatea executării hotărârii judecătorești presupune neputința de realizat documentul executoriu, pe când caracterul dificil al executării hotărârii judecătorești desemnează un proces anevoios întru îndeplinirea unui document executoriu, nu însă și irealizabil. Ar deveni proeminentă imposibilitatea sau dificultatea executării unei hotărâri judecătorești în ipoteza plecării peste hotare a debitorului cărui i se incumbă obligații *intuitu personae*.

În mod ilustrativ, s-a opinat că executorul judecătoresc a depus în instanța de judecată demersul referitor la aplicarea interdicției de a părăsi țara după luarea măsurilor de asigurare a executării documentului executoriu, în următoarea speță: *argumentele recurentului G.I. precum că, executorul judecătoresc A.B. prematur s-a adresat în instanța de judecată cu un asemenea demers, deoarece acesta n-a întreprins oarecare eforturi rezonabile în vederea asigurării executării documentului executoriu, nu pot fi reținute; or, actele cauzei denotă contrariul, și anume: înaintarea demersului executorului judecătoresc privind aplicarea față de debitorul G.I. a interdicției de a părăsi hotarele țării a fost precedată de acțiuni de executare concrete, și anume: primirea documentului executoriu, intentarea procedurii de executare și acordarea termenului de executare benevolă, asigurarea documentului executoriu; aplicarea restricțiilor temporare în eliberarea pașaportului debitorului G.I.; aplicarea interdicției în sensul efectuării oricăror modificări la întreprinderile în care debitorul este fondator; aplicarea interdicției de înstrăinare sub orice formă a mijloacelor de transport înregistrate cu drept de proprietate după debitorul G.I. și după societatea comercială la care debitorul figurează în calitate de administrator, anunțarea în căutare a mijloacelor de transport, care-i aparțin cu drept de proprietate debitorului, aplicarea sechestrului asupra bunului imobil care aparține cu drept de proprietate debitorului și care este deja grevat cu drept de ipotecă în beneficiul BC „M.-A.” SA, creanța ipotecară fiind*

de 230 000 euro; investigații la fața locului, unde s-a constatat că, debitorul G.I. nu domiciliază pe adresa: or. Călărași, str. Bojole, nr.0, indicată în documentul executoriu nr.2197/2013, însă fără un rezultat anume, documentul executoriu rămânând a fi neexecutat [22].

De cealaltă parte, s-a conchis că numita condiție nu este întrunită în următorul caz: *atât din demers, cât și din materialele anexate nu reies probe anume ce ar demonstra că neaplicarea față de debitor a interdicției de a părăsi țara ar face imposibilă sau dificilă executarea hotărârii judecătorești, deoarece aceasta este proprietar unic al bunului imobil din mun. Chișinău, str. Trandafirilor, X, nr.0. Totodată, la materialele dosarului nu a fost anexată informația din baza de date „Acces” privind frecvența traversării de către debitorul Ș.S. a hotarelor Republicii Moldova [23].*

Din această speță, se deduce că unul din raționamentele instanței a fost acela că demersul executorului judecătoresc nu este consolidată de suport probatoriu, în special, că lipsește informația din baza de date „Acces” privind frecvența traversării de către debitor a hotarelor Republicii Moldova. Într-adevăr, această împrejurare este esențială pentru aprecierea temeiniciei demersului înaintat. Concomitent, s-a sugerat că debitorul deține un bun mobil care ar putea fi valorificat pentru îndeplinirea documentului executoriu. Adică nu au fost întreprinse toate acțiunile necesare întru îndeplinirea documentului executoriu.

La fel, într-un alt caz practic, s-a stabilit că: *aplicarea interdicției de a nu părăsi țara nu este justificată, întrucât nu au fost întreprinse toate măsurile menite să realizeze documentul executoriu. Or, la caz, lipsește informația dacă debitorul deține oarecare cote, părți din capitalul social sau acțiuni în cadrul societăților comerciale. La fel, lipsește extrasul din baza de date „CNAM” și nu au fost identificate bunurile mobile a debitorului. În plus, la caz se atestă că acțiunile executorului judecătoresc B.O. în vederea executării documentului executoriu au fost întreprinse în intervalul de timp 18 iunie 2014-01 august 2014. Însă, demersul este înaintat la 16 iunie 2015. Respectiv, este necesar a fi întreprinse măsuri recente pentru a justifica aplicarea interdicției de a părăsi țara [24].*

Și în această speță, rezultă că instanța de judecată a opinat că executorul judecătoresc a depus în instanța de judecată demersul referitor la aplicarea interdicției de a părăsi țara fără luarea tuturor măsurilor de asigurare a executării documentului executoriu. În particular, necesită a fi evidențiată alegația conform căreia măsurile de asigurare a executării documentului executoriu trebuie să fie relativ recente. Or, odată cu scurgerea timpului, este posibilă intervenirea unor noi împrejurări în patrimoniul debitorului.

Totuși, într-un alt caz s-a arătat că: *deși prima instanță a constatat că potrivit materialelor prezentate de către executorul judecătoresc B.A., acesta a întreprins măsuri de asigurare a executării documentului executoriu nr.2a-16/13 din 06 iunie 2013, în același timp, a respins demersul acestuia invocând că în cadrul examinării cauzei nu au fost prezentate suficiente înscrisuri care ar demonstra imposibilitatea executării documentului executoriu. Colegiul civil al Curții de*

Apel Chișinău consideră că prima instanță urma să solicite de la executorul judecătoresc B.A., să prezinte răspunsurile parvenite de la toate instituțiile bancare privind dovedirea faptului că în prezent debitorul S.A., nu dispune de mijloace financiare ce ar putea fi urmărite în scopul stingerii datoriei. Iar pentru examinarea demersului înaintat, în conformitate cu prevederile art.163 alin.(1) din Codul de executare, prima instanță urma să solicite prezentarea procedurii de executare din anul 2013, pentru a verifica materialele, inclusiv pentru a da explicații despre măsurile de executare întreprinse [25].

Trezește nedumerire pasajul dat. Oare instanța de judecată ar trebui să solicite prezentarea dovezilor care să întemeieze demersul executorului judecătoresc privind aplicarea interdicției de a părăsi țara? Profilăm un răspuns negativ. În fundamentarea acestui punct de vedere, amintim că procesul civil este cărmuit, *inter alia*, de principiul disponibilității și de principiul rolului diriguitor al instanței de judecată. Transgresarea acestor principii presupune alunecarea în arbitrar. Concomitent, în speța etalată nu este aplicabil art.163 alin.(1) Cod de executare, așa cum susține instanța ierarhic superioară. Concluzia rezultă din interpretarea sistemică. La concret, art.163 Cod de executare este plasat în titlul IV „Contestarea actelor executorului judecătoresc”, capitolul XIV „Procedura de contestare a actelor executorului judecătoresc”. Însă în speță nu se vorbește despre contestarea actelor executorului judecătoresc. Iată de ce considerăm defectuoasă motivarea în cauză.

Nu în ultimul rând, cea de-a șasea condiție impune obligarea executorului judecătoresc de a efectua periodic un control privind necesitatea menținerii acestei interdicții. Această condiție devine incidentă doar în cazul dispunerii interdicției de a părăsi țara. Iar substratul logic al numitei condiții se rezumă în monitorizarea ca nu cumva această măsură să nu fie decăzută (de exemplu, atunci când procedura de executare silită a fost încetată).

Sintetizând, conchidem că întrunirea condițiilor reliefate *supra* reclamă dispunerea interdicției de a părăsi țara în privința debitorului neplatnic în procedura de executare silită.

Referințe:

1. Codul de executare al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 24 decembrie 2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2005, nr.34-35, republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.214-220.
2. Legea nr.143 din 02 iulie 2010 privind modificarea și completarea Codului de executare al Republicii Moldova nr.443-XV din 24 decembrie 2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.160-162.
3. Visternicean D. *Interdicția de a părăsi țara în procedura de executare silită a Republicii Moldova*. În: Conferința internațională „Procesul civil și executarea silită. Teorie și practică”, 27-29 august 2015, Tîrgu Mureș, România. Coordonator (editor): Hurubă E. București: Universul Juridic, 2015, p.260-266.
4. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Codului de executare în cauzele civile, nr.10 din 16 decembrie 2013. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=180 (vizitat 01 noiembrie 2016).
5. *A se vedea:* pct.97 și 98 din Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.2 din 09 februarie 2016 pentru interpretarea art. 135 alin.(1) lit.a) și g) din Constituția Republicii Moldova (excepția de

neconstituționalitate) (Sesizarea nr.55b/2015). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.55-58.

6. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.21 din 22 iulie 2016 privind excepția de neconstituționalitate a art. 125 lit.b) din Codul penal, a art. 7 alin.(7); 39 pct.5); 313 alin.(6) din Codul de procedură penală și a unor prevederi din art. 2 lit. d) și 16 lit. c) din Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție (faptele care constituie practicarea ilegală a activității de întreprinzător) (sesizarea nr. 37g/2016). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.355-359.

7. Visternicean D. *Interdicția de a părăsi țara în procedura de executare silită a Republicii Moldova*, p.260-266.

8. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 30 mai 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.111-115/451.

9. Legea insolabilității, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 29 iunie 2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.193-197.

10. Între altele, la art.2 din Legea insolabilității, se prevede că creditor este persoană fizică sau persoană juridică deținător al unui drept de creanță asupra patrimoniului debitorului, care poate face dovada creanței sale față de acest patrimoniu în condițiile numitei legi.

11. Codul fiscal al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 21 aprilie 1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr.62.

12. Proiect de Lege cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative. <http://mf.gov.md/files/files/Transparenta/Proiec%20dec/2016/ianuarie/Nota%20informativa%2028%2001%202016.doc> (vizitat 01 noiembrie 2016).

13. Notă informativă la proiectul de Lege cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative. <http://mf.gov.md/files/files/Transparenta/Proiec%20dec/2016/ianuarie/Nota%20informativa%2028%2001%202016.doc> (vizitat 01 noiembrie 2016).

14. Codul civil al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 06 iunie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.82-86.

15. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 28 ianuarie 2015. Dosarul nr.2rc-41/15. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=16475 (vizitat 01 noiembrie 2016).

16. *Ibidem*.

17. În accepțiunea art.17 din Codul civil, persoană fizică este omul, privit individual, ca titular de drepturi și de obligații civile.

18. Legea nr.220 din 19 noiembrie 2007 privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr.184-187; Legea nr.1353 din 03 noiembrie 2000 privind gospodăriile țărănești (de fermier). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr.14-15.

19. Încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chișinău, din 23 august 2016. Dosarul nr.25^s-287/15. http://www.jcn.instante.justice.md/ro/hot?data_deciziei=&nr_dosar=&denumire_dosar=&tip_dosar= (vizitat 01 noiembrie 2016).

20. Încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chișinău, din 08 iulie 2015. Dosarul nr.25c¹¹-177/15. http://www.jcn.instante.justice.md/ro/hot?data_deciziei=&nr_dosar=&denumire_dosar=&tip_dosar= (vizitat 01 noiembrie 2016).

21. Visternicean D., Belei E. Implicarea instanței de judecată în executarea hotărârilor judecătorești definitive. În: *Manualul judecătorului pentru cauze civile*. Coordonatori: M. Poalelungi, E. Belei, D Sărcu. Ediția a II-a. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p.329-330.

22. Decizia Colegiului civil al Curții de Apel Chișinău din 13 mai 2016. Dosarul nr.2r-852/16. http://cac.instante.justice.md/ro/hot?data_deciziei=&nr_dosar=&denumire_dosar=&tip_dosar= Civil (vizitat 01 noiembrie 2016).

23. Încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chișinău, din 09 iunie 2016. Dosarul nr.25^s-123/16. http://www.jcn.instante.justice.md/ro/hot?data_deciziei=&nr_dosar=&denumire_dosar=&tip_dosar= (vizitat 01 noiembrie 2016).

24. Încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chișinău, din 25 septembrie 2015. Dosarul nr.25^s-225/15. http://www.jcn.instante.justice.md/ro/hot?data_deciziei=&nr_dosar=&denumire_dosar=&tip_dosar= (vizitat 01 noiembrie 2016).

25. Decizia Colegiului civil al Curții de Apel Chișinău din 27 noiembrie 2015. Dosarul nr.2r-2925/15. <http://cac.instante.justice.md/ro/hot> (vizitat 01 noiembrie 2016).

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND OBIECTUL INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA art.241 DIN CODUL PENAL

Partea I

Denis BĂBĂLĂU,
doctorand (USM)

În cadrul prezentei investigații, demonstrăm că obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art.241 CP RM îl constituie relațiile sociale cu privire la practicarea legală a activității de întreprinzător: 1) soldată cu obținerea unui profit în proporții mari (în ipoteza infracțiunii specificate la alin.(1) art.241 CP RM) sau 2) soldată cu obținerea unui profit în proporții deosebit de mari (în situația infracțiunii prevăzute la lit.f) alin.(2) art.241 CP RM). A fost stabilit că, deși activitatea bancară este un gen al activității de întreprinzător, răspunderea pentru practicarea ilegală a activității bancare scapă incidenței art.241 CP RM. Am argumentat că este oportună excluderea art.290 „Activitatea bancară fără autorizație” din Codul contravențional. Nu în ultimul rând, am ajuns la următoarea concluzie: calificarea faptei conform art.241 CP RM exclude aplicarea art.244 CP RM.

Cuvinte-cheie: obiectul juridic special; activitatea de întreprinzător; activitatea financiară; activitatea bancară; evaziunea fiscală; concurență de norme; concurs de infracțiuni.

***

This investigation points out that the special juridical object of the offences referred to at art.241 PC RM is the social relations on the legal practice of entrepreneurial activity: 1) resulted in obtaining a profit of large amounts (in case of the offence specified in par.(1) art.241 PC RM) or 2) resulted in obtaining a profit of very large amounts (in case of the offence specified in lett.f) par.(2) art.241 PC RM). It is established that, although banking activity is a form of entrepreneurial activity, the liability for the illegal practice of banking activity avoids the criminalization under art.241 PC RM. There are brought important arguments in favor of suspending art.290 „Banking activity without authorization” from the Contraven-tion Code. Lastly, but not least, we came to the following conclusion: the classification of the offence under art.241 PC RM exclude further classification under art.244 PC RM.

Keywords: special juridical object; entrepreneurial activity; financial activity; banking activity; tax evasion; competi-tion of norms; competition of offences.

În opinia lui I.Selevestru, „obiectul juridic speci-al este diferit pentru fiecare dintre infracțiunile prevăzute de partea specială a Codului penal. Această regulă rămâne valabilă chiar dacă două sau mai multe infracțiuni sunt prevăzute de același articol al legii pe-nale” [1]. Pe cale de consecință, obiectul juridic special trebuie stabilit pentru fiecare dintre infracțiunile prevă-zute la art.241 CP RM. Acest obiect nu poate fi comun pentru infracțiunile în cauză. Dacă ar fi așa, nu s-ar mai numi „obiect juridic special”.

Susținem poziția lui V.Stati, conform căreia „în art.241 CP RM, sub denumirea marginală de practi-care ilegală a activității de întreprinzător sunt reunite două variante-tip de infracțiuni și o singură variantă agravată de infracțiune. În concret, prima variantă-tip de infracțiune, specificată la alin.(1) art.241 CP RM, se exprimă în practicarea ilegală a activității de întreprinzător, soldată cu obținerea unui profit în proporții mari... Cea de-a doua variantă-tip de infracțiune, spe-cificată la lit.f) alin.(2) art.241 CP RM, constă în practi-carea ilegală a activității de întreprinzător, soldată cu obținerea unui profit în proporții deosebit de mari... La lit.f) alin.(2) art.241 CP RM este consemnată nu o cir-cumstanță agravantă a infracțiunii specificate la alin. (1) art.241 CP RM. De fapt, la alin.(1) și la lit.f) alin. (2) art.241 CP RM sunt prevăzute infracțiuni de sine stătătoare. Aceste infracțiuni se pot afla între ele în con-curs. Argumentele în favoarea unei asemenea abordări nu diferă principal de cele pe care le-am prezentat cu

prilejul examinării infracțiunilor specificate la art.238 CP RM” [2].

Parafrazând aceste considerente, ajungem la urmă-toarea concluzie: nu există o componentă „de bază” de practicare ilegală a activității de întreprinzător, componentă care: 1) nu ar presupune obținerea unui profit în proporții mari sau deosebit de mari și 2) pe care s-ar greșa în calitate de circumstanțe agravante obținerea unui profit în proporții mari sau deosebit de mari. Iată de ce obținerea unui profit în proporții deose-bit de mari nu poate fi privită ca circumstanță agravan-tă pentru infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.241 CP RM, infracțiune care presupune obținerea unui profit în proporții mari. Or, obținerea unui profit în proporții de-osebit de mari nu poate fi privită ca apendice, ca adaos, ca supliment, ca anexă la componenta de infracțiune specificată la alin.(1) art.241 CP RM, care deja presu-pune obținerea unui profit în proporții mari.

În consecință, conchidem că **obiectul juridic speci-al** al infracțiunilor prevăzute la art.241 CP RM îl con-stituie relațiile sociale cu privire la practicarea legală a activității de întreprinzător: 1) soldată cu obținerea unui profit în proporții mari (în ipoteza infracțiunii spe-cificate la alin.(1) art.241 CP RM) sau 2) soldată cu obținerea unui profit în proporții deosebit de mari (în situația infracțiunii prevăzute la lit.f) alin.(2) art.241 CP RM). Această concepție de descriere a obiectului juridic special al infracțiunilor, specificate la art.241 CP RM, își are suportul în teza pe care am formulat-o

anterior: dacă *antijuridicitatea* (care este una dintre trăsăturile esențiale ale infracțiunii) este reprezentată de practicarea ilegală a activității de întreprinzător, atunci este firesc ca *juridicitatea* (care este una dintre trăsăturile esențiale ale ordinii de drept) să fie reprezentată de practicarea legală a activității de întreprinzător.

În cele ce urmează, ne vom referi la anumite genuri ale activității de întreprinzător care scapă incidenței art. 125 și 241 CP RM. În cazul practicării ilegale a unor asemenea activități, se aduce atingere nu relațiilor sociale cu privire la practicarea legală a activității de întreprinzător soldată fie cu obținerea unui profit în proporții mari, fie cu obținerea unui profit în proporții deosebit de mari. Deci aplicabil va fi nu art. 241 CP RM.

Astfel, de exemplu, art. 9¹ „Activități financiare ilegale” din Legea cu privire la anrepreneuriat și întreprinderi prevede: „Se interzice desfășurarea de activități, altele decât cele înregistrate și autorizate în modul prevăzut de legislație, prin care se propune persoanelor, prin ofertă publică, să depună ori să colecteze mijloace financiare rambursabile, indiferent cum se realizează această colectare” (alin. (1)); „Se interzice desfășurarea de activități, altele decât cele înregistrate și autorizate în modul prevăzut de legislație, prin care se propune persoanelor, prin ofertă publică, să depună ori să colecteze mijloace financiare sau să se înscrie pe liste cu promisiunea câștigurilor financiare rezultate din creșterea numărului de persoane recrutate sau înscrise, indiferent cum se realizează această colectare sau înscriere pe liste” (alin. (2)).

Acest articol face parte din Legea cu privire la anrepreneuriat și întreprinderi. Reiese că activitatea financiară (în sensul art. 9¹ al Legii cu privire la anrepreneuriat și întreprinderi) este o activitate de întreprinzător. Deși este așa, practicarea ilegală a unei astfel de activități va fi calificată nu potrivit art. 241 CP RM. Cauza constă în prezența în Codul penal a art. 241¹.

Într-o speță din practica judiciară, *D.A. a fost condamnat în baza alin. (5) art. 42 și alin. (1) art. 241¹ CP RM. În acest caz, activitatea financiară ilegală, la a cărei săvârșire a contribuit D.A., a constat în crearea unei entități de tip „piramidă financiară” cu denumirea „F.R.M.”. Entitatea în cauză era specializată în colectarea de la persoanele fizice și persoanele juridice a depunerilor sub formă de mijloace bănești, în schimbul unor pretinse dividende avantajoase. Această entitate nu a fost înregistrată în Registrul de stat al întreprinderilor și nu a obținut statutul de persoană juridică. Prin aceasta, au fost încălcate prevederile Legii instituțiilor financiare, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 21.07.1995 [3], ale Legii asociațiilor de economii și împrumut, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 21.06.2007 [4], ale Legii privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 30.07.2001 [5], precum și ale Legii privind piața de capital, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 11.07.2012 [6], [7].*

Precizăm că adoptarea art. 241¹ CP RM de către Parlamentul Republicii Moldova, la 08.06.2012, prin Legea pentru completarea unor acte legislative [8], a restrâns sfera de aplicare a art. 241 CP RM. Or, faptele,

care sunt calificate conform art. 241¹ CP RM, erau calificate, înainte de apariția acestui articol, în baza art. 241 CP RM.

În legătură cu aceasta, agreăm punctele de vedere exprimate de V.Stati: „În cazul în care practicarea activității financiare este desfășurată fără înregistrare, art. 241¹ CP RM este o normă specială în raport cu alin. (1) art. 241 CP RM. În aceste condiții, urmează a fi aplicat numai art. 241¹ CP RM. Explicația constă în următoarele: activitatea financiară (în sensul art. 241¹ CP RM) este o activitate de prestare a serviciilor financiare, privită ca gen al activității de întreprinzător [9]; „În cazul în care este săvârșită practicarea activității financiare fără înregistrare în modul prevăzut de legislație, art. 241¹ CP RM trebuie privit ca normă specială în raport cu art. 241 CP RM. Prin prisma prevederii de la lit. a) art. 125 CP RM, în această ipoteză atestăm desfășurarea activității de întreprinzător fără înregistrarea (reînregistrarea) la organele autorizate” [10].

După cum rezultă din dispoziția art. 241¹ CP RM, obiectul juridic special al infracțiunii de practicare ilegală a activității financiare îl formează relațiile sociale cu privire la desfășurarea activității financiare în condiții conforme cu legea, care presupun înregistrare și autorizare. În mod firesc, concurența de norme pe care am evocat-o *supra* are un impact asupra conținutului obiectului juridic special. Astfel, remarcăm că noțiunea „desfășurarea activității financiare în condiții conforme cu legea, care presupun înregistrare și autorizare” se află într-o relație de tip „parte-întreg” față de noțiunea „practicarea legală a activității de întreprinzător”.

Nu doar activitatea financiară (în sensul art. 9¹ al Legii cu privire la anrepreneuriat și întreprinderi) constituie genul activității de întreprinzător care scapă incidenței art. 241 CP RM. În special, ne referim la activitatea bancară.

Interpretând noțiunea „bancă”, definită în art. 3 al Legii instituțiilor financiare, ajungem la concluzia că *activitate bancară* este activitatea de atragere de la persoanele fizice sau juridice a depozitelor sau echivalențelor acestora, transferabile prin diferite instrumente de plată, precum și de utilizare a acestor mijloace, total sau parțial, pentru a acorda credite sau a face investiții pe propriul cont și risc.

În context, prezintă interes opinia exprimată de V.Iacuboi: „La 17.02.1996, a fost adoptat Codul penal-model al CSI [11] (în continuare – CPM CSI). Capitolul 29 „Infracțiuni contra ordinii de efectuare a activității de întreprinzător sau a unei alte activități economice” include reglementări care se aseamănă, sub anumite aspecte, cu art. 241 CP RM. Astfel, conform art. 255 CPM CSI, se prevede răspunderea pentru practicarea ilegală a activității de întreprinzător. Iar conform art. 256 CPM CSI, este incriminată fapta de practicare ilegală a activității bancare. Astfel, putem observa că, în legea penală a Republicii Moldova, nu există o normă specială de genul art. 256 CP RM, în care să se prevadă distinct răspunderea penală pentru practicarea ilegală a activității bancare” [12].

Dezvoltând ideea, menționăm că art. 252 din Codul penal al Republicii Bulgaria [13] stabilește răspunderea pentru „fapta acelei persoane care, în lipsa autorizației

corespunzătoare, realizează operațiuni bancare sau de asigurare, ori alte operațiuni financiare care necesită autorizare”. Precizăm că, în legea penală bulgară, nu există norme care ar stabili răspunderea pentru practicarea ilegală a activității de întreprinzător în general.

Un alt model legislativ care merită atenție este cel reprezentat de art.202 „Încălcarea ordinii de practicare a activității de întreprinzător sau bancare” din Codul penal al Ucrainei [14]. Alin.(2) al acestui articol prevedea răspunderea pentru desfășurarea activității de întreprinzător fără înregistrarea de stat, fără licență sau cu încălcarea condițiilor de licențiere, în cazul în care activitatea în cauză este susceptibilă de licențiere, dacă această faptă s-a soldat cu obținerea unui venit în proporții mari. La rândul său, alin.(2) art.202 din Codul penal al Ucrainei stabilea răspunderea pentru desfășurarea activității bancare, a operațiunilor bancare, a activităților profesioniste pe piața valorilor mobiliare sau a operațiunilor instituțiilor financiare nebankare, fie fără înregistrarea de stat ori fără autorizație specială (licență), în cazul în care aceasta este prevăzută de lege, fie cu încălcarea condițiilor de licențiere, dacă această faptă s-a soldat cu obținerea unui venit în proporții mari.

Este adevărat că art.202 a fost exclus din Codul penal al Ucrainei prin Legea din 15.11.2011 cu privire la modificarea unor acte legislative în scopul umanizării răspunderii pentru încălcări în sfera activității economice [15]. Totuși, în Codul cu privire la contravențiile administrative al Ucrainei [16], a fost păstrată concepția de stabilire în norme diferite a răspunderii pentru practicarea ilegală a activității de întreprinzător în general și practicarea ilegală a activității bancare. Astfel, fapta, care a fost incriminată la alin.(1) art.202 din Codul penal al Ucrainei, se regăsește, în cea mai mare parte, în art.164 „Încălcarea ordinii de practicare a activității de întreprinzător” din Codul cu privire la contravențiile administrative al Ucrainei. Totodată, fapta, care a fost incriminată la alin.(2) art.202 din Codul penal al Ucrainei, se regăsește, în cea mai mare parte, în art.166-8 „Încălcarea ordinii de practicare a activității de prestare a serviciilor financiare” din Codul cu privire la contravențiile administrative al Ucrainei.

Nu putem trece cu vederea nici modelul oferit de legiuitorul kazah. Astfel, art.214 „Activitatea de întreprinzător ilegală, activitatea bancară ilegală” din Codul penal al Republicii Kazahstan [17] prevede răspunderea, printre altele, pentru practicarea activității de întreprinzător sau bancare (a operațiunilor bancare), fie fără înregistrare, fie fără licență în cazul în care aceasta este obligatorie, fie cu încălcarea reglementărilor cu privire la autorizarea activităților în cauză, dacă această faptă fie a cauzat daune în proporții mari unui cetățean, unei organizații sau statului, fie s-a soldat cu obținerea unui profit în proporții mari.

Din analiza normelor străine, specificate *supra*, ar reieși că activitatea bancară nu este un gen al activității de întreprinzător. O asemenea idee este susținută și de către unii penaliști. De exemplu, în opinia lui E.M. Kulikov, activitatea bancară nu este un tip al activității de întreprinzător, deoarece băncile pot îndeplini exclusiv operațiuni bancare, nu și activitatea permisă altor participanți la activitatea economică [18].

Alți autori împărtășesc un punct de vedere diferit. De exemplu, P.V. Zotov afirmă că activitatea bancară este un gen specific al activității de întreprinzător. Această activitate se exprimă în desfășurarea operațiunilor bancare de către un subiect economic specific (instituția financiară) [19]. De asemenea, B.V. Voljenkin este de părere că activitatea bancară ilegală este nu altceva decât un caz special de activitate ilegală de întreprinzător [20].

În același făgaș, V.Iacuboi menționează: „Legiuitorul moldovean reiese din aceea că activitatea bancară este un tip al activității de întreprinzător, și că ar fi impropriu a asigura o protecție specială activității bancare, defavorizând oarecum celelalte tipuri ale activității de întreprinzător. Că activitatea bancară este un tip al activității de întreprinzător rezultă, de exemplu, din alin.(5) art.13 al Legii cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, conform căruia „întreprinderile care practică activități bancare... se înființează sub una din formele organizatorico-juridice arătate la lit.d, e) și h) alin.(1) art.13”... Art.256 CPM CSI este o normă specială în raport cu art.255 CPM CSI. De fapt, este un exemplu de cazuistică, o abuzare de principiul „*lex specialis derogat generali*”. De aceea, nu recomandăm legiuitorului moldovean adoptarea unei norme similare cu art.256 CPM CSI. Din acest punct de vedere, este preferabilă concepția unitară de ocrotire penală a practicării legale a activității de întreprinzător, în comparație cu concepția divizionară promovată în art.255 și 256 CPM CSI [21].

Susținem această poziție. Totuși, nu putem face abstracție de utilizarea, în art.242 „Pseudoactivitatea de întreprinzător” CP RM, a sintagmei „activitatea de întreprinzător sau bancară”. De ce legiuitorul a deviat în acest articol de la concepția unitară de ocrotire penală a practicării legale a activității de întreprinzător (și a relațiilor sociale aferente), pe care o promovează în art.241 CP RM?

Încercând să răspundă la această întrebare, N.Sîrbu susține: „Nu avem alte explicații asupra cauzei defalcării activității bancare din activitatea de întreprinzător, decât cea a preluării de către legiuitorul moldav a modelului incriminator prevăzut la art.173 „Pseudoactivitatea de întreprinzător” din Codul penal al Federației Ruse (abrogat). În condițiile unei analize sistemice a legii penale a Federației Ruse, putem remarca că, de vreme ce răspunderea penală pentru desfășurarea ilegală a activității bancare (art.172 CP FR) este prevăzută distinct de desfășurarea ilegală a activității de întreprinzător (art.171 CP FR), s-a decis delimitarea acestor activități și în contextul art.173 din Codul penal al Federației Ruse. În cazul legii penale autohtone, nu există o asemenea premisă” [22].

Într-adevăr, art.172 din Codul penal al Federației Ruse nu are un corespondent în legea penală a Republicii Moldova. Art.241 CP RM asigură ocrotirea penală unitară a practicării legale a activității de întreprinzător (și a relațiilor sociale aferente). Pe cale de consecință, recomandăm legiuitorului excluderea cuvintelor „... sau bancară” din art.242 CP RM. Din perspectiva investigației pe care o întreprindem, considerăm că un asemenea amendament ar avea un impact pozitiv

asupra interpretării și aplicării art.241 CP RM: ar dispărea falsa senzație că ar exista o normă penală care stabilește răspunderea penală pentru practicarea ilegală a activității bancare.

Sub acest aspect, pune în gardă afirmația făcută de A.J. Sarkisian: „În legile penale ale unor state (Republica Azerbaidjan, Republica Belarus și Republica Moldova), răspunderea penală pentru practicarea ilegală a activității bancare și practicarea ilegală a activității de întreprinzător este prevăzută în articole diferite” [23]. Bineînțeles, o asemenea interpretare nu are niciun suport în CP RM.

Accentuăm că art.290 „Activitatea bancară fără autorizație” din Codul contravențional al Republicii Moldova prevede răspunderea pentru „desfășurarea activității bancare (efectuarea de operațiuni bancare) fără înregistrare sau fără licență (autorizație), dacă licența (autorizația) este obligatorie, ori cu încălcarea condițiilor de licențiere, dacă aceste acțiuni au cauzat pagube persoanei fizice sau juridice ori statului sau dacă sunt însoțite de însușirea unui venit”. Indiferent de mărimea profitului obținut, răspunderea pentru fapta în cauză se va aplica în baza art.290 din Codul contravențional, nu conform art.241 CP RM. Astfel, deși activitatea bancară este un gen al activității de întreprinzător, răspunderea pentru practicarea ilegală a activității bancare scapă incidenței art.241 CP RM.

O asemenea abordare este nereușită nu doar din cauza defalcării nejustificate a practicării ilegale a activității bancare din practicarea ilegală a activității de întreprinzător. Ea este nereușită și din cauza stabilirii răspunderii pentru practicarea ilegală a activității bancare în Codul contravențional. Dată fiind importanța sistemului bancar pentru economia națională, este greu de înțeles o asemenea subestimare de către legiuitor a gradului de pericol social al practicării ilegale a activității bancare. Deloc întâmplător, N.A. Lopașenko menționează: „Activitatea de întreprinzător ilegală este reprezentată de două componente de infracțiuni. Dintre acestea, una este generală – activitatea de întreprinzător ilegală (art.171 din Codul penal al Federației Ruse). Cealaltă componentă este specială – activitatea bancară ilegală (art.172 din Codul penal al Federației Ruse). Componenta de infracțiune specială presupune un grad de pericol social mai sporit al respectivei fapte (subl. ne apartine), aceasta găsindu-și reflectarea în sancțiunea de la art.172 din Codul penal al Federației Ruse” [24].

În mod regretabil, legiuitorul autohton a procedat diametral opus, considerând că, după gradul de pericol social, practicarea ilegală a activității bancare este inferioară practicării ilegale a activității de întreprinzător de oricare alt gen. Deoarece considerăm greșită o asemenea abordare, recomandăm legiuitorului excluderea art.290 din Codul contravențional. După efectuarea acestei remanieri legislative, se va putea afirma că relațiile sociale cu privire la practicarea legală a activității bancare constituie o parte integrantă a relațiilor sociale cu privire la practicarea ilegală a activității de întreprinzător, care sunt apărate prin intermediul art.241 CP RM. Până la operarea unui astfel de amendament, o asemenea afirmație ar fi lipsită de suport normativ.

Vizând alte genuri ale activității de întreprinzător

(altele decât activitatea bancară), modelele legislative, prezentate în continuare, nu ar trebui să fie recepționate de către legiuitorul autohton.

De exemplu, art.234a din Codul penal al Republicii Bulgaria prevede răspunderea pentru desfășurarea activității economice externe fără autorizație, în cazul în care aceasta este necesară conform legii sau hotărârii Guvernului. Articolul 188 din Codul penal al Republicii Uzbekistan [25] stabilește răspunderea pentru desfășurarea activității de comerț sau de intermediere prin evchivare de la înregistrarea în ordinea stabilită, în scopul obținerii veniturilor în proporții considerabile, săvârșită după aplicarea sancțiunii administrative pentru o faptă similară. Conform alin.(1) art.242 din Codul penal al Republicii Serbia [26], răspunderea se aplică pentru fabricarea sau prelucrarea fără autorizație a bunurilor a căror fabricare sau prelucrare necesită permisiune din partea unei autorități competente. Potrivit alin.(1) art.243 din același act legislativ, răspunderea se aplică fie pentru procurarea fără permisiune a bunurilor cu intenția de a le revinde și a obține un profit, fie pentru angajarea în comercializare sau în medierea comercializării fără permisiune a bunurilor în vederea obținerii unui profit, fie pentru angajarea în reprezentarea unor organizații în tranzacțiile de comerț intern sau extern. Prevederi similare cu alin.(1) art.242 și alin.(1) art.243 din Codul penal al Republicii Serbia găsim în alin.(1) art.283 și alin.(1) art.284 din Codul penal al Muntenegrului [27].

Considerăm că nu s-ar justifica apărarea relațiilor sociale cu privire la practicarea legală a activității economice externe, a activității de comerț sau a celei de intermediere, a activității de fabricare sau prelucrare a bunurilor sau a altor asemenea activități în alte norme decât în art.241 CP RM. În plus, fragmentarea ocrotirii penale a practicării legale a activității de întreprinzător (și a relațiilor sociale aferente) ar face mai dificilă deosebirea dintre ele a diferitelor genuri ale activității de întreprinzător, astfel ar genera și mai multe erori de calificare.

În altă privință, în contextul analizei obiectului juridic special al infracțiunilor prevăzute la art.241 CP RM, este necesar să acordăm atenție următorului punct de vedere exprimat de V.Stati: „Desfășurarea activității de întreprinzător fără înregistrare nu poate fi privită ca o modalitate specifică de tănuire a obiectelor impozabile: subiectului infracțiunii îi lipsește calitatea de persoană care este sau reprezintă un contribuabil. De aceea, în astfel de cazuri este aplicabil art.241 CP RM (nu și art.244 CP RM)” [28].

În teoria dreptului penal sunt exprimate și opinii divergente. Astfel, A.P. Kuznețov afirmă: „Practicând ilegal activitatea de întreprinzător, persoana încalcă prevederile legislației fiscale și trebuie să poarte răspundere pentru aceasta” [29]. După V.Kotin, „în cazul practicării ilegale a activității de întreprinzător, atestăm două obiecte de atentare. Pe de o parte, astfel de infracțiuni aduc atingere ordinii și principiilor de desfășurare a activității de întreprinzător. Pe de altă parte, ele aduc atingere intereselor financiare ale statului. De aceea, evaziunea fiscală este absorbită de practicarea ilegală a activității de întreprinzător” [30].

Într-un mod asemănător, M.M. Malikov menționează: „Dacă practicarea ilegală a activității de întreprinzător presupune neachitarea impozitelor, atunci ea are un obiect juridic secundar, și anume – relațiile sociale cu privire la achitarea impozitelor” [31]. Potrivit opiniei O.A. Belareva, „ca obiect juridic facultativ al practicării ilegale a activității de întreprinzător urmează a fi privite interesele patrimoniale ale statului în afara formării bugetului în partea de venituri” [32]. Din punctul de vedere al lui S.Korovinskih, „spre deosebire de obiectul juridic principal și obiectul juridic secundar, cel facultativ nu întotdeauna este pus în pericolul de a suferi o atingere. De aceea, între obiectul juridic principal și obiectul juridic facultativ atestăm o legătură mai fragilă decât între obiectul juridic principal și obiectul juridic secundar. Astfel, nu în oricare situație, practicarea ilegală a activității de întreprinzător lezează interesele financiare ale statului în sfera formării bugetului în partea de venituri” [33].

Ideii apropiate sunt exprimate într-o speță din practica judiciară a Republicii Moldova: „*G.V. a fost condamnat în baza lit.a) alin.(2) art.241 CP RM. În fapt, între anii 1999-2003, acesta a practicat activitatea ilegală de întreprinzător în domeniul afacerilor imobiliare, ... tăinuind în acest mod de la impozitare veniturile obținute de pe urma activității sale ilegale*” (subl. ne aparține) [34].

Întrucât nu putem fi de acord cu astfel de idei, prezentăm argumentele celor cu viziuni opuse. Astfel, după Ia.E. Ivanova, „nu este corect a vedea pericolul social al practicării ilegale a activității de întreprinzător în cauzarea statului a daunelor materiale sub formă de neachitare a impozitelor pe veniturile obținute din activitatea de întreprinzător. Or, interesul financiar al statului, condiționat de vărsarea în buget a impozitelor, constituie obiectul juridic special al unor infracțiuni fiscale” [35]. În opinia lui S.A. Plotnikov, „este inadmisibil a confunda obiectul juridic special al practicării ilegale a activității de întreprinzător cu obiectul juridic special al altor infracțiuni (de exemplu, al infracțiunilor fiscale). Prejudiciul, cauzat prin practicarea ilegală a activității de întreprinzător, nu se poate exprima în neachitarea impozitelor... Este de neconceput impozitarea unei fapte infracționale, cum este practicarea ilegală a activității de întreprinzător” [36]. La rândul său, A.V. Silaev susține: „Activitatea de întreprinzător, practicată în lipsa autorizării din partea statului, are un caracter ilicit. Pentru comparație, în cazul evaziunii fiscale, activitatea întreprinderilor și a întreprinzătorilor individuali este conformă legii” [37]. Potrivit opiniei lui A.V. Habarov, „caracterul infracțional al profitului obținut de făptuitor condiționează ca acest profit să nu constituie obiectul impozitării” [38]. B.V. Voljenkin afirmă: „Dacă am admite că veniturile obținute pe cale infracțională sunt pasibile de impozitare, ar reieși că statul legalizează infracțiunea. În cazul în care se invocă necesitatea achitării impozitelor pe veniturile obținute din practicarea ilegală a activității de întreprinzător, trebuie demonstrată consecvență și invocată aceeași necesitate în oricare ipoteză de înavuțire infracțională. Însă, într-un asemenea caz, aplicarea răspunderii și pentru evaziune

fiscală ar duce la încălcarea unuia dintre cele mai importante principii ale dreptului penal. Se are în vedere principiul echității, în corespundere cu care nimeni nu poate purta răspundere de două ori pentru aceeași faptă” [39]. După I.I. Kucerov, „veniturile, obținute în lipsa înregistrării persoanei care practică activitatea de întreprinzător, nu pot fi privite ca obiect impozabil. Din aceste considerente, persoana, care le-a obținut, nu are obligația să achite impozite pe astfel de venituri” [40]. N.A. Lopașenko menționează: „Activitatea de întreprinzător, în cazul căreia nu se achită impozite, trebuie calificată fie ca activitate de întreprinzător ilegală (dacă este încălcată ordinea de desfășurare a acesteia), fie ca infracțiune fiscală (dacă făptuitorul practică această activitate în temeiuri legale)” [41]. Nu în ultimul rând, V.Berliba afirmă: „Relațiile sociale din domeniul fiscal nu constituie nici obiect nemijlocit de bază, nici obiect nemijlocit facultativ al infracțiunii prevăzute de art.241 CP RM” [42].

În același registru, este util să facem referire la prevederile alin.(4) art.12 al Convenției ONU împotriva corupției, adoptată la Merida (Mexic) la 31.10.2003 [43], ratificată prin Legea pentru ratificarea Convenției ONU împotriva corupției, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 06.07.2007 [44]: „Fiecare stat parte refuză deductibilitatea fiscală a cheltuielilor care constituie mită, al căror vărsământ este unul dintre elementele constitutive ale infracțiunilor stabilite conform articolelor 15 și 16 din prezenta convenție și, dacă este cazul, al altor cheltuieli efectuate în scopul corupției”.

Considerăm că principiul stabilit de această prevedere a Convenției ONU împotriva corupției urmează a fi extins asupra tuturor infracțiunilor generatoare de venituri ilegale (inclusiv asupra infracțiunilor prevăzute la art.241 CP RM). În caz contrar, activitatea infracțională ar fi tratată de către stat ca și activitatea corespunzătoare legii. Într-o asemenea ipoteză, în genere, și-ar pierde sensul incriminarea faptelor generatoare de venituri ilegale.

Așadar, calificarea faptei conform art.241 CP RM exclude aplicarea art.244 CP RM. Această soluție se datorează nu concurenței dintre o parte și un întreg. Art.244 CP RM nu este o parte în întregul reprezentat de art.241 CP RM. De aceea, relațiile sociale cu privire la formarea bugetului public național pe calea îndeplinirii de către întreprinderile, instituțiile sau organizațiile contribuabile a obligațiilor fiscale nu pot constitui obiectul juridic secundar (sau obiectul juridic facultativ) al infracțiunilor prevăzute la art.241 CP RM. Explicația este următoarea: cel, care practică ilegal activitatea de întreprinzător, nu poate avea calitatea de contribuabil. În lipsa acestei calități, nu poate apărea obligația de a achita impozite. Deci lipsa subiectului infracțiunilor specificate la art.244 CP RM condiționează lipsa temeiului aplicării acestui articol.

Singura ipoteză prevăzută la art.241 CP RM, în care obiectul juridic special al infracțiunii are un caracter complex, este cea prevăzută la lit.c) alin.(2) art.241 CP RM. În această ipoteză, în plan secundar, se aduce atingere relațiilor sociale cu privire la desfășurarea normală a activității de serviciu.

Referințe:

1. Selevestru I. *Răspunderea penală pentru delapidarea averii străine*. Chișinău: CEP USM, 2015, p.62.
2. Stati V. *Infracțiuni economice: Note de curs*. Chișinău: CEP USM, 2016, p.122.
3. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr.1.
4. *Ibidem*, 2007, nr.112-117.
5. *Ibidem*, 2001, nr.108.
6. *Ibidem*, 2012, nr.193-197.
7. Sentința Judecătorei raionului Ungheni din 17.03.2016. Dosarul nr.1-111/2016. <http://www.jun.instante.justice.md>
8. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.143-148.
9. Stati V. Practicarea ilegală a activității de întreprinzător (art.241 CP RM): aspecte teoretice și practice. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”*, 2014, nr.3, p.279-289.
10. Stati V. Răspunderea penală pentru practicarea ilegală a activității financiare (art.241¹ CP RM) (Partea I). În: *Revista Națională de Drept*, 2012, nr.11, p.7-12.
11. Модельный Уголовный кодекс для государственных участников СНГ. В: Правоведение, 1996, № 1, с.92-150.
12. Iacuboi V. Practicarea ilegală a activității de întreprinzător: reglementarea răspunderii conform codurilor penale ale unor state din spațiul CSI. În: *Revista Națională de Drept*, 2007, nr.12, p.58-62.
13. *Наказателен кодекс. Сборник нормативни актове*. София: Сиела, 2008, с.142.
14. Кримінальний кодекс України. В: *Відомості Верховної Ради України*, 2001, № 25-26.
15. Закон України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності, № 4025-VI від 15.11.2011. В: *Відомості Верховної Ради України*, 2012, № 25.
16. Кодекс України про адміністративні правопорушення. В: *Відомості Верховної Ради Української РСР*, 1984, додаток до № 51.
17. Уголовный Кодекс Республики Казахстан. В: *Ведомости Парламента Республики Казахстан*, 1997, № 15-16.
18. Куликов Е.М. *Незаконная банковская деятельность: уголовно-правовые и криминологические проблемы* / Дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2003, с.74-75.
19. Зотов П.В. *Уголовно-правовая и криминологическая характеристика незаконной банковской деятельности* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Казань, 2007, с.9.
20. Волженкин Б.В. *Экономические преступления*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 1999, с.100.
21. Iacuboi V. Practicarea ilegală a activității de întreprinzător: reglementarea răspunderii conform codurilor penale ale unor state din spațiul CSI. În: *Revista Națională de Drept*, 2007, nr.12, p.58-62.
22. Sîrbu N. *Răspunderea penală pentru pseudoactivitatea de întreprinzător* / Teză de doctor în drept. Chișinău, 2012, p.71.
23. Саркисян А.Ж. *Незаконная банковская деятельность: уголовно-правовые аспекты* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Ростов-на-Дону, 2007, с.7.
24. Лопашенко Н.А. *Преступления в сфере экономики: авторский комментарий к уголовному закону*. Москва: Волтерс Клувер, 2007, с.256.
25. *Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси*. http://lex.uz/pages/getact.aspx?lact_id=111453
26. *Кривични законик Србије*. http://www.uzda.gov.rs/filesystem/sitedocuments/zakoni/krivicni_zakonik.pdf
27. *Krivični zakonik*. Službeni list Republike Crne Gore, 2003, No.70.
28. Poalelungi M., Dolea I., Vizdoagă T. et al. *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p.806-807.
29. Кузнецов А.П. Интерпретационная практика Пленума Верховного Суда Российской Федерации в сфере уголовно-правовой охраны экономической деятельности: анализ отдельных противоречий. В: *Актуальные вопросы борьбы с преступлениями*, 2015, № 1, с.10-13.
30. Котин В. Ответственность за незаконное предпринимательство. В: *Законность*, 1995, № 4, с.15-23.
31. Маликов М.М. *Уголовно-правовая и криминологическая характеристика незаконного предпринимательства* / Автореферат дисс. ... докт. юрид. наук. Махачкала, 2005, с.7.
32. Беларева О.А. *Уголовно-правовая характеристика незаконного предпринимательства (ст.171 УК Российской Федерации)* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Томск, 2005, с.14-15.
33. Коровинских С. Уголовная ответственность за незаконное предпринимательство. В: *Российская юстиция*, 2000, № 4, с.42-44.
34. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 11.11.2008. Dosarul nr.1ra-1156/2008. www.csj.md
35. Иванова Я.Е. *Незаконное предпринимательство: вопросы теории и проблемы правоприменения* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2010, с.11.
36. Плотников С.А. *Уголовная ответственность за незаконное предпринимательство* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2003, с.8, 23.
37. Силаев А.В. *Проблемы уголовной ответственности за незаконное предпринимательство* / Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Челябинск, 2011, с.25.
38. Хабаров А.В. Незаконное предпринимательство и уклонение от уплаты налогов: проблемы соотношения. В: *Вестник ТюмГУ*, 2008, № 2, с.171-176.
39. Волженкин Б.В. *Экономические преступления*. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 1999, с.229-230.
40. Кучеров И.И. *Налоговая преступность: криминологические и уголовно-правовые проблемы*. Москва: ЮрИнфоР, 1997, с.41.
41. Лопашенко Н.А. *Преступления в сфере экономики: авторский комментарий к уголовному закону (раздел VIII УК Российской Федерации)*. Москва: Волтерс Клувер, 2006, с.2; *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Под ред. А.А. Чекалина, В.Т. Томина, В.В. Сверчкова. Москва: Юрайт-Издат, 2006, с.254.
42. Berliba V. *Răspunderea penală pentru delictetele fiscale* / Teză de doctor habilitat în drept. Chișinău, 2015, p.198.
43. The United Nations Convention against Corruption. http://www.unodc.org/pdf/crime/convention_corruption/signing/Convention-e.pdf
44. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr.103-106.

Recenzent:

Vitalie STATI,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

REFLECȚII ASUPRA EVOLUȚIEI ISTORICE A REGLEMENTĂRILOR NORMATIVE PRIVIND ACTIVITATEA SPECIALĂ DE INVESTIGAȚII

*Ion COVALCIUC,
doctorand (ULIM)*

Cercetările din domeniul activității speciale de investigații determină necesitatea precizării și concretizării științifico-teoretice a esenței măsurilor speciale de investigații, autorizate de către procuror. Elaborarea insuficientă în aspect teoretico-aplicativ a întrebărilor de concretizare a esenței, scopurilor, sarcinilor, funcțiilor, formelor, metodelor și mijloacelor, precum și a tacticii și metodologiei de realizare a măsurilor speciale de investigație autorizate de către procuror au pre-determinat selectarea acestei teme de cercetare științifică ca fiind una actuală și de importanță teoretico-practică deosebită.

Cuvinte-cheie: activitate specială de investigații; măsuri speciale de investigații; criminalitate; organ judiciar; mijloace de probă; norme de drept; normă legală.

***

Research in the field of special investigations determines the need for the specification and realization of scientific-theoretical knowledge of the essence of special measures of investigation authorized by the prosecutor. Insufficient development in the aspect of theoretical and practical questions of realizing the essence, goals, tasks, functions, forms, methods and means, as well as the tactics and methodology of realization of special measures of investigation authorized by the prosecutor have predetermined the selection of this theme of scientific research as a current one and of a great theoretical and practical importance.

Keywords: special activity of investigation; special measures of investigation; criminality; judicial body; means of evidence; norms of law; legal norm.

În lucrările cunoscutului filosof Herodot, datate cu anul 480 î.e.n., se întâlnesc mențiuni asupra folosirii de către grecii antici a agenților din Persia. Agen-tura era folosită pe larg și de către Alexandru Macedon, și de către generalul cartaginean – Hannibal, care, conform celor menționate de către Plutarh, expedia agenți în tabăra inamicilor pentru a obține informații secrete.

Către sec. VI e.n., serviciul de cercetași al Imperiului Bizantin a obținut un loc de frunte în cadrul societății. Agenții erau infiltrați în calitate de comercianți în statele străine pentru a dobândi informații despre potențialii inamici ai Bizanțului. Și statele musulmane își creau servicii secrete bine organizate, care erau activ utilizate în procesul atacurilor armate asupra Africii, Asiei și Europei [1].

La geto-daci, normele de drept penal se cristalizează în perioada de consolidare a statului, asprimea lor derivând din necesitatea sancționării persoanelor care s-ar împotrivi ordinii politice instaurate. Oricum, geții disprețuiau legile, făcându-și singuri dreptate, prin forță [2]. În domeniul dreptului penal, principalele dispoziții vizau apărarea statului și a proprietății private. Deși formal atribuțiile realizării justiției au fost preluate integral de către organele statului, în practică, mai ales pentru cazurile de vătămare corporală, a continuat să se aplice și sistemul răsbunării sângelui [3].

În Legea Țării ca probe erau folosiți: jurătorii, martorii oculari, jurământul pe cruce și Evanghelie, jurământul „cu brazda pe cap”. Se foloseau corpurile delictive, ordaliile, prinderea urmei și căutarea lucrului dispărut [4]. În general, se mențin normele tradiționale privind instanța oamenilor buni și bătrâni și probele cu juratori, jurământ și mărturie. Toate aceste norme se vor păstra și vor avea o largă aplicabilitate în condițiile feudalismului dezvoltat, când vor suferi și alte modificări spre a se adapta noilor situații [5]. De asemenea, intervenția crescândă a statului în sancționarea infracțiunilor se

oglindește în constituirea unui vast aparat de slujitori speciali, care îi urmăreau pe infractori și asigurau executarea pedepselor, numiți de obicei după numele acestora: *dușegubinari, osluhari, pripășari, gonitori din urmă* [6].

În statele românești din secolul al XIV-lea, justiția cuprinde totalitatea organelor și activităților ce urmăresc împărțirea dreptății. Se folosesc în calitate de probe martorii oculari, probele materiale, jurământul pe cruce, cu brazda pe cap. Continua să se aplice ducerea urmei și svodul. Ducerea urmei se folosea, de obicei, în cazul furturilor de cai și animale. La strigătele părții vătămate, care era socotită ca depunere a acțiunii, se băteau clopotele chemându-se obștea. Cei care erau lipsă puteau fi suspectați de furt. Prin tratatele moldo-polone ducerea urmei era preluată și pe teritoriul altui stat [7].

Constantin Mavrocordat este primul domn care încearcă o reformă radicală în materie de justiție, începând-o în 1739/1740 în Țara Românească și desăvârșind-o în Moldova, din 1741 până în 1743. Pentru realizarea acestei importante reforme judiciare, Mavrocordat a creat, în primul rând, posturile de ispravnici ai județelor în Țara Românească și ai ținuturilor în Moldova, ispravnicii de ținut aveau și competență penală, limitată la fapte de mică importanță. Pentru omoruri, tâlhării, furt în proporții mari, ispravnicii făceau doar cercetări pe care le consemnau în scris, după care trimiteau cauza Divanului. Astfel, ispravnicii realizau doar primele cercetări, după care infractorii, împreună cu corpurile delictive, erau remise Divanului [8]. O procedură specială cunoscută în această perioadă a fost așa-numita procedură statarială, cu caracter urgent, aplicată în cazul unor împrejurări interne sau externe extraordinare, ori în caz de infracțiuni de gravitate excepțională [9].

Începând cu anul 1812, teritoriul Basarabiei se află sub ocupație rusească, aici fiind aplicate reglementările juridice din Imperiul țarist în latura activității speciale

de investigații. Utilizarea în activitatea de urmărire a metodelor speciale era plasată asupra Comisiei de anchetă din cadrul Secției nr. 3, creată în februarie 1843 în locul Cancelariei Speciale a Ministerului de Interne din 1826, în vederea căutării și reținerii escrocilor, hoților și ocașilor. La aceste metode speciale se atribuiau: informarea, urmărirea vizuală, chestionarea, organizarea de speluncii-capcană etc. Pentru depistarea și demascarea infractorilor, erau antrenați polițiști de cin inferior, care efectuau investigațiile, mascându-se iscusit sub diferite categorii de infractori [10].

Prin Așezământul constituirii regiunii Basarabia (1818) au fost reglementate mai detaliat instanțele de judecată și procedura judiciară. Așezământul din 1818 a înființat instituția procuraturii, care nu a existat anterior în Basarabia. A fost schimbată întrucâtva și denumirea, în loc de procuror în Basarabia i se zicea *procurator*. În procesele penale, procuratorul coordona activitatea desfășurată de organele de urmărire penală în vederea descoperirii infracțiunii. Procuratura nu-și exercita atribuțiile ca un organ autonom în sistemul organelor judecătorești, ci era supusă autorităților administrative, în special Guvernatorului plenipotențiar [11].

Printre actele normative ale acelei perioade, care reglementau activitatea poliției în privința preîntâmpinării și descoperirii faptelor infracționale, figurau: 1) Decretul cu privire la constituirea guberniilor; 2) Statutul cu privire la preîntâmpinarea și combaterea infracțiunilor; 3) Statutul procesului judiciar penal.

Despre necesitatea caracterului secret al acțiunilor organelor de poliție se vorbește, în special, în capitolul „Despre măsurile de siguranță în privința hoților și tâlharilor” din Statutul cu privire la preîntâmpinarea și combaterea infracțiunilor. Articolul 254 al Statutului procesului judiciar penal conținea prevederea despre împuternicirile organului de poliție în procesul activității speciale de investigații, conform căreia „*în cadrul investigațiilor și cercetărilor, organul de poliție acumulează toate informațiile care-i sunt necesare prin intermediul chestionării, urmării vizuale...*”. Articolul 300 al aceluiași Statut menționa că „*scrisorile anonime nu constituie temei pentru începerea urmăririi penale, cu excepția cazurilor care conțin informații despre o infracțiune gravă la adresa liniștii publice, situație în care se inițiază acțiuni de cercetare, care se pot finaliza cu începerea urmăririi penale*”. La rândul său, art.312 din același document cuprindea indicația „*de a se purcede la măsuri speciale de investigație pentru a acumula informații în această privință*” [12].

Prin reforma din 1864 din Imperiul Rus, în domeniul procesului penal au fost făcute modernizări importante, manifestate în reorganizarea procuraturii, a instrucțiunii care era supravegheată de procuror, în sistemul de probe. A fost suprimată anchetarea pe crimele cele mai grave de poliție, fiind instituită judecătoria de instrucție. Prin reformă s-a introdus administrarea liberă a probelor în conformitate cu convingerile judecătorului. Ca probe se foloseau: mărturiile, corpurile delictive, înscrisurile (probele scrise) [13].

Nu trecem cu vederea și peste Instrucția polițienească din 19 iulie 1878, care în cele 42 de paragrafe ale sale conținea și indicații asupra efectuării măsurilor speciale de investigații, în special în cazurile de furt de cai și vite cornute. În pofida faptului că în perioada

vizată sunt adoptate Instrucții în latura reglementării activității speciale de investigații, totuși organizarea și tactica efectuării acestor măsuri în sens normativ-juridic nu era reglementată suficient și corespunzător. În sistemul procedurilor și metodelor activității speciale de investigații, la mijlocul secolului al XIX figurau: chestionarea, informarea, urmărirea vizuală, organizarea speluncilor-capcană, folosirea colaboratorilor în afara statelor de personal, examinarea și cercetarea operativă, publicațiile în ziare, urmărirea infractorilor în cazul infracțiunilor flagrante, raziile în cadrul speluncilor, folosirea evidențelor criminalistice.

În această perioadă, se constată și faptul că guvernul țarist era îngrijorat în privința stării de lucruri referitoare la organizarea preîntâmpinării și descoperirii faptelor infracționale. Din acest considerent, încă în anul 1863 a fost întreprinsă încercarea de a institui poliția criminală cu transmiterea către ea a funcțiilor activității speciale de investigații, fapt realizat la 31 decembrie 1866.

De asemenea, prin Directiva din 25 mai 1871, procurorii Palatelor de Justiție li s-a acordat dreptul de a da colaboratorilor de poliție indicații asupra ordinii de organizare și efectuare a activității de cercetare a infracțiunilor. În acest sens, în 1884 a fost elaborată și editată *Instrucțiunea colaboratorilor de poliție cu privire la descoperirea și cercetarea infracțiunilor*. În *Instrucțiune* se menționa că organul de poliție este obligat să depisteze faptele infracționale și să contribuie la cercetarea și examinarea acestora în cadrul altor organe judiciare. Totodată, sarcina organelor de poliție consta în determinarea caracterului cert al faptei infracționale, stabilirea împrejurărilor în care aceasta a fost comisă, identificarea persoanelor bănuite în comiterea faptei infracționale, precum și inadmisibilitatea sustragerii făptașului sau a deteriorării urmelor infracțiunii. *Instrucțiunea* prevedea și caracterul secret al activităților vizate, fără martori, prin intermediul chestionărilor, vizualizărilor, prin administrarea informațiilor scrise și verbale. Caracterul secret al activității de cercetare a infracțiunilor consta în faptul că, în primul rând, în procesul de acumulare a informațiilor să nu fie divulgat temeiul și scopul activității și, în al doilea rând, informațiile acumulate să nu fie comunicate altor persoane, cu excepția celor participante la efectuarea cercetărilor [14].

În vederea perfecționării activității organelor de cercetare penală, în anul 1894 este elaborat *Proiectul de reguli cu privire la organizarea activității organelor de poliție în latura judiciară*, în care se propunea, în vederea eficientizării activității organelor de urmărire penală, de a detașa de la acestea obligațiunile de cercetare. Proiectul prevedea crearea aparte a organelor de poliție abilitate cu activitatea de urmărire penală și a organelor de poliție, în a căror sarcină să fie pusă efectuarea activității speciale de investigații, însă el așa și nu a fost pus în aplicare.

Ca răspuns la organizarea necorespunzătoare a activității de cercetare a infracțiunilor și a lipsei reglementărilor unice și clare pe acest segment a servit adoptarea, la 6 iulie 1908, a *Legii cu privire la activitatea de cercetare*. La 9 august 1910 a fost editată *Instrucțiunea pentru personalul secțiilor de cercetare*, care a determinat structura internă și ordinea de activitate a organelor de cercetare penală cu funcții operativ-

investigative. Conform Instrucțiunii vizate, în calitate de metode de bază ale activității secțiilor de cercetare erau recunoscute culegerea de informații, urmărirea vizuală și agenții secreți. Sistemul și structura secțiilor de cercetare a existat, fără modificări, până la 11 martie 1917, când Guvernul provizoriu a emis Hotărârea cu privire la desființarea Departamentului de Poliție.

Din anul 1918, Basarabia revine sub jurisdicția României, în teritoriu fiind aplicate deja reglementările juridice specifice pentru statul unitar român. Codul de procedură penală al României a fost adoptat în 1864. Prin Decretul-lege nr. 1730 din mai 1919, în Basarabia s-a extins Codul de procedură penală din 1864. Conform lui, primele cercetări (căutarea și descoperirea infractorului) erau efectuate de către ofițerii de poliție judiciară, Ministerul Public, jandarmi, judecători de instrucție, primari, notari și alți funcționari administrativi. Ei strâneau probele, iar activitatea lor se consensna într-un proces-verbal care era trimis procurorului.

Urmărirea penală aparținea Ministerului Public, care, pe baza primelor cercetări fie punea în mișcare acțiunea penală (printr-un rechizitoriu) și trimitea cauza direct în instanța de judecată, fie o trimitea judecătorului de instrucție pentru a strânge noi probe [15]. Procedura penală propriu-zisă, respectiv modul de exercitare a acțiunilor, se făcea în funcție de fazele prin care trecea, în general, o cauză penală. Când se afla despre comiterea unei infracțiuni, procedura înainte de judecată parcurgea trei faze: a) cercetările în vederea descoperirii infractorului (numită și faza polițienească); b) trimiterea infractorului în fața autorității competente pentru a se face cercetările convenite și c) adunarea probelor privitoare la comiterea infracțiunii. Cercetarea și descoperirea, urmărirea și instrucțiunea propriu-zise erau considerate cele trei faze care, împreună, constituiau primul act al procesului penal.

Instrucțiunea preparatorie se făcea de către un judecător al tribunalului, special desemnat (denumit judecătorul de instrucție), ce funcționa la fiecare tribunal. Legiuitorul a avut în vedere separarea instrucțiunii de urmărire, privită de doctrina timpului ca fiind o puternică garanție a libertății individuale. Aceleași rațiuni au determinat și separarea judecății de instrucțiunea preparatorie (Legea cu privire la organizarea judecătorească din 1890 și 1909). Instrucțiunea iarăși se împărțea în cercetare, urmărire și instrucțiune preparatorie propriu-zisă [16].

La 1 ianuarie 1937 a intrat în vigoare un nou Cod de procedură penală. Noul Cod a preluat numeroase dispoziții din cel anterior. Cât privește fazele procesului penal, acestea, conform noului Cod de procedură penală, erau instrucțiunea prealabilă și judecata propriu-zisă. Instrucțiunea prealabilă cuprindea: a) cercetarea (descoperirea infracțiunilor și a infractorilor). Era de competența poliției judiciare; b) urmărirea – realizarea promovării și exercitarea acțiunii penale și avea ca organ Ministerul Public; c) instrucțiunea, prin care se constata, dacă era cazul, ca inculpatul să fie trimis în judecată, a fost dată în competența judecătorului de instrucție [17].

Activitatea specială de investigații a cunoscut o dezvoltare fructuoasă în perioada existenței URSS. Una dintre structurile de bază ale Comisariatului Norodnic al Afacerilor Interne (NKVD) era miliția cri-

minală, structură care într-un mod deosebit combătea toate categoriile de infracțiuni. Structurile operativ-investigative au fost instituite în anul 1918 în baza Regulamentului cu privire la efectuarea cercetării penale de către organele miliției, adoptat de către Colegiul Comisariatului Norodnic al Afacerilor Interne. În acest Regulament se menționa despre instituirea secțiilor de cercetare penală în vederea menținerii ordinii revoluționare și pentru combaterea faptelor de caracter penal și a actelor de banditism prin folosirea metodelor secrete. Prin indicarea asupra metodelor secrete era efectuată delimitarea structurilor miliției criminale de activitatea procesual penală publică, înfăptuită de alte organe și persoane [18].

În anul 1919, ca urmare a generalizării primei experiențe de luptă cu infracționalitatea, a fost elaborată Instrucțiunea cu privire la urmărirea penală, ea fiind una dintre actele importante care a materilizat, din punct de vedere juridic, drepturile și obligațiile structurilor implicate în cercetarea infracțiunilor. În particular, ea a trasat în modul următor sarcinile lor, și anume: curmarea infracțiunilor în proces de pregătire, descoperirea infracțiunilor comise și combaterea celor depistate. Tot în conținutul acestui document era efectuată delimitarea dintre metodele secrete de investigare și cercetarea penală. În această perioadă, deja au fost tratate două linii de bază a structurilor milițienești: a) efectuarea cercetării penale în cazurile privind infracțiunile grave și de o complexitate avansată; b) asigurarea operativ-investigativă a cercetării faptelor infracționale. În același timp, era determinat rolul și locul structurilor operativ-investigative în sistemul organelor de justiție penală, precum și legătura acestora cu alte organe de ocrotire a normelor de drept.

Prima ședință interdepartamentală a Comisariatului Norodnic al Afacerilor Interne și Comisariatul Norodnic al Justiției s-a desfășurat la 30 ianuarie 1920, în cadrul acesteia fiind examinată, în mod aparte, chestiunea referitoare la raporturile bilaterale dintre organele de cercetare penală, aflate în custodia Comisariatului Norodnic al Justiției și organele operativ-investigative ale miliției, aflate sub jurisdicția Comisariatului Norodnic al Afacerilor Interne. Ca urmare a acestei întruniri, a fost luată hotărârea de a unifica aparatul de cercetare penală a Comisariatului Norodnic al Justiției cu secțiile operativ-investigative din cadrul Comisariatului Norodnic al Afacerilor Interne și de a institui în cadrul secțiilor operativ-investigative structuri de cercetare penală. În acest fel, structurile operativ-investigative au început a îndeplini sarcini care priveau prevenirea, combaterea și cercetarea infracțiunilor, înglobând, astfel, și activitatea specială de investigații, și cea de cercetare (urmărire) penală, ele urmând a fi realizate de către un singur organ – investigativ-operativ și de cercetare. Structurile de urmărire penală din cadrul organelor operativ-investigative au funcționat până în luna octombrie 1921, ele fiind lichitate prin Ordinul Șefului miliției centrale [19]. Situația comasării acestor două structuri diferite ale justiției penale pe durata perioadei ianuarie 1920 și octombrie 1921 poate fi explicată prin următoarele: a) lipsa normelor penale și procesual-penale codificate; b) politizarea profundă și excesivă a structurilor operativ-investigative; c) subdiviziunile operativ-investigative erau nu doar calitativ, ci și can-

titativ mai puternice și mai de nădejde în comparație cu Comisiile de anchetă, care nu făceau față volumului mare de lucru; d) sistemul justiției penale se afla, de o perioadă îndelungată de timp, în imposibilitate de a funcționa corespunzător din motivul lipsei eficienței în activitatea organelor de cercetare penală. Din acest considerent, s-a purces la universalizarea a două funcții din cadrul a două subsisteme [20].

După lichidarea structurilor de cercetare penală din componența subdiviziunilor operativ-investigative, acestea au fost concentrate în cadrul Comisariatului Norodnic al Justiției. În 1922, în vederea intensificării luptei cu infracționalitatea, structurile operativ-investigative au fost trecute în subordinea directă a Narcomului Afacerilor Interne. În același an, Comitetul Executiv Central a luat hotărârea de a aproba Regulamentul din 1922 privind Supravegherea exercitată de către organele procuraturii, primul act normativ destinat din Rusia special destinat reglementării organizării și activității organelor procuraturii.

La începutul anilor 30 ai secolului trecut, datorită completării miliției criminale cu noi cadre calificate, această structură reușește să-și fortifice și să-și perfecționeze activitatea. Dacă e să ne referim la evoluția istorică a legii procesual-penale, apoi observăm că posibilitatea efectuării măsurilor operative de investigații a fost prevăzută pentru prima dată în Codul de procedură penală al RSSFR din 1923 (art. 93), însă doar numai cu referire la verificarea scrisorilor anonime. Codul de procedură penală al RSSFR din 1923 a lărgit esențial împuternicirile procurorului privind controlul asupra organelor de cercetare penală, acordându-i mai multe competențe în coraport cu Regulamentul din 1922 privind Supravegherea exercitată de către organele procuraturii.

În afară de completarea competențelor procurorului în cadrul activității procesual penale, a continuat activitatea de materializare și fortificare a pozițiilor procuraturii în calitate de organ al puterii de stat. Ca de exemplu, în conformitate cu Hotărârea Comitetului Executiv Central al Sovietului Comisarilor Norodnici din 20 iunie 1933, a fost creată Procuratura URSS – în scopul consolidării legalității și protecției corespunzătoare a proprietății obștești de la atentatele din partea elementelor antisociale. Până în anul 1936, organele procuraturii și cele de cercetare penală se aflau în subordinea Narcomatelor de Justiție, însă în conformitate cu Hotărârea Comitetului Executiv Central Unional și a Sovietului Comisarilor Norodnici din 20 iulie 1936, acestea au fost scoase de sub jurisdicția Narcomatelor de Justiție și transmise în subordinea Procuraturii URSS. Odată cu trecerea organelor procuraturii din republicile unionale în subordinea nemijlocită a Procuraturii URSS, a fost atins obiectivul unității și centralizării organelor procuraturii pe întreg teritoriul URSS [21].

Constatăm și faptul că legislatorul pe întreaga durată a existenței și evoluției procesului penal a fost foarte prudent în latura admiterii activității operative de investigații în calitate de mijloc procesual independent de descoperire și cercetare a infracțiunilor. Posibilitatea efectuării măsurilor operative de investigații, atât în procesul descoperirii, cât și al cercetării infracțiunilor a fost prevăzută în Bazele Legislației procesual penale

a URSS și a Republicilor unionale din 1958 (art.29), unde se menționa expres că „asupra organelor de cercetare penală este pusă obligațiunea luării tuturor măsurilor necesare în vederea descoperirii infracțiunilor și a persoanelor care le-au comis”. Totodată, în art. 29 din Bazele Legislației procesual penale a URSS și a Republicilor unionale din 1958 nu a fost formulată clar posibilitatea organelor procuraturii pe segmentul luării de cunoștință de rezultatele măsurilor operativ-investigative, efectuate de către organele de cercetare penală. Acest moment nu era reglementat nici în conținutul Regulamentului cu privire la supravegherea exercitată de către procurori în URSS din 1955 [22].

După adoptarea Bazelor Legislației procesual penale a URSS și a Republicilor unionale la 25 decembrie 1958, în baza acestora, la 24 martie 1961, a fost adoptat Codul de procedură penală al RSSM. În art. 100 al acestui Cod se stipula că „Pe seama organelor de cercetare penală se pune luarea unor măsuri de investigație operativă, inclusiv folosirea imprimărilor video și sonore, filmării, fotografierii în scopul descoperirii indicilor infracțiunii și a persoanelor care au săvârșit-o, identificării datelor faptice, care pot fi folosite în calitate de probe în cauza penală după verificarea lor, în conformitate cu legislația de procedură penală. Organele de cercetare penală au de asemenea obligația de a lua toate măsurile necesare pentru prevenirea și curmarea infracțiunii” [23].

În perioadă anilor 60-70 ai secolului trecut, aplicarea mijloacelor tehnice speciale, precum și a rezultatelor obținute ca urmare a activității speciale de investigații erau secretizate la maximum. Mai mult decât atât, în anul 1963, Procurorul General al URSS a emis un spectru de ordine, care dădea indicații procurorilor și anchetatorilor penale de a nu se implica în activitatea organelor care efectuau activitatea operativă de investigații [24]. La 30 noiembrie 1979 este adoptată Legea cu privire la Procuratura URSS, care instituie supravegherea organelor procuraturii asupra executării legii de către organele de cercetare penală și anchetă penală preliminară. Astfel, activitatea structurilor operative, fiind un element al funcției statale de ocrotire a dreptului, era plasată sub competența organelor procuraturii în latura supravegherii asupra respectării legalității [25]. Procurorului îi era suficient doar de a se folosi la timp și pe deplin această posibilitate pentru a interveni în activitatea organelor operativ-investigative [26].

Primul și, de fapt, cel mai substanțial pas pe tărâmul reglementării activității operativ-investigative a fost făcut la 12 iunie 1990, când Sovietul Suprem al URSS a adoptat Legea cu privire la modificarea Bazelor Legislației procesual penale a URSS și a Republicilor unionale. Conform acestei legi, în art. 29 al Bazelor Legislației procesual penale a URSS și a Republicilor unionale au fost introduse modificări conform cărora asupra organelor de cercetare penală era plasată obligațiunea de a întreprinde măsuri operative de investigații în scopul descoperirii infracțiunilor și a persoanelor care le-au comis, de a depista datele faptice care pot fi folosite în calitate de probe în cauzele penale după verificarea lor în conformitate cu prevederile legii de procedură penală. Asupra organelor de cercetare penală mai era plasată și obligațiunea de efectuare a

măsurilor operative de investigații cu utilizarea înregistrării audio și video [27].

Prin aceeași lege, Bazele Legislației procesual penale a URSS și a Republicilor unionale au fost completate cu o normă nouă (art. 35.1), care prevedea posibilitatea interceptării și înregistrării convorbirilor telefonice. Norma vizată prevedea următoarele condiții ale efectuării acestei măsuri operativ-investigative: 1) ea se admitea doar în privința bănuțului, învinutului și a altor persoane care aveau atribuție la comiterea infracțiunii. Dacă apărea necesitatea de a intercepta și înregistra convorbirile altor participanți la proces, în particular a martorilor sau a părților vătămate, se cerea acordul lor în acest sens; 2) interceptarea și înregistrarea convorbirilor telefonice putea fi efectuată doar în cadrul unei cauze penale intentate. Pe durata verificării, premergătoare pornirii urmăririi penale, efectuarea acestei măsuri operativ-investigative nu se admitea; 3) interceptarea și înregistrarea convorbirilor se efectua în baza unei încheieri a instanței de judecată sau a unei ordonanțe a procurorului, în baza demersului organului de cercetare penală sau a anchetatorului, cu condiția prezenței temeiurilor suficiente de a considera că în urma interceptării și înregistrării vor fi obținute informații substanțiale pentru cercetarea cauzei penale; 4) interceptarea și înregistrarea convorbirilor putea fi efectuată pe o durată de 6 luni, indiferent de termenul de desfășurare a urmăririi penale, volumul învinuirii sau numărul de învinuiți în cadrul dosarului penal [28].

Este știut faptul că, până la mijlocul anilor 80 ai sec. trecut, convorbirile telefonice erau sub controlul strict al serviciilor speciale. Și în prezent nu mai este secret pentru nimeni că în structura fostului KGB al URSS exista direcția a 12-a, specializată în interceptarea convorbirilor telefonice și de altă natură.

Legea de procedură penală de atunci a pus în sarcina organelor de investigare obligația de a lua măsurile necesare de urmărire operativă și de anchetă, precum și alte măsuri prevăzute de lege pentru descoperirea infracțiunilor și a făptașilor (art. 118 și 119 CPP RSFSR). Însă legea nu reglementa caracterul măsurilor luate pentru îndeplinirea sarcinilor numite.

Peste puțin timp (1994), în Republica Moldova a fost adoptată Legea cu privire la activitatea operativă de investigație, nr. 45-XIII din 12.04.1994 (AOI), care a fost primul act normativ ce reglementa deschis activitatea secretă a serviciilor speciale. În acest act normativ, relativ mic ca volum, au fost concentrate câteva reguli unificate de bază, care determinau activitatea cotidiană, fără excepții, a organelor de stat investite cu dreptul de a efectua activitatea operativă de investigație. Caracterul sistematic și complex al Legii cu privire la AOI permitea perceperea ei în calitate de act normativ de drept ramural, cu statut de piatră de temelie, prin care departamentele trebuiau să-și verifice activitatea de aplicare a dreptului în latura detalierei regulilor ce țineau de organizarea și tactica desfășurării activității operative de investigație [29].

Astfel, **generalizând cele expuse**, evidențiem că după obținerea independenței de către Republica Moldova, s-au ivit posibilități reale pentru reglementarea normativă corespunzătoare a activității speciale de investigații. Drepturile și interesele legitime ale persoanei, recunoscute în calitate de valori supreme, solicitau

crearea unor mecanisme eficiente de inviolabilitate și de apărare de intervențiile în sfera vieții private. Toate acestea au avut drept efect reglementarea activității speciale de investigații prin prisma unui act normativ nou, – Legea Republicii Moldova privind activitatea specială de investigații, nr. 59 din 29.03.2012 [30].

Referințe:

1. Махмудов И.Т. *Теоретические основы и научно-практические проблемы прокурорского надзора за исполнением законов в оперативно-розыскной деятельности*/Дисс. ... канд.а юрид. наук. Москва, 2008, с. 18.
2. Aramă E., Coptileț V. *Istoria dreptului românesc*. Chișinău: Cartea Juridică, 2012, p. 10-11.
3. Cernea E., Molcuț E. *Istoria statului și dreptului românesc*. București: Casa de Editură și Presă „ȘANSA” SRL. 1996, p. 16.
4. Aramă E., Coptileț V. *Op.cit.*, p. 45.
5. Cernea E., Molcuț E. *Op.cit.*, p. 58.
6. *Ibidem*, p. 123.
7. Aramă E., Coptileț V. *Op. cit.*, 65-66.
8. *Istoria dreptului românesc*. În trei volume. Vol. II. Partea I. Coordonator Ioan Ceterchi. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România. 1984, p. 167-168; Aramă E., Coptileț V. *Op. cit.*, p. 96.
9. *Istoria dreptului românesc*. În trei volume. Vol. II. Partea I, p. 354.
10. Мулукаев Р. С., Полубинский В.И. Сказ о сыске. В: *Советская милиция*, 1990, №5, с. 44.
11. Aramă E., Coptileț V. *Op. cit.*, p. 130.
12. Елинский В.И. *Основы методологии теории оперативно-розыскной деятельности: Монография*. Издатель И.И. Шумилова. Москва, 2001, с. 31-32.
13. Aramă E., Coptileț V. *Op. cit.*, p. 192.
14. Елинский В.И. *Op. cit.*, с. 38.
15. Aramă E., Coptileț V. *Op. cit.*, p. 172-173.
16. *Istoria dreptului românesc*. În trei volume. Vol. II. Partea a II-a. Coordonator Ioan Ceterchi. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România. 1987, p. 195.
17. Aramă E., Coptileț V. *Op. cit.*, p. 215.
18. Хомколов В. П. Организация управления оперативно-розыскной деятельностью. Москва: Закон и право, 1999, с. 48-49.
19. Ломов В.С. Следственно-розыскная милиция РСФСР (1920-1921 гг.). В кн.: *История органов внутренних дел и борьба с преступностью // Труд в Высшей следственной школы*. Выпуск 11, Волгоград, 1976, с. 4.
20. Хомколов В.П. *Op. cit.*, с. 50-51.
21. Калдыбай У.М. *Прокурорский надзор за исполнением законов в уголовно-процессуальной деятельности органов предварительного расследования Кыргызстана*/Дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2005, с. 34.
22. Савицкий В.М. *Очерк теории прокурорского надзора в уголовном судопроизводстве. Монография*. Москва: Наука, 1975, с. 149.
23. *Veștile*, 1961, nr. 10.
24. Басков В.И., Коробейников Б.В. *Курс прокурорского надзора*. Москва: Зерцало, 2001, с. 170-171.
25. Гребельский Д.В. Правовая основа оперативно-розыскной деятельности советской милиции. В: *Социалистическая законность*. 1974, №3, с. 55.
26. Ковалев М.А. *Прокурорский надзор за обеспечением прав личности*. Москва, 1981, с. 82.
27. Басков В.И., Коробейников Б.В. *Курс прокурорского надзора*. Москва: Изд. Зерцало, 2001, с. 171-172.
28. Махмудов И.Т. *Op.cit.*, p. 27-28.
29. Dinu D. Apariția și evoluția interceptărilor. În: *Legea și viața*, octombrie 2009, p. 20.
30. *Monitorul Oficial al RM*, nr. 113-118/373 din 08.06.2012.

Recenzent:
Vitalie RUSU,
doctor în drept, conferențiar universitar

PREJUDICIUL – CONDIȚIE ESENȚIALĂ A RĂSPUNDERII CIVILE DELICTUALE ÎN MATERIA CONCURENȚEI NELOIALE

Diana CĂSTRAVET,
doctorand (ICJP al AȘM)

Răspunderea civilă este una din formele răspunderii juridice, ce rezidă în raportul obligațional în temeiul căruia cel care a păgubit altuia trebuie să repara prejudiciul cauzat victimei. Prezentul demers științific are ca fundament analiza prejudiciului ca condiție esențială a răspunderii civile delictuale din perspectiva concurenței neloiiale. Actele de concurență neloiială cauzează prejudicii, iar dreptul victimei acestuia de a i se repara paguba este unul incontestabil, or scopul răspunderii civile delictuale este de a repune păgubitul în situația anterioară săvârșirii faptei ilicite (în cazul nostru a actului neloiial).

Pe parcursul lucrării s-a definit noțiunea de prejudiciu, s-a efectuat analiza succintă a actelor de concurență neloiială (discreditarea concurenților, instigarea la rezilierea contractului, obținerea și/sau folosirea ilegală a secretului comercial, confuzia, deturnarea clientelei concurentului) – acte care sunt declanșatoare de prejudicii, încercându-se a evidenția prejudiciul adus unui competitor pentru fiecare act în parte.

Cuvinte-cheie: concurență neloiială; răspundere civilă; prejudiciu; discreditarea concurentului; instigarea la rezilierea contractului; divulgarea secretului comercial; confuzie; deturnarea clientelei concurentului.

* * *

Civil liability is a form of legal liability, residing in the existence of the report of obligations under which a person should repair the damage caused to the victim. This scientific approach is founded on the analysis of damages characteristic to unfair competition. Acts of unfair competition create different damages, and victim's right for reparation of its damage is indisputable, or civil liability's aim is to restore the situation before the unfair act.

During the research is defined the concept of damage, brief analysis of the acts of unfair competition - which triggers the damage, is highlighted the damage caused to a competitor for each act separately.

Keywords: unfair competition; damages; civil liability; discrediting the competitor; inducing termination of the contract; disclosure of trade secrets; confusion; misappropriation of clients.

Prerogativele apărării juridice a drepturilor membrilor unei societăți democratice derivă din existența unui sistem juridic eficient, precum și din modalitatea de aplicare a constrângerii statului în cazul în care normele juridice nu au fost respectate. Instituția răspunderii civile delictuale pentru actele de concurență neloiială are ca sursă fundamentală încălcarea obligațiilor de bună-credință și a uzanțelor comerciale oneste în procesul concurenței.

În ansamblu, răspunderea juridică se definește ca fiind forma răspunderii sociale stabilită de stat ca urmare a încălcării normelor de drept printr-un fapt ilicit, care determină obligația de a suporta consecințe corespunzătoare de către cel vinovat, inclusiv prin utilizarea forței de constrângere a statului în scopul restabilirii ordinii de drept lezate [1].

Regimul juridic al răspunderii civile delictuale constituie regula în materia răspunderii juridice civile, în timp ce regimul juridic al răspunderii contractuale are un caracter special, derogatoriu [2].

Răspunderea civilă delictuală, ca formă a răspunderii civile, derivă din obligația fiecărei persoane de a nu prejudicia o altă persoană și intervine atunci când un subiect de drept cauzează alteia un prejudiciu prin fapta sa ilicită, fără ca între aceștia să fie încheiat un contract, acord.

Dintr-o altă perspectivă, răspunderea delictuală este o sancțiune civilă, cu caracter reparator, fără a fi în același timp o pedeapsă [3]. Principiile și regulile răspunderii civile delictuale sunt aplicabile în toate situațiile în care unei persoane i s-a cauzat un prejudiciu printr-o faptă ilicită extracontractuală.

Răspunderea civilă delictuală în domeniul concurenței este o sferă pe cât de interesantă, pe atât de deosebită prin prisma multitudinii aplicării și novației privind estimarea unui eventual prejudiciu cauzat de actele neloiiale. Mai mult ca atât, dificultățile ce apar privind răspunderea civilă delictuală care are la bază o faptă ilicită, se perpetuă, în primul rând, din lipsa clarității și exactității pe care ar oferi-o un contract spre exemplu.

Pentru a putea aplica regulile răspunderii civile delictuale, indispensabile sunt întrunirea a câtorva condiții: fapta ilicită, prejudiciul, legătura de cauzalitate dintre faptă și prejudiciu, vinovăția. Doar existența condițiilor menționate *supra*, caracteristice inclusiv răspunderii civile contractuale permit existența răspunderii civile delictuale. Aceste condiții sunt caracteristice și răspunderii civile delictuale în materia concurenței. O condiție suplimentară considerăm că o reprezintă existența unui raport de concurență, or, aplicarea răspunderii civile delictuale în materia concurenței nu poate avea loc decât în cadrul raporturilor juridice bazate pe rivalitate, între subiecții economici concurenți.

Obiectul prezentului demers științific reprezintă – prejudiciul – consecințele apărute ca urmare a faptei ilicite/neloiale.

Prejudiciul reprezintă una din condițiile esențiale pentru survenirea răspunderii civile delictuale. În general, prejudiciul în literatura de specialitate este abordat ca fiind „*rezultatul faptei ilicite, efectul, consecința care decurge din săvârșirea ei sau din conduita avută*” [4].

Potrivit art.14 alin.(2) din Codul civil al Republicii Moldova [5], se consideră prejudiciu cheltuielile pe care persoana lezată într-un drept al ei le-a suportat sau urmează să le suporte la restabilirea dreptului încălcat, pierderea sau deteriorarea bunurilor sale (prejudiciu efectiv), precum și beneficiul neobținut prin încălcarea dreptului (venitul ratat).

Codul civil stabilește expres care sunt componentele prejudiciului: prejudiciul efectiv – adică cuantumul pagubelor rezultate în urma faptei ilicite și venitul ratat – venitul care, în mod obișnuit, l-ar fi putut obține persoana, dacă nu ar fi intervenit fapta ilicită. Astfel, venitul ratat conform art.610 alin.(2) CC RM se consideră venitul care ar fi fost posibil în condițiile unui comportament normal din partea autorului prejudiciului în împrejurări normale.

Prejudiciul este un element constitutiv al răspunderii civile, fără prejudiciu nu există răspundere civilă [6].

Precum se știe, prin despăgubire se înțelege aducerea părții prejudiciate în situația în care ar fi fost, dacă nu exista nicio încălcare. Prin urmare, despăgubirea nu include doar repararea prejudiciului aferent pierderii efective suferite (*damnum emergens*), ci și a celui aferent pierderii de profit (*lucrum cessans*) și plata dobânzilor [7].

Într-un caz specific, punctul de pornire pentru a stabili dacă încălcarea a produs într-adevăr un prejudiciu părâtului și, în caz afirmativ, pentru a stabili cuantumul acestui prejudiciu, depinde de specificitățile cazului dat și de probele de care dispune instanța (inclusiv deciziile autorităților în materie de concurență). Încălcarea (pretinsă) concretă din speță și modul în care ar putea afecta o anumită piață sunt cele două elemente de la care se pornește în stabilirea cuantumului prejudiciului cauzat prin încălcare [8]. Astfel, nu există un indice unic ce ar demonstra valoarea prejudiciului, ci doar o evaluare eficientă ce are la bază unele considerente și aprecieri.

Prejudiciul, în cazul faptelor de concurență neloială, presupune totalitatea pagubelor, rezultatelor dăunătoare comise de un subiect economic ca urmare a săvârșirii acestor acte: discreditarea concurenților, instigarea la rezilierea contractului cu concurentul, obținerea și/sau folosirea ilegală a secretului comercial, deturnarea clientelei concurentului, confuzia. Respectivele acte sunt reglementate de Legea concurenței nr.183 din 11.07.2012 [9] (în continuare – Legea nr.183/2012).

Cu privire la prejudiciul în cazul faptelor anticoncurențiale, în general, și cu privire la actele neloiale, în mod special, remarcăm că există câteva nuanțe determinate de specificul domeniului concurenței, în mod deosebit generate de faptele neloiale ce cauzează prejudicii precum și ale subiecților implicați în raportul juridic concurențial.

Un prim aspect se referă la părțile implicate în actul concurențial, pe de o parte, sunt operatorii economici, iar pe de cealaltă parte, sunt consumatorii, clienții acestora. Pentru operatorii economici este caracteristic faptul că aceștia urmăresc un interes economic – exprimat prin obținerea profitului, pe când consumatorii ur-

măresc satisfacerea necesităților personale. Este adevărat că un consumator nu este încadrat, în legislație, în categoria entităților generatoare de profit, dar trebuie avut în vedere că este vorba de o legislație menită să protejeze acești consumatori, considerați, de regulă, mai puțin pregătiți în interacțiunea lor cu operatorii economici. Ar fi incorect și până la urmă contra scopului urmărit de acțiunile în răspundere civilă delictuală ca un consumator victimă a unui fapt delictual să nu poată pretinde paguba suferită, de exemplu printr-o folosire mai eficientă a resurselor sale financiare [10].

Referindu-se la prejudiciul concurențial prof. dr. Emilia Mihai propune analiza acestuia din două perspective: din perspectiva diversității și din perspectiva unității sale fundamentale [11]. Astfel, diversitatea prejudiciului implicând următoarele: diversitatea surselor, a formelor de manifestare, a consecințelor sale.

Potrivit autorului sus-menționat, „datorită multiplicității și diversității surselor prejudiciului acesta este imposibil de inventariat, totuși, se poate distinge între actele negative și cele pozitive” [12]. În cadrul primei categorii se includ actele care au ca obiect dezorganizarea întreprinderii rivale, denigrarea, pe când actele pozitive cuprind, în general, acțiunile prin care un comerciant urmărește fie să fie asimilat cu concurentul său, prin crearea unei confuzii, fie prin apariția așa-numitei rețetări parazitare.

Diversitatea formelor de manifestare a prejudiciului reprezintă modalitățile de transpunere în realitate a prejudiciului. Luată în ansamblu toate actele de concurență neloială generează două mari efecte-prejudicii:

– Deturnarea clientelei – această categorie de prejudiciu decurge din scopul concurenței comerciale: de acaparare, menținere și extindere prin mijloace oneste a clientelei. Deturnarea clientelei concurentului este reglementată separat ca act de concurență neloială în art.18 al Legii nr.183/2012, consemnăm însă faptul că deturnarea clientelei poate fi o consecință și a altor acte de concurență neloială, precum ar fi discreditarea concurenților. Deci deturnarea clientelei concurentului poate avea două abordări: deturnarea clientelei ca act independent de concurență neloială și ca efect, prejudiciu al exercitării altor acte de concurență neloială.

Prejudiciul exprimat prin deturnarea clientelei este un prejudiciu clasic, caracteristic materiei concurenței.

– Uzurparea unei valori economice – această categorie de prejudiciu afectează notorietatea întreprinderii victimă. Notorietatea este rezultatul unei munci prodigioase precum și a investițiilor, care poate fi evaluată economic. Deci încălcarea uzanțelor oneste în domeniul concurenței cauzează uzurparea notorietății privită va bun incorporeal, dar care poate avea o estimare pecuniară. Prin atentarea la notorietatea pe care o deține o anumită companie pe piață, se urmărește profitarea de eforturile depuse de aceasta pentru a ajunge la nivelul respectiv de apreciere și recunoaștere pe care o are compania în fața publicului. Astfel este inadmisibil ca prin faptele neloiale un subiect de drept să profite de munca,

diligența profesională a unui concurent ca să creeze un nume notoriu pentru întreprinderea sa.

Privitor la prestigiu, reputație ca bun incorporeal, doctrina conchide următoarele: „reputația legată de o întreprindere, de produsele pe care le fabrică, face parte din categoria bunurilor ei imateriale. Respectarea intereselor legate de menținerea și întărirea acestui *good will* este mai greu de apărut și de impus decât protecția drepturilor asupra lucrurilor incorporale” [13]. Ne raliem la opinia potrivit căreia reputația unui subiect economic este un bun incorporeal, pentru care acesta a depus toată diligența profesională necesară, care trebuie să beneficieze de recunoaștere și respectarea drepturilor asupra acestuia.

Diversitatea consecințelor prejudiciului. Diversitatea urmărilor prejudiciului presupune formele de manifestare ale prejudiciului: material sau moral. Dificultatea aprecierii prejudiciului diferă de la caz la caz. Instanța urmând să țină cont de întinderea, durata acestuia, afectarea capacității de concurență, efectele faptei ilicite asupra clientelei. Prejudiciul moral decurge din știrbirea imaginii comerciantului și reducerea încrederii clienților în produsele/serviciile întreprinderii. În domeniul concurenței, victima poate solicita repararea prejudiciului material și moral, important este să aducă probe care îi fac pretențiile întemeiate.

Unitatea prejudiciului concurențial. În pofida multitudinii surselor și modalităților de manifestare, prejudiciul concurențial are o unitate fundamentală, iar temeiul său juridic este răspunderea civilă delictuală.

Orice abatere a comercianților de la rectitudinea comportamentului, dictată de normele de loialitate, se traduce printr-o tulburare, printr-o dezordine comercială, care alterează normalitatea jocului concurenței [14]. Acțiunile concurentului care contravin uzanțelor oneste în afaceri, periclitează nu doar buna desfășurare a activității economice, ci și interesele consumatorilor, precum și împiedică instaurarea și menținerea unei concurențe vitale, eficiente. Această tulburare comercială este generatoare de prejudicii. Prejudiciul urmează a fi dovedit de partea care îl invocă. Totuși specific domeniului concurenței este imposibilitatea estimării unui eventual prejudiciu, or prejudiciului concurențial îi este caracteristic faptul că, de cele mai multe ori, acesta nu produce un prejudiciu imediat, iar efectele actului neloyal apar în timp. Într-o asemenea situație, se pune în discuție posibilitatea estimării unui prejudiciu viitor, potențial, spre exemplu în cazul afectării capacității de concurență, prejudiciul adus imaginii întreprinderii.

Faptele de concurență neloyală, care inerent sunt generatoare de prejudicii, din perspectiva Legii nr.183/2012 sunt următoarele:

– **Discreditarea concurenților**

Discreditarea concurenților presupune acțiunea de a răspândi informații care plasează concurentul într-o lumină nefavorabilă ce îi poate știrbi reputația.

În art. 15 al Legii nr.183/2012, discreditația este definită ca fiind: defăimarea sau punerea în pericol a reputației sau credibilității concurenților prin:

a) răspândirea de către o întreprindere a informațiilor false despre activitatea sa, despre produsele sale,

menite să îi creeze o situație favorabilă în raport cu unii concurenți;

b) răspândirea de către o întreprindere a unor afirmații false despre activitatea unui concurent sau despre produsele acestuia, afirmații ce dăunează activității concurentului.

Specificăm faptul că în literatura și legislația română se operează cu termenul de *denigrare* și nu de *discreditație*. Potrivit *Dicționarului explicativ al limbii române*, a denigra este: „acțiunea de a denigra și rezultatul ei, ponegrire, defăimare, discreditație”. Mai mult, linia de demarcație dintre noțiunea de „denigrare” și „discreditație”, deduce că denigrarea este o noțiune mai largă decât discreditația, prima cuprinzând-o pe cea din urmă. În acest sens, ar fi oportun de utilizat în Legea nr.183/2012 termenul de „denigrare” și nu de „discreditație”, or noțiunea de denigrare este mai largă și cuprinde atât pe cea de discreditație, cât și de defăimare.

Referindu-ne la prejudiciul cauzat de discreditația concurenților, scoatem în evidență faptul că este extrem de dificil de a cuantifica cu exactitate volumul prejudiciului adus victimei actului neloyal. În primul rând, prejudiciul cauzat se manifestă prin punerea în pericol, știrbirea reputației sau credibilității concurenților. O modalitate certă de apreciere a nivelului de afectare a imaginii concurentului, practic, este imposibilă. Sancțiunea de 0,5% din cifra de afaceri realizată de întreprinderea în cauză în anul anterior sancționării, consacrată de legiuitor [15] pentru toate actele de concurență neloyală poate fi uneori inechitabilă, or, pentru un subiect economic o reputație ireproșabilă este un efort imens depus pe parcursul activității profesionale, iar punerea în pericol a credibilității concurentului, față de clientul său, este incomensurabilă. Mai mult ca atât, pe lângă prejudiciul material, victima poate cere și prejudiciul moral. Referitor la prejudiciul moral, apar dezbateri controversate privind dreptul persoanei juridice (în cazul în care comerciantul este persoană juridică) de a cere daune morale, poate o entitate solicita compensarea prejudiciului moral, care nu e altceva decât totalitatea suferințelor psihice apărute ca urmare a încălcării drepturilor personale nepatrimoniale? Conchidem că știrbirea reputației presupune pe lângă cauzarea de pagube materiale și pagube morale determinate de diminuarea imaginii ireproșabile a comerciantului pe piață, de pierderea clienților fideli, astfel devine imperioasă despăgubirea prejudiciului moral atât în cazul persoanelor fizice, cât și al celor juridice, în cazul în care acesta este probat.

În cauza Moldasig „S.A., C.I.A. „Asito” S.A., C.A. „Victoria Asigurări” S.A. și C.A. „Klassika Asigurări” S.A. cu privire la presupusele acțiuni anticoncurențiale din partea „Moldasig” S.A., C.I.A. „Asito” S.A., C.A. „Victoria Asigurări” S.A. și C.A. „Klassika Asigurări” S.A. manifestate prin adoptarea Hotărârii Biroului Național al Asigurătorilor de Autovehicule de a exclude C.A. „Grawe Carat Asigurări” S.A. din componența membrilor cu drepturi depline a Biroului Național al Asigurătorilor de Autovehicule, cu retragerea autorizației de a elibera certificate internaționale de asigurare Carte Verde (la plângerea C.A. „Grawe Carat Asigurări”

S.A.). În cadrul investigației s-a stabilit că excluderea C.A. „Grawe Carat Asigurări” S.A. de pe piața „Carte Verde” a avut loc ca urmare a răspândirii informațiilor false de către „Asito” S.A., „Donaris-Group” S.A., „Klassika Asigurări” S.A., „Moldasig” S.A., „Victoria Asigurări” S.A. cu privire la activitatea „Grawe Carat Asigurări” S.A. Plenul Consiliului Concurenței a constatat comiterea încălcării art.15 lit.b) din Legea concurenței nr.183 din 11.07.2012 de către companiile de asigurări „Asito” S.A., „Donaris-Group” S.A., „Klassika Asigurări” S.A., „Moldasig” S.A., „Victoria Asigurări” S.A. și a aplicat amenzi companiilor de asigurări: „Asito” S.A. – 385,8 mii lei, „Moldasig” S.A. – 686,7 mii lei, „Donaris-Group” S.A. – 201,8 mii lei, „Klassika Asigurări” S.A. – 71,7 mii lei, „Victoria Asigurări” S.A. – 69,7 mii lei. Decizia Plenumului Consiliului Concurenței se află în examinare în instanța de judecată, ca urmare a atacării acesteia în instanța de judecată de către companiile de asigurări [16].¹⁶

– Instigare la rezilierea contractului cu concurentul

Instigare la rezilierea contractului cu concurentul constituie acțiunea de determinare, convingere a concurentului pentru rezilierea contractului cu concurentul, prin oferirea de diverse recompense materiale, compensații sau alte avantaje patrimoniale. Instigare la rezilierea contractului cu concurentul cauzează prejudicii atât concurentului cu care se dorește rezilierea și, implicit, cu care aceasta are loc, precum și clientului care fiind indus în eroare desființează contractul. Subliniem că calificării unei acțiuni ca instigare la rezilierea contractului cu concurentul este de esență ca aceasta să se fi realizat „prin acordarea sau oferirea, mijlocit sau nemijlocit, de recompense materiale, compensații sau de alte avantaje întreprinderii parte a contractului” [17]. Prejudiciul în cazul acestui act neloial constituie pierderea clientelei determinată de influența intenționată a unui subiect ce nu este parte a raportului juridic încheiat între operatorul economic concurent și clientului său. Instigare la rezilierea contractului cu concurentul are ca scop determinarea încheierii unui alt contract cu autorul prezentului procedeu de concurență neloială, situație ce atestă o gravă deviere de la existența unei competiții sănătoase și a relațiilor comerciale bazate pe bună-credință. De asemenea, instigare la rezilierea contractului cu concurentul încalcă orice regulă de desfășurare a activității de antreprenariat potrivit normelor eticii în domeniu și creează un dezechilibru major în ceea ce privește securitatea raporturilor juridice.

– Obținerea și/sau folosirea ilegală a secretului comercial

Potrivit art.17 al Legii nr.183/2012: se interzice obținerea și/sau folosirea de către o întreprindere a informațiilor ce constituie secret comercial al concurentului, fără consimțământul lui, dacă acestea au adus sau pot aduce atingere intereselor legitime ale concurentului.

Potrivit art.1 al Legii nr. 171 din 06.07.1994 cu privire la secretul comercial [18], prin secret comercial se înțeleg informațiile ce nu constituie secret de stat, care țin de producție, tehnologie, administrare, de activita-

tea financiară și de altă activitate a agentului economic, a căror divulgare (transmitere, scurgere) poate să aducă atingere intereselor.

Acordul TRIPS al Organizației Mondiale a Comerțului [19] conține câteva condiții pentru ca o informație să fie calificată drept secret comercial: caracterul secret al acesteia, informația să aibă o valoare comercială, deținătorul legitim trebuie să fi luat măsuri rezonabile pentru a asigura confidențialitatea secretului comercial.

Totuși, subliniem faptul că Convenția de la Paris nu conține reglementări privind interdicția divulgării secretului comercial, în pofda acestui fapt, utilizarea informațiilor ce constituie secret comercial reprezintă indubitabil un act contrar uzanțelor oneste în afaceri.

Art.80 alin.(2) din Legea nr.183/2012 reglementează faptul că la cererea deținătorului legitim al secretului comercial, instanța poate dispune măsuri de interzicere a exploatării industriale și/sau comerciale a produselor rezultate din însușirea ilicită a secretului comercial sau distrugerea acestor produse. Interdicția încetează atunci când informația protejată a devenit publică.

Notăm faptul că potrivit prevederilor Codului muncii, între salariat și angajator în cadrul contractului individual de muncă poate fi introdusă o clauză de confidențialitate. Clauza de confidențialitate prin care „pe toată durata contractului individual de muncă și timp de cel mult 2 ani după încetarea acestuia, să nu divulge date sau informații de care au luat cunoștință în perioada executării contractului individual de muncă, în condițiile stabilite de regulamentul intern al unității, de contractul colectiv sau de cel individual de muncă. Nerespectarea clauzei de confidențialitate atrage obligarea părții vinovate la repararea prejudiciului cauzat” [20].

Specificăm faptul că pe lângă obligația de a păstra confidențialitatea, din norma enunțată anterior se desprinde și clauza de neconcurență. Clauza de neconcurență reprezintă obligația salariatului de a se abține de la divulgarea informațiilor către concurenți, obținute în virtutea funcției pe care o deține, a secretului comercial, obligație valabilă atât pe perioada contractului individual de muncă, cât și după încetarea acestuia. Necesitatea existenței clauzei de neconcurență își are sorginea în faptul că angajatorul trebuie protejat de eventualele prejudicii aduse societății sale de fostul angajat, or un angajator care își dorește o ascensiune pe plan profesional, trebuie să fie protejat de faptul divulgării unor date de importanță majoră despre activitatea sa.

Deturnarea clientelei concurentului. Anterior a fost analizată deturnarea clientelei concurentului ca prejudiciu caracteristic majorității actelor de concurență neloială. În cele ce urmează, vom efectua studiul acesteia ca act de concurență neloială separat.

În conformitate cu art.18 al Legii 183/2012, este interzisă deturnarea clientelei concurentului realizată de întreprindere prin inducerea în eroare a consumatorului cu privire la natura, modul și locul de fabricare, la caracteristicile principale, inclusiv utilizarea, cantitatea produselor, prețul sau modul de calculare a prețului produsului.

Potrivit Raportului Anual pentru anul 2015, realizat de Consiliul Concurenței din România, se menționează că pentru invocarea acțiunii de concurență neloială sub forma deturnării clientelei concurentului, realizată de foștii angajați în virtutea cunoștințelor ce le posedă, este necesar a prezenta probe concludente „din care să rezulte nu doar deturnarea clientelei ca situație de fapt, dar și legătura de cauzalitate dintre acțiunea în sine și folosirea unor secrete comerciale, pentru care au fost luate măsuri de protecție și a căror dezvăluire poate dăuna intereselor respectivei întreprinderi” [21].

Pentru a estima un prejudiciu cauzat de deturnarea clientelei concurentului, este necesar a dovedi existența unei clientele personale, că anume această clientelă a dus la o scădere a veniturilor obținute de concurent și a legăturii de cauzalitate dintre afectarea clientelei și micșorarea cifrei de afaceri. Estimarea prejudiciului în acest caz este cu atât mai dificilă, cu cât deturnarea clientelei concurentului nu produce efecte imediate. De asemenea, urmează a se ține cont de gradul de afectare a imaginii întreprinderii pe piața produselor/serviciilor respective și diminuarea încrederii clienților/consumatorilor. Din acest motiv, este greu de demonstrat cu precizie și exactitate care corespunde îndeaproape situației reale a cuantumului daunelor cauzate prin practicile neonestе. Rămâne la discreția instanței de judecată, care în funcție de speța cauzei, principiul legalității și necesității conformării uzanțelor oneste și loiale în afaceri, va evalua prejudiciul.

– Confuzia

Confuzia este actul de concurență neloială, care constă în disimularea credibilă a propriei activități de piață a autorului sub aparența semnelor distinctive ale concurentului lezat sau ale unui colectiv de concurenți [22].

O definiție similară a imitației întâlnim în literatura franceză, prin care confuzia constituie folosirea reputației concurentului pentru a crea similitudini între marfa sa și a concurentului, precum și atragerea clientelei de partea sa [23].

Astfel, prin confuzie se înțelege actul de concurență neloială care constă în utilizarea credibilă a propriei activități a autorului confuziei, sub aparența semnelor distinctive ale comerciantului lezat sau al unui grup de persoane. Efectele confuziei se răsfrâng asupra consumatorilor, aceștia în mod eronat asociind o anumită marcă cu un anumit produs sau producător și viceversa, iar un astfel de efect trebuie evitat, or, unul din scopurile economiei de piață este crearea unui mediu concurențial sănătos bazat pe bună-credință și loialitate.

În speța „prin copierea ambalajului țigărilor cu inscripția „American Legend” pe imaginea unui vultur, produse de compania „Karelia Tobacco Company” și plasarea produsului respectiv pe piață, se comit acțiuni de concurență neloială contrare reglementărilor art.18, art.19 alin.(1) lit.a) și lit.b) ale Legii Concurenței nr.183 din 11 iulie 2012. Unica diferență, dintre ambalajul articolelor de tutungerie ale producătorului „Karelia Tobacco Company” și cel al producătorului „IMPERIAL UNIT” S.R.L., este inscripția fabricat de “Karelia Tobacco Company” și

respectiv fabricat de „IMPERIAL UNIT” S.R.L. Consiliul concurenței a constatat actul de concurență neloială prevăzut la art.19 al Legii concurenței nr.183 din 11 iulie 2012. În conformitate cu art.77 al Legii concurenței nr.183 din 11 iulie 2012 sancțiunea aplicată pentru comiterea faptelor de concurență neloială va constitui o amendă în mărime de până la 0,5% din cifra totală de afaceri realizată de întreprinderea „IMPERIAL UNIT” S.R.L., în anul anterior sancționării” [24].

Pentru ca întrebuintarea unei mărci în scop de a crea confuzie să fie un act de concurență neloială, trebuie să întrunească o serie de condiții:

1. Marca concurența să fie protejată;
2. Întrebuintarea unei mărci de natură a crea confuzie să provină de la un concurent;
3. Modul de folosire a mărcii să fie de natură a produce în mintea consumatorului o confuzie între cei doi comercianți și produsele acestora;
4. Fapta să fi fost comisă cu intenție.

Într-o altă cauză din practica judiciară a Curții Supreme de Justiție, „Eticheta și ambalajul țigărilor „ASTRA” produse de SRL „Inter-Tabac” este o imitație identică cu eticheta și ambalajul țigărilor „ASTRU” produse de SA „Tutun-CTC”. Desemnările vizuale ale pachetelor de țigări produse de SRL „Inter-Tabac”, creează o confuzie în viziunea consumatorilor în privința produsului. Lipsa de diferențiere exprimată prin reproducerea fidelă a liniei contururilor, așezării în pagină, gama de culori care este folosită la reproducere (culorile alb, roșu și cafeniu-închis), confirmă similitudinea acestor reprezentări până la gradul de confuzie pentru consumatori. Solicită SA „Tutun-CTC”, stabilirea faptului de concurență neloială prin folosirea neautorizată a mărcii comerciale combinate „ASTRA” și crearea confuziei prin producerea țigaretelor de către SRL „Inter-Tabac”. A interzice SRL „Inter-Tabac” fabricarea produselor din tutun cu utilizarea mărcii comerciale combinate „ASTRA”. Obligarea SRL „Inter-Tabac” să achite despăgubiri în mărime de 10% din costul fiecărui lot fabricat la prețul de comercializare. Prin urmare, se constată că acțiunile SRL „Inter-Tabac”, duc la crearea unei confuzii în rândul consumatorilor produselor menționate, care la achiziționarea produselor identice marcate de produsele aflate în conflict, le va putea atribui aceleași proveniență și/sau producător, asociind la prima vedere produsul cu care a fost familiarizat inițial. Respectiv acțiunile SRL „Inter-Tabac” în raport cu SA „Tutun-CTC” constituie acte de concurență neloială [25]. Consemnăm faptul că pe lângă evidențierea actului de concurență neloială, este necesar a proba existența acestuia, precum și faptul că anume acest act de concurență neloială a cauzat prejudiciul solicitat.

Confuzia, privită prin prisma consumatorilor, creează grave urmări privind încrederea consumatorului fidel pentru o anumită marcă, produs sau serviciu. Abuzul unei companii de notorietatea pe care o deține un produs, societate comercială, serviciu, pe un anumit segment de piață reprezintă o ingerință majoră în derularea pașnică și legală a activității de antreprenariat. Uzul de recunoașterea unui produs și fidelitatea

consumatorilor creează prejudicii la nivelul reputației profesionale a concurentului abuzat, creează pierderi în vânzări și diminuează posibilitatea creșterii economice a subiectului vizat.

Astfel, în cazul „TEVA Pharmaceutical Works Private Limited Company” Ungaria vs „Metatron” S.A. cu privire la presupusele acțiuni anticoncurențiale ale întreprinderii „Metatron” S.A., manifestate prin înregistrarea mărcii „NITIFOR/НИТИФОР” în clasa a 5-a de produse, conform Clasificării de la Nisa (produse farmaceutice) și comercializarea pe teritoriul Republicii Moldova a produselor farmaceutice sub marca respectivă, generând astfel riscul de confuzie cu marca comercială „НИТТУФОР/НИТТИФОР” a Companiei „Teva Pharmaceutical Works Private Limited Company” Ungaria. În urma investigației desfășurate, Plenul Consiliului Concurenței a constatat încălcarea prevederilor art.8 alin.(1) al Legii nr.1103-XIV din 30.06.2000 cu privire la protecția concurenței de către „Metatron” S.A. manifestată prin realizarea acțiunilor de concurență neloială, în detrimentul Companiei „Teva Pharmaceutical Works Private Limited Company” Ungaria [26].

Potrivit art. 77 al Legii 183/2012, „comiterea faptelor de concurență neloială interzise la art. 15-19 din prezenta lege se sancționează de Consiliul Concurenței cu amendă în mărime de până la 0,5% din cifra totală de afaceri realizată de întreprinderea în cauză în anul anterior sancționării. Prejudiciul produs ca rezultat al acțiunilor constatate drept concurență neloială urmează a fi reparat, în conformitate cu prevederile Codului civil, de întreprinderea care l-a cauzat”.

În conformitate cu această reglementare, reiese faptul că victima are dreptul de a se adresa Consiliului Concurenței pentru a interzice continuarea actului neloial și pentru a sancționa autorul actului neonest. Pentru repararea prejudiciului cauzat, victima are dreptul să se adreseze în instanța de judecată respectând prevederile Codului de procedură civilă și Codului civil. Acțiunea depusă de victima actului de concurență neloială pentru repararea prejudiciului cauzat este denumită „acțiune în concurență neloială”.

Este de menționat că o condiție prealabilă a acțiunii în concurență neloială este că actul care generează răspunderea să fie un act de concurență, un act săvârșit în cadrul unui raport de concurență. Acest lucru înseamnă că părțile trebuie să fie comercianți, să se adreseze aceleiași clientele sau domeniul lor de activitate să fie identic sau similar. În acest sens, potrivit art.80 alin. (5) al Legii nr.183/2012 „Dreptul la acțiune în concurență neloială aparține persoanelor fizice și juridice care practică activitate de întreprinzător, cu condiția ca între acestea și autorul faptei să existe un raport de concurență, adică să exercite un gen de activitate identic sau similar”. Existența acestei norme este una plauzibilă, aceasta oferind participanților la raportul juridic de concurență garanție și siguranța reparării prejudiciului cauzat.

De asemenea, legiuitorul instituie regula generală a răspunderii pentru acțiuni de concurență neloială stipulând că: instanța va obliga persoana care săvârșește o acțiune de concurență neloială să înceteze acțiunea

sau să înlăture consecințele, să restituie documentele confidențiale însușite în mod ilicit de la deținătorul lor legitim și, după caz, să plătească despăgubiri pentru daunele pricinuite, conform legislației în vigoare [27].

Iar persoanele care au creat împreună prejudiciul răspund solidar pentru actele sau faptele de concurență neloială săvârșite.

Prejudiciul constă în îndepărtarea sau pierderea clientelei și, în consecință, scăderea vânzărilor și, implicit, a cifrei de afaceri. Ținând cont că în cazul concurenței neloiale, prejudiciul este greu de evaluat, în unele cazuri instanțele admit că este suficient un prejudiciu eventual.

Calcularea exactă a prejudiciului produs prin faptele ilicite este, alături de demonstrarea legăturii de cauzalitate dintre acesta și fapta delictuală, una dintre cele mai dificile etape în cauzele care privesc despăgubirea victimelor faptelor anticoncurențiale. Calcularea cu precizie a prejudiciului este, desigur, o problemă frecvent întâlnită în orice caz de răspundere civilă delictuală. Lipsa unor criterii legale privind evaluarea prejudiciului îngreunează și mai mult activitatea instanței competente lăsând loc impreciziei și ambiguității.

La nivelul Uniunii Europene, concurența neloială este reglementată prin Directiva 2005/29/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 11 mai 2005 privind practicile comerciale neloiale ale întreprinderilor de pe piața internă față de consumatori [28]. Directiva definește practicile comerciale interzise în Uniunea Europeană (UE). De asemenea, Directiva protejează interesele economice ale consumatorilor înaintea, în timpul și ulterior desfășurării unei tranzacții comerciale. Practicile comerciale neloiale reglementate de Directiva 2005/29/CE sunt practici care: nu respectă cerințele diligenței profesionale, sunt de natură să denatureze în mod semnificativ comportamentul economic al consumatorului mediu.

De asemenea, despăgubirea în materia concurenței este obiect al Directivei 2014/104/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 noiembrie 2014 privind anumite norme care guvernează acțiunile în despăgubire în temeiul dreptului intern în cazul încălcărilor dispozițiilor legislației în materie de concurență a statelor membre și a Uniunii Europene [29].

Imperativitatea Directivei 2014/104/UE are ca premisă scopul său de bază potrivit căruia, indiferent dacă este o persoană fizică, inclusiv consumatori și întreprinderi, sau o autoritate publică – orice persoană are dreptul să introducă o acțiune în despăgubire înaintea instanțelor naționale pentru un prejudiciu care i-a fost cauzat de o încălcare a dispozițiilor în domeniul concurenței. Iar în conformitate cu jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene (Curtea de Justiție), orice persoană poate solicita despăgubiri pentru prejudiciul suferit în cazul în care există o relație de cauzalitate între prejudiciul respectiv și o încălcare a legislației în materie de concurență.

Comisia Europeană a emis în anul 2013, după o lungă perioadă de studii și analize, un îndrumar în ceea ce privește evaluarea de către părțile la o acțiune în pretenții pentru daune provocate de fapte anticoncurențiale și de către instanțele judecătorești

competente, a cuantumului acestor daune. Este vorba de „Comunicarea Comisiei privind cuantificarea prejudiciilor în acțiunile în despăgubire întemeiate pe încălcarea art.101 sau 102 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene” și de „Ghidul practic privind cuantificarea prejudiciilor în acțiunile în despăgubire întemeiate pe încălcarea art.101 și 102 din TFUE”. Rolul ghidului practic este de a furniza informații care să poată fi utilizate în cadrul practicilor și normelor juridice naționale, nu de a se substitui acestora. Deși nu are forță obligatorie, este un instrument de lucru foarte util, de 70 de pagini pline de aspecte concrete și chiar exemple de calculare a unor astfel de prejudicii, o foarte bună sinteză a literaturii și cazurilor practice aflate până acum pe rolul instanțelor judecătorești din Europa și din SUA. Cuantificarea prejudiciului în cauzele de dreptul concurenței este limitată semnificativ, prin însăși natura sa, în ceea ce privește gradul de certitudine și de precizie care poate fi așteptat [30].

Aplicarea dobânzii este o componentă esențială în acordarea de despăgubiri. După cum a subliniat Curtea de Justiție, despăgubirea integrală pentru prejudiciul suferit trebuie să includă repararea efectelor negative care au rezultat în timpul scurs de la apariția prejudiciului cauzat de încălcare. Aceste efecte sunt deprecierea monetară și faptul că partea prejudiciată nu a avut posibilitatea să dispună de capital [31].

Prin prisma Ghidului sus-menționat, metodele cele mai utilizate de părți și de instanțe constau în a estima ce s-ar fi întâmplat dacă nu ar fi existat încălcarea, analizând perioadele de timp anterioare sau ulterioare încălcării sau analizând piețele care nu au fost afectate de încălcare. Astfel de metode comparative consideră datele (prețuri, volumul vânzărilor, marja de profit sau alte variabile economice) preluate dintr-o perioadă sau de pe o piață neafectată drept indicatori în scenariul în care se presupune că nu există încălcarea. Aplicarea acestor metode este uneori îmbunătățită prin utilizarea tehnicilor econometrice care combină teoria economică cu metode statistice sau cantitative pentru a identifica și a măsura relațiile dintre variabile – toate aceste metode au drept scop de a îmbunătăți și de a crea premise pentru o evaluare cât mai corectă a prejudiciului concurențial.

Pot fi utilizate și alte metode decât cele bazate pe comparație. Una dintre aceste metode utilizează modele economice adaptate situației reale de pe piață, pentru a simula posibilele rezultate care s-ar fi înregistrat pe piață, dacă nu ar fi existat încălcarea. Aceste modele se bazează pe teoria economică pentru a explica funcționarea probabilă a pieței din perspectiva caracteristicilor principale ale acesteia (de exemplu, numărul de concurenți, modul în care aceștia concurează, gradul de diferențiere a produselor, barierele la intrare). Alte metode includ metoda pe bază de costuri, care utilizează costurile de producție aferente produsului afectat și un indicator pentru o marjă de profit „acceptabilă” pentru a estima scenariul în care se presupune că încălcarea nu a avut loc, sau metoda care folosește rezultatele financiare ale reclamantului sau ale pârâtului ca punct de plecare [32].

Oricine poate solicita despăgubiri pentru prejudi-

ciile suferite, atunci când există o relație de cauzalitate între prejudiciul suferit și o înțelegere sau o practică interzisă în temeiul normelor UE în materie de concurență [33].

Dreptul la acțiune în concurență neloială consacrat de lege se prescrie în termen de un an de la data la care păgubitul a cunoscut sau ar fi trebuit să cunoască dauna și pe cel care a cauzat-o, dar nu mai târziu de 3 ani de la data savârșirii faptei [34].

Acțiunea în concurență neloială se caracterizează în primul rând prin faptul de a urmări nu atât repararea unui prejudiciu, cât încetarea sau interzicerea faptelor care constituie exercițiul excesiv al unui drept.

Obiectul acțiunii poate fi: restabilirea situației anterioare încălcării dreptului din domeniul concurenței; suprimarea acțiunilor prin care se încalcă sau se creează pericolul încălcării unor drepturi din domeniul concurenței; repararea prejudiciului provocat de fapta ilicită ce a atentat la unele drepturi din domeniul concurenței; etc. Temeiul acestei acțiuni îl constituie încălcarea unei obligații generale de respectare a unor anumite reguli morale în raporturile de concurență, ceea ce înseamnă un abuz de principii libertății de concurență. Prin intermediul acțiunii în concurență neloială pe lângă înlăturarea actelor neloiale, victima are dreptul de a solicita repararea prejudiciului cauzat cu condiția, probării acestuia.

Dorim să subliniem faptul că cea mai bună cale îndreptată spre lupta cu concurența ilegală este reglementarea coerentă a mediului concurențial. Doar un sistem care are o bază normativă specifică domeniului concurenței bine pusă la punct poate crea pentru comercianții onești premise pentru a activa, astfel ca toate eforturile, rezultatele acestora să depindă doar de propria silință și diligență, iar consumatorilor să le fie oferit un produs/serviciu cu adevărat calitativ, contribuind astfel la propria ascensiune, dezvoltare și bunăstare economică, precum și a societății per ansamblu.

Prin prisma celor expuse, putem efectua următoarele generalizări:

– Sancționarea actelor de concurență neloială prezintă un interes deosebit prin prisma modalității atragerii răspunderii civile delictuale și repararea prejudiciului cauzat. În mod evident, instaurarea concurenței neloiale duce la apariția consecințelor de ordin civil și aplicarea instituției răspunderii civile delictuale. Răspundera civilă se antrenează doar în condițiile în care sunt întrunite elementele acesteia – fapta ilicită, prejudiciul, legătura causală între faptă și prejudiciu, vinovăția.

– Repararea prejudiciului cauzat ca urmare a unui act de concurență neloială se va realiza în conformitate cu regulile răspunderii civile delictuale, a normelor aplicabile prejudiciului prevăzute în Codul civil al Republicii Moldova, și a normelor procedurii civile din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova;

– Se evidențiază două mari prejudicii cauzate de actele de concurență neloială: deturnarea clientelei concurentului (aceasta este reglementată de Legea nr.183/2012 ca act de concurență neloială) – care reprezintă diminuarea, pierderea numărului de clienți, ca rezultat reducându-se capacitatea întreprinderii de

a concura pe piața anumitor produse/servicii, de a-și extinde dezvoltarea, micșorarea profitului ș.a; și uzurparea unei valori economice – care se referă la prejudiciul adus reputației, imaginii întreprinderii privită ca un ansamblu de valori cu echivalent economic.

– Concurența comercială trebuie să aibă ca premisă fundamentală respectarea uzanțelor oneste în activitatea de antreprenoriat, a bunei-credințe, iar actele ce contravin acestora – urmează a fi sancționate, or libertatea comerțului, ca și orice libertate, este îndreptățită până nu aduce atingere și încalcă drepturile unui alt subiect de drept.

Referințe:

- Baltag D. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2010, p.427.
- Dumitrescu A.D. Despre prejudiciu, condiție a răspunderii civile delictuale, din perspectiva noului Cod civil. În: *Analele Universității „Constantin Brâncuși”*, Tîrgu Jiu, Seria Științe Juridice, nr.3/2011, p.129.
- Stătescu C., Bîrsan C. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. Ediția a III-a. București: All Beck, 2000, p.123.
- Baltag D. *Op.cit.*, p.440.
- Codul civil al Republicii Moldova, adoptat prin Hotărârea Parlamentului din 6 iunie 2002 și pus în vigoare la 12 iunie 2003 (Legea nr.1107-XV din 6.06.2002, publicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.82-86/661 din 22.06.2002, intrată în vigoare la 12 iunie 2003).
- Pop L. *Tratat de drept civil. Obligațiile*. Vol.II. *Contractul*. București: Universul, 2009, p.199.
- Cauzele conexe Manfredi, C 295/04 - C-298/04, Rec., 2006, p. I-6619, punctul 95. Citat din *Ghid practic privind cuantificarea prejudiciului în acțiunile în despăgubire întemeiate pe încălcări ale articolului 101 sau 102 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene*, p.8, consultat pe site-ul www.europa.eu la data de 17.08.2016.
- Mircea V. *Rezumat teză de doctorat Răspunderea civilă delictuală în materia concurenței*. Universitatea București, 2014, p.14.
- Legea concurenței nr. 183 din 11.07.2012, Publicată: 14.09.2012 în: *Monitorul Oficial*, nr. 193-197 art. 667. Data intrării în vigoare: 14.09.2012.
- Mircea V. *Op.cit.*, p.14.
- Mihai E. *Dreptul concurenței*. București: All Beck, 2004, p.245.
- Ibidem*, p.245.
- Reimer D., Beier F.K., Baumann. *La répression de la concurrence déloyale en Allemagne*. Paris: Economica, 1978, p.97-98.
- Mihai E. *Op. cit.*, p.249.
- Art.77 din Legea concurenței nr. 183 din 11.07.2012.
- Raportul privind activitatea Consiliului Concurenței pentru anul 2014, p.28, preluat de pe Portalul Oficial al Consiliului Concurenței www.competition.md, vizitat: 20.09.2016.
- Art.16 din Legea concurenței nr. 183 din 11.07.2012.
- Acord privind aspectele drepturilor de proprietate intelectuală legate de comerț, adoptat prin Decizia 94/800/CE, intrat în vigoare 22.12.1994, publicat: *JO*, L 336 din 23.12.1994.
- Legea cu privire la secretul comercial nr.171 din 06.07.1994. Publicată: 10.11.1994 în: *Monitorul Oficial*, nr. 13 art. 126.
- Art.53, Codul muncii nr. 154 din 28.03.2003 al Republicii Moldova. Publicat: 29.07.2003 în: *Monitorul Oficial* nr. 159-162, art. 648.
- Raportul anual 2015 al Consiliului Concurenței din România, p.74, preluat de pe Portalul Oficial al Consiliului Concurenței: www.consiliulconcurenței.ro, vizitat la data de 16.09.2016.
- Căpățînă O. *Dreptul Concurenței Comerciale, concurența neloyală pe piața internă și internațională*, p. 16.
- Jamin C., Lacour L. *Droit commercial*. Traducere în rusă de E.V. Azimova. Moscova 1993, p. 31.
- Decizia Consiliului Concurenței CN-65 din 21 octombrie 2015, preluat de pe portalul oficial al Consiliului Concurenței www.competition.md, vizitat la data de 16.09.2016.
- Decizia din 06 noiembrie 2013 mun. Chișinău Colegiul civil, comercial și de contencios administrative al Curții Supreme de Justiție, dosarul nr. 2ra-3006/2013, preluat: www.csj.md, vizitat la data de 16.09.2016.
- Raportul privind activitatea Consiliului Concurenței în anul 2015, p.19, preluat de pe portalul oficial al Consiliului Concurenței www.competition.md, vizitat la data de 16.09.2016.
- Art.80 alin.(1) din Legea concurenței nr. 183 din 11.07.2012.
- Directiva 2005/29/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 11 mai 2005 privind practicile comerciale neloidale ale întreprinderilor de pe piața internă față de consumatori și de modificare a Directivei 84/450/CEE a Consiliului, a Directivelor 97/7/CE, 98/27/CE și 2002/65/CE ale Parlamentului European și ale Consiliului și a Regulamentului (CE) nr. 2006/2004 al Parlamentului European și al Consiliului (Directiva privind practicile comerciale neloidale). www.eur-lex.europa.eu, vizitat 20.08.2016.
- Directiva 2014/104/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 noiembrie 2014 privind anumite norme care guvernează acțiunile în despăgubire în temeiul dreptului intern în cazul încălcărilor dispozițiilor legislației în materie de concurență a statelor membre și a Uniunii Europene, preluat de pe: www.eur-lex.europa.eu, consultat la data de: 20.08.2016.
- Ghidul practic privind cuantificarea prejudiciilor în acțiunile în despăgubire întemeiate pe încălcarea art.101 și 102 din TFUE*, p.12.
- Cauza Marshall C-271/91, Rec., 1993, p. I-4367, pct. 31; cauzele conexe Manfredi, C-295/04 - C-298/04, Rec., 2006, p. I-6619, pct. 97; Cartea albă a Comisiei Europene cu privire la acțiunile în despăgubire pentru cazurile de încălcare a normelor CE antitrust [COM (2008)165], secțiunea 2.5 și documentul de lucru al serviciilor Comisiei care o însoțește [SEC(2008) 404], pct. 187.
- Ghidul practic privind cuantificarea prejudiciilor în acțiunile în despăgubire întemeiate pe încălcarea art.101 și 102 din TFUE*, p.15.
- Cauza C-360/09, Pfeleiderer, Rep., 2011, p.I-5161, pct. 28; cauza C-199/11, Comunitatea Europeană/Otis NV și alții, 2012, nepublicată încă în Repertoriu, pct. 43.
- Art.80 alin.(9) din Legea concurenței nr.183 din 11.07.2012.

Recenzent:
Dorian CHIROȘCA,
doctor în drept, conferențiar universitar

NULITATEA ABSOLUTĂ ȘI RELATIVĂ A PROCESULUI-VERBAL CU PRIVIRE LA CONTRAVENȚIE

Victor STRATU

(absolvent al Institutului Național al Justiției, candidat la funcția de judecător)

Procedura contravențională este o parte specială a procedurii de drept contravențional având în vedere principiile care stau la baza reglementării și aplicării acestora ce cuprinde activitățile de constatare, individualizare și aplicare a sancțiunilor contravenționale. Activitatea de constatare a contravenției se materializează în final, prin încheierea unui proces-verbal cu privire la contravenție, fiind actul administrativ prin care se individualizează fapta ilicită și se identifică făptuitorul. La întocmirea procesului-verbal, este necesar a respecta forma, conținutul și să emane de la organul competent, iar urmarea nerespectării condițiilor – intervine nulitatea acestuia. Articolul respectiv este supus analizei situației de intervenire a sancțiunii nerespectării cerințelor față de procesul-verbal cu privire la contravenție.

Cuvinte-cheie: constatarea faptei contravenționale; fapta contravențională; proces-verbal; nulitate absolută; nulitate relativă; proces contravențional.

* * *

The contravention procedure is a special part of the procedure for contravention law in view of the principles underlying their regulation and enforcement that includes activities of finding, individualisation and application of administrative sanction. The activity of the contravention finally materializes by signing a protocol on offense, being the administrative act through which the unlawful act is individualized and the perpetrator is identified. For the compiling of minutes, it is necessary to respect the form, content and to emanate from the competent body, and as the result of failure to comply comes its nullity. This article subjects to analysis the situation of intervention to sanction the non-compliance to the minutes about offense.

Keywords: stating a contravention; the contravention; minutes; void; relative nullity; contravention process.

Introducere. Așa cum susține Antonie Iorgovan, procesul-verbal de constatare și sancționare ne apare ca un act administrativ unilateral de sancționare [1]. Actul unilateral cu caracter individual sau normativ reprezintă manifestarea de voință, emis de o autoritate publică, în regim de putere publică, în vederea organizării executării legii sau a executării în concret a legii, care dă naștere, modifică sau stinge raporturi juridice.

În virtutea puterii pe care o deține agentul constatatator în procesul contravențional, indiferent prin ce mod sau mijloc a luat cunoștință de săvârșirea contravenției, el încheie procese-verbale cu privire la contravenție, ca fiind legale, până la proba contrară.

Respectiv, există prezumția că toate actele administrative unilaterale întocmite de agentul constatatator întrunesc condițiile de valabilitate după formă, conținut și emană de la persoana competentă investită legal.

Regimul juridic al nulității actului administrativ reprezintă regulile cărora le este supusă nulitatea absolută sau relativă, care se referă la trei aspecte:

1. cine poate invoca nulitatea;
2. cât timp poate fi invocată nulitatea;
3. dacă nulitatea poate să fie acoperită ori nu prin confirmare [2].

Întrucât, de regulă, actele juridice produc efecte juridice numai între părți, anume acestea au, în primul rând, interes să invoce nulitatea, iar instanța de judecată poate invoca nulitatea absolută din oficiu, declarând ineficacitatea actului juridic, chiar dacă părțile nu știu sau nu vor să aplice această sancțiune, evident că numai în cazul în care este sesizată în acest sens.

Art.443 din Codul contravențional este inti-

tulat „Conținutul procesului-verbal cu privire la contravenție”. Totodată, art.445 din același act normativ stabilește ca „sancțiune” efectul nulității procesului-verbal cu privire la contravenție în cazul lipsei consemnărilor, a datelor și faptelor indicate la art.443.

Este de reținut că nu există deosebire de efecte între nulitatea absolută și nulitatea relativă, în ambele cazuri, actul juridic lovit de nulitate fiind lipsit de efectele în vederea cărora a fost încheiat și care contravin unei dispoziții legale referitoare la condițiile sale de validitate.

Interpretând dispozițiile art.445 din Codul contravențional, putem afirma că legiuitorul a instituit regimul juridic al nulității în procesul contravențional, mai bine zis, a procesului-verbal cu privire la contravenție. Însă ținem să reiterăm că, neconsemnarea datelor și faptelor indicate la art.443 nu de fiecare dată are efectul nulității absolute, or unele elemente ale procesului-verbal cu privire la contravenție nu au un caracter obligatoriu. Astfel, în unele situații, persoana în a cărei privință a fost pornit proces contravențional și/sau victima au sarcina de a proba nulitatea procesului-verbal cu privire la contravenție.

Conținut. Analizând elementele procesului-verbal cu privire la contravenție, desprindem că acesta trebuie să cuprindă anumite elemente cu caracter obligatoriu și altele cu caracter facultativ. Argumentul dat rezidă din principiile generale cu privire la condițiile de validitate a actului juridic.

În cele ce urmează, vom analiza elementele procesului-verbal cu privire la contravenție identificând elementele obligatorii și cele facultative ale acestuia, pornind de la dispozițiile art. 443 din Codul

contravențional și ținând cont de condițiile de validitate a actului administrativ.

Așadar, conform hotărârii Curții Constituționale nr.14 din 18 martie 1999 [3], „*actele administrative sunt supuse următoarelor condiții de validitate:*

- să fie emise (adoptate) de organul competent;
- să fie emise pe baza și în vederea executării legii (constituționale, organice, ordinare);
- să fie semnate de funcționarul public competent;
- să fie emise în forma scrisă;
- să cuprindă elemente de formă (semnătura funcționarului, data emiterii (adoptării), numărul cronologic, aplicarea sigiliului (ștampilei) organului emitent);
- să fie contrasemnate, atunci când legea o cere;
- să fie emise cu respectarea procedurii de votare pentru actele adoptate de organul colectiv;
- să fie publicate în Monitorul Oficial al Republicii Moldova și aduse la cunoștința celor interesați.

Nerespectarea condițiilor de validitate la adoptarea sau emiterea acestor acte atrage nulitatea sau inexistența lor.”

Având în vedere aceste raționamente și ținând cont că procesul-verbal cu privire la contravenție este un act administrativ individual, acesta urmează să îndeplinească condițiile de validitate descrise *supra*, dat fiind faptul că acesta nu poate încălca prevederile actelor normative.

1. Data (ziua, luna, anul) și locul încheierii procesului-verbal cu privire la contravenție

Așadar, **data** încheierii procesului-verbal cu privire la contravenție este un *element obligatoriu*, deoarece acesta reprezintă momentul de la care se naște dreptul făptuitorului, dar și al victimei de a depune contestație împotriva acestuia, în cazul în care le-au fost comunicată la aceeași dată, dar și pentru a se stabili în cadrul exercitării controlului judecătoresc dacă a fost sau nu întocmit la o altă dată decât data consumării contravenției ori în lipsa făptuitorului și/sau a victimei.

Mai mult, data încheierii procesului-verbal cu privire la contravenție și a deciziei de sancționare este momentul începerii curgerii termenului de prescripție de tragere la răspundere contravențională, deoarece art. 30 alin. (5) din Codul contravențional prevede expres că, „*Prescripția executării sancțiunii contravenționale este de un an.*” Respectiv, în cazul în care procesul-verbal cu privire la contravenție nu conține data întocmirii, acesta va fi nul de drept, încălcarea care urmează a fi sesizată de instanța de judecată din oficiu, fără ca făptuitorul și/sau victima să demonstreze existența unei încălcări din partea agentului constator.

În aceeași ordine de idei, data întocmirii procesului-verbal cu privire la contravenție este relevantă și în ceea ce privește verificarea respectării dispozițiilor art. 443 alin. (13) Cod contravențional, care obligă agentul constator să înmâneze contravenientului copia de pe procesul-verbal întocmit în absența celui din urmă. Or, raportat la exigențele art. 251

Cod de procedură penală, dacă procesului-verbal cu privire la contravenție îi lipsește data întocmirii, este imposibil de verificat respectarea dispozițiilor art.443 alin. (13) din Codul contravențional, aspect ce impune anularea acestuia, deoarece procesului contravențional i se aplică dispozițiile procesului penal, reieșind din jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului, reflectate în cauza *Ziliberberg contra Moldovei* (nr.61821/100, 1 februarie 2005), în care Curtea a decis că contravenția comportă un caracter „*penal*” în sensul art. 6 din Convenția Europeană.

Locul încheierii procesului-verbal cu privire la contravenție de obicei este identic cu locul săvârșirii faptei contravenționale sau cu sediul din raza teritorială de activitate a autorității din care face parte agentul constator. Locul încheierii procesului-verbal cu privire la contravenție are importanță în cazul în care a fost întocmit în lipsa făptuitorului și nu este indicat în procesul-verbal. În aceste *condiții cumulative*, intervine nulitatea absolută a procesului-verbal, deoarece nu se poate verifica competența jurisdicțională teritorială a agentului constator, instanței de judecată revenindu-i obligația de a verifica legalitatea procesului-verbal cu privire la contravenție în astfel de condiții. Deci reiterăm că locul încheierii procesului-verbal cu privire la contravenție este un *element obligatoriu* în condițiile descrise *supra*.

Însă, în cazul în care procesul-verbal cu privire la contravenție a fost încheiat în prezența făptuitorului, dar nu s-a consemnat locul încheierii, nu duce la nulitatea absolută, dar numai în cazul în care făptuitorul invocă o încălcare a unui drept al său și, respectiv, intervine nulitatea relativă.

2. Calitatea, numele și prenumele agentului constator, denumirea autorității pe care o reprezintă

Potrivit art.443 alin.(1) lit.b) din Codul contravențional, procesul-verbal cu privire la contravenție va cuprinde *calitatea, numele și prenumele agentului constator, denumirea autorității pe care o reprezintă*.

Elementele respective sunt *obligatorii* datorită faptului că actul administrativ individual trebuie să fie emis de organul competent în limitele atribuțiilor sale. Astfel, numele, prenumele și calitatea agentului constator sunt părțile constitutive care determină competența și limitele atribuțiilor organului îndrituit să soluționeze cauza contravențională, care odată nefiind inserat în procesul-verbal cu privire la contravenție cade sub sancțiunea nulității absolute.

Prin agent constator se înțelege reprezentantul autorității publice care soluționează, în limitele competenței sale, cauza contravențională în modul prevăzut de Codul contravențional [4]. Autoritatea publică este o structură organizatorică ce acționează în regim de putere publică, pentru realizarea unui interes public [5], al cărei reprezentant este agentul constator. Relevanța consemnării acestor date constă în posibilitatea determinării competenței materiale și teritoriale a agentului constator și a autorității

la care trebuie depusă contestația împotriva procesului-verbal cu privire la contravenție.

Constatarea neajunsurilor respective este prezumată în mod absolut, întrucât autoritatea publică din care face parte agentul constatator nu va putea demonstra ulterior, în fața instanței, referitoare la identitatea agentului constatator, deoarece *per a contrario*, ar însemna că procesul-verbal nu are nici o valoare concludentă, atâta timp cât elementele obligatorii ale acestuia pot fi completate ulterior, or art. 443 alin. (7) din Codul contravențional stipulează interdicția rectificărilor, adăugirilor și a altor modificări.

Deoarece nulitatea absolută are ca scop ocrotirea unui interes general, social, este necesar ca ea să poată fi invocată din oficiu și numai prin înlăturarea oricărei limitări, totodată să poată fi asigurată protejarea eficientă a acestui interes.

Ipotetic vorbind, în cazul invocării nulității relative a datelor de identificare a agentului constatator, aceasta trebuie dovedită de către cel care o semnalează, și nu de către instanța din oficiu, atunci nu vedem cum ar putea fi demonstrată identitatea agentului constatator de către cel care o invocă, dacă nu este întemeiat pe nimic și nu are nici un indiciu în acest sens.

Prin urmare, datele de identificare a agentului constatator reprezintă un *element obligatoriu*, strict specific nulităților absolute. Totodată, agentul constatator este prezumat a fi un profesionist și aflat în exercițiul autorității de stat, iar neîndeplinirea culpabilă a atribuțiilor sale este cel puțin la fel de gravă cu fapta contravențională deferită să o examineze.

3. Datele de identificare a contravenientului persoană fizică și juridică

Conform art.443 alin.(1) lit.b) din Codul contravențional, procesul-verbal cu privire la contravenție va cuprinde *numele, prenumele, domiciliul, ocupația contravenientului, datele din buletinul lui de identitate, iar în cazul persoanei juridice, denumirea, sediul, codul ei fiscal, datele persoanei fizice care o reprezintă*.

Potrivit art. 1 alin. (3) din Legea privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte nr. 273 din 09 noiembrie 1994 [6], „*Pașapoartele, buletinele de identitate, permisele de ședere și documentele de călătorie se întrebuițează în calitate de acte de identitate în condițiile prezentei legi și ale altor acte normative ce reglementează întrebuițarea lor.*”

Astfel, elementele cu privire la nume, prenume, domiciliul și datele din buletinul de identitate ale persoanei, în a cărei privință s-a pornit procesul contravențional, au *caracter obligatoriu*, dat fiind faptul că, aceasta urmează a fi identificată, pentru a putea stabili subiectul contravenției și întru respectarea principiului *non bis in idem*, precum și a prezumției nevinovăției.

Referitor la datele cu privire la ocupația contravenientului poate constitui temei de nulitate absolută numai în cazul când acesta este un subiect special al contravenției, în rest reprezintă un *element facultativ* ce nu poate răsturna legalitatea procesului-verbal cu privire la contravenție sau identificarea contraveni-

entului după nume, prenume, domiciliu și datele din buletinul lui de identitate este certă.

La fel, considerând dispozițiile art.443 alin. (2) din Codul contravențional, *în cazul în care contravenient este un minor, în procesul-verbal se va consemna și numele, prenumele, domiciliul părinților sau ale altor reprezentanți legali*. Având în vedere că procedura contravențională nu prevede instituția reprezentării, procesului contravențional i se aplică dispozițiile procesului penal, pornind de la jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului, reflectate în cauza *Zi-liberberg contra Moldovei* (nr.61821/100, 1 februarie 2005), în care Curtea a decis că contravenția comportă un caracter „*penal*” în sensul art. 6 din Convenția Europeană.

Prin urmare, art.77 alin. (1) din Codul de procedură penală prevede că reprezentanți legali ai victimei, părții vătămate, părții civile, bănuțului, învinuțului, inculpatului sunt părinții, înfietorii, tutorii sau curatorii lor, care reprezintă în procesul penal interesele participanților la proces minori sau iresponsabili.

Considerăm că la acest capitol nu există neclarități, dat fiind faptul că în cazul în care procesului contravențional nu-i sunt prevăzute anumite instituții, urmează ca acestea să fie preluate din procedura penală, din raționamentele jurisprudenței CEDO citate *supra*.

În cazul în care contravenientul este persoană juridică, procesul-verbal cu privire la contravenție va cuprinde *denumirea, sediul, codul ei fiscal*. Aceste *elemente sunt obligatorii* datorită aceluiași raționament descris *supra* cu privire la persoana fizică, însă datele persoanei fizice care reprezintă persoana juridică sunt condiții facultative, deoarece scopul instituirii acestora este de a putea efectua anumite acțiuni în numele persoanei juridice.

Lipsa sau indicarea greșită a datelor persoanei fizice, care reprezintă persoana juridică, instituie o nulitate relativă, putând fi răsturnată de către cel care o invocă și anularea procesului-verbal cu privire la contravenție din aceste considerente ar fi o interpretare excesivă și formalistă a art.443 alin. (1) lit. c) din Codul contravențional, fiind contrară interesului public, or nulitatea absolută este sancțiunea pentru nerespectarea normei ce ocrotește un interes general.

4. Descrierea faptei contravenționale

Art. 443 alin. (1) lit. d) din Codul contravențional prevede că procesul-verbal cu privire la contravenție va cuprinde *fapta contravențională, locul și timpul săvârșirii ei, circumstanțele cauzei care au importanță pentru stabilirea faptelor și consecințelor lor juridice, evaluarea eventualelor pagube cauzate de contravenție*.

Prin instituirea exigențelor din norma citată, agentului constatator îi revine obligația de a descrie fapta contravențională săvârșită pe deplin. Deci, o descriere generică [7] a faptei contravenționale în procesul-verbal cu privire la contravenție, fără a evidenția elemente de fapt de natură a o individualiza, nu întrunește cerințele de legalitate a acestuia, iar o prezentare generală, lipsită de conținut a faptei, echivalează cu lipsa acesteia și atrage nulitatea absolută a procesului-verbal cu privire la contravenție.

Din conținutul prevederilor normei sus-citate, se desprinde că agentul constatator urmează să realizeze o descriere în concret a contravenției, cu specificarea acțiunii/inacțiunii autorului și a tuturor circumstanțelor de natura a reda faptei un caracter contravențional, întrucât rațiunea instituirii acesteia a fost de a permite instanței cercetarea legalității procesului-verbal cu privire la contravenție prin stabilirea faptelor materiale și verificarea încadrării juridice, precum și a echității sancțiunii aplicate. În lipsa unei descrieri corespunzătoare a faptei, instanța de judecată nu poate exercita controlul de legalitate și temeinicie a procesului-verbal cu privire la contravenție, intervenind *uno iacto* nulitatea absolută a acestuia.

De exemplu: în cazul unei contravenții continue, timpul săvârșirii contravenției urmează a fi inclus în procesul-verbal cu privire la contravenție reieșind din dispozițiile art.11 din Codul contravențional, raportat la art. 3 alin. (6) din același cod, adică trebuie de inclus un interval de timp, în caz contrar, fiind un element obligatoriu al procesului-verbal, intervine nulitatea absolută, care poate fi sesizată și de instanță din oficiu.

În cazul în care săvârșirea faptei și vinovăția persoanei în a cărei privință a fost pornit procesul contravențional, se confirmă prin probele administrate de agentul constatator, iar primul nu a reușit să infirme temeinicia procesului-verbal cu privire la contravenție și nici eventualele pagube ale prejudiciului produs, instanța de judecată urmează să verifice corectitudinea individualizării sancțiunii aplicate, prin aprecierea repetată a gradului de pericol social al faptei, raportată la circumstanțele de fapt ale cauzei reflectate exclusiv în procesul-verbal cu privire la contravenție, ținând cont de circumstanțele atenuante și agravante, având discreția de a reduce sau chiar înlocui sancțiunea contravențională.

De remarcat că, în cazul invocării din partea agentului constatator a unei erori materiale strecurate în procesul-verbal cu privire la contravenție, instanța urmează să aprecieze aceasta prin prisma art.443 din Codul contravențional în raport cu dispozițiile art.251 din Codul de procedură penală, deoarece aceasta nu poate fi înlăturată prin proba contrară, or art. 443 alin. (7) din Codul contravențional prevede o alternativă în acest sens, de a încheia un nou proces-verbal, în care se va face consemnarea respectivă.

Ținând cont de principiul *nullum crimen et nulla poena sine lege* (nicio infracțiune și nicio pedeapsa în afara legii), sancțiunea aplicată urmează să se întemeieze pe un act normativ, pornind de la dispozițiile art.443 alin. (1) lit. e) din Codul contravențional care prevede, *inter alia*, că procesul-verbal cu privire la contravenție va cuprinde încadrarea juridică a faptei, norma materială contravențională.

Reieșind din prevederile art. 1 alin. (2) din Codul contravențional care inserează că, *în cazurile expres prevăzute în prezentul cod, dispoziția articolului din cod poate să conțină o normă de trimitere la un alt act cu caracter normativ, publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. În asemenea cazuri, exigențele aplicabile normei legii contravenționale, inclusiv*

exigența de previzibilitate, sunt aplicabile și actului normativ respectiv.

Astfel, procesul-verbal cu privire la contravenție urmează să conțină atât actul normativ încălcat, cât și cel sancționator din conținutul Codului contravențional, deoarece normele de trimitere din Codul contravențional sunt „parte componentă” a legii contravenționale.

Din considerentele menționate și pentru ca instanța de judecată să poată aprecia corectitudinea încadrării juridice a faptei contravenționale, este necesar ca agentul constatator să indice articolul, alineatul și/sau litera corespunzătoare a actului normativ la care face trimitere dispoziția articolului din Codul contravențional, precum și articolul care sancționează contravenția. Argumentul forte este că temeiul tragerii la răspundere contravențională este norma materială contravențională încălcată și presupune existența juridică a normei încălcate cu indicarea corectă în procesul-verbal cu privire la contravenție, deoarece numai așa se pot respecta principiile legalității și a accesului liber la justiție.

Raționamentele date reiese din dispozițiile art.6 CEDO și a jurisprudenței Curții Europene din hotărârea *Adrian Constantin contra României* (cererea nr.21175/03, 12 aprilie 2011) [8], unde Curtea a reamintit că, „echitatea unei proceduri se apreciază în raport cu ansamblul acesteia. Dispozițiile art.6 §3 exprimă necesitatea acordării unei atenții deosebite notificării „acuzăției” aduse persoanei în cauză. Actul sesizării joacă un rol determinant în urmărirea penală: după notificare, persoana pusă trimisă în judecată este oficial înștiințată în scris cu privire la temeiul legal și factual al acuzațiilor care i se aduc. Art.6 §3 lit. a) îi recunoaște acuzatului dreptul de a fi informat nu doar cu privire la cauza acuzației, adică la faptele materiale de care este acuzat și pe care se bazează acuzația, dar și la încadrarea juridică a faptelor, și aceasta în mod detaliat. Curtea a reamintit că acuzatul are dreptul de a fi informat nu doar cu privire la faptele materiale de care este acuzat și pe care se bazează acuzația, dar și cu privire la încadrarea juridică a faptelor, și aceasta în mod detaliat” (§18, 25).

Cu titlu exemplificativ menționăm dispozițiile art.361 alin. (1) din Codul contravențional care prevede încălcarea regulilor de deținere, port și transport al armei individuale și a munițiilor aferente. Regulile respective sunt reflectate în Legea nr.130 din 08 iunie 2012 privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă [9], însă răspunderea pentru încălcarea acestor reguli este stabilită în sancțiunea normei de la art.361 alin. (1) din Codul contravențional. Prin urmare, în procesul-verbal cu privire la contravenție trebuie să fie reflectate atât articolul din legea citată, cât și art.361 din Codul contravențional, în baza căruia se va aplica sancțiunea corespunzătoare.

Menționăm că, în cauza *Fomin contra Moldovei* (Cererea nr. 36755/06, 11 octombrie 2011) [10], „Curtea reiterează că efectul art. 6 § 1 al Convenției este, *inter alia*, de a plasa un «tribunal» sub o obligație de a efectua o examinare adecvată a declarațiilor, argumentelor și probelor, fără a prejudicia evaluarea aces-

tora sau a faptului dacă ele sunt relevante pentru decizia sa, având în vedere că Curtea nu este chemată să examineze faptul dacă argumentele sunt întrunite în mod adecvat. Cu toate acestea, deși art. 6 § 1 al Convenției obligă instanțele să-și motiveze deciziile, acesta nu poate fi interpretat ca impunând instanțelor să ofere un răspuns detaliat la fiecare argument. Întinderea obligației de a-și motiva deciziile poate varia în conformitate cu natura deciziei și trebuie determinată în lumina circumstanțelor cauzei” (§ 24).

Așadar, constatăm că descrierea faptei contravenționale, încadrarea juridică a faptei, norma materială contravențională urmează a fi analizată de instanța de judecată îndrituită să o examineze din oficiu, dat fiind faptul că acestea sunt *elemente obligatorii* ale procesului-verbal cu privire la contravenție și sunt sancționate cu nulitatea absolută, pornind de la cele analizate mai sus.

5. Asigurarea asistenței unui interpret/traducător

În conformitate cu art.443 alin.(3) din Codul contravențional, *în cazul în care contravenientul sau victima nu cunoaște limba procesului-verbal, se asigură asistența unui interpret/traducător; datele lui consemnându-se în procesul-verbal.*

Consemnarea în conținutul procesului-verbal cu privire la contravenție a participării unui interpret/traducător reprezintă un *element obligatoriu* a acestuia, având în vedere faptul că Legea Supremă la art.118 prevede limba de procedură și dreptul la interpret [11].

Prin urmare, procesul penal, procesul civil și procesul contravențional, care se desfășoară în baza prevederilor constituționale, a principiilor și normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional, ale tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, au încorporat limba de procedură și dreptul la interpret în categoria principiilor generale ale procesului, reglementând mecanismul realizării lor [12].

Este necesar de avut în vedere că garanțiile constituționale privind limba de procedură și dreptul la interpret necesită a fi asigurate real și eficient. Încălcarea acestor principii, inclusiv asigurarea formală a prezenței interpretului, poate conduce la o încălcare esențială a dreptului la apărare și, eventual, la anularea hotărârii judecătorești. Asigurarea cu interpret revine subiecților oficiali ai procesului și se aplică nu doar procedurii în fața instanței de judecată, dar și întregii proceduri judiciare, cuprinzând toate etapele acesteia (precedente și următoare) [13].

Din cele descrise, desprindem că procesul-verbal cu privire la contravenție urmează să conțină și consemnările cu privire la participarea interpretului/translatorului în cazul în care unul din participanți nu cunoaște limba de procedură, sub sancțiunea nulității absolute întru respectarea dreptului la un proces echitabil prevăzut de art.6 CEDO.

6. Datele cu privire la corpurile delictive

Potrivit art.443 alin. (4) din Codul contravențional, *în procesul-verbal se individualizează corpurile delictive (se descriu forma, mărimea, culoarea, greutatea, alte caracteristici care permit individualizarea lor),*

indicându-se datele proprietarului și, după caz, măsurile luate pentru valorificarea sau conservarea lor.

Corpurile delictive sunt definite la art.431 din Codul contravențional și urmează a fi aplicat în corespundență cu normele din Codul de procedură penală la care primul face trimitere.

Astfel, în cazul în care corpul delict constituie obiectul material al contravenției, descrierea necorespunzătoare sau indicarea incompletă a datelor corpului delict care ar duce la neidentificarea acestuia constituie nulitatea absolută a procesului-verbal cu privire la contravenție, deoarece nu poate fi calificată contravenția, or elementele care se referă la condițiile de existență a contravenției la nivelul laturilor sale fundamentale alcătuiesc conținutul contravenției, ceea ce reprezintă ansamblul caracteristicilor specifice, tipice și esențiale ale obiectului, subiectului, laturii obiective și laturii subiective ale contravenției, arătate în ipoteza normei de contravenționalizare [14]. De exemplu, obiectul material al contravenției de la art.205 din Codul contravențional constituie biletele și tichetele false pentru transport urban în comun, cu autobuze interurbane și internaționale, cu trenuri suburbane, cu trenuri locale și de lung parcurs, cu nave fluviale, iar în lipsa descrierii necorespunzătoare a acestora, fără a putea fi identificate, duce la inexistența obiectului asupra căruia s-a atentat și, respectiv, nu se întrunesc elementele constitutive ale contravenției.

Dacă corpul delict nu constituie obiectul material al contravenției, iar individualizarea acestuia este incompletă sau lipsește din conținutul procesului-verbal cu privire la contravenție nu poate constitui nulitate a celui din urmă, deoarece acesta nu afectează natura faptei contravenționale și nu poate combate însăși fapta antisocială contravențională. De exemplu, în cazul vătămării integrității corporale (art.78 din Codul contravențional) cu un obiect, indiferent de caracterul său, descrierea incompletă sau neinclusivitatea în procesul-verbal cu privire la contravenție nu poate răsturna fapta săvârșită.

Este de menționat că la examinarea cauzelor contravenționale unde există corpurile delictive, urmează a se ghida de explicațiile Curții Supreme de Justiție descrise în recomandarea nr.57 [15].

În cazul în care contravenientul invocă o încălcare a deciziei asupra corpurilor delictive, acesta poate să-și repare prejudiciul cauzat în atare sens, printr-o acțiune în ordine civilă, întemeindu-și pretențiile în baza Legii nr.1545 din 25 februarie 1998 privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești [16].

7. Semnătura agentului constatator

Art. 443 alin.(5) din Codul contravențional prevede obligativitatea semnării procesului-verbal cu privire la contravenție de către agentul constatator, de contravenient și de victimă când există. În cazul în care constatarea contravenției este de competența unui organ colegial, procesul-verbal cu privire la contravenție se încheie de către președintele organului colegial sau de către un membru ales cu votul majorității membrilor prezenți la ședința în al cărei cadru are loc constata-

rea faptei ori desemnat de către președintele acestei ședințe și se semnează de către toți membrii prezenți la ședință.

În conformitate cu norma citată, precum și cu raționamentele Hotărârii Curții Constituționale nr. 14 din 18 martie 1999 (citată mai sus), considerăm că, în cazul în care semnătura lipsește de pe un exemplar al procesului-verbal cu privire la contravenție, sancțiunea acestuia este nulitatea absolută, deoarece pornind de la principiul că toate exemplarele unui act au forță juridică echivalentă, acestea trebuie privite ca un tot întreg, fără a admite diferențe între exemplarele procesului-verbal, întrucât nu se va putea stabili ulterior care dintre copiile acestuia sunt veridice, iar omisiunea cu privire la absența semnăturii nu poate fi înlăturată la etapa controlului judiciar.

Procesul-verbal trebuie semnat pe fiecare pagină, atât de către agentul constatator, cât și de către contravenient. Faptul absenței contravenientului ori al refuzului său de a semna procesul-verbal se consemnează în procesul-verbal și se adevărește prin semnătura a cel puțin 2 martori, indicându-se și datele acestora (art. 443 alin.(6) din Codul contravențional). Datele martorilor sunt necesare de a fi incluse în procesul-verbal cu privire la contravenție, deoarece la necesitate să poată fi asigurată prezența lor în ședința de judecată întru confirmarea întocmirii procesului-verbal în absența contravenientului sau refuzul său de a-l semna. Astfel, în cazul dat, dacă nu sunt indicați martorii în procesul-verbal cu privire la contravenție, intervine nulitatea absolută a acestuia.

Este de menționat că în calitate de martori în procesul-verbal cu privire la contravenție urmează a fi incluse persoane dezinteresate, iar în raport cu dispozițiile art.82 alin.(1) din Codul de procedură penală, nu trebuie să fie angajați ai autorității publice din care face parte agentul constatator. Astfel condițiile indicate mai sus (1. persoane dezinteresate și 2. nu trebuie să fie angajați ai autorității publice din care face parte agentul constatator) sunt cumulative, iar în lipsa unei condiții descrise, intră în acțiune faptul excluderii persoanei respective din calitate de martori. Raționamentul dat se desprinde din explicațiile Curții Supreme de Justiție date în Recomandarea nr.72 [17].

Excepția de la dispozițiile art. 443 alin. (6) din Codul contravențional este inserată la alin.(8) din același articol, care prevede că, *în cazul în care contravenția prevăzută la capitolul XIII al cărții întâi a fost constatată cu ajutorul mijloacelor tehnice certificate sau al mijloacelor tehnice omologate și verificate metrologic, agentul constatator, după stabilirea identității conducătorului de vehicul, poate încheia procesul-verbal și în absența contravenientului.*

Aceasta se datorează faptului că contravențiile în domeniul circulației rutiere pot fi constatate cu ajutorul mijloacelor tehnice și care trebuie să fie certificate sau omologate și verificate metrologic, indicându-se datele respective în procesul-verbal cu privire la contravenție. În cazul în care mijloacele tehnice nu sunt certificate corespunzător, intervine nulitatea absolută a procesului-verbal cu privire la contravenție, deoarece a fost încălcată procedura de constatare a

contravenției, or art.12 alin.(9) din Legea metrologiei nr.647-XIII din 17 noiembrie 1995 prevede că *se interzice utilizarea mijloacelor de măsurare fără marcaje metrologice sau cu marcaje metrologice deteriorate, alterate, înlăturate, de interzicere sau cu termenul de verificare metrologică periodică expirat pentru măsurările efectuate în domeniile specificate la art.11 alin.(1) [18].*

8. Partea rezolutivă a procesului-verbal cu privire la contravenție

Conform art.443 alin.(9) din Codul contravențional, *partea rezolutivă a procesului-verbal va cuprinde decizia agentului constatator de sancționare a contravenientului sau de remitere a cauzei în instanța de judecată, cu recomandarea, în cazul în care consideră necesar, referitor la sancționare, sau de încetare a procesului, precum și termenul de contestare în instanța de judecată.*

Astfel, în urma cercetărilor probelor administrate și a constatărilor inserate în procesul-verbal cu privire la contravenție, agentul constatator emite una din soluțiile citate, adică: 1. sancționarea contravenientului; 2. remiterea cauzei după competența jurisdicțională [19]; 3. încetarea procesului contravențional.

Deci aliniatul respectiv instituie regula ca fiecare proces-verbal cu privire la contravenție urmează să conțină în *mod obligatoriu* parte rezolutivă, iar ca sancțiune survine nulitatea absolută.

Mai mult, partea rezolutivă trebuie să conțină și termenul de „atac”, însă în situația în care contravenientul probează că nu cunoștea termenul în care trebuia să depună contestație, soluția ar fi repunerea în termen, dar ținând cont de veridicitatea acestei afirmații prin raportare la situația concretă a contravenientului: vârsta, pregătire profesională etc., iar aici guvernează principiul *nemo censetur ignorare legem*, ceea ce semnifică că nimeni nu poate fi considerat că nu cunoaște legea.

Totodată, subliniem că legiuitorul poate insera în procedura contravențională raționamentele Curții Constituționale a României din Decizia nr. 953 din 19 decembrie 2006, în care a statuat că „*Din acest punct de vedere, textul criticat, prevăzând că «plângerea însoțită de copia de pe procesul-verbal de constatare a contravenției se depune la organul din care face parte agentul constatator, acesta fiind obligat să o primească și să înmâneze depunătorului o dovadă în acest sens», contravine textelor constituționale enunțate mai sus, îngreădește accesul direct la justiție atâta timp cât nu prevede ca alternativă și posibilitatea ca plângerea să poată fi depusă și la instanța de judecată» [20].*

La fel, art.443 alin.(10) din Codul contravențional prevede că, *dacă norma contravențională prevede aplicarea punctelor de penalizare sau dacă contravenția imputată prevede acumularea a 15 puncte de penalizare, partea rezolutivă a procesului-verbal va conține și mențiunea respectivă.*

Așadar, regula respectivă a fost fundamentată grație dispozițiilor art.36 alin.(2) din Codul contravențional, care prevede *inter alia* remiterea cauzei spre examinarea cu solicitarea aplicării privării de dreptul special a

contravenientului de a conduce vehicule pe un termen de la 6 luni la 1 an ca sancțiune complementară. Astfel, absența mențiunii respective constituie nulitatea relativă, deoarece contravenientul este îndreptățit să prezinte probe în acest sens și numai dacă demonstrează o încălcare a unui drept al său.

Totodată, alin.(11) din aceeași normă stipulează că, în cazul deciziei de sancționare, partea rezolutivă a procesului-verbal va cuprinde și date privind informarea contravenientului despre dreptul de a plăti jumătate din amendă dacă amenda este plătită în cel mult 72 de ore de la stabilirea ei.

Legea contravențională recunoaște o înlesnire substanțială fundamentată pe realizarea scopului sancțiunii și care constă în posibilitatea contravenientului de a plăti jumătate din amenda stabilită ca sancțiune dacă o plătește în cel mult 72 de ore din momentul stabilirii ei pentru fapta respectivă (art. 34 alin.(3) din Codul contravențional).

În ceea ce privește posibilitatea anulării procesului-verbal cu privire la contravenție, având ca teme lipsa acestei mențiuni, este iluzorie, deoarece acest fapt echivalează cu încălcarea principiului *nemo censetur ignorare legem*, adică o ficțiune juridică. Mai mult, lipsa sau indicarea greșită a amenzii atrage nulitatea absolută a procesului-verbal cu privire la contravenție, deoarece se agravează situația contravenientului și se încalcă un drept al său care nu poate fi înlăturată decât prin anularea procesului-verbal respectiv.

Concluzie. Ținând cont de circumstanțele elucidate *supra* și având în vedere că unele elemente ale procesului-verbal cu privire la contravenție din dispozițiile art.443 din Codul contravențional au caracter obligatoriu, venim cu o recomandare de a introduce modificări la art.445 din Codul contravențional și de a evidenția următoarele elemente ca fiind obligatorii sub sancțiunea nulității absolute: 1. data și locul încheierii procesului-verbal cu privire la contravenție; 2. calitatea, numele și prenumele agentului constatator, denumirea autorității pe care o reprezintă; 3. numele, prenumele, domiciliul și datele din buletinul de identitate al contravenientului, iar în cazul persoanei juridice, denumirea, sediul, codul ei fiscal; 4. descrierea faptei contravenționale; 5. încadrarea juridică a faptei, norma materială contravențională și indiciile calificative al elementelor constitutive ale contravenției; 6. asigurarea asistenței unui interpret/traducător și datele acestuia; 7. semnătura agentului constatator; 8. decizia agentului constatator, iar celelalte elemente – sub sancțiunea nulității relative, în cazul în care partea interesată invocă o încălcare a unui drept al său, pentru a nu permite aplicarea eronată a legii contravenționale de către instanțele de judecată și de a institui o practică unitară în acest sens.

Cu titlu *de lege ferenda*, considerăm oportun de a institui posibilitatea participanților la procesul contravențional de a depune contestație împotriva procesului-verbal cu privire la contravenție direct în instanța de judecată competentă pentru a evita abuzul din partea agentului constatator și a nu îngrădi dreptul

la acces liber la justiție. Astfel, în dispoziția art.448 alin.(2) din Codul contravențional, prima propoziție de completat la final cu cuvintele „sau în instanța de judecată în a cărei rază teritorială activează autoritatea din care face parte agentul constatator”, iar în propoziția a doua, după cuvintele „data depunerii contestației” de introdus cuvintele „sau de la solicitarea instanței de judecată”.

Referințe:

1. Antonie Iorgovan. *Tratat de drept administrativ*. Vol. II. București, All Beck, 2002, p. 427.
2. *Confirmarea* este actul juridic prin care cel îndreptățit să invoce nulitatea renunță la dreptul de a cere anularea actului sau de a opune nulitatea pe cale de excepție. Ca și orice act juridic, confirmarea este o manifestare de voință care poate fi comunicată în diferite modalități. Confirmarea *expresă* poate fi exprimată în formă scrisă sau în formă autentică. Confirmarea este *tacită*, atunci când persoana, în al cărei interes este invocată nulitatea, săvârșește fapte care demonstrează în mod cert și evident voința sa.
3. Publicat în: *Monitorul Oficial*, nr. 31-32/24 din 01 aprilie 1999.
4. Art. 385 alin. (1).
5. Apostol Tofan Dana. *Drept administrativ*. Partea I. Note de curs pentru forma de învățământ la distanță, 2007, p. 6. http://cj.md/uploads/Drept_administrativ.pdf.
6. *Monitorul Oficial al RM*, nr.9 art.89 din 09.02.1995.
7. Indicarea acțiunilor care cuprinde toate cazurile de același fel. De exemplu, transcrierea variantei-tip a contravenției.
8. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123828>
9. *Monitorul Oficial*, nr.222-227 art.721 din 26.10.2012.
10. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124104>
11. Constituția Republicii Moldova. Republicată: *Monitorul Oficial al R. Moldova*, nr.78 art.140 din 29.03.2016.
12. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău: Arc, 2012, p. 443.
13. *Ibidem*.
14. Furdul S. *Dreptul contravențional*. Chișinău: Cartier. 2005, p. 91.
15. http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=86
16. *Monitorul Oficial al R. Moldova*, nr.50-51 art.359 din 04.06.1998.
17. http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=110
18. Republicată în: *Monitorul Oficial al R. Moldova*, ediție specială din 15.04.2008.
19. Cu toate că norma citată prevede că agentul constatator poate remite cauza numai instanței de judecată și întru respectarea principiului competenței jurisdicționale, considerăm că acesta urmează a remite cauza și spre alte autorități competente să soluționeze cauzele contravenționale, dacă a fost sesizat despre săvârșirea unei contravenții.
20. Publicată în: *Monitorul Oficial a României*, nr. 53 din 23 ianuarie 2007. Vizitată la adresa web: <https://www.ccr.ro/ccrSearch/MainSearch/SearchForm.aspx>

Recenzent:
Sergiu FURDUL,
doctor în drept, conferențiar universitar

CARACTERISTICA JURIDICO-PENALĂ ȘI CRIMINOLOGICĂ A INVIOLABILITĂȚII VIETII PERSONALE

Sergiu BOZIANU,
doctorand (ULIM)

Prin acest articol, am urmărit scopul de a releva caracteristica datelor cu caracter personal prin prisma celor patru elemente constituite ale acestora: orice informație, referitoare la persoana fizică, identificată sau identificabilă. Raționamentele expuse, în mare parte, s-au bazat pe ghidurile practice elaborate de către Grupul de Lucru Pentru Protecția Datelor [1] care a fost creat în temeiul art.29 Directiva 95/46/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 24 octombrie 2005 pentru protecția persoanelor fizice cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal și la libera circulație a acestor date. Importanța cunoașterii elementelor constitutive ale datelor cu caracter personal decurge din necesitatea promptă și adecvată de a individualiza informațiile ce cad sub incidența regimului juridic al protecției datelor cu caracter personal. Mai mult, progresul tehnologic care, în ultima perioadă, a crescut exponențial volumul de informații prelucrate, generează riscuri sporite pentru inviolabilitatea vieții intime, familiale și private a subiectului de date. În acest sens, distingerea datelor cu caracter personal din tot volumul de informații și atribuirea acestor informații unui regim special de prelucrare este inevitabil și absolut imperios într-un stat de drept.

Cuvinte-cheie: orice informație; referitoare la; identificată sau identificabilă; persoana fizică.

* * *

The intended purpose of this article was to emphasize the characteristic of Personal Data through their four constituent elements: any information referring to, identified or identifiable, to natural person. The displayed reasonings were mostly based on the practical guides developed by the Working Group for Data Protection, which was created according to art. 29 of Directive 95/46/CE of the European Parliament and of the Council of 24 October 2005 on the protection of individuals with regard to the processing of Personal Data and on the free movement of such data. The importance of knowing these constituent elements of Personal Data derives from the prompt and proper necessity of individualizing the information that falls under the incidence of the legal regime of Personal Data protection. Moreover, the technological advancement that has recently exponentially increased the volume of processed data, generates high risks for the inviolability of private, familial and intimate life of the personal data subject, in this regard, distinguishing Personal Data from the whole volume of data and assigning a special processing method is inevitable and absolutely imperative in a state governed by the rule of law.

Keywords: any information; relating to; identified or identifiable; natural person.

Elementele constitutive ale datelor cu caracter personal

În viața cotidiană, datele cu caracter personal sunt privite mai mult ca identificatorii persoanei fizice consemnați în buletinul de identitate, nefiind percepuți în sensul larg al acestei noțiuni. În mare parte, admiterea acestor inadvertențe se datorează faptului că Republica Moldova a adoptat și a pus în aplicare principalele instrumente care definesc acest domeniu începând cu anul 2007, când a fost aprobată Legea cu privire la protecția datelor cu caracter personal [3,4], și ulterior în anul 2009, când a fost adoptată Legea privind aprobarea Regulamentului Centrului Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal, structurii, efectivului-limită și a modului de finanțare a Centrului Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal [2].

Succesiv creării Autorității de control asupra conformității prelucrării datelor cu caracter personal, la 14 decembrie 2010, a fost adoptată Hotărârea Guvernului privind aprobarea Cerințelor față de asigurarea securității datelor cu caracter personal la prelucrarea acestora în cadrul sistemelor informaționale de date cu caracter personal [6], în Anexa nr. 1 a acesteia, au fost definite principalele categorii de

date cu caracter personal, cum ar fi: numele și prenumele, sexul, data și locul nașterii, cetățenia, IDNP, imaginea, vocea, situația familială, situația militară, datele de geolocalizare/datele de trafic, porecla/pseudonimul, datele personale ale membrilor de familie, datele din permisul de conducere, datele din certificatul de înmatriculare, situația economică și financiară, datele privind bunurile deținute, datele bancare, semnătura, datele din actele de stare civilă, numărul dosarului de pensie, codul personal de asigurării sociale (CPAS), codul asigurării medicale (CPAM), numărul de telefon/fax, numărul de telefon mobil, adresa (domiciliului/reședinței), adresa e-mail, datele genetice, datele biometrice și antropometrice, datele dactiloscopice, profesia și/sau locul de muncă, formarea profesională – diplome – studii, obișnuințele/preferințele/comportamentul și caracteristicile fizice.

Dacă facem o analiză comparativă cu reglementările în domeniul protecției datelor cu caracter personal în țările vecine, nu găsim o astfel de specificare expresă a principalelor categorii de date cu caracter personal. Inexistența actelor normative, care enumără principalele categorii de date cu caracter personal, se datorează faptului că, în unele țări europene,

primele reglementări ce ar viza domeniul protecției datelor cu caracter personal au fost instituite încă în anii 50, în acest sens o astfel de specificare la moment nu ar fi actuală, din motiv că cetățenii acestor țări au o percepție corespunzătoare, fiind în știință de cauză privind principalele categorii de date cu caracter personal.

La prima vedere, odată ce au fost specificate principalele categorii de date cu caracter personal, este destul de simplu a desprinde care sunt aceste informații, însă pentru a putea atribui anumitor date calificativul de date cu caracter personal, e necesar a fi luate în calcul următoarele elemente specifice:

În literatura de specialitate noțiunea de „date” este asociată unor evenimente, numere, constatări, observații, statistici și alte evidențe care, nefiind asociate cu anumite informații suplimentare, nu reprezintă vreun sens de sine stătător. Urmărind această logică, putem presupune că datele cu caracter personal sunt inclusiv acele date care ele însele nu au niciun înțeles, dar care identifică sau care pot duce la identificarea persoanei fizice.

Într-adevăr, conținutul normelor specificate *supra* referitoare la noțiunea de date cu caracter personal nu specifică și nici nu exclude faptul că, în anumite situații, IDNP-ul (cod numeric din 13 cifre ce se atribuie persoanei fizice odată cu nașterea sau la perfectarea buletinului de identitate); codul personal de asigurării sociale (CPAS), codul asigurării medicale (CPAM), imaginea foto/video, ADN (datele genetice) identifică/sau pot duce la identificarea persoanei fizice în condițiile în care această informație o conține un anumit registru/sistem de evidență/sistem informațional și/sau regăsită în spațiul public, care ulterior poate fi asociată cu acesta.

Într-o altă ordine de idei, presupunem că extragem din Registrul de stat al populației (Sistemul informațional automatizat „Registrul de stat al populației” este sistemul unic integrat de evidență automatizată a cetățenilor Republicii Moldova, străinilor cu drept de ședere permanentă sau provizorie pe teritoriul Republicii Moldova a refugiaților și a beneficiarilor de protecție umanitară, precum și a cetățenilor plecați peste hotare pentru a se stabili cu traiul permanent sau temporar pe o durată mai mare de trei luni [5]) toate datele (care constituie informații ce vizează cel puțin circa 4 milioane de persoane) într-un document de extensie word, sau excel, însă acestea să nu fie structurate după logica/structura în care au fost scrise în sistem. Astfel, vom avea un volum enorm de date cu caracter personal, însă fiecare categorie de date cu caracter personal luată aparte, cum ar fi doar numele sau prenumele, sau data, luna, anul nașterii, fără a fi atribuit un identificator suplimentar (caracteristica fizică, adresa de domiciliu, numărul de telefon etc.), nu poate identifica sau duce la identificarea

persoanei fizice în mod rezonabil, și nici nu constituie un element caracteristic persoanei fizice, deoarece nu cunoaștem cui îi aparține.

În esență, anume eșalonarea identificatorilor într-o anumită ordine logică va reprezenta ca atare datele cu caracter personal.

Literatura de specialitate desprinde patru elemente constitutive ale datelor cu caracter personal, precum: orice informație, referitoare la, identificată sau identificabilă, persoana fizică [9].

Primul element – „orice informație”. Cuvântul informație a fost preluat din latină – *informatio*, care ar putea fi definită ca totalitatea elementelor ce descriu și caracterizează o anumită manifestare de fapt, obiect, gând, fenomen, cunoștință, lămurire etc. Informația constituie elementul esențial în procesul de cunoaștere, realizat de ființa umană [7].

Informația este rezultatul interpretării datelor în funcție de cunoștințe, experiență, de circumstanțele cazului etc. Aceeași informație poate fi interpretată diferit de la un individ la altul, în funcție de contextul în care aceasta a fost expusă sau tratată.

Chiar dacă în utilizarea cotidiană datele și informațiile sunt utilizate ca sinonime, în industria tehnologiei informației, cu siguranță, aceste două sintagme au înțelesuri diferite. Datele sunt materia primă care ele însele nu reprezintă un pericol pentru viața intimă, familială și privată, atât timp cât datele nu sunt legate după o structură logică care în esență să caracterizeze sau să identifice, sau să ducă la identificarea persoanei fizice. Astfel, când ne referim la orice informație, deja urmează să percepem că această informație este structurată după o anumită logică și probabilitatea de a identifica direct sau să poată duce la identificarea persoanei fizice este foarte mare.

Nu în zadar legiuitorul a potrivit sintagma „orice informație” pentru a nu se limita la un anumit volum sau formă de informație, care în contextul evoluției tehnologiei informației, apar noi categorii de date cu caracter personal – apar lunar, dacă nu zilnic.

Cum a fost menționat mai devreme, informația poate fi percepută și tratată diferit de fiecare persoană în parte, în funcție de bagajul de cunoștințe raportat la totalitatea indicilor caracteristici unor informații, a căror tălmăcire poate duce la identificarea persoanei fizice.

Spre exemplu, susținerea probei scrise a examenului de bacalaureat constituie date cu caracter personal, dacă numele și prenumele autorului au fost anonimizate? La prima vedere, în absența identificatorilor principali precum nume și prenume, ar părea că este imposibilă identificarea autorului scrisorii. Totodată, având în vedere faptul că manuscrisul este de origine umană (scrierea olografă), acesta cuprinde un set de criterii unice după care poate fi identifi-

cată persoană vizată, acestea urmând a fi epimediat intervinate rezonanța punerii în aplicare a celui de al doilea element constitutiv.

Al doilea element constitutiv – „referitoare la”. De regulă, elementul specific „referitor la” prezintă legătura acestei informații cu personalitatea unui anumit individ, fapt care stârnește și creează un interes sporit în privința acestor date. De exemplu, datele consemnate în cadrul unei cauze penale în mod inerent demonstrează că acestea „se referă” la un anumit subiect de date cu caracter personal (făptuitor/i), sau informațiile stocate în biroul unei instituții medicale exprimă faptul că datele stocate vizează medicul, precum și pacienții care au beneficiat de serviciile acestuia, ori rezultatele examenelor de bacalaureat care sunt afișate în cadrul unei instituții de învățământ cu siguranță, identifică elevii care frecventează această instituție. Cu alte cuvinte, al doilea element „referitoare la” este exercițiul logic care ne oferă o concluzie preliminară, dacă o anumită informație se referă la cineva sau la ceva sau dacă aceasta poartă o anumită încărcătură de fapte sau evenimente ce ar putea caracteriza o anumită persoană [7].

Al treilea element este „identificată sau identificabilă”. În această situație, se impune necesitatea de a relata cazurile în care datele cu caracter personal identifică persoana sau poate duce la identificarea acesteia.

De obicei, persoana fizică se consideră a fi identificată, dacă prin datele care sunt prelucrate poate fi stabilită cu ușurință identitatea subiectului datelor cu caracter personal. Spre exemplu, atunci când numele și prenumele unui subiect de date cu caracter personal este unic, atunci putem spune că persoana este identificată (acest test poate fi efectuat cu ușurință verificând datele după omonim prin intermediul aplicației oferite de Î.S. „Cris,,Registru” și care poate fi accesată la adresa electronică <http://registru.md/servicii-online>). Din categoria datelor care identifică persoana fizică ar fi și: IDNP, CPAM, CPAS, numărul de telefon abonament, IP adresa clientului, numărul de înmatriculare a automobilului etc. Deci faptul deținerii/cunoașterii acestor identificatori se va considera că persoana căreia i s-a atribuit acest criteriu poate fi identificată [7].

În partea ce vizează datele care pot duce la identificarea persoanei fizice, aici lucrurile sunt destul de relative. Astfel, dacă încercăm să enumerăm categoriile de date cu caracter personal, care pot duce la identificarea persoanei fizice, ajungem la concluzia că majoritatea informațiilor în contextul în care există suficienți indici suplimentari pot duce la identificarea persoanei fizice. În acest sens, vom prezenta următoarele exemple: După cum a fost exemplificat și mai devreme în cazul anonimizării numelui și pre-

numelui autorului unei lucrări, majoritatea persoanelor, care în mod normal nu dispun de cunoștințe speciale sau aprofundate în domeniul expertizei grafoscopice, nu vor putea să identifice care anume elev este autorul acestei lucrări. Totuși, experții criminalistici având în vedere procesul general de identificare, precum cercetarea prealabilă a materialelor trimise spre expertizare, analizarea separată a caracteristicilor grafice ale fiecărui scris în parte, examinarea comparativă a caracteristicilor scrisului și a elevilor cunoscuți, cercetarea comparativă prin aprecierea constatărilor făcute și formularea concluziei [8], în marea majoritate a cazurilor vor putea stabili identitatea autorului manuscrisului. În acest sens, chiar dacă nu se cunoaște expres cine este autorul lucrării, expertiza grafoscopică care va cuprinde cel puțin identificatorii indirecti precum forma literelor, înclinației, culoarea, viscozitatea și componența cernei etc. poate duce la identificarea autorului. Mai mult, în această situație, chiar acuratețea scrisului sau admiterea greșelilor, formularea specifică a textului (arhaisme, rusisme), punctajul acumulat, examinate comparativ cu caracteristicile elevilor, poate duce la minimizarea cercului de persoane vizate sau chiar la identificarea directă a acestuia.

În același context, procesul tehnologic instantaneu individualizează noi categorii de date cu caracter personal care pot duce la identificarea persoanei, cum ar fi în cazul identificării persoanei fizice după mersul acesteia, fiind utilizate dispozitivele video montate în perimetrul unui oraș, sau în general pe țară, sau identificarea automatizată după criteriul recunoașterii trăsăturilor faciale, sau identificarea potrivit datelor de geolocalizare emise de telefonul mobil/tabletă/navigatorul auto, sau identificare potrivit datelor prelucrate în cadrul unor tranzacții financiare cu cardul, sau în cazul efectuării tranzacției financiare cheș cu utilizarea cardurilor de reducere etc.

Astfel conchidem că sub noțiunea de „identificată sau identificabilă”, pot fi încadrate practic majoritatea informațiilor pe care le deținem cu condiția că dispunem de anumite resurse informaționale în cadrul cărora putem stabili logica sau legătura de cauzalitate dintre informația deținută și cea stocată într-un anumit sistem de evidență.

Enunțarea tuturor acestor criterii, după care o informație ar fi personalizată, ar fi inutilă dacă aceste caracteristici nu ar fi strâns legate de ultimul element „persoană fizică”.

De menționat că domeniul protecției datelor cu caracter personal a apărut odată cu necesitatea protejării inviolabilității vieții intime, familiale și private a persoanei fizice. Deci rolul acestor principii, constă în faptul asigurării unui mediu confortabil la nivel de libertate de a gândi de a circula, de a alege

și de a acționa potrivit propriilor convingeri având în vedere limitele și restricțiile legale, însă în privința cărora persoana fizică să nu fie supusă unor restricții, intimidări sau de orice alt tip de restricții.

În majoritatea statelor ce fac parte la Convenția pentru protecția persoanelor referitor la prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal a fost deschisă spre semnare pentru statele membre ale Consiliului Europei la Strasbourg la 28 ianuarie 1981, dreptul la protecția datelor cu caracter personal vizează doar persoana fizică [1].

O altă întrebare care apare fără echivoc este dacă datele cu caracter personal pot fi doar datele care aparțin subiectului, sau datele cu caracter personal precum numele și prenumele acestuia pot fi considerate ca date cu caracter personal care identifică alți subiecți de date?

Cu siguranță, plenitudinea și diversitatea circumstanțelor unui caz în mod direct influențează raționamentul privind calificarea ca fiind date cu caracter personal. Totuși în unele situații datele cu caracter personal care identifică un subiect de date pot constitui date cu caracter personal ce pot duce la identificarea altui subiect de date. Un asemenea caz ar fi foarte ușor de simulat, în cazul când încercăm să căutăm un fost coleg de clasă pe un site de socializare, însă, din oarecare raționamente personale, acesta și-a creat un profil de utilizator, fără a include numele și prenumele său deplin, sau a introdus alți identificatori care nu pot duce la identificarea acestuia, în atare sens, în cazul în care intenția de a identifica această persoană este destul de motivantă, iar răbdarea nu este un impediment în acest proces, atunci prin simpla căutare potrivit criteriului „numelui” acestuia și vizualizarea profilurilor de utilizatori (incluzând fotografiile și prietenii acestor persoane), neapărat vor identifica persoanele din cercul apropiat de tip: părinții, soția, verișorii, astfel, prin intermediul acestor date, s-ar putea de identificat și profilul utilizatorului colegului pe care îl căutăm.

De reținut și faptul că datele nu își pierd calitatea de date cu caracter personal, chiar și în situația în care nu sunt veridice (în cazul unor declarații calom-

nioase aduse în public sau unor înscrieri false etc.). Astfel, indiferent de faptul dacă informația este veridică sau nu, în cazul în care această informație identifică sau poate duce la identificarea persoanei fizice, acestea vor reprezenta date cu caracter personal.

Referințe:

1. Convenția pentru protecția persoanelor referitor la prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal a fost deschisă spre semnare pentru statele membre ale Consiliului Europei la Strasbourg la 28 ianuarie 1981.

2. Legea nr. 182 din 10 iulie 2008 cu privire la aprobarea Regulamentului Centrului Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal, structurii, efectivului-limită și a modelului de finanțare a Centrului Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal.

3. Legea nr. 17-XIV din 15 februarie 2007 cu privire la protecția datelor cu caracter personal.

4. Legea nr. 133 din 8 iulie 2011 privind protecția datelor cu caracter personal.

5. Concepția sistemului informațional automatizat „Registrul de stat al populației” și Regulamentului cu privire la Registrul de stat al populației, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 333 din 18 martie 2002.

6. Cerințele față de asigurarea securității datelor cu caracter personal la prelucrarea acestora în cadrul sistemelor informaționale de date cu caracter personal, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr. 1123 din 14 decembrie 2010.

7. Avizul Grupului de Lucru Pentru Protecția Datelor Instituțit în Temeiul Articolului 4/2007 privind conceptul de date cu caracter personal.

8. Ionescu L. *Expertiza criminalistică a scrisului*. Iași: Junimea, 1973.

9. *Manualul de legislație europeană privind protecția datelor*, publicat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene în anul 2014. Luxemburg, Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene 2014, p.37.

Recenzent:
Oxana ROTARU,
doctor în drept

DREPTURILE CONSUMATORULUI ÎN CAZUL PROCURĂRII UNUI BUN VICIAT

Taisia PRUTEAN

(candidat la funcția de judecător, asistent judiciar la Curtea Supremă de Justiție)

Acest articol familiarizează persoana fizică, în calitate de consumator, cu drepturile consumatorului în cazul procurării unui bun viciat. Consumatorul beneficiază de drepturile stipulate în Codul civil, în Legea privind protecția consumatorilor și în alte acte subordonate legii. Persoana fizică apare în calitate de consumator când procură un bun din rețeaua de comerț cu amănuntul, beneficiind de protecție mai sporită decât alte persoane – protecție sub două aspecte – material și procesual.

În cazul când consumatorul a procurat un produs cu deficiențe, el are dreptul de a înainta o reclamație cu privire la remedierea deficiențelor depistate – despăgubirea pierderilor superite (restituirea contravalorii sau reducerea prețului, repararea sau înlocuirea gratuită, rezilierea contractului de vânzare-cumpărare).

Reclamațiile consumatorilor trebuie să fie înregistrate de unitățile de comerț și prestări servicii în Registrul de reclamații, iar autoritățile publice locale să exercite controlul asupra respectării corectitudinii ținerii acestuia.

Examinarea practicii judiciare autohtone a constatat că aceasta nu este nici pe departe de a fi suficientă să asigure un cadru judiciar satisfăcător intereselor economice ale consumatorilor.

Cuvinte-cheie: consumator; cumpărător; bun viciat; vânzător; producător; reguli de comercializare; drepturi; protecție; rețea de comerț cu amănuntul; interesele consumatorilor.

The author of this article informs the natural person as a consumer with the consumers rights in case of purchasing a vitiated good. The consumer benefits of the rights stipulated in the Civil Code, Consumer Protection Act and other acts subordinated to the Law. Natural person appears as a consumer when he/she purchases a good from retail network benefiting by greater protection than others – in point of material and procedural.

If the consumer has purchased a defective product, he has the right to file a complaint about its shortcoming detected-the compensation losses (a refund or price reduction, free repair or replacement, the contract annulment).

The consumer's complaint must be registered in the register of complaints, and local governments to exercise control over the observance of the accuracy of keeping it.

Domestic jurisprudence examination established that it is far from being sufficient to provide satisfactory legal framework to consumers' economic interest.

Keywords: consumer; buyer; stale goods; seller; producer; rules on marketing; rights; protection; retail network; consumers' interest.

Persoana fizică – cumpărător (consumator), în cadrul contractului de vânzare-cumpărare de bunuri pentru consum, beneficiază nu numai de drepturile prevăzute de Codul civil, ci și de cele oferite consumatorului conform Legii privind protecția consumatorilor și de alte acte subordonate legii (Regulile de comercializare cu amănuntul a unor tipuri de mărfuri alimentare și nealimentare, adoptate prin Hotărârea Guvernului nr.65 din 26.01.2001 [1]; Regulile de înlocuire a produselor nealimentare și a termenelor de garanție, adoptate prin Hotărârea Guvernului nr.1465 din 08.12.2003 [2]; Regulamentul cu privire la modul de gestionare al Registrului de reclamație, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.1141 din 04.06.2006 [3]).

Persoana fizică apare în calitate de consumator, atunci când procură un bun din rețeaua de comerț cu amănuntul, beneficiind de o protecție mai sporită decât alte persoane. Protecția dată poate fi privită sub două aspecte, și anume:

- aspect material;
- aspect procesual.

În ceea ce se referă la măsurile materiale, putem

menționa următoarele: remedierea viciilor constatate și repararea prejudiciului cauzat. Această posibilitate este prevăzută în art.6 lit.c) din Legea 105/2003 și pct.2 din HG nr. 1465/2003. Astfel, în cazul constatării de către consumator a unor deficiențe ale produselor procurate, despre care consumatorul nu a fost informat și acestea nu-i sunt imputabile, consumatorul, în cadrul termenului de garanție sau termenului de valabilitate, iar pentru vicii ascunse – pe durata de funcționare, prin depunerea reclamației către vânzător poate pretinde, la opțiunea sa:

- înlăturarea gratuită a deficiențelor produsului;
- înlocuirea gratuită a produsului necorespunzător cu un produs similar de calitate adecvată;
- înlocuirea cu un produs similar de alt model;
- reducerea corespunzătoare a prețului produsului necorespunzător;
- restituirea contravalorii produsului necorespunzător;
- recuperarea prejudiciului, inclusiv prejudiciului moral;

Remedierea gratuită a deficiențelor sau recu-

perarea cheltuielilor în legătură cu remedierea acestora de către consumator. În cazul în care consumatorul a procurat un produs cu deficiențe, el are dreptul de a înainta o reclamație cu privire la remedierea deficiențelor depistate. Vânzătorul, sau producătorul, este obligat să înlăture deficiențele constatate în termen de 14 zile calendaristice de la data primirii reclamației. Vânzătorul va fi obligat să suporte toate cheltuielile legate de operațiile de repunere în funcțiune a produselor necorespunzătoare în cadrul termenului de garanție sau valabilitate, iar pentru *vicii ascunse* – în cadrul duratei de funcționare, precum și cheltuielile ocazionale de transportare, manipulare, diagnosticare, expertizare, demontare etc. În cazul în care pentru remedierea deficiențelor apărute este nevoie de a reține produsul, vânzătorul este obligat să elibereze consumatorului o dovadă în formă scrisă, care să conțină elementele de identificare a sa și a produsului reținut, precum și termenul de soluționare a reclamației. Pentru încălcarea termenului de 14 zile, vânzătorul achită consumatorului pentru fiecare zi (oră, dacă termenul este prevăzut în ore) depășită o penalitate în mărime de 5% din prețul produsului, serviciului în vigoare la data examinării reclamației consumatorului. Dar plata efectuată nu-l exonerează pe vânzător de îndeplinirea obligațiilor ce îi revin față de consumator (art.32 alin.(1) Legea 105/2003). Vânzătorul însă are posibilitate de a refuza satisfacția pretențiilor consumatorului, în cazul în care vor dovedi vina consumatorului în ceea ce privește deficiențele apărute la produsul vândut, prin expertiza termică efectuată de o terță parte competentă în domeniu, abilitată în conformitate cu legislația, într-un termen de cel mult 14 zile calendaristice de la data înaintării pretenției de către consumator.

Vânzătorul va efectua expertiza dată din contul său. Consumatorul este în drept să participe la expertiză personal sau prin reprezentanții săi (pct.4 HG nr.65/2001). Expertiza se efectuează la solicitarea vânzătorului de către: Camera de Comerț și Industrie și subdiviziunile ei teritoriale; Centrul Național de Expertize Judiciare de pe lângă Ministerul Justiției; Camera de Stat pentru Supravegherea Marcării de pe lângă Ministerul Finanțelor – pentru articole din metale prețioase și pietre prețioase; instituțiile (organizațiile) ce dispun de licență pentru activitatea de efectuare a expertizei mărfurilor; comisia de expertiză formată din reprezentanții vânzătorului și organului ce efectuează expertiza, cu participarea consumatorilor (în caz de necesitate, se invită reprezentanții producătorului). Produsele reclamate nu pot fi expertizate de laboratorul care a efectuat încercările produsului în scopul evaluării conformității. În cazul unor vicii ascunse, apărute după expirarea termenului de garanție, termenul stabilit de 14 zile calendaristice curge de la data finalizării expertizei termice efectuate de o terță par-

te competentă în domeniu. Timpul în decursul căruia produsul nu a fost utilizat, din cauza remedierii deficiențelor, prelungește, în mod corespunzător, termenul de garanție. El curge din momentul sesizării în scris a vânzătorului până la aducerea produsului în stare de funcționare corespunzătoare. În cazul produselor electrice de folosință îndelungată, vânzătorul este obligat, la prezentarea de către consumator a pretenției întemeiate referitor la deficiențele produsului care nu-i sunt imputabile și care urmează a fi remediate, să pună la dispoziția acestuia gratuit, în termen de 3 zile, pe perioada remedierii, un produs similar, suportând și cheltuielile de transportare și manipulare. La înlăturarea deficiențelor prin înlocuirea unei piese de schimb sau a unei părți componente a produsului, pentru care sunt stabilite termene de garanție, termenul de garanție pentru noile piese de schimb sau părțile componente se calculează din ziua eliberării produsului reparat către consumator. În practică, prin Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție din 03 noiembrie 2010, pronunțată în dosarul nr.2ra-1437-10 a fost respinsă acțiunea reclamantei Valentina Cucu împotriva SRL „Ungar” cu privire la repararea prejudiciului material și moral prin care a solicitat înlocuirea încălțăminteii sau restituirea contravalorii acestuia și repararea prejudiciului moral. Instanța de recurs a respins acțiunea pe motiv că reclamanta nu a prezentat încălțăminteii respectivă pentru a determina din vina cui au apărut deficiențele la produsul vândut. De asemenea, nu a fost prezentată încălțăminteii a cărei contravaloare se cere. Relațiile din speță sunt guvernate de Legea 105/2005 (art. 18 alin.(1)), HG nr. 1465/2003 (pct.2). Actele enunțate stipulează că vânzătorul, prestatorul de servicii se obligă a remedia defectele apărute la produs, înlocuirea gratuită a acestuia doar în cazurile când aceste defecte nu sunt imputabile consumatorului. Adică, legislatorul prevede un singur temei de refuz în remedierea deficiențelor la produs, și anume, când aceste deficiențe sunt imputabile consumatorului, în atare circumstanțe, instanțele de judecată urmau a stabili dacă televizorul reclamantului este cu defecte și dacă aceste defecte sunt imputabile consumatorului. Astfel de momente pot fi stabilite prin diferite metode, expertiza fiind una din ele. Colegiul mai reține că refuzul reclamantului de a efectua unele acțiuni la care este obligat urmează a fi apreciat în conformitate cu legislația în vigoare.

Reducerea corespunzătoare a prețului de cumpărare a bunului. La cererea consumatorului privind reducerea prețului mărfii, noul preț se stabilește prin înțelegerea părților, iar în caz de litigiu – prin expertiză. În acest caz, noul preț poate fi stabilit prin scăderea din prețul inițial a costului reparației sau a sumei reducerii prevăzute în actul de expertiză.

Preschimbarea gratuită a mărfii cu vicii cu o marfă similară de calitate adecvată. Înlocuirea

gratuită a produsului cu vicii în cadrul termenului de garanție sau termenului de valabilitate, vicii care nu sunt imputabile consumatorului, se face necondiționat de vânzător, într-un termen de cel mult 14 zile calendaristice de la data înaintării reclamației de către consumator sau în termenul stabilit prin contract, iar în caz de încălcare a termenelor prevăzute, vânzătorul, prestatorul achită consumatorului pentru fiecare zi (oră, dacă termenul a fost stabilit în ore) depășită o penalitate în mărime de 5% din prețul produsului, serviciului în vigoare la data examinării reclamației consumatorului (art.32 alin.(1) Legea nr. 105/2003). Termenul de 14 zile calendaristice poate fi prelungit numai cu acordul consumatorului. În cazul produselor alimentare, farmaceutice sau cosmetice necorespunzătoare cerințelor prescrise sau declarate, vânzătorul este obligat, la cererea și opțiunea consumatorului, să le înlocuiască sau să restituie contravaloarea acestora. În cazul refuzului de a înlocui un produs cu vicii cu un produs de calitate adecvată, vânzătorul prezintă consumatorului refuzul de a satisface pretențiile acestuia, în formă scrisă, anexând copia rezultatelor expertizei. În cazul în care consumatorul solicită înlocuirea de către vânzător a produsului necorespunzător cu un produs similar de alt model, se recalculează prețul de cumpărare. În practică, prin Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 01 iunie 2011, în dosarul nr.2ra-1055/1⁶³ a fost admisă acțiunea reclamantului SRL „Autoimperial” împotriva Nataliei Donțova privind înlocuirea gratuită a automobilului de modelul „Subaru Forester” cu un autovehicul de același model și echipament tehnic. Instanța de recurs a admis recursul motivând că deficiențele reclamate sunt reparabile, pot fi remediate, nu fac bunul impropriu întrebuințării lui ori să-i micșoreze în mod determinant utilitatea și nu pot influența asupra calității autovehiculului de utilizare ca bun integru. Cererea consumatorului de a i se înlocui produsul sau de a i se restitui contravaloarea lui urmează să fie executată dacă produsul nu este utilizat, nu și-a pierdut calitățile de consum și dacă există probe că a fost cumpărat de la vânzătorul respectiv (art.13 alin.(1) Legea 105/2003).

Rezoluțiunea contractului și despăgubirea pierderilor suferite. În cazul rezoluțiunii contractului, consumatorului i se va restitui valoarea mărfii potrivit prețurilor existente la data depunerii reclamației, iar dacă prețul s-a redus, se va lua în calcul valoarea mărfii în momentul cumpărării (art.18 alin.(6) Legea nr.105/2003). Dreptul de revocare în cadrul contractelor încheiate cu consumatorii trebuie înțeles ca o posibilitate oferită de lege, în anumite situații expres prevăzute, de a retracta acordul de voință exprimat pentru încheierea contractului cu întreprinzătorul, în cadrul unui anumit termen prevăzut.

Consumatorul este obligat să înapoieze bunul pe

cheltuiala și riscul întreprinzătorului. Pentru bunul restituit deteriorat, înrăutățit prin folosire sau pierdut, consumatorul răspunde numai în cazul în care anterior a primit lămuriri asupra consecințelor juridice și posibilității de a le evita (pct.9 Hotărârea Curții Supreme de Justiție RM din 09.10.2006). În practică, prin Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 17 noiembrie 2010, pronunțată în dosarul nr.2ra-1728-10 [4], a fost admis recursul declarat de Poloz Natalia împotriva SRL „Profil Construcția” cu privire la rezilierea contractului de vânzare-cumpărare a frigiderului, repararea prejudiciului material și moral. Instanța de recurs a admis acțiunea motivând că orice consumator are dreptul la remedierea sau înlocuirea gratuită, restituirea contravalorii produsului, serviciului ori reducerea corespunzătoare a prețului, repararea prejudiciului, inclusiv moral, cauzat de produsul necorespunzător conform art.5 alin.(1) lit.(c); art. 13 alin.(1) și alin.(2) din Legea 105/2003.

Restituirea contravalorii produsului vândut. Vânzătorul restituie contravaloarea produsului vândut, imediat după constatarea imposibilității folosirii acestuia, dacă deficiența nu este imputabilă consumatorului și dacă consumatorul a refuzat remedierea sau înlocuirea produsului. La restituirea contravalorii se va lua în calcul prețul produsului la data examinării reclamației – în cazul în care prețul lui s-a majorat, și prețul la data procurării – în cazul în care prețul lui s-a redus. Prin Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție din 26 ianuarie 2011, pronunțată în dosarul nr.2ra-411/11 [5], a fost respinsă acțiunea reclamantului Suslov Oleg împotriva SRL „Elita-5 Auto” privind restituirea contravalorii automobilului invocând funcționarea nesatisfacătoare a motorului. Instanța de recurs a respins acțiunea motivând că deficiențele apărute sunt imputabile acțiunilor/inacțiunilor consumatorului Suslov Oleg, care nu și-a executat obligația de a verifica nivelul uleiului în propulsorul automobilului la distanța prestabilită, exploatându-l în continuare în lipsa uleiului în propulsor. Conform art.10 alin.(4) al Legii 105/2003, consumatorul este în drept să pretindă vânzătorului, prestatorului remedierea sau înlocuirea gratuită ori restituirea contravalorii produsului, serviciului, precum și despăgubiri pentru pierderile suferite ca urmare a deficiențelor constatate în cadrul termenului de garanție sau termenului de valabilitate, cu condiția respectării de către consumator a instrucțiunilor de instalare, utilizare și a regulilor de păstrare, prevăzute în documentația de însoțire.

Sub aspect *procesual*, consumatorii depun reclamațiile, referitor la produsele necorespunzătoare, inițial, vânzătorului spre remediere, înlocuirea lui gratuită sau obținerea contravalorii lor în perioada termenului de garanție sau valabilitate. Odată cu depunerea

reclamației, consumatorul prezintă copia bonului de casă sau oricare alt document care confirmă efectuarea cumpărării respective cu indicarea revendicării respectiv (repararea sau înlocuirea gratuită, restituirea contravalorii sau reducerea prețului, rezilierea contractului de vânzare-cumpărare). În cazul în care consumatorul nu este de acord cu rezultatul examinării reclamației de către vânzător sau i s-a refuzat satisfacerea acesteia, fie nu a primit niciun răspuns în scris în decurs de 14 zile calendaristice, el este în drept să se adreseze Agenției pentru Protecția Consumatorilor sau, conform procedurii civile, în instanța de judecată [6].

În conformitate cu Legea nr. 105/2003, Guvernul a decis ca unitățile de comerț și prestări servicii să înregistreze reclamațiile consumatorilor în Registrul de reclamații (numerotat, cusut și sigilat), iar autoritățile publice locale să exercite controlul asupra respectării corectitudinii ținerii acestuia în unitățile din teritoriu.

Regulamentul cu privire la modul de gestionare a Registrului de reclamații stabilește modul de înregistrare a pretențiilor și reclamațiilor consumatorilor, apărute după efectuarea actului de cumpărare sau prestării serviciului și de ținere a acestuia de către agenții economici care desfășoară activitate de comerț cu amănuntul sau prestează servicii populației, indiferent de tipul de proprietate și forma de organizare juridică, în conformitate cu legislația în vigoare. Reclamațiile consumatorilor se primesc doar în cazul în care acestea prezintă, împreună cu produsul reclamat, elementele necesare identificării înscrise pe etichetă, ambalaj sau imprimare pe produs. Reclamațiile întemeiate și înaintate în termenul stabilit (30 de zile), referitor la produsele necorespunzătoare pentru care nu este stabilit termen de garanție, vor fi soluționate de către vânzător prin înlocuirea imediată a produselor cu deficiențe cu altele de calitate corespunzătoare sau prin restituirea contravalorii acestora. Deficiențele pentru care se aplică măsurile de remediere, înlocuire, restituire a contravalorii produselor sunt următoarele: rezistența necorespunzătoare a cusăturilor, detalii cu rezistență scăzută, fire neuniforme, decor sau luciu nefixat, accesorii insuficient consolidate, miros specific de substanțe chimice ce provoacă senzații neplăcute etc. Consumatorul are dreptul să înainteze pretențiile apărute din cumpărarea unor bunuri cu vicii, atât personal cât și prin intermediul asociațiilor obștești

pentru protecția drepturilor consumatorilor și prin intermediul organelor administrației publice abilitate cu funcții de protecție a consumatorilor (Ministerul Sănătății; Agenția Turismului; Banca Națională etc.) (art.28 Legea 105/2003).

Pentru a ușura poziția procesuală a consumatorului, fiind o „parte slabă” a contractului de vânzare-cumpărare de bunuri pentru consum, legislatorul nostru a inversat sarcina probațiunii. Astfel, art.803 CC RM prevede că în cazul în care un consumator cumpără de la un întreprinzător un bun mobil (cumpărarea de bunuri pentru consum) și, în termen de 6 luni de la transferul riscului, constată viciu al bunului, se prezumă că bunul a fost viciat în momentul transferării riscului, cu excepția cazului în care prezumția nu este compatibilă cu felul bunului sau al viciului. Însă vânzătorul are posibilitatea de a înlătura această prezumție, probând că viciul a apărut ulterior transferării riscului și este datorat consumatorului.

Examinând practica judiciară autohtonă, am putea menționa că aceasta nu este nici pe departe de a fi suficientă, pentru a asigura un cadru judiciar de protecție satisfăcător intereselor economice ale consumatorilor. Aceasta nu este bogată, însă, în anumite spețe, Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova s-a pronunțat punând la baza deciziilor sale anume *Legea privind protecția consumatorilor*, creând astfel un minim de jurisprudență, călăuzitoare pentru ulterioarele litigii ce pot apărea în domeniul protecției consumatorilor.

Referințe:

1. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr.11-13. (în continuare HG nr.65/2001).
2. *Ibidem*, 2003, nr.248-253.
3. *Ibidem*, 2006, nr.161 (în continuare HG nr.1141/2006).
4. www.csj.md.
5. www.csi.md.
6. Plotnic O. Mecanismul de protecție a consumatorilor în Republica Moldova: Aspecte de drept comparat. În: *Revista Națională de Drept*, 2010, nr.11, p.44.

Recenzent:
Alexandru ARSENI,
doctor habilitat în drept,
conferențiar universitar